KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1999
1

A TARTALOMBÓL:

A MAGYAR SAJTÓ TÍZ ÉVE A RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁN

MAGYAR NYELVŰ NYOMTATVÁNYOK ROMÁNIÁBAN 1919-1940

DÉLKELET ÉS KÖZÉP-EURÓPA KISEBBSÉGEINEK BIBLIOGRÁFIAI KÉZIKÖNYVE

SZAKEMBER-HALLGATÓK VÉLEMÉNYE AZ INFORMATIKUS-KÖNYVTÁROS KÉPZÉSRŐL

A KÖNYVTÁROS A „HIBRID" KÖNYVTÁRBAN

ÚJ FOLYAM

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

FROM THE CONTENTS

- TEN YEARS OF THE HUNGARIAN PRESS AFTER THE POLITICAL CHANGE
- HUNGARIAN PRINTS IN RUMANIA BETWEEN 1919–1940
- BIBLIOGRAPHIC HANDBOOK OF MINORITIES IN SOUTH-EASTERN AND CENTRAL EUROPE
- PART TIME STUDENTS ON THE TRAINING OF LIBRARIAN INFORMATION SPECIALISTS
- LIBRARIAN IN THE „HYBRID" LIBRARY

AUS DEM INHALT

- ZEHN JAHRE DER UNGARISCHEN PRESSE NACH DER WENDE
- UNGARISCHSPRACHIGE DRUCKE IN RUMANIEN 1919–1940
- BIBLIOGRAPHISCHES HANDBUCH DER ETHNISCHEN GRUPPEN SÜDOSTEUROPAS
- DIE MEINUNGEN VON FACHLEUTEN STUDENTEN ÜBER DAS POSTGRADUELLE STUDIUM INFORMATIONSWISSENSCHAFT
- BIBLIOTHEKARE IN EINER „HYBRID"-BIBLIOTHEK

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

99/1

ÚJ FOLYAM 9. (45.) ÉVFOLYAM 1999. 1. SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: Hegedűs Péter FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Kovács Katalin SZERKESZTŐK: Kovács Katalin (Tanulmányok, Kitekintés, Könyvszemle), Feimer Ágnes és Novák István (Külföldi folyóirat-figyelő)

Tanácsadó testület: dr. Bényei Miklós, Bobokné dr. Belányi Beáta, Haraszti Pálné, dr. Katsányi Sándor, Moldován István, dr. Pálvölgyi Mihály, Rácz Ágnes, Rády Ferenc, Sándori Zsuzsanna ❀ **Borítóterv:** Gerő Éva ❀ **Műszaki szerkesztő:** Posta Éva ❀ **Szerkesztőség:** OSZK-KMK Budapest, Budavári Palota F. épület ❀ **Telefon:** 224-3795, 224-3796 ❀ **Telefax:** 224-3795 ❀ **E-mail:** kovacs@oszk.hu, feimer@oszk.hu, novak@oszk.hu ❀ **Megjelenik:** Negyedévenként. Ára: 500,- Ft + ÁFA és postaköltség. Éves előfizetési díj: 2000,-Ft + ÁFA és postaköltség. Számonként is megrendelhető. ❀ Terjeszti az OSZK-KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtár. Előfizethető a szerkesztőség címén ❀ Kiadja: az Országos Széchényi Könyvtár. Felelős kiadó: Poprády Géza. Nyomták az OSZK nyomdájában. Felelős vezető: Burány Tamás. Munkaszám: 99037. HU ISSN 0023-3773 INDEX 26408

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Lapunkat az alábbi referáló lapok dokumentálják:

DOBI Dokumentationsdienst Bibliothekswesen
HLISA (Hungarian Library and Information Science Abstracts)
Library Literature
LISA (Library and Information Science Abstracts)
Przeglad Biblioteczny
PASCAL Sciences de l'information documentation

Köszönetet mondunk a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakkollégiumának a folyóiratnak adott támogatásért.

A lapban olvasható írások a szerzők véleményét tükrözik; nem mindig azonosak a szerkesztőség álláspontjával.
A szerkesztőség nem őrzi meg és nem küldi vissza a kéziratokat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

99/1

TARTALOM

Nagy Anikó: A magyar sajtó tíz éve a rendszerváltozás után 13
Kégli Ferenc: Magyar nyelvű nyomtatványok Romániában 1919-1940 között — két kötetben. *Monoki István bibliográfiájának kiadástörténete* 21
Dippold Péter: Délkelet- és Közép-Európa kisebbségeinek bibliográfiai kézikönyve 31
Koltay Tibor: A könyvtáros a hibrid könyvtárban 40
Mikulás Gábor: Szakember-hallgatók véleménye az informatikus-könyvtáros képzésről 46

KITEKINTÉS

Varga Erna: Horvátország területén működő magyar és kétnyelvű könyvtárak 61
Lőrincz Lajos: Kárpátaljai könyvtárak magyarlakta településeken 64
Barry Mahon: Az elektronikus információ fejlődése az elmúlt és a következő 12 évben (Töm.: Mohor Jenő) 67
Michael Gorman: Meditációk könyvtárosok számára (Töm.: Mohor Jenő) 72
Betekintés a Litván Könyvtárosok Egyesületének munkájába (Ism.: Bíró Júlia) . 76
Bíró Júlia: 7. BOBCATSSS - beszámoló a pozsonyi szimpóziumról 79
Németh Gabriella: Az Országos Széchényi Könyvtár gyarapítási osztálya külföldi csoportjának munkájáról 82

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

VÁLOGATÁS AZ OSZK ÚJ SZERZEMÉNYEIBŐL 85

CD-ROM BEMUTATÓ

Vas Megye Irodalma 1965-1994 (Ism.: Murányi Péter) 94

KÖNYVSZEMLE

A **„behálózott"** könyvtár 99
Mackenzie Owen, J.S. - Wiercx, A.: Knowledge models for networked library services. (Ism.: M. Fülöp Géza)
ASLIB menedzsment füzetek magyar nyelven 106
Christine Abbott: Könyvtári információs szolgáltatások teljesítménymérése; Sylvia P. Webb: Térítéses könyvtári és információs szolgáltatások bevezetése; Robin Harbour: A könyvtárgépesítés menedzselése; Helen Coote: Hétköznapi marketing; Sheila Corrall: Stratégiai tervezés könyvtárak és információs szolgáltatások számára (Ism.: Bíró Júlia)
Információs csomag a könyvtárgépesítésről az EU-tól, avagy eső után köpönyeg 114
Introducing information technology in libraries : an information pack (Ism.: Mohor Jenő)
Internet-ötletek közművelődési könyvtárak számára 117
Internet in öffentlichen Bibliotheken : Referate und Materialien aus einem Fortbildungsseminar des Deutschen Bibliotheksinstituts (Ism.: Pogányné Rózsa Gabriella)

VÁLOGATÁS A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR ÚJ BESZERZÉSEIBŐL

KÜLFÖLDI FOLYÓIRAT-FIGYELŐ

Könyvtár- és információtudomány 131
Könyvtár- és tájékoztatásügy 134
Könyvtárak és tájékoztatási rendszerek 147
Munkafolyamatok és szolgáltatások 155
Tájékoztatási rendszerek 177
Vezetés, irányítás 181
Felhasználók és használat 196
Információ-előállítás, megjelenítés és terjesztés 202
Könyvtárgépesítés, könyvtárépület 204
Kapcsolódó területek 207

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

E számunk szerzői, közreműködői:
BÍRÓ Júlia (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Bp.), DIPPOLD Péter (Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet Könyvtára, Bp.), FAZOKAS Eszter (OSZK-KMK, Bp.), FEIMER Ágnes (OSZK-KMK, Bp.), FUTALA Tibor (ny. könyvtárigazgató, Bp.), FÜLÖP Géza, M. (író, Marosvásárhely, Románia), HARGITAI Rajna (OSZK), HEGYKÖZI Ilona (OSZK-KMK, Bp.), KAIBINGER Károlyné (OSZK), KATSÁNYI Sándor (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), KOLTAY Tibor (Gödöllői Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára), KÖVENDI Dénes (OSZK-KMK, Bp.), LŐRINCZ Lajos (Kárpátaljai Magyar Könyvtárak Egyesülete, Beregszász), MIKULÁS Gábor (Baustar Kft., Kecskemét), MOHOR Jenő (ny. könyvtárvezető), MURÁNYI Péter (Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtári-Informatikai Tanszék, Szombathely), NAGY Anikó (OSZK), NAGY Lajos, Sz. (OSZK-KMK), NAGYPÁL László (OSZK-KMK), NÉMETH Gabriella (OSZK), POGÁNYNÉ RÓZSA Gabriella (ELTE TFK Könyvtár-Informatikai Tanszék, Bp.), VARGA Erna (Pélmonostori Városi Könyvtár, Horvátország).

A számot szerkesztette: Kovács Katalin,
Novák István

---

7 európai ország 8 nemzeti könyvtárának (adatbázisának) 41 millió kötetét keresheti egyetlen interfészen az olvasó, mióta megvalósult az ONE (Online Public Access Catalogue Network in Europe) program. 10,5 millió kötetet tár fel a holland PICA rendszer, 10 milliót a Dán Könyvtári Központ adatbázisa, 2,5 milliót a norvég BIBYS. A nemzeti könyvtárak közül a német 6,5, a svéd 4, a finn és a norvég 3-3, a brit 1,5 millió kötettel szerepel a rendszerben.
(Initiatives for Access News, 1998. tavasz)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ABSTRACTS

INHALTS-ANGABEN

Ten years of the Hungarian press after the political change
NAGY Anikó

The publication of periodicals is regulated by an act of 1986 which declares that the foundation of a new Hungarian periodical must be reported to the press administration of the Cultural Ministry, and legal deposit copies must be submitted of the publication. According to the order 60/1988 (III.27.) the number of legal deposit copies is six, of which two belong to the national library and serves national bibliographic control.
In the press changes altering ownership and administrative control took place between 1990 and 1994. The author made her analysis on the bases of National Széchényi Library Bibliography of Periodicals and the Hungarian Periodical Database for the period 1988-1997.
Between 1987-1997 over 3500 periodicals appeared annually, with considerable decrease only after 1994. Since the most recent periodicals were started in 1991, this year served as the basis of the analysis of title alterations. Titles are changed if the content of the periodical, the publisher or the editor changes, or if the change of the geographical name leads to title alteration. The survey of the content and typology of the Hungarian press was based on data from 1987, 1992, 1997. In 1987 there were 48 political periodicals, all issued by the Hungarian Socialist Party. In 1992 political parties had started periodicals of their own, thus their number increased to 175, then it was reduced to 71 by 1997. The number of periodicals published by county authorities and economic societies also increased. So did the number of advertising papers and periodicals issued by churches. More and more publication are available on CD ROM or Internet (altogether 150 Hungarian papers). The national bibliography does not include publications available on the net only, however, those having ISSN are registered in the ISSN database. (pp. 13-20)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Hungarian prints in Rumania between 1919-1940 in two volumes. The history of István Monoki's bibliography
KÉGLI Ferenc

It was József Fitz, once the director general of the National Széchényi Library (NSZL), who suggested in 1941 that the Kolozsvár University Library compile the bibliography of Hungarian books issued in the Rumanian era until 1940. After the proposal had been accepted, István Monoki assumed the task of compiling the bibliography of Hungarian periodicals issued in Transylvania between 1919 and 1938, while the National Széchényi Library assumed the task of publication. The volume appeared already in 1941. 1260 newspapers and journals were issued in 63 Rumanian settlements. From among the 101 periodicals appearing before 1991 43 were still published in 1940. Monoki completed material collection for the bibliography of books as well, and sent the manuscript of the alphabetical part to the National Széchényi Library, Budapest in 1942 in order to have it printed. However, printing was ceased in mid-1994 though the systematic part had already been compiled by that time. A bilateral contract signed in 1962 ensured the conditions of carrying on with the publication. The manuscript of the bibliography was used much by researchers in the National Széchényi Library, therefore it was copied in order to preserve the original. In 1997 the National Széchényi Library and the Transylvanian Museum Society agreed to have the alphabetical part of the bibliography with serial numbers, name and geographical indexes issued by the NSzL in 500 copies without the systematic part. The bibliography appeared, and the facsimile edition of volume 2., the bibliography of newspapers and journals is also considered. (pp. 21-30)

Bibliographic handbook of minorities in South-eastern and Central Europe
DIPPOLD Péter

The bibliography, entitled Bibliographisches Handbuch der Etnischen Gruppen Sudosteuropas, was issued in 1988 after five years of efforts. It contains 1200 bibliographic entries of literature dealing with the ethnic minorities of south-eastern Europe covering 19 countries or regions. The bibliography was compiled by the librarian of the Munich Südost Institut and that of the Budapest Central European Institue. Literature on 35 ethnic groups living in the region were included in the volume regarding the period after 1918. Literature from the period between the two world wars consist mainly of monographs, while most of the publications from after World War 2. are periodical articles. The bibliography is in German, contains the German translation of the original titles. The study summarises the planning and the stages of the realisation of the venture. (pp. 31-39)

Librarian in the „hybrid" library
KOLTAY Tibor

The concepts of the digital, virtual and electronic library are often used as synonyms. The digital (electronic) library is the systematic collection of identifiers pointing to documents stored elsewhere, available via networks. The library of the future will not consist of digital documents only. Paper and digital documents will form the „hybrid" library together, a concept introduced first in England in the ELIB library project. Questions rising in hybrid libraries (such as copyright issues, longer readability, document protection) are discussed by the article. (pp. 40-45)

Part time students on the training of librarian information specialists
MIKULÁS Gábor

The study contains the results of two surveys and their analysis. Several groups have graduated from the five-term, part-time further training course in librarianship and information science held by the Department of Librarianship and Computer Graphics, Mathematical Institute, Faculty of Sciences, Lajos Kossuth University, Debrecen. Students were interviewed first during their first year, then at the end of their studies. Students were satisfied with the course altogether, however, they felt there were possibilities still unused. The main motivation of students to participate in the course, was the development of their professional knowledge, and the achievement of a higher status on the payroll. So far as subjects are concerned, those related to information science and technology (Internet, information systems, database management, system organisation and development, programming, mathematics) were found more interesting that traditional ones (librarianship, bibliographic description, communication theory). Students would expect more practical training and less of a historical approach. Students did not mind paying high tuition fees, but poor organisation did bother them (e.g.: poor administration, slow flow of information, uneven level of lecturers). Since the analysis aimed at examining the teaching process as a marketed service, opinions help organisers to rethink the training from the point of view of efficacy. (pp. 46-59)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Abroad

Varga Erna: Hungarian and bilingual libraries in Croatia.
(pp. 61-64)

Lőrincz Lajos: Sub-Carpathian libraries in Hungarian settlements
(pp. 64-66)

Mahon, Berry: Electronic information: 12 years of progress; what will happen in the next 12 years?
(Abstr. : Mohor Jenő) (pp. 67-71)

Gorman, Michael: Medications for librarians
(Abstr. : Mohor Jenő) (pp. 72-75)

Bíró Júlia: Insight into the work of the Lithuanian Library Association.
(pp. 76-79)

Bíró Júlia: 7. BOBCATSSS - an account of the symposium held in Bratislava
(pp. 79-81)

Németh Gabriella: On the work of the foreign group of the Acquisition Department of the National Széchényi Library
(pp. 82-84)

Selection from the recent foreign acquisitions of the National Széchényi Library

(pp. 85-93)

CD-ROM review

Murányi Péter: The literature of Vas County 1965-1994. Selected bibliography and repertory. (Rev.: Murányi Péter)
(pp. 94-97)

Book reviews

The „networked" library
Mackenzie Owen, J.S. – Wiercx, A.: Knowledge models for networked library services. (Rev.: M. Fülöp Géza) (pp. 99-106)

ASLIB management booklets in Hungarian
Abbott, Christine: Performance measurement in library and information services.; Webb, Sylvia: Making a charge for library and information services.; Harbour, Robin: Managing library automation.; Coote, Helen; How to market our library service effectively and enjoy in the process.; Corrall, Sheila: Strategic planning for library and information Services. (Rev.: Bíró Júlia) (pp. 106-113)

Information package on library automation from the EU, or mustard after meat
Introducing information technology in libraries: an information pack.
(Rev.: Mohor Jenő) (pp. 114-117)

Internet ideas for public libraries.
Internet in öffentilchen Bibliotheken.
(Rev.: Pogányné Rózsa Gabriella) (pp. 117-118)

Selected accession list of the Library Science Library

(pp. 119-129)

From foreign journals (Abstracts)

(pp. 131-209)

Inhaltsangaben

Zehn Jahre der ungarischen Presse nach der Wende
Anikó Nagy

Die Herausgabe der Tageszeitungen wird von einem Gesetz aus 1986 reguliert, das aussagt: die Gründung einer neuen inländischen Zeitung soll der Presseverwaltung des Kultusministeriums gemeldet werden, und aus den erschienenen Nummern müssen Pflichtexemplare eingeliefert werden. Aufgrund der Verordnung 60/1998. (27. März) sollen sechs Exemplare eingeliefert werden, aus denen zwei der Nationalbibliothek zukommen. In der Presse spielte sich jene Wendung ab, infolge deren sich die Eigentümer- und Lei-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

tungsverhältnisse veränderten. Die Analyse des Artikels basiert auf der Ungarischen Periodika-Datenbank - Bibliographie der Periodischen Veröffentlichungen und bezieht sich auf das Jahrzehnt 1988-1997.
Zwischen 1987 und 1997 erschienen mehr als 3500 Titel jährlich, ein grösserer Rückgang der Titelzahl spielte sich erst nach 1994 ab. Da die meisten Neugründungen fielen auf 1991, diente dieses Jahr als Grundlage zur Analyse der Titeländerungen. (Man spricht über eine Titeländerung, wenn sich der Inhalt, der Verleger oder Herausgeber ändert, bzw. wenn sich die geographische Benennung des Zeitungstitels verändert.) Die inhaltliche und typologische Untersuchung der ungarischen Presse wurde aufgrund der Jahren 1987, 1992 und 1997 angefertigt. 1987 erschienen 48 politische Tageszeitungen, die alle der USAP (MSZMP) gehörten; 1992 gründeten alle die Parteien ihre eigenen Zeitungen, so stieg ihre Anzahl auf 175, die bis 1997 auf 71 sank. Es wuchs die Zahl der Zeitungen von Komitats- und Wirtschaftsvereinen an. Kontinuierlich wuchs die Zahl der Werbungs- und Reklamzeitungen, sowohl der Zeitungen der Kirchen an. Immer mehrere Veröffentlichungen erschienen in CD-ROM-Format oder im Internet (150 ungarischsprachige Zeitungen). Die Nationalbibliographie erfasst die elektronischen Netzpublikationen nicht, aber die ISSN-Datenbank der Nationalbibliothek registriert ihre ISSN-Nummer. (S. 13-20)

Ungarischsprachige Drucke in Rumänien 1919-1940. Die Publikationsgeschichte der zweibändigen Bibliographie von István Monoki
Ferenc Kégli

1941 schlug József Fitz, der damalige Generaldirektor der Ungarischen Nationalbibliothek vor, dass die Universitätsbibliothek Klausenburg die Bibliographie der ungarischen Drucke Transsylvaniens, die zwischen 1919 und 1940 erschienen, zusammenstellen sollte. Nach Annahme dieses Vorschlages wurde diese Aufgabe dem Bibliothekar István Monoki zugeteilt, der das ungarischsprachige periodische Schrifttum 1919-1938 registrierte, bis die Ungarische Nationalbibliothek die Kosten der Veröffentlichung übernahm. Die Bibliographie erschien schon 1941. In den 63 Gemeinden Rumäniens erschienen 1260 Zeitungen und Zeitschriften in dieser Periode; aus den vor 1919 veröffentlichten Titeln lebten 43 noch in 1940. Monoki schloss bald auch die Sammelarbeit des Materials zur Bibliographie der Bücher ab, und schickte nach Budapest in die Nationalbibliothek druckfertig das Manuskript des alphabetischen Teils. Der Druck hörte Mitte 1944 auf, obwohl auch der Sachteil schon fertig war. Die Fortsetzung der Arbeit sicherte ein bilateraler Vertrag erst 1962. Die Bibliographie von Monoki wurde als Manuskript von mehreren Forschern benutzt, deshalb wurde davon, um es zu schonen, eine Kopie abgefertigt. 1997 kam eine Vereinbarung zwischen der Ungarischen Nationalbibliothek und dem Museumverein Transsylvaniens zustande, um den alphabetischen Teil der Bibliographie numeriert, mit Namen- und Ortsregister, aber ohne den Sachteil in 500 Exemplaren zu veröffentlichen. Das Werk ist schon als Veröffentlichung der Nationalbibliothek erschienen. Man sollte auch den 2. Teil herausgeben, der die Tageszeitungen und Zeitschriften enthält. (S. 21-30)

Das bibliographische Handbuch der Minderheiten Südost- und Mitteleuropas
Péter Dippold

1998, nach fünf Jahre Zusammenarbeit erschien das zweibändige Nachschlagewerk „Bibliographisches Handbuch der ethnischen Gruppen Südosteuropas", das eine Literatur- und Faktendokumentation mit 12.000 Einträgen, umfassend 20 Länder und Regionen, darstellt. Die Herausgeber des Buches sind die Leiter der Bibliothek des Südost-Instituts München (Gerhard Seewann) und der Bibliothek des Mitteleuropa-Instituts Budapest (Péter Dippold). Erfasst wurde die wissenschaftliche Literatur über 35 ethnischen Gruppen der Berichtsländer. Es wurden Artikel aus Zeitschriften und Sammelbänden aus der Zeit vor 1945 nur ausnahmsweise aufgenommen, der Schwerpunkt liegt daher für diese Literaturperiode auf monographischen Darstellungen. Die Einführungen sind auf Deutsch konzipiert, bei den fremdsprachigen Einträgen wurde eine Titelübersetzung angegeben. Der Autor beschreibt die Vorbereitungs- und Verwirklichungsphasen des Unternehmens. (S. 31-39)

Bibliothekare in einer „Hybrid"-Bibliothek
Tibor Koltay

Die Begriffe „digitale", „virtuelle" und „elektronische Bibliothek" werden oft als Synonyme benutzt. Die digitale (elektronische) Bibliothek ist eine strukturierte Sammlung von Identifikatoren (URLs), die anderswo gespeicherte und über Netz erreichbare Dokumente bezeichnen. In den zukünftigen Bibliotheken wird es nicht bloss digitale Dokumente geben: die sogenannte „Hybrid"-Bibliothek – die Benennung stammt aus England, wo sie bei der Einführung des Bibliotheksprogramms ELIB benutzt wurde – wird sowohl aus traditionellen, als auch aus digitalen Dokumenten bestehen. Der Autor befasst sich mit den Problemen (z.B. mit Urheberrecht, längerer Lesbarkeit, Bestandsschutz usw.), die in den Hybridbibliotheken auftauchen. (S. 40-45)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Die Meinungen von Fachleuten-Studenten über das postgraduelle Studium Informationswissenschaft
Gábor Mikulás

Die Studie beschreibt die Ergebnisse und Analysen von zwei Erhebungen. Auf dem Lehrstuhl für Computergraphik und Bibliotheksinformatik des Instituts für Mathematik und Informatik der Lajos-Kossuth-Universität haben schon mehrere Studiengänge das fünfsemestrige Fernstudium in Bibliotheks- und Informationswissenschaft absolviert. Die erste Erhebung fragte die Studenten in dem ersten Studienjahr, die zweite nach dem Abschluss des Studiums. Die Gefragten waren mit dem Ganzen des Kurses zufrieden, aber sie meinten, dass es auch noch nicht ausgenützte Reserven gab. Die Hauptmotivation für ihre Weiterbildung stellte die Hoffnung an einer höheren Lohnkategorie dar. Aus den Lehrgegenständen interessierten sich die Studenten für Kenntnisse über das Internet, die Informationssysteme, Datenbankbehandlung, Systemorganisation und -entwicklung, Programmierung, Mathematik, wärend die traditionellen Fächer (Bibliothekskunde, Titelaufnahme, Kommunikationstheorie) nicht so beliebt waren. Sie hätten mehr praxisorientierte Kenntnisse und weniger theoretische Aspekte von den Fachstudien erwartet. Die Studenten hatten nichts dagegen, hohe Lehrgebühre bezahlen zu müssen, aber sie hatten Einwände der uneffektiven Organisierung des Studiums gegenüber (z.B. Unzulänglichkeiten der Administration, langsamer Auskunft, Lehrkräften von verschiedener Qualität). Da die Analyse den Ausbildungsprozess als eine Marktdienstleistung untersuchte, sollten diese Meinungen den Organisatoren des Studienganges helfen, diese Fachausbildungsform aus dem Aspekt der Wirksamkeit neuzudenken.
(S. 46-59)

Ausblick

Varga Erna: Ungarische und zweisprachige Bibliotheken in Kroatien
(S. 61-64)

Lőrincz Lajos: Die Bibliotheken von Transkarpatien in den von Magyaren bewohnten Gemeinden
(S. 64-66)

Mahon, Berry: Die Entwicklung der elektronischen Information in den vergangenen und kommenden 12 Jahren (Electronic information: 12 years of progress; what will happen in the next 12 years?)
(Rez. Jenő Mohor) (S. 67-71)

Gorman, Michael: Meditationen für Bibliothekare (Meditations for librarians)
(Rez. Jenő Mohor) (S. 72-75)

Bíró Júlia: Einblick in die Arbeit des Vereins Litauischer Bibliothekare
(S. 76-79)

Bíró Júlia: 7. BOBCATSSS - Bericht über das Symposium von 1999 in Bratislava
(S. 79-81)

Németh Gabriella: Über die Tätigkeit der Gruppe Ausländischer Literaturerwerbung der Ungarischen Nationalbibliothek
(S. 82-84)

Auswahl aus den ausländischen Neuerwerbungen der Ungarischen Nationalbibliothek
(S. 85-93)

CD-ROM-Rundschau

Murányi Péter: Die Literatur über den Komitat Vas 1965-1994. Ausgewählte Bibliographie und Repertorium
(S. 94-97)

Buchbesprechungen

Mackenzie Owen, J.S. - Wiercx, A.: Wissensmodelle für Bibliotheksdienstleistungen über das Netz
(Knowledge models for networked library services)
(Rez. Géza M. Fülöp) (S. 99-106)

Die Managementhefte der ASLIB in ungarischer Übersetzung
Abbott, Christine: Leistungsmessung der Dienstleistungen in Bibliotheken und Informationseinrichtungen /Performance measurement in library and information services/ - Webb, Sylvia: Gebühre für Bibliotheks- und Informationsdienstleistungen /Making a charge for library and information services/ - Harbour,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Robin: Das Management der Bibliotheksautomatisierung /Managing library automation/ - Coote, Helen: Alltägliches Marketing /How to market yor library service effectively and enjoy in the process/ - Corrall, Sheila: Strategische Planung - für Bibliotheken und Informationseinrichtungen /Strategic planning for library and information services/
(Rez.: Júlia Bíró) (S. 106-113)

Bibliotheken im Netz
Informationspaket von der EU über die Bibliotheksautomatisierung, oder Besser später als nie...
Introducing information technology in libraries: an information pack (Rez. Jenő Mohor) (S. 114-117)

Internet-Ideen für öffentliche Bibliotheken
(Ism.: Pogányné Rózsa G.) (S. 117-118)

Auswahl aus den Neuerwerbungen der Fachbibliothek für Bibliothekswissenschaft
(S. 119-129)

Aus ausländischen Zeitschriften (Referate)
(S. 131-209)

Helyesbítés

A Könyvtári Figyelő 1998. évi 3/4 számában megjelent, a könyvtártudományi/informatikai doktori disszertációk felmérésével kapcsolatos tanulmányomban – amint arra Murányi Péter felhívta a figyelmemet –, szerepel egy olyan statisztikai számítás, amelynek elvégzése az általam vizsgált időszak szempontjából értelmetlen volt. Az 1991 és 1996 vége között készült disszertációk szerzői természetesen nem mindannyian az utóbbi öt évben szerezték könyvtáros diplomájukat (a diploma megszerzésének éve és a disszertáció megvédése között eltelt idő összefüggéseit külön táblázat mutatja be a tanulmányban), így a könyvtár szakon végzett hallgatók száma és az elkészült doktori disszertációk száma közötti összefüggések és százalékos arányok csak a teljes hallgatói létszámra és az 1948–49-es első könyvtár szakos tanév óta elkészült összes doktori disszertációra vonatkoztatva vehetők figyelembe.

Hangodi Ágnes

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

MANCI

Könyvtáros kollégáink figyelmébe ajánljuk *MANCI* nevű könyvtártudományi folyóiratcikk-adatbázisunkat.

Üzemeltetéséhez szükséges a MicroISIS program min. 3.0 változata.

A kurrens anyag éves előfizetési díja 5800.- Ft + ÁFA. Az aktualizálást lemezen vagy az Interneten szállítjuk negyedévenként.

Lehetőség van az adatbázis visszamenőleges megrendelésére 1986-ig, évenként 3000.- Ft + ÁFA térítés ellenében.

Előfizetési szándékukat jelezzék számunkra, hogy átutalási számlát küldhessünk.

Az adatbázis megrendelőinek az időközben kifejlesztett új funkciókat (on-line help, találatválogató program) térítésmentesen átadjuk: a tárgyi keresést megkönnyítő online tezaurusz ára: 8000.- Ft + ÁFA.

További információkért forduljon a *MANCI* szerkesztőihez a 224-3796-os telefonon, vagy a novak@oszk.hu e-posta címen.

Várjuk megrendelésüket!

OSZK KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtár
1827 Budapest, Budavári Palota F. épület

M

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A magyar sajtó tíz éve a rendszerváltozás után

Nagy Anikó

A sajtóról hivatalosan

A magyarországi lapkiadást (időszaki kiadványok megjelentetését) – más országok gyakorlatához hasonlóan – a múlt század közepétől kezdve törvény szabályozza. Többszöri módosítással, kiegészítéssel máig is érvényben van az „1986. évi törvény a sajtóról" [1] Folyamatosan követték e törvényt a végrehajtására vonatkozó rendeletek. A jelenlegi gyakorlat az, hogy belföldi időszaki lap alapítását be kell jelenteni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Lapnyilvántartásához, ahol határozatot állítanak ki az induló sajtótermék megjelentetésére vonatkozóan. A tárcaszintű nyilvántartásba vételért 10.000 Ft-ot kell fizetni minden újonnan induló, illetve megváltozott címmel megjelenő időszaki kiadvány esetében. A nyilvántartásban szerepelnie kell az induló időszaki lap címének, tárgykörének, valamint az alapító, a szerkesztőség vezetője és a kiadó adatainak.

A megjelent sajtótermékből *„A Kormány 60/1998. (III.27.) Korm. rendelete a sajtótermékek kötelespéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról"* [2] értelmében 6 kötelespéldányt kell szolgáltatni az Országos Széchényi Könyvtár Kötelespéldány-szolgálata számára. A szabályozott elosztás után a nemzeti könyvtárnak jutó 2 kötelespéldány az alapja a nemzeti könyvtár gyűjteményének és a nemzeti bibliográfiai feldolgozásnak.

A sajtóról a SAJTÓ szavaival

A rendszerváltozás után egy új politikai és gazdasági rendszer alakult ki Magyarországon, amely egyrészt tükröződik a médiában, ezen belül a sajtóban, másrészt megteremtette a maga médiáját. A sajtó fontosságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy nemzeti ünnepünk, március 15-e, egyben a 'sajtó napja' is. Ilyenkor magától értetődő, hogy po-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

litológusok, szociológusok, közgazdászok, újságírók adnak áttekintést a sajtó helyzetéről, a sajtó és a társadalom kapcsolatáról. *"Politikai és jogi értelemben a magyar sajtó szabad. Csak az a kérdés, hogy milyen fokú ez a szabadság, és mire megy vele az újságíró, a politikus és az olvasó – nyitotta meg Wisinger István , a MÚOSZ elnöke a március 11-ei, A sajtó szabadsága, a szabadság sajtója című vitát."* [3] A résztvevők ezt követően azt fejtették ki részletesen, hogy milyen hatással van mindez a társadalomra, tehát politikai és gazdasági életünkre, kapcsolatainkra, az egyes személyekre, laptulajdonosokra, újságírókra, újságolvasókra.

A sajtóban bekövetkezett változások közül a politológus *Lengyel László a társadalom és a média közötti aszinkront hangsúlyozza: „A társadalom 1989-90-ben élte át azt a változást, melyet a sajtó 1990-94-ben."* [4] A sajtó hierarchizálását e változás törvényszerű következményének tartja. A sajtóban jelentkező tulajdonosi, irányítási viszonyok eltérnek a rendszerváltozás előtt megszokottaktól. Megjelentek a laptulajdonosok, köztük a nyugati üzletemberek, akik a sajtót a gazdaság és a gazdaságosság szempontjai szerint irányítják. Elképzeléseik nem mindig egyeznek meg az újságíró társadalom nézeteivel. *„Dr. Bayer József, az Axel Springer Magyarország vezérigazgatója ... a szakmát a gazdaság oldaláról láttatta."* [5] Tudomásul kell venni, hogy a média kockázatos vállalkozás. Egy-egy új lapot be kell vezetni a piacra, meg kell ismertetni az olvasókkal, el kell adni. A lap előállításának költségeit a hirdetések, a reklámok teremtik meg, ezek adják a hasznot a tulajdonosnak. Egyes vélemények szerint Magyarországon túlságosan sok sajtótermék jelenik meg, ezek nem gazdaságosak, nem tudják eltartani magukat, nem tudnak fennmaradni. Ebből következik az a tény is, amit a szociológus *Vásárhelyi Mária* [6] hangsúlyozott, de a többi vitapartnernél is egyetértésére talált: az újságírók úgy érzik, romlott a helyzetük mind ideológiai, mind anyagi értelemben.

A problémák jogos hangsúlyozását tudomásul véve, és a sajtó munkásaival együttérezve, sőt nekik drukkolva a közvélemény mégis úgy érzi, hogy a média, ezen belül a nyomtatott sajtó nagy hatással volt a társadalmi változásokra. *„Ebben az időszakban – mikor gomba módra szaporodtak az új, szókimondó lapok, a friss, közéleti tévé- és rádióműsorok – a média a közvélemény szemében látványosan pozitív szereplője volt az átalakulási folyamatnak."* [7]

Elemzés, tényszámok, példák

A könyvtáros, a bibliográfus, akinek az a feladata, hogy informáljon a sajtóról, információt adjon az olvasónak a sajtó alapján, valamint hogy megőrizze az utókornak a sajtótermékeket, tényszámokkal próbálja igazolni, illetve illusztrálni a médiáról kialakított véleményeket. Erre történt már egy kísérlet 1995-ben, akkor az 1986-1995 közötti időszakot vizsgáltuk.[8] Reményeink szerint ezek a vizsgálódások a sajtótörténészeket újabb szempontú, mélyebb kutatásokra ösztönzik.

Az alábbi tényszámokat az Országos Széchényi Könyvtárban épített *IKB – Magyar Periodika Adatbázis alapján fogjuk bizonyos szempontok szerint csoportosítani. Csak azokra a dokumentumtípusokra fogunk kitérni, amelyek a kurrens nemzeti sajtóbibliográfia gyűjtőkörébe tartoznak, jelenleg ugyanis csak ezekre terjed ki teljes körűen a számítógépes feldolgozás. A nemzeti sajtóbibliográfia kihagyja gyűjtőköréből az intézmények, vállalatok, társaságok, egyesületek belső tájékoztatásra szolgáló hírleveleit, jelentéseit, programjait, cím-, adat- és névtárait, a kiadói és terjesztői katalógusokat, a könyvtárak gyarapodási jegyzékeit, az alsó és középfokú iskolák diáklapjait, az ár- és termékjegyzékeket, a kisebb területeket (kerületeket, falvakat) érintő reklámlapokat, valamint a propagandakiadványokat.*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3541	3519	3652	3744	3897	4036	4129	4277	4062	4057	4114	3422

1. sz. táblázat
A megjelent periodikumok száma – tárgyévenként

Amikor tehát a magyar sajtóról számadatokkal próbálunk a következőkben illusztrált képet adni, ezekkel a kiadványtípusokkal nem foglalkozunk, bár ezek is igen jelentősek, s feltétlenül érdemesek komoly sajtótörténeti kutatásokra.

Ha az utolsó 10 év sajtótermését vizsgálat tárgyává kívánjuk tenni, elsőként azt a kérdést kell feltenni, hogy sok-e a sajtótermék napjainkban?

A vizsgált időszaknak az 1988-1997 közötti éveket tekintjük. Az 1987-es és az 1998-as adatokat az összehasonlítás érdekében adjuk meg, hangsúlyozva, hogy az 1998. évi valamennyi kiadványt még nem állt módunkban regisztrálni, és a folyamatosan feldolgozásra kerülő periodikumok módosítják majd az 1998. évi számadatokat. (Meg kell jegyeznünk, hogy nem csupán az 1998. évi adatok módosulnak folyamatosan, hiszen a késve, esetenként reklamálásra beérkező kötelespéldányok feldolgozása utólag történik. Jogos tehát az eltérés az 1995-ös és a jelenlegi számadatok között.[9])

Mint az *1. sz. táblázat*ban látható: 1987 és 1997 között évenként 3500-nál több kiadvány jelent meg,

év	új indulású periodikum	előző címe volt	%	későbbi címe volt	%	előző és későbbi címe is volt	%
1987	456	137		65		27	
1988	515	154	29,9	87	16,8	39	7,6
1989	838	214	25,5	158	18,8	55	6,6
1990	1118	322	28,8	206	18,4	85	7,6
1991	1317	324	24,6	219	16,6	87	6,6
1992	1267	294	23,2	188	14,8	70	5,5
1993	1157	277	23,9	175	15,1	61	5,2
1994	1045	261	25	148	14,2	47	4,5
1995	951	278	29,2	86	9	29	3
1996	870	205	23,6	69	7,9	23	2,6
1997	963	209	21,7	33	3,4	6	0,6
1988-1997	10041	2538	25,2	1369	13,6	502	5
1998	710	157		5		1	

2. sz. táblázat
Új indulású kiadványok száma – tárgyévenként

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ez a szám 1994-ig növekszik, majd ismét csökken. A csökkenés nem jelentős mértékű, így 1997-ben majdnem 600-zal több periodikum jelent meg, mint 1988-ban. Az 1993-as és 1994-es jelentősen megnövekedett kiadványszám kapcsolatba hozható a választásokkal, ezekben az években megnőtt a politikai lapok száma.

Érdemes azt is vizsgálni, hány új periodikum indul ezekben az években. Új indulású kiadványnak tekintjük a bibliográfiai feldolgozás és jelen vizsgálódásunk szempontjából azokat az időszaki kiadványokat,

- amelyek minden előzmény nélkül születnek meg,
- amelyek hosszú szünetelés után újraindulnak,
- amelyeknél címváltozás történt, tehát van valami előzményük más címen, vagy generikus címűek (évkönyv, bulletin stb.) esetében azokat, amelyeknél a címben ugyan nem történt változás, de a közreadó testület (neve) megváltozott.

A számadatokat a *2. számú táblázat* mutatja be.

A vizsgált időszakban, tehát 1988-tól 1997-ig összesen 10 041 új kiadvány indult. Az időszaki kiadványok címváltoztatási szokásait bizonyítja az a tény, hogy a 10 041 új kiadvány közül 2538-nak (25,2%) volt előző címe, 1369-nek utóbbi címe (13,6%), 502-nek (5%) pedig előző és utóbbi címe is volt. A címváltoztatás általános indítékain kívül (tartalmi bővülés, a cím pontosítása, új szerkesztői gárda elképzeléseit követő új cím stb.) ebben az időszakban egyéb tényezők is hozzájárultak az új tételek növekedéséhez. Míg 1987-ben és azt megelőzően átlag 400-450 új periodikumot regisztráltunk, 1990-től ez a szám erőteljesen növekszik (kétszeres, háromszoros növekedést tapasztaltunk). A legtöbb új kiadvány 1991-ben jelent meg, ezért ezt az évet választottuk a címváltozással kapcsolatos

3.sz. táblázat
1991-ben címváltozást követően induló új periodikumok (324 kiadvány)

A címváltozás oka(i):	A címváltozott periodikumok száma:
Általános okok: tartalmi változás, a szerkesztői elképzelések változása stb.	124
Szerkesztői bizonytalanság (például a próbaszám más címen jelent meg)	4
Kiadványok összeolvadása, szétválása, beolvadás, kiválás	13
Közreadó, illetve a közreadó nevének megváltozása	98
Kiadó változás, illetve a kiadó nevének megváltozása	37
Földrajzi név (megye, város) megváltozása	8
Kis példányszámú, belső terjesztésű, illetve bizalmas kiadványból nyilvános terjesztésű lett	9
Régi lap újjáéledt	26
Előzőleg külföldön megjelenő lap „hazatelepedett"	4
Nyomtatott formában megjelenő kiadvány floppyn jelenik meg	1

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

részletes elemzésünk tárgyául. Ezeket a kiadványokat tételesen megvizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy ha nem is lehet egyértelmű okokat találni a címváltoztatásra, valamilyen csoportosítást meg lehet próbálni. Ha periodikumokat kell csoportosítani bármilyen szempontból, soha nem kapunk „tiszta" csoportokat, az egyes csoportokban a különböző szempontok sokszor különböző hangsúllyal jelentkeznek, így természetesen itt is vannak átfedések, bizonytalanságok.

Az illusztrálás érdekében néhány típusra az alábbiakban példát is adunk, ezek nem minden esetben 1991-ben bekövetkezett címváltozások, hanem a 10 éves időszakból valók.

Általánosnak nevezhető címváltozásról van szó, ha a kiadvány jellege megváltozik, a megváltozott cím tartalmi bővítést/szűkítést tükröz, a szerkesztői elképzelések változtak stb.

Táplálkozás, Anyagcsere, Diéta címmel jelent meg három intézmény közreadásában kéthavonkénti folyóirat 1995-től 1998 januárjáig. Az ezt követő szám címe: *Táplálkozás, Allergia, Diéta* volt, tartalmi jellegű címváltoztatásról van szó, a kiadvány többi adata (közreadó testületek, kiadó) nem változott.

1951-től 1991. júniusig jelent meg *Vasút* címen a MÁV kiadványa (kiadója: Lapkiadó, majd: Hírlapkiadó). 1991-ben, a 41. évfolyam közepén a kiadvány címe megváltozott, *A Vasút Világa* lett (ettől kezdve a MÁV a kiadó, a címváltozás okát mégsem lehet a kiadóváltásban keresni, hiszen a kiadvány közreadója eddig is a MÁV volt). Ha azt gondoljuk, hogy az új címen megjelenő szaklap – folytatva elődje hagyományait – sokáig ezen a címen fog élni, akkor tévedünk. A következő évben ugyanis *Vasútvilág* lett, majd 1995-től 1996-ig Vasutasvilág címmel jelent meg. Megszűnését a *Vasutas Hírlap* 1997. január 14. számából tudtuk meg.

Több esetben a címváltoztatás ténye mögött társadalmi-gazdasági-pénzügyi indítékok fedezhetők fel. A sajtótörténészeknek kiváló témául szolgálhat ez a kor, mi most csak az általunk – nem biztos, hogy helyesen – kialakított csoportokhoz szeretnénk néhány példával szolgálni.

Ha kiadó változás történik, gyakran az új kiadó – feltételezhetően, de nem bizonyítottan – a címváltozással is jelezni akarta az esetleges profilváltást is.

A rendszerváltást követően e tekintetben lényeges változás történt. Az addigi nagy kiadóvállalatokat több, kisebb kiadó váltotta fel.[10] Az egyes lapokat (főleg napi- és hetilapokat) magáncégek megvásárolták, sok esetben külföldi befektetők, ezek kisebb kiadót alapítottak, illetve bíztak meg a lapok kiadásával. Társaságok, egyesületek alapítottak kiadói részvénytársaságokat, korlátolt felelősségű társaságokat és egyéb intézményeket. A csődbe ment vállalkozások átadták a sajtóterméket egy másiknak, ez a változás gyakran újabb címváltozást von maga után. Sok esetben az addigi kiadóvállalattól a szerkesztőség veszi át a kiadói teendőket is.

A *Bútor* című havi kiadványt a Pallas Kiadótól 1991 júniusában átvette a Domus Kereskedelmi Rt. Ettől kezdve a kiadvány címe *Domus* lett, elődje évfolyam- és füzetszámozását folytatva.

A *Szentendrei Hírmondó* első 10 számát a Monteditio Kft. adta ki, a 11. szám kiadója a Hírmondó Kft. lett, ettől kezdve *Új Szentendrei Hírmondó* címen jelent meg (igaz, hogy nem sokáig, mert a következő évben újabb címváltozás történt).

Kb. 100 időszaki kiadvány azért jelent meg új címen ebben az évben, mert megváltozott a közreadó testülete, pontosabban a közreadó testület neve. (Meg kell jegyeznünk, hogy a bibliográfiai feldolgozás szempontjából az is változásnak számít, ha megszűnik a kiadvány valamely közreadója, illetve ha új közreadó jelentkezik.) Az alábbi példa jól bizonyítja, hogy összefüggés van a közreadói, a szerkesztőségi és a kiadói változások között

A *Hevesi Szemle*, Heves megye irodalmi, művelődési folyóirata 1973-tól 1989. dec.-ig jelent meg ezen a címen. Közreadója a Tanács volt, kiadója pedig a Heves Megyei Lapkiadó Vállalat. 1991-ben 1.évf.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

1.sz.-mal indult újra *Hevesi Napló* címen, ekkor az Egri Egészség- és Környezetvédő Egyesület adta ki.1995-től az 1997. évi 1. számig Farkas András volt a felelős szerkesztő és a kiadó is egyben, az ő halála után *Új Hevesi Napló* címen jelenik meg a folyóirat, mindig az aktuális felelős szerkesztő kiadásában. A sajtó pénzügyi-gazdasági kapcsolataira is jó példa ez a kiadvány: az 1998. évi 6. számon 6 szponzor szerepel: a Heves Megyei Önkormányzat mellett 5 magánszemély, közülük 2 külföldi.

A vizsgált időszakban a különböző testületek, intézmények, intézetek leggyakrabban 3 fő szempont szerint változtattak nevet:
Az 1990-es *közigazgatási változások következtében* az addigi tanácsokat az önkormányzatok váltják fel. Ez a változás már az 1990-ben megjelenő kiadványokat is érinti, de igazán észrevehetően 1991-ben és ezt követően jelentkezik.
A *Baranya Megyei Tanács Közlönye* 1991-től *Baranya Megyei Önkormányzat Közlönye* címen jelenik meg az önkormányzatok megalakulásának köszönhetően. Ugyanezen okból *Budapest Főváros Önkormányzati Kézikönyv*et jelentet meg az addigi Tanácsi kézikönyv helyett.
A magyarországi intézmények nagy része 1989-től felülvizsgálta elnevezését, több intézmény nevet változtatott. Eltűntek a gyárak nevéből a Vörös Október, Május 1., Április 4. kifejezések, valamint a nemzetközi és magyar munkásmozgalmi személyek nevei: Marx Károly, Lenin, Hámán Kató, Micsurin stb. Sok intézmény az addigi típusmegnevezés helyett felvette a nevébe egy-egy tudományterület illusztris személyének nevét. Így lett például a Szegedi Orvostudományi Egyetem nevéből Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem. Az ilyen típusú névváltoztatások a vizsgált sajtótermékekben több új címet eredményeztek.
A gazdasági élet változásának tudható be, hogy 1990-től rohamosan nőtt a részvénytársaságok, korlátolt felelősségű társaságok, betéti társaságok száma. Ez jelentkezik a sajtóban is. Az 1991-ben címet változtatott 324 kiadványból 16 kiadvány közreadója addig valamilyen vállalat volt, 1991-ben Rt., illetve Kft. lett. Ez a folyamat a későbbi években is folytatódik.

A Kőbányai Gyógyszerárugyár neve is megváltozott 1991-ben Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Rt.-re, szakmai vállalati lapjuk címe ekkor *Kőbányai Gyógyszer* helyett *Richter Hírek* lett.

A rendszerváltozást követően megváltozott néhány *földrajzi név* is hazánkban.
Leninváros 1990-ben visszakapta régi nevét: Tiszaújváros lett, ez címváltozást eredményezett a helyi lap esetében: a *Leninvárosi Krónika* egyszerűen *Krónika* lett.
A kerületi lapok közül *Pesterzsébet, Soroksár* az 1991. évi február/márciusi számtól *Pestszenterzsébet, Soroksár* lett. Ez a cím csak 1994 végéig élt, 1995-től ugyanis újra csak *Pesterzsébet* szerepel az ismételten megváltoztatott címben.
A 19 magyarországi megyéből négynek változott meg a neve, ez 1991-ben 6 cím megváltozását eredményezte (az előző és későbbi években ez természetesen több periodikumot érintett).
Már 1990-től *Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve* címen jelenik meg az addigi *Komárom megye statisztika évkönyve* című kiadvány.
A rendszerváltozásnak köszönhetően néhány addig bizalmasan kezelt, nem terjesztett, illetve szűk körben terjesztett kiadványt is beszolgáltattak kötelespéldányként, 1991-ben ez 9 új kiadványt eredményezett. Van néhány olyan kiadványunk, amely a kommunista rendszer idején Magyarországon nem jelenhetett meg, ezért külföldön látott napvilágot. Örömünkre szolgál, hogy ezek a 90-es években fokozatosan hazatértek, az általunk vizsgált 1991-ben négy folyóirat jelent meg ismét hazánkban.
Közülük a *Távlatok* a Societas Jesu Magyar Rendtartományának a kéthavi folyóirata, 1969-től 1990-ig

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Ausztriában jelent meg *Szolgálat* címen, az *Arkánum* című avantgard irodalmi lapot pedig 1981 és 1989 között Washingtonban élő magyarok adták ki. Több periodikum összeolvadását követően 5, szétválás, illetve kiválás következtében pedig 8 új kiadvány keletkezett 1991-ben.

Elmélyült kutatást igényel és érdemel a magyar sajtó elemzése *tartalmi, tipológiai* szempontból. Most csupán egy gyorsfényképre vállalkozunk, amikor 3 évet választottunk vizsgálódásunk tárgyául: 1987-et, amely a rendszerváltás előtti sajtót reprezentálja, 1992-t, amikor az első két év bizonytalanságai már nem érződnek olyan erőteljesen és 1997-et, a feldolgozás szempontjából az utolsó teljesnek tekinthető évet.

Nézzük meg most néhány dokumentumtípusra vonatkozóan a kiadványok számát az említett három évben.

Politikai pártok lapjai: 1987-ben 48 lap jelent meg, ezek a Magyar Szocialista Munkáspárt központi, helyi és intézményi kiadványai voltak. 1992-ben 175, természetesen különböző – parlamenti és kisebb – pártok által kiadott sajtótermék látott napvilágot. A kiadványok száma erőteljesen csökkent 1997-re, 71 kiadvány maradt. Úgy gondoljuk, ez reális szám, erre van igény a közvélemény részéről. 1998 a parlamenti választások éve Magyarországon, tehát várható, hogy a politikai pártok rendszeres lapjai mellett – hasonlóan 1990-hez és 1994-hez – ez évben is megjelennek a választási lapok.

A közéletnél maradva nézzük meg a különböző területre vonatkozó közéleti lapok adatait.

1987-ben nagyon szabályosan 21 megyei közéleti lap jelent meg. Azért mondhatjuk, hogy ez „szabályos" volt, mert a 19 megye mindegyikében megjelent egy-egy kiadvány, az egyik ezek közül a megyei lap mellett még 2 kiadásváltozattal rendelkezett. 1992-ben 44, 1997-ben pedig 43 megyei, illetve regionális közéleti lapot regisztráltunk.

A városi, községi lapok esetében még nagyobb változást észlelünk: 1987-ben: 35, 1992-ben 517, 1997-ben pedig 390 helyi közéleti kiadvány jelent meg. Egy-egy városban esetenként több is, hiszen a közéleti lapok mögött sok esetben valamelyik párt helyi szervezete áll.

Az 5 országos napilap mellett Budapesten a kerületek is megjelentették a maguk sajtóját. 1987-ben ez is nagyon szabályozott volt: 22 kiadvány jelent meg, tehát mindegyik kerületben egy. 1992-ben ez a szám 38-ra, 1997-ben pedig 44-re emelkedett.

A gazdasági egyesületek által kiadott sajtó is ugyanilyen emelkedő számú tendenciát mutat. 1987-ben 70, 1992-ben 139, 1997-ben 103 gazdasági lap jelent meg. Ezek között vannak tudományos, szakmai és népszerűsítő kiadványok egyaránt.

A média a rendszerváltás után valódi üzletággá vált. A nyomtatott sajtóra vonatkoztatva ez azt is jelenti, hogy kisebb befektetéssel is lehet lapot indítani, igazolja ezt a hirdetési újságok és a rejtvénylapok megnövekedett száma.

1987-ben 6 hirdetési és 13 rejtvényújság jelent meg. 1992-ben a hirdetési újságok száma több mint hússzorosára nőtt, hiszen a városi és az ennél nagyobb területekre vonatkozó hirdetési lapok száma 138 volt (itt külön hangsúlyozni kell, hogy ezek csak a nemzeti bibliográfiában közzétett kiadványok, kötelespéldányként az Országos Széchényi Könyvtárba beérkeznek a kerületi, községi hirdetési lapok is, amelyek jelentősen emelik a hirdetési lapok számát). Sok közülük csődbe mehetett, mert számuk 88-ra csökkent 1997-ben. A rejtvényújságok száma viszont változatlanul emelkedik: 1992-ben 30, 1997-ben pedig a kétszerese, 63 rejtvényújság jelent meg.

A rendszerváltozás ideológiai szabadságot is hozott Magyarországon. Az egyházak visszakapták régi szerepüket, többek között a lapkiadást is felhasználják arra, hogy hírt adjanak magukról. 1987-ben 41 egyházi lap jelent meg, ez a szám 1992-re több, mint négyszeresére nőtt, s azóta sem csökkent.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A rendszerváltozással együtt ért el bennünket az új technikai forradalomnak nevezhető *elektronikus korszak*. A ma már nálunk is elavultnak tekinthető floppyn kívül egyre több kiadvány jelenik meg CD-ROM-on, illetve közvetlenül az elektronikus hálón. Ma már több, mint 150 magyar nyelvű lap olvasható az Interneten. Ennél jóval több (kb. 360) azoknak a nyomtatott kiadványoknak a száma, amelyek Internet címet is közölnek az impresszumadataik között. Ezek között természetesen vannak csupán tartalomjegyzékek, illetve honlapok a hálón.

A tényleges online kiadványok iránt egyre nagyobb az érdeklődés, legyenek akár napilapok, hetilapok vagy ritkább periodicitásúak, magyar vagy egyéb nyelvűek, kezdetlegesek vagy professzionalisták. *„...1996-ban, az Internet magyarországi »robbanásának« évében csaknem egyszerre hozták létre online verzióikat"* [11] az országos napilapok. Ezek egyrészt tartalmazzák a nyomtatott kiadvány szövegét, másrészt adnak némi pluszt is az olvasónak. A Népszava online változatának például van egy olyan rovata, amelyik távmunkával kapcsolatos információkat ad, egy másik pedig egy most nagyon aktuális témában, a nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos döntésben nyújt segítséget.[12] Van egy igazi professzionális online magazinunk is, az *Internetto*. Ez a kiadvány például az 1998-as választások előtt nagy érdeklődéssel kísért választási fórumot biztosított két politikus és a velük kapcsolatba került „olvasók" (?) között, de egyébként is folyamatosan lehetőséget ad párbeszédre.

Végezetül néhány szó az elektronikus kiadványok feldolgozásáról:

Az Országos Széchényi Könyvtárban épített adatbázisok csak az önálló, konkrét fizikai hordozón megjelenő elektronikus dokumentumokat dolgozzák fel, ez vonatkozik az elektronikus időszaki kiadványokra is (érdekes típusként jelentkeznek a számítógéppel olvasható, folyamatosan frissítésre kerülő adatbázisok, ezeket is időszaki kiadványnak tekintjük). Nem dolgozzuk fel a nemzeti bibliográfiában azokat a kiadványokat, amelyeket csupán hálózaton érünk el, de közülük azokat, amelyek számára ISSN-t állapítottunk meg, nyilvántartjuk az ISSN adatbázisban.

Irodalom

1. 1986. évi II. törvény a sajtóról. In.: Művelődési közlöny 1986. 12.sz. p. 637-647.p.
2. A Minisztertanács 58/1989. (VI.15.) MT rendelete a sajtóról szóló 1986. évi II. törvény végrehajtására kiadott 12/1986. (IV.22) MT rendelet módosításáról. In: Magyar közlöny 1989. 39.sz. p. 720.
3. ORBÁN Ágnes: Negatív sokk a sajtóban. In: Magyar sajtó 1998. 3.sz. p.5.
4. Orbán (3.jegyz.) p.5.
5. Orbán (3.jegyz.) p.5.
6. Orbán (3.jegyz.) p.5.
7. A média közmegítélése. In: Kreatív média 1998. 1.sz. p.20.
8. NAGY Zsoltné: „Mi újság" (és mi nem) - adalék a kurrens magyar sajtó sajátosságaihoz. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros 1996. jan. p. 45-53.
9. Nagy (8.jegyz.)
10. Nagy (8.jegyz.)
11. Magyar nyelvű lapok a Hálón. In: Kreatívweb 1998. 1.sz. p.1.
12. Magyar (11.jegyzet)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Magyar nyelvű nyomtatványok Romániában 1919-1940 között — két kötetben

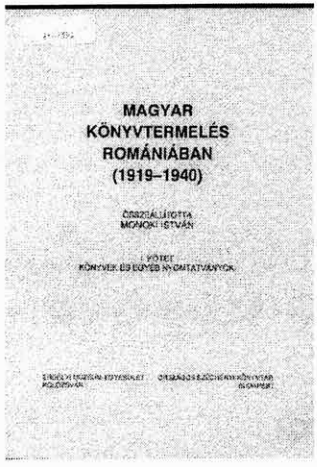
Monoki István bibliográfiájának kiadástörténete

Kégli Ferenc

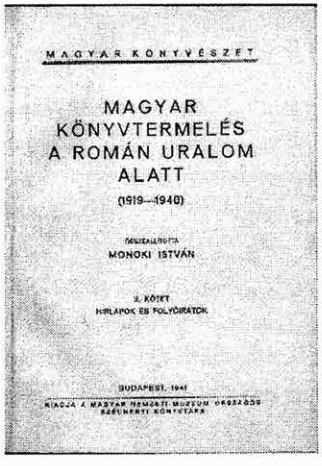
Az első világháború befejezését követő kezdeti bénultság után a Romániában kisebbségbe került erdélyi magyarság – a nehézségek ellenére – hamarosan hozzáfogott politikai és kulturális életének megszervezéséhez. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület hozzákezdett az egyetemétől megfosztott magyar értelmiség tudományos fórumainak megteremtéséhez. Elvágva a magyarországi szellemi központoktól, jelentős mértékben megnőtt az újonnan létesült erdélyi nyomdákban előállított kiadványok mennyisége, oly mértékben, hogy bibliográfiai számbavételük is szükségessé vált.

Az erdélyi magyar könyvészet kurrens bibliográfiáinak megindítása a romániai magyar irodalmi és tudományos élet egyik irányítójának, szervezőjének, *György Lajos*nak az érdeme volt. Az ő bibliográfiai munkásságát folytatta *Ferenczi Miklós,* a kolozsvári egyetemi könyvtár főkönyvtárnoka, majd *Valentiny Antal* vette át Ferenczi hagyatékát. A bibliográfiák kezdetben az *Erdélyi Irodalmi Szemlé*ben, majd az 1930-ban újrainduló *Erdélyi Múzeum*ban jelentek meg évenként, de önállóan is kiadásra kerültek a György Lajos által szerkesztett, *Erdélyi tudományos füzetek* című sorozat tagjaként. Ugyancsak György Lajos indította meg a korszak magyar nyelvű hírlapjainak és folyóiratainak bibliográfiáját is, az 1919–1923 közötti évek anyagának közzétételével (megjelent az Erdélyi Irodalmi Szemlében, továbbá a Tanulmányok és értekezések I. 2. számaként is). Az időszaki kiadványokról azonban a későbbiekben mindössze egy 1935. tárgyévi összeállítás jelent meg *Monoki István* egyetemi könyvtáros munkájaként (előbb az Erdélyi Múzeumban, majd a Tudományos füzetek c. sorozatban).[1]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Magyar könyvtermelés Romániában : (1919–1940) / összeáll. Monoki István. 1. Könyvek és egyéb nyomtatványok. – Kolozsvár : Erdélyi Múzeum-Egyesület ; Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, [1998]. – [1–6.], V., 7–561. p.

Magyar könyvtermelés a román uralom alatt : (1919–1940) / összeáll. Monoki István. 2. Hírlapok és folyóiratok. – Bp. : Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára, 1941. – X, 264 p.
Címlapváltozat: A magyar időszaki sajtó a román uralom alatt : 1919–1940. – (Magyarország időszaki sajtójának könyvészete ; 7.)

Amikor a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára az 1930-as évek végén megkezdte a Magyar könyvészet éves köteteinek közreadását, *Fitz József* főigazgató az indító, 1936-os tárgyévi kötet bevezetőjében összefoglalta a magyar nemzeti bibliográfia gyűjtőköri szempontjait: *„nemcsak a magyarnyelvű irodalmat öleli fel, hanem a Magyarországon megjelent idegennyelvűt is; kiterjeszkedik a külföldön megjelent magyarnyelvű sajtótermékekre, de magyar szerzőktől idegen nyelveken megjelent műveire is, sőt idegen szerzők idegennyelvű, de magyarvonatkozású közleményeire is."*[2]

A megjelent éves könyvészetek azonban kizárólag a magyarországi kiadványtermést tartalmazták, mivel csakis ez a gyűjtőköri elhatárolás adott lehetőséget – a hazai nyomdák kötelespéldány szolgáltatására támaszkodva – megközelítő teljességű bibliográfiai áttekintés nyújtására. Az első világháború befejezését követően a könyvtár vezetése mindent elkövetett az új országhatáron kívül élő magyarság szellemi produktumainak összegyűjtése érdekében, s akcióikkal jelentős eredményeket értek el,[3] azonban a határon túli hungarikumok maradéktalan beszerzése meghaladta a nemzeti könyvtár lehetőségeit. Ha a Magyar könyvészet megjelent hat kötete erre, a már külföldinek számító irodalomra is ki akart volna terjedni, csak meglehetősen hiányos bibliográfiai regisztrácó jött volna létre.

A könyvtár természetesen nem kívánt lemondani a nemzeti bibliográfia körébe tartozó művek teljesebb körű számbavételéről. Fitz József, az intézmény későbbi bibliográfiai feladatai között a legfontosabbnak az 1921–1935 közötti ciklus elkészítését jelölte meg, s úgy vélekedett, hogy ennek gyűjtőkörére már túlléphet az országhatáron: *„Jugoszlávia és Csehszlovákia évi könyvészete, mely ugyancsak kötelespéldányok alapján készül, magában foglalja az ott megjelent magyarnyelvű sajtótermékeket is, az erdélyi magyar könyvek, hírlapok és folyóiratok 1919-től 1937-ig teljesnek mondható évi könyvészete pedig [...] szintén rendelkezésünkre áll."*[4]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A hírlapok és folyóiratok kötete

Az 1940. augusztus 30-ai második bécsi döntés eredményeként Észak-Erdély ismét Magyarország része lett. A kolozsvári egyetem újra magyar egyetemmé vált, az Egyetemi Könyvtár igazgatójává Valentiny Antalt nevezte ki a kultuszminisztérium.[5] A nemzeti könyvtár gyűjtőkörébe tartozó, román fennhatóság alatt keletkezett hungarikumok begyűjtésével és a Széchényi Könyvtárba való eljuttatásával kapcsolatos levelezés során Fitz József felvetette azt az elképzelését, hogy az előkészületben lévő 1921–1935. évi ciklusbibliográfia kiegészítéseként külön kötetben ki kellene adni a román éra alatt megjelent magyar könyvtermelés bibliográfiáját is, még pedig 1940-ig bezárólag. Amint Valentinynek, 1941. január 7-én írta: *„Ezt csak Ti állíthatjátok össze, Kolozsvártt [!]. Amennyiben nem akarnád intézeted kiadványaként kiadni, szívesen vállalkoznék rá."*[6]

A bibliográfia viszonylag gyors elkészítésének megvolt a reális lehetősége. Az erdélyi bibliográfusoknak köszönhetően ekkorra már 1919-től 1939-ig rendelkezésre állt a retrospektív könyvészetté szerkesztendő anyag többsége. Valentiny – egyetértően Fitz javaslatával – úgy vélekedett, hogy a romániai magyar irodalom ciklikus bibliográfiájának kidolgozása valóban az ő feladatuk, kiadóként viszont a Széchényi Könyvtárt tartotta a legalkalmasabbnak. A bibliográfia összeállítására kollégáját, a már említett Monoki István[7] főkönyvtárnokot kérte fel. Mint Valentiny beszámolt róla, Monoki – György Lajos felkérésére és bíztatására – már az előző évben megszerkesztette az 1919–1938 között megjelent erdélyi magyar időszaki kiadványok bibliográfiáját, amit még az év második felében kiegészített az 1940. augusztus végéig közzétett anyaggal.[8]

Fitz József sietett kijelenteni, hogy vállalja a bibliográfia kiadását,[9] s ezt követően érthető örömét fejezte ki Monoki István akkor, midőn 1941 februárjának közepén Budapestre küldhette kéziratát: *„Törekvésemben mindig a magyar kulturális életcélt igyekeztem szolgálni és most, mikor annyi megpróbáltatás után vágyam a megvalósulás felé közeledik, szívemet igazi boldog öröm tölti el."* Egyben jelezte, hogy amint a könyvtári munkák engedik, személyesen is ellátogat a Széchényi Könyvtárba.[10]

A márciusban sorra kerülő látogatásig[11] – a levélváltások révén – megoldódtak a felmerült módszertani problémák, tisztázódtak a kiadás körülményei. Monoki hozzájárult ahhoz, hogy a hírlapok és folyóiratok címeinek betűrendezésekor ne vegyék figyelembe a névelőket. Eldőlt, hogy a kiadvány 200-200 példányban, kétféle címlappal jelenik meg: az egyik a romániai magyar könyvészet második köteteként (a később megszerkesztendő első kötet tartalmazza majd a könyveket), a másik pedig az eredetileg Magyarországi hírlap- és folyóirat-irodalom bibliográfiája címmel tervezett sorozat hatodik vagy hetedik tagjaként. (A sorozat végleges címe *Magyarország időszaki sajtójának könyvészete* lett.) A nyomtatás munkáját a Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. nyomdája végezte, s a korrektúraíveket közvetlenül Monokinak küldte meg.[12]

A kész kötet első példányai 1941. november végén jöttek ki a nyomdából,[13] s december elejére Monoki, az Egyetemi Könyvtár által igényelt példányokon kívül, már további harmincra kapott megrendelést Kolozsvárott. (A vidéki intézeteket és iskolákat körlevélben kívánta tájékoztatni a kötet megjelenéséről.)[14] 1942 januárjában további példányok elhelyezésére nyílt lehetőség, ezért Monoki a sorozati kiadásváltozatból már megérkezett tíz példány mellé a második kötetként közzétett változatból további negyven példányt igényelt,[15] melyeket még ugyanabban a hónapban (a példányok számát ötvenre kiegészítve) meg is kapott.[16]

Az 1919-től 1940. augusztus 30-ig terjedő időben Romániában megjelent magyar, vagy magyar és egyéb nyelvű hírlapokat és folyóiratokat magába foglaló betűrendes bibliográfia *„Bevezetés"*-e mód-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

hetilapok	996	17,7%
vallási, hitbuzgalmi lapok	816	14,5%
szaklapok	794	14,1%
napilapok	676	12,0%
egyesületi-, párt- és szövetségi lapok	531	9,4%
szépirodalmi, társadalmi lapok, folyóiratok	489	8,7%
riportlapok	331	5,9%
művészeti lapok	228	4,0%
tudományos folyóiratok	176	3,1%
ifjúsági lapok	153	2,7%

A legtöbb tétellel rendelkező szakcsoportok

szertani tájékoztatót nyújt a címleírások felépítéséről, továbbá öt statisztikai táblázattal és az ezekhez fűzött magyarázatokkal mutatja be a romániai kisebbségi magyar sajtó életjelenségeit. A huszonkét év alatt, Románia 69 helységében 1260 féle hírlap és folyóirat látott napvilágot, együttesen 1672 cím alatt, összesen 5627 (másik táblában 5626) évfolyamban. Az 1919 előtt létezett 101 időszaki sajtótermékből 43 érte meg (esetenként címet változtatva) 1940 nyarát, ugyanakkor az időközben keletkezettek közül nagyon sok tiszavirág életűnek bizonyult. (A két táblázat néhány kiemelt adatot közöl.)

Az ötvennél több időszaki kiadványcímmel rendelkező helységek, az összes címhez viszonyított arányukkal és a kiadványokat előállító nyomdák számával

	cím	%	nyomda
Kolozsvár	437	26,1%	74
Temesvár	214	12,7%	58
Nagyvárad	147	8,8%	26
Arad	126	7,5%	31
Marosvásárhely	93	5,6%	23
Szatmárnémeti	84	5,0%	20
Bukarest	76	4,5%	32
Brassó	68	4,0%	18

A bevezetőből megismerhetjük az anyaggyűjtés nehézségeit is. 1923-ban Erdélyre is kiterjesztették a nyomdai kötelespéldányok beszolgáltatására Romániában 1904 óta érvényben lévő törvényt. Ez arra kötelezte a nyomdákat, hogy termékeikből két példányt küldjenek be a kolozsvári román I. Ferdinánd Király Tudomány Egyetem könyvtárának (az egykori Egyetemi Könyvtárnak).[17] A nyomdák azonban igen sok esetben nem vették figyelembe e rendelkezést, s a bibliográfia szerkesztője levelezéssel, kiadók, nyomdák, szerkesztőségek személyes felkeresésével törekedett a hiányzó adatokat pótolni. (A címjegyzékbe csak azok az adatok kerültek be, amelyek valódiságáról a szerkesztő meggyőződött, s ha vett is át általa nem látott adatokat, mindenütt megemlítette a forrást. Így természetesnek tekinthető, hogy azóta felbukkantak e kiadványból hiányzó tételek.)[18]

A bevezető végén Monoki köszönetét fejezi *Ion Muslea*nak, a kolozsvári volt román tudományegyetem könyvtára igazgatójának, aki nemcsak rendelkezésére bocsátotta az időszaki sajtóanyag magyar részét, hanem a fennálló hiányok szélesköru reklamálását is elrendelte. Szintén köszönetet mond *Aurelia Spacu*nak és *Al. Marton*nak az Academia Română könyvtárából küldött, *Bakó Lászlóné*nak és *Kócsy Jenő*nek az aradi, *R. Berde Mária*nak a nagyváradi kiadványokra, *Marton Lajos*nak pedig a zsidó sajtóra vonatkozó

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

felvilágosításokért. Kiemelten említi György Lajos nevét, akinek biztatása és támogatása lehetővé tette műve elkészítését és befejezését.

A *„Betűrendes címjegyzék"* leírásaiban az adatok a teljesség igényével, a dokumentumhoz hűen tükröződnek. (Külön táblázat tájékoztat a leírásokban előforduló román helynevek magyar megfelelőjéről.) A betűrenden kívüli tájékozódásra *„Szakbeosztásos tájékoztató"*, *„Földrajzi tájékoztató"* és *„Névmutató"* nyújt lehetőséget.

A *Magyar Könyvszemlé*ben *Goriupp Alisz,*[19] illetve az *Erdélyi Múzeum*ban *Mokcsay Júlia*[20] egyaránt méltatták e munka jelentőségét, kiemelték pontosságát, értékeit. Mokcsay kifejezte azt a reményét is, hogy a *Magyar könyvtermelés a román uralom alatt (1919–1940)* című kiadásváltozat második köteteként megjelent hírlap- és folyóirat-bibliográfiát hamarosan követi majd a könyvbibliográfiát tartalmazó első kötet.

A könyvbibliográfia szerkesztése

Amint befejezte a hírlap-bibliográfiai munkálatokat, Monoki azonnal hozzáfogott az első kötet, a könyvbibliográfia összeállításához, s 1941 novemberére már össze is gyűjtötte az anyagát.[21] A kiindulási alapot a megjelent éves bibliográfiák adták, melyek elsősorban az egyetemi könyvtárba beérkezett kötelespéldányok leírásait foglalták magukba. A könyvészet minél teljesebbé tétele érdekében Monoki minden tőle telhetőt elkövetett. Kiadókkal, szerzőkkel levelezett, átvizsgálta a kolozsvári református lelkészi hivatal könyvtárát, a ferencesek zárdájában lévő kiadóhivatal raktárát, az unitárius püspöki hivatal nyomtatványtárát. Támogatták munkáját a jelentős állománnyal rendelkező könyvgyűjtők is. Így átnézhette *Jancsó Elemér, Jordáky Lajos, Koleszár László, László Dezső, Ligeti Ernő, Marton Ernő, Tóth Kálmán, Turnovszky Sándor és Walter Gyula* magánkönyvtárát. Kutatásai eredményeként – saját számítása szerint – a korábbi bibliográfiák tartalmát több mint 900 tétellel tudta gyarapítani.[22]

Most már csak a bibliográfia szerkezetével, illetve gyűjtőkörével kapcsolatos kérdések eldöntése volt hátra. A főrész szakcsoportok szerinti legyen vagy betűrendes? Ha szakcsoportok szerinti, akkor milyen elv szerint történjék a szakbeosztás, ha viszont betűrendes, milyen legyen a mutató: szakbeosztásos vagy tárgyszavas?[23] Szerepeljenek-e az erdélyi íróknak Románián kívül kiadott, illetve Romániában megjelent, de idegen nyelvű (pl. latin) művei?[24]

A bibliográfia szerkezetének megválasztását Fitz József a szerkesztőre bízta, de közölte azt a véleményét, hogy szakrendszer esetén a tizedes rendszert tartja legidőszerűbbnek.[25] A gyűjtőkör kiterjesztésével kapcsolatban támogatta a magyar szerzők romániai kiadású, idegen nyelven megjelent munkáinak a fölvételét.[26] Monoki azt a megoldást választotta, hogy a betűrendes fő részben szerepeltette a művek teljes leírását, a kötet tizedes osztályozás szerint rendezett második részét pedig indexként (a tételek rövidített leírásával) kívánta kidolgozni.

A betűrendes rész megszerkesztése 1942 októberére fejeződött be, s e rész mintegy 620 oldalnyi gépelt kéziratának Budapestre küldésével lehetőség nyílt az I. kötet nyomdai munkálatainak a megkezdésére. (A bevezetés megírását és a névmutató összeállítását amúgy is a betűrendes rész teljes elkészülte után lehetett elvégezni, s a korrektúramunkák szünetében jutott idő az egyetemes tizedes osztályozórendszer *Káplány Géza* által fordított, magyar nyelvű rövidített kiadásának jelzeteit felhasználó szakmutató befejezésére.) Monoki a nyomdai szedést illetően a Széchényi Könyvtár éves könyvészeteiben alkalmazott formát javasolta, azzal a kiegészítéssel, hogy kérte az általa használt három féle zárójel-típus alkalmazásának szigorú betartását.[27]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A nyomtatás költségeire, az előzetes kalkuláció szerint legalább négyezer pengőt kellett számítani. A Széchényi Könyvtárnak elsősorban az évről évre megjelenő magyarországi éves könyvészet kiadásáról kellett gondoskodnia a költségvetési keretéből. Mivel a nyomdai árak növekedtek, a dotáció viszont nem emelkedett, az erdélyi bibliográfia kiadási költségeire *Szinyei Merse Jenő* vallás- és közoktatásügyi minisztertől kért és kapott a főigazgató kétezer pengő támogatást.[28] A betűrendes rész kéziratát 1942. december 21-én küldte el az OSZK a hírlap-bibliográfiát is készítő Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt.-nek.[29] A nyomda arra lett felkérve, hogy az anyagot Monoki hírlap- és folyóirat-bibliográfiájának mintájára szedje ki, a próbaszedés levonatából Monoki és a Széchényi Könyvtár is kapjon, a korrektúra-levonatokat pedig mindenkor a szerzőnek küldje Kolozsvárra.[30] Megindultak a kötet nyomdai munkálatai. A hasáblevonatokat a szerző nemcsak korrektúrázta, hanem az időközben előbukkant új tételekkel is kiegészítette. A javított, kiegészített hasáblevonatok nyomán megkezdődött a betördelt oldalak korrektúrára való kinyomtatása. Időközben Monoki kéziratban elkészítette a szakrendi csoportosítást, megírta a bevezetést. A hasáblevonatok az „S" betű végénél, a tördelt oldalak pedig a „C" betű elejénél tartottak, amikor a folyamat – feltehetően 1944 közepe táján – megszakadt, s a körülmények – úgy látszik – több mint tíz évig nem voltak alkalmasak a szerző és a Széchényi Könyvtár közötti kapcsolat felújítására.

A könyvbibliográfia kézirata

A már nyugdíjas Monoki István 1958. október 4-én levélben fordult az OSZK-hoz, kiadásra ajánlva fel a könyvészet nála lévő kéziratát. *Sebestyén Géza* főigazgató-helyettes válaszában arról tájékoztatta őt, hogy a könyvtár hajlandó kiadni a kötetet, s *„addig is, míg a kiadásra sor kerül, a kéziratot házi tudományos használatra /külföldi hungarica-nyilvántartás kiegészítése stb./ átveszi".*[31] Elkészült egy megállapodás-tervezet is, melyben az is szerepelt, hogy Monoki a kéziratot a szerzői jogok fenntartásával adja át, a könyvtár a *„bibliográfiát rövidesen, lehetőleg néhány éven belül nyomtatásban kiadja, úgy hogy annak rendszerén ne essék semmi olyan változtatás, amely használatára hátrányos lenne"*, előlegként pedig tízezer forintot folyósít a szerzőnek.[32] Az okok már nem ismeretesek hogy miért, de a szerző nem fogadta el a felajánlott megoldást. A kézirat ügye szerencsére ezzel nem zárult le véglegesen. Négy évvel később, 1962 júniusában, *Herepei Árpád* ny. könyvtárigazgató közvetítésével az akkor már 75 éves Monoki jelezte, hogy szeretné a kapcsolatot újra felvenni az OSZK-val.[33] Július 30-ai dátummal új megállapodás készült, amely lényegében megismételte a korábbi megállapodás-tervezet szövegét, mindössze a szerzői honorárium előlege növekedett meg 15 ezer forintra.[34] A megállapodás következményeként szeptember 28-án került sor az adásvételi szerződés aláírására Budapesten. A szerződés értelmében

„MONOKI István az Országos Széchényi Könyvtárnak eladja – szerzői jogai fenntartásával – a romániai magyar könyvtermelés 1919-1940. évekre terjedő könyvészetének általa összeállított, az Országos Széchényi Könyvtár képviselői által ismert, alapanyagában mintegy 6948 tételre terjedő, betűrendes és szakrendi részre tagolt kéziratát és tudomásul veszi, hogy ezt a kéziratot az Országos Széchényi Könyvtár tájékoztató, bibliográfiai vagy más tudományos, illetve egyéb könyvtári munkája keretében felhasználja, illetve olvasóinak használatra rendelkezésre bocsátja;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR a kézirat teljes vételáraképpen 15,000.- /tizenötezer/ forintot utal ki a Magyar Nemzeti Bank által megszabott módon Monoki István kezéhez, a kéziratot állományába iktatja, annak megőrzését biztosítja és gondoskodik arról, hogy a szerző kiadási jogai a kézirat könyvtári használata során sérelmet ne szenvedjenek."[35]

A magyar könyvtermelés Romániában 1919–1940. években. I/1–2. címet viselő, (1. rész: Könyvek és nyomtatványok. 2. rész: Szakbeosztásos katalógus), hasáb- és tördelt korrektúralevonatokból, illetve gépiratos oldalakból álló, Monoki kézírásos javításait és kiegészítéseit is tartalmazó anyag 1962. október 16-án került a könyvtár Kézirattárának állományába, s a Fol. Hung. 3088 jelzetet kapta.[36]

A kézirattól a kötetig

Szakmai körökben a kézirat léte ismert volt. Amikor 1967-ben a bukaresti Editura Pentru Literatura azt tervezte, hogy kiadja az 1919–1968 közötti romániai magyar irodalom bibliográfiáját, kétpéldányos másolatot kért a Széchényi Könyvtártól Monoki kéziratáról. (A felmerült költségeket természetesen megtérítették volna.) A könyvtár arról tájékoztatta a kiadó igazgatóságát, hogy mivel a kézirat a szerzői jog fenntartásával jutott a birtokába, a kiadónak – Monoki István 1963-ban történt elhunyta miatt – az örökösökkel kellene szerződést kötnie. Ebben az esetben a könyvtár készséggel foglalkozna a másolat készítésére vonatkozó kéréssel.[37]

A *Könyvtári hungarika dokumentumok bibliográfiai regisztrálásának keretterve* című, 1977–78-ban készült átfogó program, a könyvtári dokumentumok bibliográfiai regisztrálásának áttekintésekor nem említi ugyan tételesen e kéziratos forrást,[38] de a keretterv tárgyalásához készített háttéranyagban szerepel.[39]

A *Magyar könyvészet 1921–1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke* című retrospektív bibliográfia 1983-ban megjelent I. kötetében *Monoki István: Magyar könyvtermelés a román uralom alatt. /1919–1940./ 2. köt. Hírlapok és folyóiratok* kezdetű tétel alatt megjegyzésként található utalás a kiadatlan első kötetre: *„A mű első része kéziratban: OSZK Fol. Hung. 3088/I. 1–2."*[40]

Aki a romániai magyar irodalommal érdemben kívánt foglalkozni, nem hagyhatta ki Monoki munkáját. Az évtizedek során az intenzív használattól igen rossz állapotba került kézirat megóvása érdekében 1988 júliusában *Kertész Gyula,* az OSZK Retrospektív Bibliográfiai Osztályának vezetője kezdeményezte azt, hogy használati másolat készüljön az eredeti példány védelme érdekében.[41] Az osztály távlati tervei között ugyanis szerepel a két világháború közötti korszak külföldi magyar nyelvű könyvészetének a kiadása is, s egyik nélkülözhetetlen forrásnak e művet tekinti. A kéziratról a szükséges restaurálási munkálatok elvégzése után elkészültek a másolatok.[42]

Egy másolati példányt a *Romániai magyar irodalmi lexikon* szerkesztősége is megkapott. A mű munkájuk egyik alapforrása lett, s használata során alakult ki az a meggyőződésük, hogy a bibliográfia kiadása még mindig időszerű lenne. Már 1992-ben, egy OSZK-ban tartott megbeszélésen javasolta a lexikon főszerkesztője, *Dávid Gyula,* a kézirat nyomtatott formában történő közreadását. Az OSZK munkatársai nem támogatták a mű eredeti állapotban történő megjelentetését, mivel leírása és szerkezete a mai bibliográfiai-módszertani követelményeknek már nem felel meg, anyaga ellenőrzésre, kiegészítésre szorul. Az Országos Széchényi Könyvtár és az Erdélyi Múzeum-Egyesület között 1993. február 19-én aláírt bibliográfiai együttműkö-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

dési megállapodás e vonatkozásban éppen ezért csak annyit tartalmaz, hogy a retrospektív feldolgozásban való együttműködés az OSZK bibliográfiai programjához igazodjék.[43]

Úgy tűnt, hogy Monoki könyvészete továbbra is csak tanulmányok kéziratos forrásaként, későbbi retrospektív bibliográfiák alapanyagaként fog funkcionálni. 1997 januárjában azonban Dávid Gyula – figyelembe véve Monoki István születésének az évi 110. évfordulóját is – új javaslatot terjesztett az OSZK vezetősége elé. A javaslat lényege az volt, hogy elhagyva a mű második (szakrendi) részét, csakis a betűrendes leíró rész kerüljön sajtó alá, a tételek kapjanak sorszámozást, és a sorszámok felhasználásával készüljön név- és helynévmutató.[44] Ennek az elképzelésnek a megvalósítása már nem váltott ki ellenkezést. *Poprády Géza,* az OSZK főigazgatója és *Benkő Samu,* az EME elnöke 1997. március 6-án írt alá egy olyan megállapodást, melynek az a lényege, hogy Monoki István kézirata közös közreadásban, az 1941-ben megjelent önálló (nem sorozati) kiadás I. köteteként jelenjék meg. Az EME a kézirat sajtó alá rendezését, az OSZK pedig az 500 példányban történő kinyomtatást vállalta.[45]

A sajtó alá rendezés feladatát Dávid Gyula és *Jancsik Pál* végezte el Kolozsvárott, figyelembe véve az OSZK Retrospektív Bibliográfiai Osztálya munkatársainak módszertani javaslatait is. A megszerkesztett anyag 1997. október 28-án került az OSZK Házinyomdába, s a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Kollégiuma, az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Kollégiuma és az Illyés Közalapítvány által támogatott kiadvány első kész példányai 1998. január 30-án hagyták el az üzemet. (A megállapodás szerint a példányokból 300 az EME-t, 200 az OSZK-t illette meg.)

A *Magyar könyvtermelés Romániában (1919–1940). 1. kötet. Könyvek és egyéb nyomtatványok* címmel megjelent részművel, több mint ötvenévnyi tetszhalál után vált teljessé Monoki István könyv- és sajtóbibliográfiája. A kötet előszavában Dávid Gyula bemutatja Monoki Istvánt és bibliográfiáinak sorsát, s tájékoztat mindazokról a nem érdemi beavatkozásokról, melyek szükségessé váltak a sajtó alá rendezés során. A kötet betűhíven közli a szerző eredeti bevezetőjét is, melyben beszámol munkájának forrásairól, illetve értékeli a könyvtermelés általa készített statisztikai tábláinak adatait. (A hat, különböző szempont szerint összeállított táblázat a bevezetőt követi.) A kiadványok 72 település összesen 382 nyomdájában készültek, s a hírlapokon, folyóiratokon kívül a kiadványműfajok szinte teljes skáláját lefedik. (A nyomdák számát természetesen csökkentheti a cégek esetleges név- és tulajdonosváltozása.)

A művek tartalmi megoszlásának százalékos aránya

szépirodalom	28%
szak- és ismeretterjesztő irodalom	35%
vallásos irodalom	16%
tankönyv	7%
törvények és rendeletek, zeneművek, kiállítási katalógusok, könyvárjegyzékek, katalógusok	8%
iskolai értesítők, évkönyvek, naptárak, zárszámadások	6%

A kétszáz fölötti kiadványszámmal rendelkező helységek, százalékos arányukkal és a kiadványokat előállító nyomdáik számával

	mű	%	nyomda
Kolozsvár	3497	50%	71
Nagyvárad	582	8%	25
Temesvár	426	6%	32
Arad	344	5%	29
Brassó	277	4%	14
Marosvásárhely	221	3%	23

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Szemléltetésül következzék néhány kiemelt adat, Monoki eredeti számításait felhasználva:

A megjelent kötet 6987 számozott tételt közöl egységes szerzői, szerző hiányában címszerinti betűrendben (egy-egy sorszámot kaptak a sorozatok címei is). Tartalmazza a gépiratra, illetve a korrektúralevonatokra utólag kézírással betoldott tételeket is. (Ezeket a kiegészítéseket viszont már nem lehetett a Monoki által összeállított statisztikai táblák adatain végigvezetni.) Az eredeti, részben ellenőrizetlen címleírásokon nem történt változtatás (a későbbi kutatások feladata lesz egyes nevek és címleírások bizonytalanságainak tisztázása a nyomtatványok kézbevételével). A leírások értelmezését rövidítésjegyzék segíti. A bibliográfia többszempontú megközelítését a sajtó alá rendezők által szerkesztett, és a tételszámokra utaló „Kiadó és nyomdahelyek mutatója", valamint a személyneveket tartalmazó „Névmutató" teszi lehetővé.

Elmondható, hogy az Országos Széchényi Könyvtár, illetve az Erdélyi Múzeum-Egyesület jóvoltából immár könnyen elérhető forrásként a kutatók, érdeklődők rendelkezésére áll Románia 1919–1940 közötti magyar nyelvű nyomtatott produktumainak megközelítő teljességű, betűrendes bibliográfiája, mely hű tükrét mutatja a kisebbségben élő magyar etnikum – küzdelmekkel teli – szellemi életének. (Egy előzetes igényfelmérés remélhető pozitív eredménye után, talán érdemes lenne megfontolni a hírlapokat és folyóiratokat tartalmazó, már beszerezhetetlen II. kötet hasonmás közzétételét is.) A most megjelent kötet betűrendben sorakozó leírásai, ellenőrzött formában, a gyűjteményes művek analitikus feltártságával, a többszempontú visszakeresést lehetővé tevő kiegészítésekkel, a lelőhely feltüntetésével, részévé válhatnak egy majdani, a külföldi magyar nyomtatványokat magába foglaló bibliográfiai adatbázisnak.

Irodalom

1. KERTÉSZ Gyula: A romániai retrospektív hungarika bibliográfia fejlődésének állomásai. In: OSZK híradó, 1996. 5–6. sz. p. 8–11.
2. FITZ József: „Magyar könyvészet 1936". In: Magyar könyvészet. 1936. Összeáll. Szollás Ella, Droszt Olga, Mokcsay Júlia. Kiad. az Országos Széchényi Könyvtár. Bp. 1939. p. VII.
3. NÉMETH Mária: Az Országos Széchényi Könyvtár története 1919–1922. Bp. : OSZK, 1997. p. 88–94. – Dezsényi Béla: Fejezetek az Országos Széchényi Könyvtár gyarapítási politikája és állományának fejlődése köréből a két világháború között. In: Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve. 1968–1969. Fel. szerk. Dezsényi Béla. Bp. : OSZK, 1971. p. 171–184. (Az elcsatolt országrészek c. fejezet.)
4. Fitz (2. jegyz.) p. VI–VII. – KOVÁCS Ilona: Az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkája és kiadói tevékenysége 1936–1944. In: Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve. 1968–1969. Fel. szerk. Dezsényi Béla. Bp. : OSZK, 1971. p. 171–184.
5. GYÖRGY Lajos: Az erdélyi oktatásügy és a kolozsvári Egyetemi Könyvtár. In: Erdély magyar egyeteme. Szerk. Bisztray Gyula, Szabó T. Attila, Tamás Lajos. Kiad. az Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár, 1941. p. 207–246.
5. OSZK Irattár 4/1941. 1941. jan. 7.
7. MONOKI István, idősb (Derestye, 1887. dec. 11. – 1963. aug. 14. Kolozsvár). A kolozsvári egyetemen 1914-ben szerzett matematika-fizika szakos tanári oklevelet. Negyven éven át volt a kolozsvári Egyetemi Könyvtár tisztviselője, ahonnan igazgatói címmel vonult nyugdíjba. – Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerk. Dávid Gyula. 3. Bukarest : Kriterion, 1994. p. 630–631.
8. OSZK Irattár 48/1941. 1941. febr. 5.
9. Uo. 1941. febr. 8.
10. Uo. 1941. febr. 15.
11. OSZK Kézirattár. Fond 45/472. Monoki István levele Fitz Józsefnek. 1941. márc. 31.
12. OSZK Irattár 48/1941. 1941. febr. 24.; 1941. márc. 3.; 1941. márc. 10.
13. Uo. 1941. nov. 30.
14. OSZK Kézirattár Fond 45/472. Monoki István levele Fitz Józsefnek 1941. dec. 8.
15. OSZK Irattár 48/1941. 1942. jan. 12.
16. Uo. 7/1942. 1942. jan. 16.; OSZK Kézirattár Fond 45/472. Monoki István levele Fitz Józsefnek 1942. jan. 26.
17. György (5. jegyz.)
18. GYÖRGY Béla, az OSZK munkatársa szíves közlése nyomán.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

19. GORIUPP Alisz: Monoki István: A magyar időszaki sajtó a román uralom alatt. [...] In: Magyar könyvszemle, 1942. p. 84–86.
20. MOKCSAY Júlia: A legújabb kor magyar könyvészeti törekvései. In: Erdélyi múzeum, 1941. p. 285–290.
21. OSZK Irattár (13. jegyz.)
22. Az 1. köt. Monoki által írt bevezetése, illetve Dávid Gyula előszava alapján.
23. OSZK Irattár (13. jegyz.)
24. OSZK Irattár 48/1941. 1942. jan. 12.
25. OSZK Irattár 7/1942. 1942. jan. 9.
26. Uo. 1942. jan. 15.
27. OSZK Irattár 48/1941. 1942. okt. 7.; okt. 9.; 7/1942. okt. 27. – Monoki a címleírás adatainak forrását jelölő három zárójel-típust az Institut International de Bibliographie által a modern nyomtatványok könyvészeti leírására kidolgozott szabályzat szerint használta. Az OSZK könyvészetei azonban a könyvben, de nem a címlapon található adat jelölésére használandó gömbölyű zárójelet nem szerepeltették, mivel a cédulasokszorosító adrema-gépéről ez a jel hiányzott.
28. Uo. 48/1941. 1942. nov. 25. (!az irat valódi helye a 7/1942 lenne); 7/1942. 1942. dec. 3.
29. Uo. 7/1942. 1942. dec. 21.
30. Uo. 8/1943. 1943. jan. 9.
31. Uo. 1042/1967. 1958. okt. 23.
32. Uo. – A Megállapodás-tervezet a levél melléklete.
33. Uo. 1962. jún. 22.; 1962. júl. 28.
34. Uo. 1962. júl. 30. – Monoki a megállapodást aug. 28-ai keltezéssel írta alá Kolozsvárott.
35. Uo. 1962. szept. 28. – Az OSZK képviseletében Sebestyén Géza főigazgató-helyettes írta alá az adásvételi szerződést.
36. OSZK Kézirattár. Növedéknapló 1962/231.
37. OSZK Irattár 1042/1967.
38. HAVASI Zoltán: Kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek kutatása. In: Magyar könyvszemle, 1979. 4. sz. p. 347–368.
39. OSZK Retrospektív Bibliográfiai Osztály által őrzött iratmásolatok (továbbiakban OSZK RBO iratai) Hungarika keretterv. Az 1919–1944 közötti hungarika nyomtatványok főbb típusai és azok bibliográfiai regisztrálásának keretterve.
40. A tétel a 85. oldalon található.
41. OSZK RBO iratai. Monoki István könyvészete 1988. júl. 18.
42. Uo. 1988. aug. 25.
43. BERKE Barnabásné: Együttműködési megállapodás az Országos Széchényi Könyvtár és az Erdélyi Múzeum-Egyesület között. In: OSZK híradó, 1993. 1–2. sz. p. 2.
44. OSZK RBO iratai. Monoki István könyvészete 1997. jan. 9.
45. Uo. 1997. márc. 6.

Az angol Könyvtári és Tájékoztatási Együttműködési Tanács (LINC) véleményezte a British Library tervezetét a brit nemzeti bibliográfia (BNB) jövőjéről. A BL központi szerepét a BNB összeállításában és publikálásában megerősítve, elfogadták az osztott katalogizálás tervét, de úgy látják, hogy az eddigi együttműködést jól ellenőrzött, összehangolt hálózati munkává kell fejleszteni, annak érdekében, hogy lehetőleg a teljes nemzeti impresszum, tehát a sokféle helyi kiadvány is, bekerüljön a BNB-be (pl. Leicestershire-ből a publikációknak csak 38%-a jut el a nemzeti könyvtárba, s így a bibliográfiába). Egyetértenek a BL javaslatával egy nemzeti szintű ügynökség felállításáról, mely a források felderítésével foglalkozna, s része lenne a bibliográfiai adatbázisok hálózatának, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

(Information Management Report, 1998. július)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Délkelet- és Közép-Európa kisebbségeinek bibliográfiai kézikönyve

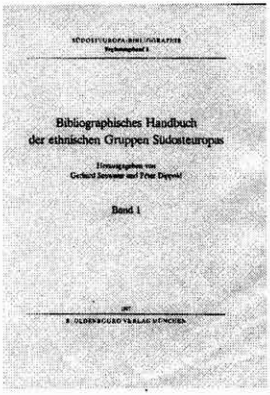
Dippold Péter

1998 tavaszán jelent meg a bibliográfiai kézikönyv, amely több, mint ötéves közös munka végére tett pontot. A kötet szerkesztői *Gerhard Seewann*, a müncheni Südost-Institut könyvtárának és *Dippold Péter*, a budapesti Közép-Európa Intézet Könyvtárának a vezetője. A bibliográfia előmunkálatai hosszabb múltra tekintenek vissza: korábban mindkét fél rendelkezett önálló adatgyűjtéssel; a németek már 1987-ben megkezdték a délkelet-európai kisebbségek bibliográfiai adatainak összegyűjtését, míg magyar részről az akkori Magyarságkutató Intézet szervezeti keretei között szintén kiterjedt munkálatok folytak a határon túli magyarságra vonatkozóan. A magyarországi nemzetiségek szakirodalmának összeállítását az Állami Gorkij Könyvtár munkatársai kezdték meg. Ezek az adatgyűjtések tehát párhuzamosan folytak a nyolcvanas évek derekától.

A Magyarságkutató Intézetben megkezdett munka metodológiai szempontból már magában rejtette a tíz évvel később megvalósult, két kötetben napvilágot látó eredményt. Már a német-magyar kooperáció gondolata előtt adatbázisba szervezve tájékoztatási célokra alkalmas állapotban volt az az annotált bibliográfia, amely a két világháború között megjelent szakirodalmat dolgozta fel. Az adatgyűjtemény a határokon túl élő magyarságra vonatkozó irodalmat foglalja össze, tartalmazza a hazai és külföldi folyóiratok cikkeinek-tanulmányainak, valamint az önállóan megjelent művek bibliográfiai leírását. Az adatbázis mintegy 6000 címet foglal magában; a mai napig sem vált publikussá, elkészülte azonban megteremtette egy nemzetközi együttműködés módszertani alapjait.

A Magyarságkutató Intézet 1986-os alapítása idején, a PC-korszak „középkorában" jártunk, amikor a politikai okokból az OSZK-ba telepített kutatóintézet megkezdte tudományos és dokumentációs munkáját. A számítógépes feldolgozás iránti igény szerencsésen egybeesett az OSZK gépesítésének ide-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Bibliographisches Handbuch der ethnischen Gruppen Südosteuropas / hrsg. von Gerhard Seewann und Péter Dippold. - München : Oldenbourg 1997. (Südosteuropa-Bibliographie : Ergänzungsband ; 3)
Preis: DM 290.-
Bd 1. XC, 638 S.
Bd. 2. XLVII, 639-1450 S. Kartenbeilage: Nationalitätenkarte Ostmittel- und Südosteuropa 1989-1992.

jével, a módszerek kialakítása pedig a Hungarika Információ és Dokumentáció megújulásával. A különböző könyvtári-bibliográfiai szoftverek közül a MicroISISre esett a választás nemzetközi kompatibilitása és nem utolsósorban ingyenessége miatt. Szakember is került a munkához *Horváth Ádám* személyében, akinek korábbi tapasztalatai segítettek az új feladat megoldásában. A Magyarságkutató Intézet tehát a Hungarika Információ és Dokumentáció is által használt programot alakította saját igényeihez, figyelemmel arra, hogy a két alrendszer átjárható legyen.

Az adatbázis feltöltése, a speciális tartalmi-, formai- és visszakeresési szempontok kidolgozása jelentette azután azt a tapasztalati tényezőt, amely nélkül aligha valósult volna meg a sikeres kooperáció a müncheni Südost-Instituttal.

Ezt elsősorban azért fontos megjegyezni, mert – bár a könyvön ez nem látszik, hiszen a kötetek a hagyományos nyomtatott szakbibliográfia minden jellemzőjével rendelkeznek – a közös munka legnagyobb eredménye (megjelenésén kívül) az, hogy a kötetek anyaga adatbázisban található, biztosítva a jövő számára az ebben rejlő összes lehetőséget.

A bibliográfia célja az etnikai konfliktusokkal, háborúkkal terhelt térség jobb megismertetése, mégpedig a műfaj keretei adta lehetőségeken belül: a szakirodalom közreadásával. Sokan és több szemszögből vizsgálták a régió etnikai viszonyait, publikálták kutatási eredményeiket. Túlzás lenne azt állítani, hogy a szerkesztők maradéktalanul át tudták tekinteni a szakirodalom teljességét: arra tettek mégis kísérletet, hogy lehetőség szerint összegyűjtsék a kisebbségi lét számos területét bemutató közleményeket, és azokat megfelelő struktúrába rendezve megteremtsék a további kutatások alapját. A munka tehát elsősorban a tudományos igényű vizsgálódást szolgáló szakbibliográfia, kiegészítve egyéb leíró jellegű és statisztikai-térképi elemekkel.

A bibliográfia 12 000 tételt tartalmaz, földrajzilag 19 országot és régiót foglal magában. Ezek a következők: Közép- és Délkelet-Európa általában, a Habsburg Birodalom, Ausztria, (Cseh)szlovákia, Kárpátalja, Magyarország, Románia, Olaszország, (a volt) Jugoszlávia, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Vajdaság, Koszovó, Bosznia, Macedónia, Albánia, Bulgária és Görögország. A területen élő 35-féle népcsoportra vonatkozó szakirodalom található meg a gyűjteményben, amely főképpen a huszadik századra, és ezen belül az 1918 utáni időszakra koncentrál. Néhány esetben azonban előfordulnak korábbi, múlt századi vonatkozású közlemények is: a jelenkori nemzettudat fejlődése, az etnikai konfliktusok kialakulása a múlt századi gyökerek ismerete nélkül nem értelmezhető.

A feldolgozott publikációkat műfaj szempontjából is limitálni kellett a közlemények nagy száma miatt. A döntés alapja az volt, hogy az újabb kiadványok szerepeljenek nagyobb számban a bibliográfiában. Ezért a két világháború közötti szakirodalom csak monografikus, míg a második világhábo-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

rú után megjelentek folyóirat-szinten szerepelnek a kötetben. 1946-tól kb. 1100 periodikum szerepel forrásként a bibliográfiában, de sor került tanulmánygyűjtemények és konferencia-kötetek analitikus feltárására is.

A munka alapvetően német nyelvű. Mivel azonban a feldolgozott régió több etnikumot – és ennek megfelelően sok nyelvet – tartalmaz, ez a közlemények nyelvi megoszlásában is tükröződik. Ugyanakkor információvesztéshez vezetett volna, ha a nyelvi sokszínűséget eredeti formájában megtartva nem alkalmazunk egy közös nyelvet, amely összekötő kapocs az albán, héber, török, görög, román stb. dokumentumcímek között. Ezért a bibliográfiai tételek az eredeti címek német nyelvű fordításait is tartalmazzák. A bevezető, a fejezetcímek és a később részletezendő lexikoncikkek németül szerepelnek a kötetben.

Az adatgyűjtés-feldolgozás a munkamegosztás kérdésével kezdődött, amelyet első szinten területi alapon kellett rendezni. A megállapodás szerint a Südost-Institut szervezte az általános-elméleti fejezetre, a balkáni országokra (közte a volt jugoszláv tagköztársaságokra), Ausztriára, részben Magyarországra és Romániára, valamint Olaszországra vonatkozó adatgyűjtést, míg Budapesten készült a Csehszlovákiára és Kárpátaljára, részben Magyarországra, a Vajdaságra, Romániára irányuló szakirodalom-válogatás. Az adatbázis-szervezést és az adatbevitelt teljes egészében a magyar fél vállalta magára. Később, az adatbázis feltöltése során a tisztán területi munkamegosztást felváltotta az anyag tartalmi, hiányosságokat pótló egyeztetett kiegészítése. Ilyen esetre jó példa egy menet közben elkészített összeállítás integrálása a nagybibliográfiába: egy nemzetközi konferenciára készült az etnikai konfliktusokra vonatkozó szakirodalom újabb eredményeit tartalmazó kisebb bibliográfia, amelynek címanyaga bekerült a megjelent kötetbe is; vagy az adatgyűjtés utolsó fázisában a Közép-Európa Intézet könyvtári katalógusának összevetése a bibliográfiai adatbázissal. Az is előfordult, hogy kiderült néhány fontos folyóirat hiánya a forráslistából: ekkor az adatlap-felvétel alapja egy-egy folyóirat teljes feldolgozása lett, függetlenül a közlemények területi vonatkozásaitól.

A példákból talán érzékelhető, hogy a szerkesztés előrehaladtával a formálisan elkülönített munkamegosztás hogyan változott folyamatos, egymásra épülő munkakapcsolattá, amelynek alapja az összeállítók közötti állandó kontaktus lett.

Az adatgyűjtés megszervezése mellett fontos volt az előzetes megállapodás a bibliográfia tartalmi jegyeiben is. A szakirodalom ismerete és a rendelkezésre álló anyagok meghatározták a feldolgozás tartalmi határait és egyben a bibliográfia struktúráját, amely nagy vonalakban a következő fejezeteket tartalmazza:

- Általános rész (alapkutatások, összefoglaló munkák, terminológia, nemzettudat, nemzetállam, etnikai konfliktusok, kisebbségi jogok, nyelv, nyelvpolitika; Közép- és Délkelet-Európa általában)

- Országonkénti rész a fentebb felsorolt sorrendben
  - Általános rész (kézikönyvek, lexikonok, források, statisztikák, általános országmonográfiák)
  - Nemzetiségi kérdés általában (a több nemzetiségre egyaránt vonatkozó közlemények)
  - Egyes nemzetiségekkel életére vonatkozó bibliográfiák, források, periodikák, statisztikák, helytörténeti munkák, politikai élet, interetnikus kapcsolatok, identitás, többségi társadalom megnyilvánulásai, társadalom, társadalomszerkezet, migráció, gazdasági élet, kultúra, tudomány, oktatás, nyelv, irodalom, színház, vallás, néprajz.

A három megkülönböztető elem: terület – etnikum – téma alapján olyan kódrendszer kidolgozása vált szükségessé, amely az adatbázis végső rendezése-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

kor minden egyes bibliográfiai tétel helyét meghatározta a struktúrában. A gyakorlatban minden rekordot indexelni kellett, mégpedig egy olyan nyolc jegyű kódszámmal, amelynek első két tagja a területet, következő kettő az etnikumot, utolsó négy jegye pedig a témát jelölte. Konkrét példával élve a romániai magyarság oktatásügye az 50 31 3500 számot kapta míg a csehszlovákiai németség oktatásügyét a 20 15 3500, a romániai németség irodalmát pedig az 50 15 3700 kódszámmal jelöltük. (Jelentésük: 50: Románia; 20: Csehszlovákia; 15: német; 31: magyar; 3500: oktatás; 3700: irodalom.) A utolsó stádiumban az egyes fejezetek címei is a besorolási kulcsok alapján rendezett adatbázisba kerültek.

Az eredeti elképzelések az anyag gondozása során némileg változtak. Néhol csökkenteni kellett az igényeket, de végül a kötet több új, a munka elején nem tervezett szemponttal is bővült.

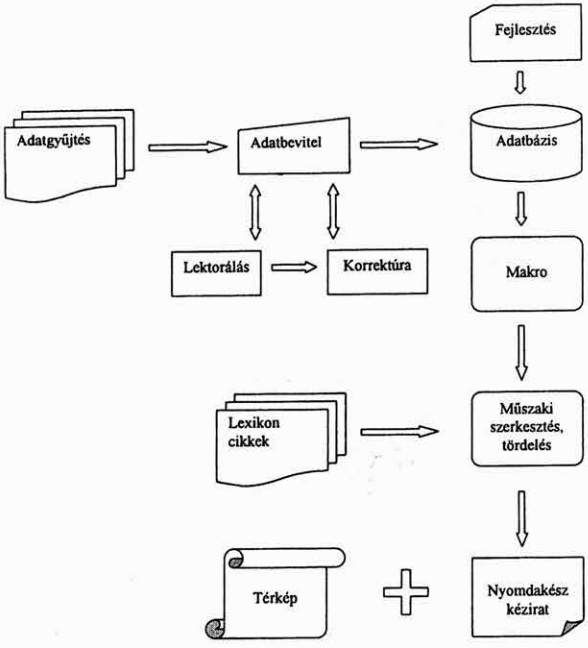
A nyolcvanas évek közepén a Südost-Institut *annotált* bibliográfia összeállítását tűzte ki célul, az induló adatgyűjtés viszonylag részletes leírást tartalmazott a dokumentumok tartalmáról. Támogatta ezt a célt az is, hogy az induló stábban akkoriban sikerült mozgósítani a téma tudós szakértőit, akik egy-egy területnek jó ismerői voltak. A munka elhúzódása, és a hatalmas mennyiségű adat ezt a maximalista elképzelést lehetetlenné tette. A szerkesztők ugyanakkor úgy gondolták, hogy kár lenne veszni hagyni a már elkészült annotációkat, és – annak ellenére, hogy a legtöbb később gyűjtött tétel nem tartalmaz összefoglalót – az eredeti formában megtartja az annotált címeket. Ez a formai „következetlenség" főképpen a balkáni országok esetében figyelhető meg.

Remélhetőleg informatívabb lett az összeállítás egy másik módosítással, amely szintén nem szerepelt az eredeti tervben. Az ötlet onnan eredt, hogy sok esetben maguk a szerkesztők sem rendelkeztek elegendő részletes információval a bibliográfiában szereplő egyes etnikumokról. Ezért megállapodtak abban, hogy az egyes nemzetiségekkel foglalkozó fejezetek elejére a csoportok történetére, nyelvére, kultúrájára és jelenlegi helyzetére vonatkozó *lexikoncikk* kerüljön. A cikkek a következő információkat tartalmazzák: a csoport neve, név-variánsok, nyelv, vallás, etnikai eredet, a betelepedés ideje, statisztikai táblázatok 1918-tól, és a csoport jelenlegi legfontosabb művelődési-politikai szervezeteinek neve. A cikkekhez fekete-fehér térképek tartoznak, amelyek alapján megállapítható a csoportok elhelyezkedése az országokon belül. Egy etnikumról annyi cikk készült, ahány országban kisebbségként élnek (így pl. a magyarokról nyolc).

Önálló publikációként is megállja a helyét az a nagyméretű színes térkép, amely a kötet mellékleteként a közép- és délkelet-európai régió etnikai viszonyait ábrázolja. A bibliográfia megjelenése és a Közép-Európa Intézetben több éve folyó térképi-statisztikai kutatás befejezése szerencsésen egybeesett, így lehetőség nyílott a két munka közös publikálására. A térképet *Sebők László* készítette, a saját fejlesztésű EuroGraph térinformatikai rendszer felhasználásával. A melléklet Burgenland, Szlovákia, Magyarország, Románia és a Vajdaság nemzetiségi viszonyait község-, míg a többi országot járás-szinten ábrázolja, a térségben 1989-1992 között végzett népszámlálások alapján. Mivel a régióról ilyen részletes feldolgozás *Jakabffy Imre* 1942-es térképe óta nem készült, nagy jelentősége van nyugat-európai megjelentetésének.

Kitekintve a kiadvány-ismertetés szokványos keretei közül néhány gondolatot szeretnék megosztani olvasóimmal a munka szervezésének tanulságairól. Az egyszemélyes kis kutatásnak induló bibliográfia az évek folyamán több embert foglalkoztató nemzetközi kooperációvá fejlődött. A szerkesztők egyike sem rendelkezett előzetesen ilyen nagyarányú munka elvégzéséhez szükséges szervezési tapasztalattal, ezeket menet közben szerezték csak meg. Talán hasznára válik a leendő magányos bibliográfia-készítőknek, ha ezekről – legalább vázlatosan – információt kap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Minden produktum előállításakor igen nagy szerepe van a *tervezésnek*. Először is meg kell határozni a mű tartalmát, és amint ez megtörtént, automatikusan kialakul a tartalomból kizárt kritériumok listája is. Esetünkben a bibliográfia címe írja körül a munka tartalmát, egyben tartalmazza a térbeli korlátokat is: „Közép- és Délkelet-Európa kisebbségeinek bibliográfiai kézikönyve". A cím önmagában azonban nem ad információt további tartalmi korlátozásokról, ezeket a tervezés egészen kezdeti szakaszában definiálnunk kell. A „mit" és a „mit nem" tehát az első tisztázandó kérdés. Ehhez a bibliográfia, mint műfaj jellegéből adódóan a tartalom és a terület mellett időbeli, nyelvi, etnikai, és műfaji szempontú megkötésekre van szükség. Tehát tisztázni kellett többek között, hogy milyen konkrét területi tartalma van a „Közép- és Délkelet-Európa" fogalomnak, hogy a gyűjtés döntően az első világháború utáni időszakra koncentrál, hogy mely etnikumokra terjed ki, és hogy nem tartalmaz sajtóanyagot. A példák természetesen kiragadottak: maga a tartalmi körülhatárolás ennél jóval részletesebb, és annak is kell lennie, mert erre épül az egész mű. (A munka tartalma a korábban leírtakból pontosabban rekonstruálható)

Tervezni persze nem csak a tartalmat kell, hanem azt a vázat is, ami lehetővé teszi a felhasználó információhoz jutását, magyarán a bibliográfia struktúráját. Ahhoz, hogy az pl. adatrögzítés során alkalmazni lehessen a már említett indexelési eljárást, részletesen meg kellett határozni a leendő kötet szerkezetét. Azután természetesen – és ez az igazán türelmet, kitartást igénylő munka – meg kell tervezni magát az adatbázist is, annak szerkezetét, a visszakeresés lehetséges módjait, formai kérdéseket. Egyszóval már a gyakorlati munka megkezdése előtt „fejben" összeáll a kész könyv.

A tervezésnek különböző szintjei vannak. Az előzőekben leírt folyamat makro-szinten tartalmazza a kezdettől a produktum létrehozásáig tartó tervezési szakaszokat, amelyek azután további részfeladatokra bomlanak. Ettől kezdve a tervezés helyét a részfeladatok szervezése veszi át, amihez már nem feltétlenül szükséges a munka teljeskörű áttekintése. Rendszerszervezési szempontból a feladat elemeinek felmérése, ezek kapcsolódása, viszonyuk egymáshoz jelenti most már azt a strukturált képletet, amelynek részleteivel talán egy más alkalommal foglalkozom majd: érdemes, mert kidolgozása bizonyosan elősegíti a "gyártási folyamat" teljes át-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

tekintését, a szervezési hibák kiküszöbölését. A bibliográfiai kézikönyv esetében ez a folyamat a tervezéstől a nyomdakész kézirat elkészítéséig tartott, de pl. kiadók esetében ez kiegészül a nyomdai munkálatok koordinálásával, marketing-tevékenységgel, egy teljes mértékig áttekinthető pénzügyi kalkulációval, ütemezéssel, és még sok egyéb mással.
(Ld. Az előző oldalon lévő folyamatábrát.)
A folyamatábra valójában igen egyszerű, a feladatok összetettségét az egyes (most nem kinyitandó) boxok rejtik. Ami a szerkesztők számára a következő tanulságot jelentette, kevéssé érzékelhető diagramunkon, de rendkívül fontos: az *ellenőrzés* megszervezésének szükségessége. A korrektúra ugyanis több szinten készült attól függően, hogy éppen melyik fázisban tartott a munka. Az első korrektúra az egyszerű betűelütések javítására korlátozódott, ezután következett a kódok egységesítése, amely után lehetővé vált a tételek strukturált nyomtatása. Ezután kezdődhetett meg a tartalmi egyenetlenségek korrigálása, a hiányok pótlása, duplumok kiszűrése. Külön lista alapján készültek el az egységes személynév-alakok, majd a gazdadokumentumok rövidítésjegyzéke. Megint újabb szempontú áttekintést jelentett a helynevek egységesítése. Látható, hogy minden egyes korrektúra-forduló esetén újra és újra használatba került az adatbázis, és a javítás különböző fázisait precízen figyelemmel kellett kísérni. A helyzetet az is komplikálta, hogy a főhadiszállás kétlakisága miatt fájlok és nyomtatványok kavarogtak München és Budapest között. Szerencsére – a stáb kis létszámú lévén – a korrektúra-menedzselés gond nélkül zárult. Ha azonban az adatbázisépítés nagyüzemi keretek között, több ember sokirányú munkájának (adatbevitel, korrektúra, szerkesztés, programfejlesztés, adatbázis konverzió stb.) összehangolásán alapul, nem győzöm hangsúlyozni az ellenőrzés megszervezésének fontosságát.
Végül az utolsó általános problémakör a *kommunikáció* kérdése. Nem a szerkesztők egymás közötti beszélgetésére gondolok itt (bármilyen furcsán hangzik, a német és a magyar anyanyelvű szerkesztők egy nyelven beszéltek: bibliográfus-nyelven), hanem a programfejlesztőkkel tartott kapcsolatra. A programfejlesztés interaktív folyamat. A könyvtáros-bibliográfus közli igényeit a programozó matematikussal, aki algoritmusokra fordítja a kérést, és ezeket végiggondolva adja meg lehetséges javaslatait. A kommunikációs folyamat mindkét oldala számtalan hibalehetőséget rejt. Rosszul megfogalmazott kérdésre nem lehet jó választ adni, de jól megfogalmazottra is lehet rosszat. A kommunikáció akkor működik, ha mindkét fél képes a kompromisszumokra, kapcsolatuk folyamatos és valóban interaktív: ne csak a megrendelő kérdezzen, hanem a programozó is. Igazán akkor „nem fagy le a rendszer", ha a partnereknek van fogalmuk a másik munkájáról, ismerik céljait és igényeit. Szerencsésnek mondható, hogy a rendszerfejlesztés kommunikatív oldala nagyon jól működött Horváth Ádámmal (OSZK), akinek több éves könyvtári tapasztalata segített a feladat végigvitelében. A programozó az adatbázis-fejlesztés mellett az adatbázishoz kapcsolódó makró kidolgozását is elvégezte, amely a szövegszerkesztőben a szükséges tipográfiai-tördelési műveleteket szabályozta: gyakorlatilag majdnem nyomdakész kézirat előállítását tette lehetővé.

A történeti jellegű bibliográfiák örökös problémája az államhatárok változása. Márpedig a régióban bőven volt példa a határváltozásokra: először az első, majd a második világháború után, és legutóbb a kilencvenes években a Szovjetunió és Jugoszlávia szétesésekor. A szerkesztőket ezek a változások elsősorban sajátos gyakorlati szempontból tették próbára: meg kellett találni a bibliográfiai tételek – használók számára legmegfelelőbb – helyét a kötet struktúrájában. Ez tipikusan az a helyzet, amikor nem létezik száz százalékosan helyes megoldás, legfeljebb törekedni lehet erre. Ha egy publiká-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ció pl. Magyarország észak-erdélyi kisebbségpolitikájával foglalkozik 1940–1944 között, értelemszerűen a Magyarország fejezetbe került, jóllehet a terület eddig Romániánál szerepelt. A délszláv államok esetében azok a tételek, amelyek általánosak, földrajzilag nem behatárolhatók és az 1991 előtti időszakra vonatkoznak, Jugoszlávia alatt jelennek meg, míg az etnikailag és földrajzilag meghatározható közlemények az utódállamok alatt, függetlenül attól, hogy esetleg 1991 előtt jelentek meg. Ebből a két példából látható, hogy nem automatikusan, szabályokat felállítva történt a struktúra megtervezése, az összeállítók a lehetséges megoldásokat mérlegelve jutottak el döntésükig, amely esetenként más-és más lehetett. Hogy a mechanikusan alkotott szabályok hiányát pótolják, a kötet bevezetőjében kitértek a speciális megoldások ismertetésére.

A bibliográfiában az általános, nem földrajzi elv alapján rendezett részen kívül négy fejezet szerepel, amely nem ország-területet fed le: Közép- és Délkelet-Európa általában, Kárpátalja, Vajdaság és Koszovo. Az első esetben a fejezetbe a régió egészével, vagy több országnyi területtel foglalkozó munkák kerültek. Ha csak két ország nemzetiségi problematikájával foglalkozik egy cikk, akkor is itt található meg, mert a nagy mennyiségű adat miatt terjedelmi okokból duplikálásra nem volt mód.

Kárpátalja speciális helyzete miatt került önálló fejezetbe: etnikailag vegyes terület, amely a 20. század folyamán először Magyarországhoz, majd Csehszlovákiához, azután újra Magyarországhoz, és 1945 után a Szovjetunióhoz tartozott, ma Ukrajna része. Ha minden egyes határ- és uralomváltozás idején a területre vonatkozó irodalom az észak-erdélyi példa szerint más-más ország alá került volna, olyan mértékben szétaprózódik a szakirodalom, hogy nincs használó, aki kiigazodik benne. Ez indokolta külön feldolgozását, jóllehet a bibliográfia nem tartalmazza a mai Ukrajna teljes területét.

Vajdaság és Koszovo önálló fejezetként kezelése gyakorlati és politikai indokokkal egyaránt magyarázható. Mindkét terület autonóm státust élvezett a Tito-érában, ezért fejlődésük külön-külön is követhető. A csak ezekre a területekre vonatkozó nagy számú közlemény is indokolja, hogy különálló fejezetben kapjanak a tartományok helyet. Az összeállítás idején ugyan még nem robbant ki a koszovói válság, és a bibliográfia még nem tartalmazza az erre vonatkozó szakirodalmat, de mára sajnos szomorú aktualitást adnak az események a terület különálló kezelésének. A Vajdaság esetében az etnikai gazdagság volt az egyik fontos indok: a területet jellemző 625 bibliográfiai tétel bunyevácokra, németekre, zsidókra, magyarokra, románokra, szlovákokra, csehekre és cigányokra vonatkozó szakirodalmat tartalmaz.

A munka kezdetekor a tervek szerint az erdélyi irodalom önálló fejezetben szerepelt volna, hasonlóan a Vajdasághoz. Ennek megfelelően az Erdéllyel foglalkozó közlemények saját területi kódszámot kaptak, a bibliográfiában a fejezet Románia után következett volna. Ahogy azonban az adatgyűjtés előrehaladt, nyilvánvalóvá vált, hogy szakirodalmi szempontból ez a terület nem olyan homogén, mint a Vajdaság. A közlemények címéből ugyanis sokszor lehetetlen volt megállapítani azok tényleges területi tartalmát. A többnyelvűség ebben az esetben gátjává vált az egyértelmű megkülönböztetésnek. A német terminológia általában a címben jelezte a különbséget (Siebenbürgen – Rumänien), a magyar szóhasználat a közlemény megjelenési idejétől függően változott (a szocialista korszakban sokszor kerülték az „Erdély" szó használatát). Románul pedig egyenesen visszatetszést keltett volna, ha a címben bármilyen összefüggésben szerepel az „Ardeal" szó. A terminológiai különbségek mellett nehézségekbe ütközött az egyik- vagy másik fejezetbe sorolás egyértelmű szabályozása is. Ezért a szerkesztők úgy döntöttek, hogy összevonják Romániát és Erdélyt, aminek következtében létrejött a bibliográfia legnagyobb, 2112 címet tartalmazó fejezete. A szeparáltan megkezdett adatgyűjtés és indexelés

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

végül mégsem lett hiábavaló, mert rafinált programozási megoldások révén a ténylegesen Erdélyre vonatkozó tételek a könyvben alfejezetekben válnak hozzáférhetővé. (Ilyenek pl. a történeti Erdélyre vonatkozó összefoglaló munkák, a kultúra vagy a migráció alfejezet.)

A munkaszervezés egyik sarkalatos pontjaként említettem az előzőekben a tervezés fontosságát. Erdély példája is mutatja, hogy a legalaposabb előkészületek mellett is számolni kell előre nem látható módosításokkal, kiegészítésekkel. A végleges állapotot csak az anyag teljes körű ismeretében lehet meghatározni. További finomításra volt szükség éppen a Románia fejezetben azért is, mert a tételek összesítésekor derült ki, hogy néhány alfejezet aránytalanul sok bibliográfiai leírást tartalmaz. A romániai németek általános története alfejezetben pl. összesen 85 tétel szerepelt eredetileg, ami azt jelentette, hogy az alfejezet öt oldal terjedelmű lett volna. A megoldást a német etnikum további kisebb csoportokra osztása jelentette: az általánosabb tartalmú „Rumäniendeutsche" bontás mellett „Banater und Sathmarer Schwaben, Bukowina-Deutsche, Siebenbürger Sachsen" etnikai-területi finomítással alakultak ki az immár áttekinthetőbb alfejezetek. Hasonló megoldással a magyar kisebbség esetében az általános „Magyaren in Rumänien" mellett a székelyek és csángók is külön csoportot alkotnak a bibliográfiában. Más esetekben időbeli elkülönítés teszi a használók számára áttekinthetőbbé a blokkot.

A helytörténeti fejezetekben a települések mai hivatalos névalakjai alatt sorakoznak a bibliográfiai tételek: gyakorlati okokból itt is nagy szükség volt az egységesítésre a különböző nyelvű név-variánsok miatt.

A kötethez kombinált személynév- és címmutató, valamint földrajzi mutató készült, és a bevezető után található meg a folyóiratanyag rövidítésjegyzéke.

Szintén általános tanulságként említhető, hogy a módosításokat lehetőség szerint az adatbázisban kell elvégezni, mert a szövegszerkesztőben levő kéziratban hiába javítjuk ki a hibákat, egy későbbi adatbázis-felhasználás számára elvesznek a korrekciók.

Márpedig ez nagy veszteség lenne, mert a szerkesztők – érezve az adatbázis adta lehetőségeket, és érzékelve a munka hiányosságait – a nem túl távoli jövőben tervezik a bibliográfia CD-ROM-on történő megjelentetését. A CD-ROM a tervek szerint jelentős mértékben kiegészül az utolsó tíz év szakirodalmával. A bibliográfiában csak az 1993-ig megjelent publikációk szerepelnek, és azok sem teljes számban, szükséges tehát ezek kiegészítése. Szintén revízióra szorul a kisebb népcsoportok szakirodalma: rendszeresebb anyaggyűjtéssel jelentősen bővíthetőek ezek a fejezetek.

A bibliográfiai rész kiegészítésén kívül a CD-ROM részletesebb leíró-résszel bővül: a tervek szerint az egyes etnikumokra vonatkozó általános lexikoncikkek mellett külön cikk dolgozza fel oktatási, vallási helyzetüket, nyelvi állapotukat, politikai és művelődési szervezeteiket. A lexikális részben összefoglalás jelenik meg az egyes országok kisebbségpolitikájáról, és tervezzük a legfontosabb kisebbségjogi dokumentumok (törvények, rendeletek, programok, stb.) teljes szövegének közlését is. A CD-ROM angol nyelvű lesz, a bibliográfiai tételek címfordításai mellett a lexikoncikkek (és a kisebbségi dokumentumok) is angolul lesznek olvashatók.

A megjelent kötethez képest jelentős módosítás várható a kisebbségekre vonatkozó statisztikák terén is, a tárgyidőszak (1918-2000) között tartott népszámlálások etnikai adatai szerepelnek majd a kiadványban, kiegészülve a területükre vonatkozó járás- vagy községszintű digitális térképekkel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Statisztika országonként és etnikai csoportok alapján

Land	Allgemeiner Teil	Albaner	Armenier	Aramunen	Bulgaren	Bunjewatzen	Deutsche	Gagauzen	Griechen	Italiener	Juden	Karakatschanen	Kroaten	Magyaren	Makedonen	Murlime	Palen	Pomaken	Rumänen	Ruzzen-Lipowaner	Ruthenen	Serben	Slaven	Slawaken	Slawonen	Sorbi	Südslawen	Tataren	Tarbarchen	Tschechen	Tscherkessen	Turkmenen	Türken	Ukrainer	Yürüken	Zigeuner	Andere Minderheiten	Insgesamt
Grundlagenforschung	514																																				514
Mittel u. Südost-Europa	491	1		46			286				101			130		12									10								23			89	3	1192
Habsburgermonarchie	46			1							5																	4									56
Österreich	132										9			73	46										166										22		448
Tschechosl. Slowakei	577						155				106		5	679								89										6			68	2	1687
Transkarpatenukraine	123						10				11			175							1																320
Ungarn	568		15	1			496			13	433		31				12		47			19	3	113	45		47								262		2105
Rumänien	535		12	22			655				145		2	617		2				8		14		33				9					5	4	45	4	2112
Italien	68																					27			127		5										227
Jugoslawien bis 1991	319	49					64				29	54		63		12	4	2						4							7			9		38	3	657
Slowenien	105						85				7	1		49																					10		257
Kroatien	40	10					44				22	27		48				5				13								12					6	3	230
Serbien	34	1		6	6		2				11				9																				9		78
Vojvodina	145				32		85				8			199				50		53				43						4					6		625
Bosnien	30		3				8				13					6	3					4								3			2		8	1	81
Montenegro		1																																			1
Kosovo	135	88									2																							1		9		235
Makedonien	144	31		42	3		1			3	12					18											2			37		5	1	28	15	23	6	371
Albanien	16			11							6			1		6								5				1									2		48
Bulgarien	161	3	4	11			3	24	7		68	19				23	16	57		1									18				2	106	5	52	4	584
Griechenland	95	5		8	24						82					17	22	19						5										95		6		378
Insgesamt	4278	189	35	124	56	32	1894	24	29	58	1089	19	111	2006	46	97	19	76	104	9	142	77	13	194	348	2	57	27	37	26	7	1	267	12	20	655	26	12206

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A könyvtáros a hibrid könyvtárban

Koltay Tibor

A jövőre vonatkozó jóslatok sokszor kész tényként tálalják azt, ami csak feltételezhető. Óvakodnunk kell attól, hogy elhiggyük: a jövő könyvtárai kizárólag digitális dokumentumokat fognak tartalmazni. Sokkal több érv szól amellett, hogy rövid és középtávon valószínűleg a digitális és papíralapú dokumentumok tartós együttélése lesz jellemző. Ezt mutatja, hogy megjelent a hibrid könyvtár elnevezés.

A digitális, virtuális és az elektronikus könyvtár fogalmát sokszor szinonimaként használják, továbbá hogy a digitális könyvtár elnevezést egyre gyakrabban használják a virtuális és az elektronikus könyvtárak megnevezésére. Célszerű azonban megkülönböztetni a digitális (elektronikus) könyvtárat a virtuális könyvtártól, amely olyan azonosítóknak a rendezett gyűjteménye, amelyek másutt tárolt, és hálózaton elérhető dokumentumokat jelölnek és tesznek elérhetővé.

A könyvtárosok sok mindent tudnak ahhoz, hogy kezelni tudják a jövő hibrid könyvtárát. A feladatok egy jelentős része sem új, de meg kell tanulnunk bánni a digitális dokumentumokkal és szemléletünknek alkalmazkodnia kell a digitalizálás adta körülményekhez.

A számítógépes hálózatok elterjedése nagy mértékben befolyásolja annak módjait, ahogyan a könyvtárak alapvető küldetésének megfelelően azt kívánja elérni, hogy megkönnyítse a dokumentumokhoz való hozzáférést; és hogy támogassa az őt fenntartó intézmény küldetését vagy az általa szolgált közönség érdekeit. Nem változott azonban a könyvtárak működésének miértje.[1]

Jóslatok

Ezzel kapcsolatban érdemes megszívlelnünk *Michael Buckland* szavait. *„Sokat írtak az utóbbi években az új technikának a könyvtárak jövőjére gyakorolt lehetséges hatásairól. Ebben semmi új nincs. Lehetséges, hogy hosszú távú látomásoknak jótékony hatása lehet a viták és a gondolkodás ösztönzésére.*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az is sejthető azonban, hogy a retorika és a sajátos technikai javaslatok nem túl sok közvetlen segítséget jelentenek azok számára, akiknek az a súlyos felelősségük, hogy valamely könyvtár jövőjét megtervezzék: vezetők, fenntartók, könyvtárosok és könyvtárhasználók, akik öt- és tízéves terveket dolgoznak ki, az új, központi könyvtárépület magas költségein morfondíroznak, vagy a megszokott papíralapú technika és a számukra kevésbé ismert, bizonytalan számítógépes technika kapcsolatai miatt aggódnak. A létező könyvtárak gondjai súlyosak. Az elektronikus könyvtárakkal kapcsolatos víziók bizonytalannak és gyanúsnak tűnnek. De még akkor is, ha ezek a víziók jónak látszanak, egyáltalán nem világos, hogy a mostani helyzetből az oda vezető járható utakat sikerült-e megfelelően feltérképezni."[2]

Ez annál is inkább így van, mert a jövőre vonatkozó jóslatok sokszor kész tényként tálalják azt, ami majd csak várható, hogy be fog következni.

Például az alábbihoz hasonló érveket olvashatunk:

Amikor a számítógépe képernyőjéről kényelmesen lehet majd olvasni.

Amikor mindenütt jelen lesznek a számítógépek.

Amikor minden könyvtári anyagot digitalizáltunk stb.

Akkor a könyvtáraknak digitális formában kell működniük, mert csak úgy hatékonyak.

Itt persze jobb lenne az amikor szót a ha szócskára cserélnünk, és nem szabad elfelejtkeznünk arról sem, hogy a legtöbben nem a feltételekre emlékeznek majd, hanem a következtetésekre.[3]

Digitális, virtuális, elektronikus

Már a fentiekben is látható volt, hogy a digitális, virtuális és az elektronikus könyvtár fogalmát sokszor szinonimaként használják, továbbá hogy a digitális könyvtár elnevezést egyre gyakrabban használják a virtuális és az elektronikus könyvtárak megnevezésére.[4]

Pedig hasznos lehet különbséget tennünk közöttük.

E tekintetben könnyebb a dolgunk a virtuális könyvtárakkal. A virtuális könyvtárnak célszerű nevezni olyan azonosítóknak a rendezett gyűjteményét, amelyek másutt tárolt, és hálózaton elérhető dokumentumokat jelölnek és tesznek elérhetővé.

A virtuális könyvtárak fontos válfaját jelentik a lelkes szakemberek által összeállított kalauzok (amelyeket angolul hol Virtual Library-nek, hol egyszerűen Directory-nak neveznek). Ezeknek fontos jellemzője, hogy a meglevő forrásokból valamilyen meghatározott szakmai szempontok szerint válogatnak, még ha ezeket a szempontokat nem is mindig közlik.

A digitális és az elektronikus könyvtár elkülönítése nem ilyen egyszerű és úgy tűnik, nem is érdemes szigorú határokat vonnunk e két fogalom meghatározás közé.

Nézzük meg az elektronikus könyvtár alábbi meghatározását: *„A dokumentumokat elektronikus formában tárolják, nem pedig papíron vagy egyéb, helyhez kötött médiumon. Elektronikus dokumentumok egészéről vagy egyes részeiről az olvasó kényelme érdekében papírmásolat készíthető. Az elektronikus könyvtár lényege azonban az, hogy a dokumentumokat elektronikus (vagy egyéb, géppel olvasható) formában tárolják, s így is használhatóak."*[5]

Tegyük hozzá ehhez *Donald Waters* definícióját, amely szerint a digitális könyvtárak olyan szervezetek, amelyek egy meghatározott közösség (meghatározott közösségek) számára eszközöket nyújtanak digitális művek gyűjteményeihez azonnali és gazdaságos eléréséhez. Az eszközökhöz tartozik a szakosodott személyzet, amely kiválasztja, strukturálja, intellektuális hozzáférésre felkínálja, interpretálja, terjeszti mindezen gyűjteményeket, melyeknek integritását megőrzi és hozzáférhetőségét a jövőben is biztosítja.[6]

Nos, látható, hogy ez esetben nehezen tudjuk elválasztani egymástól a digitális és az elektronikus könyvtár fogalmát és elnevezését. Eléggé látszik a-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

is, hogy a virtuális könyvtárak a digitális könyvtárak eszköztárát gazdagítják, tehát a digitális könyvtárat a virtuális könyvtár fölérendelt fogalmának tekinthetjük. Ugyanakkor az is nyilvávaló, hogy érdemes önálló fogalomként is kezelnünk, főleg, ha csak a WWW-n való jobb eligazodásunkat szolgálják a virtuális könyvtárak, amelyek legtöbbször a jó minőségűnek ítélt forrásokra mutatnak rá.
Mit kell tennünk az elektronikus formában létező dokumentumokkal? - kérdezhetjük Bucklanddal.
Kis kivétellel ugyanazt, mint azokkal, amelyek papíron vagy mikrofilmen férhetőek hozzá:

- Katalogizáljuk őket, a kéziratokhoz hasonlóan figyelve arra, hogy a szöveg melyik változatáról vagy állapotáról van szó.
- Hozzáférhető helyen tároljuk őket.
- Jelzetet adunk nekik.
- Gondoskodunk arról, hogy a megfelelő bibliográfiai és raktári adatok hozzáférhetőek legyenek bibliográfiai adatbázisokon keresztül.[7]

Mindebből látható, – és ez talán a legfontosabb – hogy a fenti definíciókban ráismerhetünk a könyvtár (jelzők nélküli) meghatározására.[8]
Közben Nagy-Britanniában már hibrid könyvtárakról beszélnek és kifejlesztésükre öt új projektet hirdettek meg az Elib könyvtári program keretében. A hibrid könyvtárat nem valamiféle nehézkes átmenetnek tekintik a papíralapú könyvtár és a digitális könyvtár között, hanem önálló értékű modellnek.[9]
Mindazonáltal a hibrid könyvtár fogalmának megjelenése is arra mutat, hogy rövid és középtávon valószínűleg a digitális és papíralapú dokumentumok tartós együttélésével számolhatunk. Erre hívja fel figyelmünket Michael Gorman is: „Az a valószínű, hogy az elektronikus könyvtár nemcsak elektronikus és lineáris (főként nyomtatott) dokumentumokat tartalmaz majd, hanem a kettő hibridjeit is, ahol is a könyvtár valamifajta kiadóként – könyvterjesztőként működik, s kiváló minőségben elektronikus szövegeket és grafikákat nyomtat."[10]

Hibrid könyvtár

Hogy e „társbérlettel" számolnunk kell, több okra vezethető vissza.
Először is tudnunk kell, hogy másként használhatók és más előnyöket mutatnak a papíralapú és másokat az elektronikus dokumentumok.
Az elektronikus dokumentumok igazán akkor használhatók jól, amikor:

- a dokumentumok nagyon változékonyak, ahogy azt a menetrendek, árfolyamok és hasonlók esetében tapasztaljuk;
- a dokumentumok manipulációja szükséges, például ha egy szöveget módosítani, javítani kell, vagy új formátumot kell kialakítanunk;
- terjedelmes szövegben neveket vagy bizonyos szavakat vagy kifejezéseket kell keresnünk.
- távoli anyag időnkénti és felületes használatára van szükség.

Látnunk kell, hogy ezek között a példák között nem találunk olyat, amely a szisztematikus, folyamatos olvasásra vonatkozna.[11]

A digitális könyvtár mint válságkezelő eszköz

A digitális könyvtáraknak a konkrét technikai megoldások mellett vannak metaforikus funkcióik is: olyan eszközként működhetnek, amely lehetővé teszi, hogy a döntéshozók (könyvtárosok és fenntartóik a könyvtárak és könyvtárosok jövőjét illető kérdésekre válaszoljanak.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Ennek példájaként vehetjük a Kaliforniai Digitális Könyvtár (California Digital Library, CDL) létrehozásának stratégiáját.
A CDL a könyvtárakat fenyegető, sokényezős és nemzetközi méretű válság kezelésére született. A jelenlegi nagy gyűjtemények ugyanis nem tarthatók fenn. A könyvtárak átalakítására tett eddig legjobb hatékonyságú intézkedések sem tudták az alapvető problémát megoldani. A megoldásban a könyvtárak mellett az egész akadémiai közösségnek részt kell vállalnia, ezért a CDL a könyvtár és a tudományos kommunikáció szerves összefüggésének felismerésén alapul. Szorosan kapcsolódik az egyetem küldetéséhez, ugyanakkor a nagy nyilvánosság számára is elérhető nagyobb részben.
Maga a CDL a forrásmegosztás (eddig is ismert és gyakorolt) tevékenységén alapszik, kiegészíti a nyomtatott állományokat és sok esetben azok jobb felhasználását segíti.[12]

Problémák

A digitális könyvtárakkal kapcsolatos kételyek másik (és talán legfontosabb) forrása a szerzői jogi problémák köré csoportosítható. Mivel a szerzői jog – a csupán szűkebb tudományos témákra specializálódott folyóiratok esetében mindenképpen – a kiadók profitját védi, az elektronikus dokumentumok esetében korlátozásokat hoz magával.
Úgy tűnik ugyanis, hogy számos kutató és könyvtáros erőfeszítései ellenére sem valósult meg az az elgondolás, miszerint az egyetemeknek saját kezükbe kellene venniük a tudományos folyóiratok egy részének publikálását.[13]
Hogy a szerzői jog követelményeinek megfeleljünk tehát, két utat választhatunk. Az egyik út, hogy azt korlátozzuk, hogy mihez férhetnek hozzá az olvasók, vagyis csak olyan anyagokhoz nyújtunk hozzáférést, amelyekre nem vonatkozik szerzői jogi oltalom. (Ezt teszi például a Magyar Elektronikus Könyvtár.)
A másik út, hogy azt korlátozzuk, hogy ki férhet hozzá bizonyos anyagokhoz. Jelentős összegekért vásárolunk egy-egy egyetemi kampuszra vagy egy-egy konzorciumra terjedő hozzáférést adatbázisokhoz, folyóiratok teljes szövegeihez és e kettő különböző kombinációihoz. Ez a kör a jövőben bővülhet könyvek teljes szövegével is.
Ezt tesszük, miközben a papíralapú könyvtárban korlátozás nélküli és szabad hozzáférést tudunk nyújtani könyvekhez és folyóiratokhoz, akármilyen szerzői jog védi is őket.[14]
Persze itt elhanyagoltuk az e téren meglévő kisebb korlátokat, beiratkozási díjakat és más, a teljes ingyenesség ellen ható tényezőket.
Említettük az elmélyült olvasás kérdését. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a legtöbben az 500 szónál hosszabb szövegeket kinyomtatják, mert a számítógép képernyője nem alkalmas hosszabb szövegek olvasására. A könyvtárak számára sokkal drágább lenne a licencek megvásárlása és a nyomtatás, mint a papíralapú dokumentumok beszerzése. A könyvtárak számára nem felel meg, hogy a fájlok minden egyes eléréséért, letöltéséért, kinyomtatásáért fizetni kelljen egy csak-digitális könyvtárban. Ez csak az egyes, a könyvtárat nem használó felhasználók számára alternatíva.[15]
A hozzáférést egyébként is korlátozza, hogy a digitális könyvtárakban található multimédia-anyagok használata nem lehetséges mindegyik számítógéppel.[16] Ráadásul a számítógépek árcsökkenésének vannak határai, tehát igazán olcsók sohasem lesznek.
A digitalizálás közismerten költséges tevékenység. Ezen kívül nincs még a digitális állományvédelemnek kialakult, szabványos gyakorlata. Várható, hogy majd – költséges módon – kell az elavult hordozókról, szerverekről más technológiákat képviselő eszközökre telepíteni az anyagokat. Ráadásul sok dokumentum a kiadóknál lesz elérhető, akiktől

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

aligha várhatjuk el, hogy a piaci értéküket vesztett anyagokat archiválják, tehát ezek veszendőbe mehetnek.[17]

A gépesített könyvtár

A papíralapú és a digitális (elektronikus) könyvtár között van még egy lépcsőfok: a gépesített (automatizált könyvtár), amelyben a munkafolyamatokat gépesítettük, de a könyvtári anyagok döntő többségükben még mindig papíron és papírhoz hasonló médiumokon maradtak. Ma a könyvtárak már jelentős részben ilyenek, vagy azzá válnak, azzal a közeli kilátással, hogy elektronikus könyvtárakká kell fejlődniük.[18]

A digitális könyvtárakkal kapcsolatos társadalomtudományi kutatás

A digitalizálás a technikai megoldások keresésén túl még a fenti problémák mellett másokat is felvet, amelyeket érdemes lesz a jövőben alapos vizsgálatnak alávetni.

Ilyeneket azonosított munkatársaival *Christine Borgman*. Lássunk ezekből néhányat.

Nyilvánvaló, hogy a digitális könyvtárakkal emberek és csoportjaik kerülnek kapcsolatba. Ezen belül valószínűsíthető, hogy a digitális könyvtárak potenciális létrehozói és használói egyaránt heterogén csoportokat alkotnak. Mikor kell tehát egy-egy individuális használó, egyedi csoport, közösség igényeihez szabni a digitális könyvtárakat?

Milyen demográfiai és más tényezőket kell ezzel kapcsolatban figyelembe vennünk? Hogyan tehetjük ugyanazt a tudományos anyagot egyaránt hasznossá a kutatók és az iskolások számára?

Felmerülhetnek annak a kérdése is, hogy mit jelent az olvasás a multimédia környezetben. Milyen segítségre van ilyen körülmények között szüksége a digitális könyvtárak olvasóinak?[19]

Ugyancsak Borgman az, aki felhívja a figyelmünket a többnyelvű hozzáférés kérdéseire. A hálózatok ugyanis alkalmasabbak az angol nyelvű kommunikációra, amely dominál is használatukban. Ugyanakkor szükség volna a többnyelvű keresésre, a szövegek gyors fordítására.[20]

A katalógusok és a bibliográfiák egyesítése

Az információtechnológia fejlődésével és a hálózatok adta lehetőségek folytán a felhasználó egyetlen terminálról kereshet könyvtári katalógusokban, továbbá index- és referátum-adatbázisokban. A lehetőség az egységességgel szemben támasztott elvárásait is növeli.

A számítógépes folyamatok lehetővé teszik, hogy a bibliográfiai és katalógusrekordokat olymódon kapcsolják össze, ami korábban kivitelezhetetlen volt.

A bibliográfiák nyújtotta hozzáférés ugyanis nemcsak az indexelés finomságában szárnyalja messze felül a katalógusokét, hanem a rekordok mennyiségében és változatosságában is.

Kiterjedt és kényelmes hozzáférést kell tehát biztosítani a bibliográfiákhoz.

A katalógusokhoz hasonlóan a bibliográfiákban is lehetővé tehető, hogy megállapíthassuk a dokumentum lelőhelyét, a raktári jelzetét, és azt, hogy hány példány áll rendelkezésre belőle a helyi könyvtári gyűjteményben.

Kényelmes megoldást jelentene, ha a bibliográfiákban való keresést egy vagy több adott könyvtár gyűjteményeiben való keresésre lehetne korlátozni.[21]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az online katalógusok keresési eszközeit alapvetően az index- és referátum-adatbázisoktól vették át. Ennek okán lehetséges, hogy azonos vagy kompatíbilis szabványokat alkalmazzunk a katalógusokra és az indexekre (referátum-adatbázisokra).[22]

Összegzés

Megismételhetjük, hogy a papíralapú dokumentumok, főként könyvek továbbra is központi szerepet fognak betölteni a tudományos könyvtárak gyűjteményeiben. Igaz, nem az egyetlen hordozót fogják jelenteni és az elmúlt évszázadokkal szemben nem is fog dominálni ez a hordozó. Emellett együtt fog élni a hipertext és a lineáris szöveg, a könyvtárosi közvetítést igénybe vevő és a végfelhasználói hozzáférés, a gyűjtemények építése (birtoklása) és a hozzáférés biztosítása, a fizikai helyként is fontos és a falak nélküli könyvtár együttélése.

Ne felejtsük el, hogy a digitalizálás úttörői éppen a könyvtárak voltak a katalóguscédulák retrospektív konverziójával.[23]

A könyvtárosok sok mindent tudnak tehát. A feladatok egy jelentős része sem új, de meg kell tanulnunk bánni a digitális dokumentumokkal. Ha ugyanis a fejlődésről nem veszünk tudomást, homokba dugjuk a fejünket. Ez esetben pedig valóra válhatnak a könyvtár jövőjére vonatkozó pesszimista jóslatok. Az a könyvtár, amely nem tart lépést a környező világ fejlődésével – legalább könyvtárosai szemléletében – valóban lemarad és előbb vagy utóbb szükségtelenné válik, bármennyire szükség van általában könyvtárakra.

Irodalom

1. KUNY, T. - CLEVELAND, G.: The digital library: Myths and challenges. In: IFLA Journal, Volume 24, No. 2, 1998. pp. 107-118. Http://www.ifla.org/

BUCKLAND, M.: A könyvtári szolgáltatások újratervezése. Budapest: OSZK, 1998. p. 14.

2. Buckland i. m. pp. 12-13.
3. CRAWFORD, W.: Paper persits: Why physical library collections still matter. In: Online. January, 1998., http://www.online.com/onlinemag/OL1988/crawford.html
4. WATERS, D. J.: What are digital libraries? In: CLIR Issues. No.4, July-August 1998. http://www.clir.org/pubs/issues/issues04.html
5. Buckland i.m. p. 52.
6. Waters i.m.
7. Buckland i.m. p. 55.
8. Ezt Waters is leírja, továbbá hasonlóképpen vélekedik Kuny és Cleveland is.
9. PINFIELD, S. et al: Realizing the hybrid library. In: D-Lib Magazine. October 1998. http://www.dlib.org/dlib/october1998/10pinfield.html
10. Buckland i.m. p. 7.
11. Buckland i.m. pp. 52-53.
12. OBER, J.: The California Digital Library. In: D-lib Magazine. March, 1999. Http://www.dlib.org/dlib/march99/03ober.html
13 SOSTERIC, M.: At the speed of thought: Pursuing non-comercial alternatives to scholarly communication. In: ARL 2000. http://www.arl.org/newsltr/200/sosteric.html
14. MANN, Th.: Reference service, human nature and copyright - in a digital age? In: A Library of Congress Institute: Reference service in a digital age. http://lcweb.loc.gov/rr/digiref/mann.html
15. Crawford i.m.
16. Kuny és Cleveland i.m.
17. Crawford i.m.
18. Buckland i.m. p. 16.
19. BORGMAN, Ch. L. et al.: Social Aspects Of Digital Libraries. Final Report to the National Science Foundation; Computer, Information Science, and Engineering Directorate; Division of Information, Robotics, and Intelligent Systems; Information Technology and Organizations Program. (1996) http://www.gslis.ucla.edu/DL/
20. BORGMAN, Ch. L: Multi-Media, Multi-Cultural, and Multi-Lingual Digital Libraries. Or How Do We Exchange Data In 400 Languages? In: D-Lib Magazine, June 1997. http://www.dlib.org/dlib/june97/06borgman.html.
21. Buckland i.m. pp. 42-43.
22. FATTAHI, R.: Library cataloging and abstracting and indexing services: reconciliation of principles in the online environment? In: Library Review, Vol.47, No4., 211-216.
23. Crawford i.m.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Szakember-hallgatók véleménye az informatikus-könyvtáros képzésről

Mikulás Gábor*
mikulasg@mail.matav.hu

A tanulmány két felmérés eredményét és a szerző által levont következtetéseket közli. A *Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karának Matematikai Intézetében a Könyvtártudományi és Komputergrafikai Tanszék* által szervezett, az *Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ* által támogatott öt féléves *informatikus-könyvtáros* levelező továbbképzésből már több évfolyam került ki.

A jelen felmérés az 1997 januárjában végzett (főiskolai könyvtáros diplomával már korábban rendelkező) hallgatók véleményét kérdezte két alkalommal. Első ízben a képzés közben (1995. március), két elvégzett szemesztert követően, majd a diploma átvétele után egy-másfél évvel (1998. április). Az első felmérés célja az volt, hogy a képzésért felelős személyeknek, pl. a tanszékvezetőnek, rektornak átadott felmérési eredmények még a hallgatók ottléte alatt segítsenek a képzés alakításában. Gyakorlati haszna ennek az volt, hogy az internet – ha nem is „rendes" tantárgyként, de speciálkollégium keretében választható lett.

Az első felmérést eljuttattam az érintett felelősöknek, akik – rektor, tanszékvezető és néhány oktató – köszönettel fogadták a lejegyzett véleményeket.

Az első felméréssel kapcsolatban jogosan vetődött fel, hogy a mintasokaság túl kicsi, illetve hogy aki még a képzési folyamatban benne van, nem tud véleményt mondani az egész kurzusról. Nos, a második ellenvetés mostanra okafogyottá vált, az első ügyében pedig azt remélem, hogy születik még hasonló hazai felmérés – ugyanis tőlünk nyugatabbra, illetve a hazai, vállalkozási alapon működő

* A cikk elektronikus változata elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtárban http://www.mek.iif.hu

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Változás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Kérdések és megjegyzések, kifejtések	
	képzés közben		képzés után		képzés közben	képzés után
1. Megérte-e a részvétel a képzésben?						
↗↗	4,4	1-6	4,8	4-6	✱ Szervezetlen.	✱ Ha könyvtáros maradok, ezzel a végzettséggel könnyebb elhelyezkednem. ✱ Az egyetemi diploma presztízse (sajnos!), magasabb besorolás, néhány használható ismeret. ✱ Jó "szakmai találkozók" voltak a konzultációk. ✱ Besorolás, béremelés, szakmai előrelépés lehetősége. ✱ 1. Egyetemi végzettség. 2. Magasabb fizetés, 3. Szakmai többlet. ✱ A számítástechnika terén több ismeretre tettem szert, magasabb bérkategóriába kerültem. ✱ Igen. Rendezetlen, szakfolyóiratokból szerzett ismereteimet megalapozta, rendszerbe szervezte.
2. Mennyire volt kielégítő a képzés megszervezése?						
↗↗ ↗	2,2	1-4	3,8	3-5	✱ A rossz szervezés a kurzus hitelét veszélyezteti.	✱ Az órabeosztást, a konzultációk időpontját nem mindig közölték időben. Az egyes informatikai tárgyakat, pl. a matematikai informatika alapjait nem egy tömbben 2 nap alatt, hanem több alkalommal kellene leadni, hogy könnyebben felfoghassuk. ✱ Ahhoz képest, hogy a mi pénzünkből tartották fenn a képzést, lehetett volna jobb a tájékoztatás – ez is az informatika része! ✱ Az első év nehézségei miatt, inkább nem. ✱ Amit magunknak nem szerveztünk meg, az többnyire nem jött létre. A teremproblémák és a tanulmányi osztály hozzáállása gondot okozott. ✱ Hátrányos volt, hogy az első évben két helyszínen (OSZK, KLTE) folyt a képzés, később előnyös volt, hogy egyszerre több napot töltöttünk a KLTE-n. ✱ Visszaemlékezve, inkább csak a jó dolgok jutnak az eszembe. ✱ Korai volt az augusztusi kezdés, sok volt a fűtetlen és eldugott terem, a nem talált indexek és az egyéb adminisztratív hibák, a kérésre (egy nappal előbb) kiküldött tájékoztatók a konzultációkról. ✱ Jó társaság, a korábban szerzett ismeretek rendszerezése, új ismeretek szerzése (ez kevésbé).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2017-ben

Változás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Kérdések és megjegyzések, kifejtések	
	képzés közben		képzés után		képzés közben	képzés után
3. Mennyire volt megfelelő az oktatói gárda oktatás-módszertani szempontból						
↘↘	5,4	3-6	4,4	2-6	❋ Sok a felesleges tanulnivaló. A várható haszonhoz képest gyakran sokat kell tanulni.	❋ Általában nem tudták megbecsülni a hallgatók szakmai igényét, így a képzés 2/3-a nem volt releváns számukra. ❋ Juhász István - 6, Boda István - 6-5 ❋ A rendelkezésre álló minimális idő alatt igyekeztek a legteljesebb képet adni. ❋ Változó. Néhány kitűnő szakember mellett voltak olyanok, akik egészen rossz előadók és talán szakmailag is gyengébbek voltak. ❋ Végül is mindannyian igyekeztek a maguk módján, nekem nincs különösebb kifogásom. ❋ Változó színvonalú volt a könyvtári tárgyak oldaláról, kiegyenlítettebben magasabb színvonalú az informatikai tárgyaknál. ❋ Szélsőséges (a kiválótól az alkalmatlanságig), de általában megfelelt.
4. A szervezett ismeretek mennyiben szolgálják szakmai céljait?						
↘↘	4,7	1,6	4,1	3,5	❋ A nagyarányú számítógépes kurzus miatt, ami a főiskolai könyvtáros-képzésből hiányzott.	❋ Sok nagyon hasznos és "hiánycikknek számító" ismeretet lehetett volna átadni a leadott anyag helyett / mellett. ❋ A könyvtári tájékoztatást szívesebben tanultam volna elmélyültebben. A számítástechnikai vonal tetszett. A gyakorlatot hiányolom. ❋ A számítógépes ismeretek nélkül a feldolgozói munka átszervezésében (új adatbázis-kezelő stb.) nem tudnék tevékenyen részt venni. ❋ A rossz hatásfokkal működő iskolai könyvtár gépesítése a feladatom, tehát igen. ❋ Ugyanúgy végzem munkámat, mint azelőtt. ❋ Közvetve teljesen, mert a nem mindennap alkalmazott tudásanyag elsajátítása is hasznos volt szakmai tájékozottságom emelése szempontjából. ❋ Az utóbbi időben főleg az informatikai vonatkozás dominál munkámban, de az egyéb korábbi ismeret sem felesleges számomra.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2017-ben

5. A képzés mennyiben szolgálta munkaadója érdekeit?						
↘↘	4,0	2-5	3,5	1-6		❋ Többet kell ugyan fizetnie munkámért, de magasabb színvonalú szolgáltatást kap. ❋ 1. Egyetemi végzettségű munkatársra volt szüksége, 2. Szándékai szerint a könyvtári a könyvtári munkafolyamatok számítógépesítésére van szükség. ❋ Csak a kategória miatt iskoláztak be. Elő volt írva az egyetemi végzettség. ❋ A munkaadóm is célzottan azokat az ismereteket kérte számon, és alkalmaztatta velem, melyeket a tantárgyak értékelésénél hatosra értékeltem. ❋ Azt mondják, teljes egészében.
6. A felkínált tantárgyak mennyire egyeznek meg szakmai érdeklődési körével?						
↗	4,0	2-6	4,2	2-5		❋ Elsősorban az informatikai tárgyak; de a könyvtári tárgyak közül az osztályozás keretében tanult tezauruszkészítéssel csak érintőlegesen foglalkoztunk a főiskolán. ❋ A könyvtáros tárgyak nem, az informatikaiak valamelyest, a menedzsment- és kommunikációs ismerűetek leadott mennyiségét pedig túl kevésnek tartom. ❋ Számítástechnikai, informatikai ismeretekre "volt" szükségem. Egyes tanároknál szerencsére jó volt! (Juhász, Boda). ❋ A hagyományos könyvtári tárgyak oktatását megpróbálták a szükséges szintre szorítani. A speciálkollégiumok választása idejére kialakult az egyensúly. ❋ Elsősorban azok, melyek az informatikai eszközök használatával foglalkoznak. ❋ Részben igen, részben nem.
7. A felkínált ismeretek mennyiben adtak újat a főiskolában kapotthoz képest?						
	4,7	4-6	4,3	-5	❋ A könyvtáros tárgyakból azt frissíti fel, amit évek során – mivel nem használtunk – elfelejtettünk. Az informatikai ismeretek teljesen újak. ❋ Mivel koromnál fogva a régi címleírást tanultam stb. ❋ Sokkal több menedzsmentre lenne szükség.	❋ Az informatikaiak igen, a többi alig. ❋ A tájékoztatás témakörében a főiskola talán erősebb volt! ❋ Az informatikai tárgyak teljes egészében, a könyvtári tárgyak többnyire nem. ❋ Elsősorban a számítógépes ismeretek és a menedzsment. (Néhány tárgy, pl. dokumentumleírás, könyvtártörténet, könyvtártan már a főiskolán is tárgyunk volt.) ❋ Az informatikai része újakat adott, a tisztán könyvtári rész nem sokat. ❋ A könyvtári tárgyak esetén a dokumentum-leírás volt új (még a régi szabványt tanultam), informatikai oktatás pedig egyáltalán nem volt, tehát mindenben újat adott. ❋ Mivel 20 éve végeztem a főiskolát, zömmel újat adott az egyetem, kivéve: osztályozás, könyvtártan, könyvtártörténet.
8. Mennyiben hasznosíthatók a képzés során felkínált ismeretek?						
	4,8	4-6	4,3	3-5	❋ Az informatikaiak talán.	❋ Naponta alkalmazom, de a dokumentumleírást pl. nem. ❋ Folyamatos önképzéssel és elmélyedve az adott témában. ❋ Ugyanúgy dolgozom, mint az egyetem előtt. ❋ Kevés gyakorlati ismeretet ad (bár az egyetem elsősorban elméletet oktat).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2017-ben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2017-ben

Változás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Kérdések és megjegyzések, kifejtések	
	képzés közben		képzés után		képzés közben	képzés után
9. Mindent összevetve megérte-e a képzés mint szolgáltatás a kifizetett költségeket?						
↘	4,4	3-6	4,3	3-6	❋ A könyvtári tárgyak ritkításával lehetne spórolni. ❋ Nincsenek róla információim. ❋ "Semmilyen" 3-4 hetes tanfolyamok (bemondó, szépség, manöken) kerülnek 40 000-50 000 Ft-ba. ❋ Semmiképpen, mert nem szolgáltatásképpen működik. Bár a piaci viszonyokat nézve az árért magas szintű képzésben részesülünk.	❋ A fizetésemelést tekintve a kifizetett költségek csak évek múlva térülnek meg, más területen (pl. az informatikai) pedig ezzel a diplomával nem lehet elhelyezkedni. ❋ Ennyi pénzért lehetett volna jó külsősöket is megbízni, más képző(intézmények)kel együttműködni. ❋ Nem annyira az ismertetett anyag visszaadására, mint végzendő munkára, s abban a megfelelő konzultációra tenném a hangsúlyt. Azért nem volt annyira drága, de a fizetésemhez viszonyítva egy kicsit sok volt! ❋ A képzés megérte, de a költségek nem álltak arányban a szerzett ismeretekkel. ❋ Megérte, mivel nekem a munkaadóm fizette. ❋ Teljesen haszonelvűen nézve a képzést, ha az egyes tárgyakat külön tanfolyamok keretében végeztem volna el, többe került volna, és az egymásra épülés, az ismeretek rendszerbe szervezése nem lett volna biztosított. ❋ Megtérül az új besorolás által.

Megjegyzés: Az első alkalommal az alacsonyabb kitöltési motiváció miatt csak igen kevesen adtak szöveges kifejtést is osztályzatuk mellé.
A "képzés közben" oszlop kijelentései az osztályozást kommentálják.

képzési formákban ilyen felméréseket rendszeresen végeznek – saját jól felfogott érdekükben – maguk a szolgáltatók.
E sorok írója – a felmérések készítője – válaszadóként is jelen van ebben a beszámolóban. Mindazonáltal a képzésről alkotott egyéni és csoportvéleményt igyekeztem nem egybemosni.

A felmérés adatai

Az első felmérésben 12 hallgatóból 10 válaszolt, a második alkalommal 12-ből 8. Ez 83, illetve 66%-ot jelent, ami önmagában nem rossz arány. A hallgatók kétoldalas kérdőívet töltöttek ki mindkét alkalommal (ld. a mellékletet), amelyet név nélkül adtak le. A válaszadók többsége 30 és 45 év közötti, és tanárképző főiskolai képesítéssel rendelkezik. A csoport munkahely és munkakör szempontjából egyaránt változatos: iskolai, felsőoktatási, tudományos szakkönyvtár képviselői; feldolgozó, tájékoztató, egyszemélyes könyvtárt vezető és szakkönyvtárvezető egyaránt van köztük.
A kérdőív három részre tagolódott.
1. Válaszadás a képzéssel kapcsolatos kilenc kérdésre a következő értékelésekkel: 6 – teljes egészében, 5 – többnyire igen, 4 – inkább igen, 3 – inkább nem, 2 – többnyire nem, 1 – egyáltalán nem. Minden kérdésre bővebb kifejtést is lehetett adni.
2. A tantárgyak értékelése: *„Mennyire tartja fontosnak szakmai továbbjutása szempontjából?"* 1-től 6-ig lehetett osztályozni az 1. pontban leírtak szerint. A második felméréskor a válaszadók kommentárt is fűzhettek a tantárgyak kérdésköréhez.
3. Végül két kérdésre adtak még választ: ha most kezdenének, mit tanulnának szívesen, illetve milyen változtatásokat javasolnak a képzésben. E két kérdés csak a második alkalommal szerepelt a kérdőívben. Az első felmérésben pedig azt a kérdést kapták, hogy mi motiválta őket a képzésben való részvételben.

A gyakorló szakemberek – hallgatók – véleménye a képzésről

Először tekintsük át, hogy a gyakorló könyvtárosokból álló hallgatók mit mondtak a képzésről. A kérdések melletti bal oszlop az első, 1996-os felmérés megjegyzéseit tartalmazza, a vastagabb, jobb oszlop pedig az 1998-asokat. A későbbi felmérőlap jobban motiválta a kitöltőket válaszaik kifejtésében, ezért ekkor több válasz született. A két felmérés eredménye közötti átlagok változását nyilak formájában jelezzük: az egy nyíl 3 tizednél kisebb változást jelez, a három nyíl egy egész számnyi eltérést jelez. A szórás négyzetében a válaszként kapott szélső értékeket olvashatjuk.
A szórás mutatja, hogy az adott kérdésre milyen válaszok jelentették a szélső értékeket. A válaszadók magyarázatot is fűzhettek az egyes kérdésekhez. Az első felméréshez képest nagyobb késztetést kaptak a kitöltők a kifejtésre, ezért a megjegyzések közötti számbeli aránytalanság. Az alapsokaság és a válaszadók viszonylag kis száma nem teszi lehetővé merészebb vagy részletekbe menő következtetések levonását. Ennek ellenére megállapítható, hogy a hallgatók nincsenek sem elragadtatva, sem elkeseredve a képzéstől.

A képzés egésze
A kurzus egészével a válaszadók többnyire meg vannak elégedve. A válaszok megoszlanak a képzés költséghatékonyságának megítélésében. Ha a képzésben rejlő lehetőséget tekintik, akkor még sokat lehet fejlődni. Ha más, egyéb posztgraduális képzéssel hasonlítják, akkor kitűnnek a kurzus erősségei.

A szervezés
A képzés megszervezésével a válaszadók nincsenek megelégedve. Ezek az oktatást csak közvetetten érintő tapasztalatok nagyban meghatározhatják a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Szerződéskötés (benne az oktatási szolgáltatás részletei és a hallgató fizetési kötelessége)	Nincs szerződéskötés
Reklám és más PR-anyagok a képzés ismertetésére (mappa, prospektus, honlap stb.)	Esetlegesen hozzáférhető adatok
Megfelelő információk csomagja időben (mappa, órarend)	Nehezen csordogáló információ
Értesítés faxon, telefonon	Értesítés levélben
A képző fél által megbízott csoportfelelős adminisztrátor	Névleges felelős
Jó minőségű tájékoztató anyagok	Igénytelen tájékoztató anyagok
A szolgáltató a hallgató elégedettségére törekszik, ügyfélként kezeli őt	Látszólag öncélú szolgáltatás
Kevésbé vizsgára, számonkérésre összpontosító képzés, a gondolkodásmód és a készségek átadása a cél	Erősen vizsgára orientált
Magas tudású, válogatott előadók	Esetlegesen válogatott előadók
Magas tandíj	Alacsonyabb tandíj
A hallgatókat főleg a tudásszerzés haszna motiválja	A hallgatót leginkább a diploma megszerzése motiválja
"Ajánlott" irodalom	"Kötelező" irodalom
Gyakorlatra irányuló képzés	Elméletre irányuló képzés
Korszerű oktatástechnikai berendezések használata	Egyhangú, kevésbé látványos előadások
Igény szerint ingyen fénymásolt oktatási segédletek	A hallgató a saját jegyzeteire utalt, előadások alatt a figyelem jelentős része a jegyzetelésre megy el
Segítség a szakirodalom beszerzésében (könyvügynök által)	Szaladgálás könyvesboltok és könyvtárak között
A hallgatók és végzett hallgatók és oktatók számára szervezett klub az informális tapasztalatszerzést segítendő	Esetleges és csak a hallgató rámenősségén múló kapcsolatok szerveződése
A gyakorlati képességek fejlesztésére a képzésbe beépített intenzív tréningek szervezése	Szinte kizárólag elméleti ismeretek, a gyakorlatnak csupán illusztrációs szerep
Az oktatók rendszeres minősíttetése a hallgatók által az oktatókiválasztási folyamat részeként	Viszonylagos esetlegesség a visszajelzésben és az oktatók oktatási képességét tekintve

képzésről kialakított képet. Lássunk egy táblázatot, amelyben a szervezés lehetőségei és hiányosságai találhatók meg – általánosságban.*

A táblázat két oszlopa viszonylag éles különbséget tesz a profitérdekelt és a hagyományosan állami „jellegű" képzés között. A tárgyalt egyetemi posztgraduális képzés tandíjköteles ugyan, de magán viseli az „ingyenes" oktatás bélyegeit. Nem állítható, hogy a hallgatók által minősített képzés jellemzőit tételesen mutatja a második oszlop, de kétségtele-

* Az első oszlop egy tényleges posztgraduális képzés tényleges jellemzőit sorolja fel. A második oszlop hiányosságokat illetve a lehetséges negatív oldalt mutatja be.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

nül sok az egyezés – legalábbis e sorok írója szerint. A táblázat első oszlopát tekintve a képzés szervezői lehetséges irányt láthatnak a fejlődés tekintetében.

Az oktatás

Az oktatók módszertani hozzáállásáról vegyes tapasztalatokat szereztek a válaszadók, a tanárok felkészültsége tehát még fokozható. Ugyanakkor van olyan előadó is, akire bizonnyal szívesen emlékeznek vissza később is. Az oktatók kommunikációs készsége az oktatásban kritikus sikertényező. A szemléletes példák, a jó ábrák és vázlatok, az élvezetes előadásmód és a mondatok között megcsillanó komoly tapasztalatok éppen úgy befolyásolják a képzés eredményességét, mint a nyelvhelyesség szempontjából is kifogásolható előadás, a szakzsargon túlzott használata, vagy éppen a pongyola fogalmazás.

Elégedettség és elégedetlenség - csoportszegmentálás

Az informatikai ismeretek gyakorolnak nagyobb hatást a hallgatókra, ugyanakkor a régebben végzettek a dokumentumleírás új szabványainak megtanulását is előnynek tartják. A munkaadók egy része viszonylag kevés tudatossággal iskolázta be, engedte el őket, a fő motívum inkább csak formalitás. Más munkaadók valószínűleg megtalálták számításaikat. A hallgatók szívesen elhagyták volna a főiskolán már tanultakat az informatikai ismeretek javára. A gyakorlati ismeretekre nagyobb hangsúlyt helyeztek volna.

Korcsoportok szerint is megoszlanak a válaszok. Azoknak a hallgatóknak, akik az újabb szabványokat nem tanulták, most volt alkalmuk a pótlásra. A nem túl régen végzettek ugyanakkor a képzési idő nem elhanyagolható hányadában az egyszer már megtanult anyagrészeket tanulták újból. Komikusabb a helyzet akkor, amikor a hallgatóknak újra kellett tanulniuk az egyszer már megtanult – és elfelejtett – anyagot. Ugyanis éppen azért felejtették el, mert munkájuk közben nem alkalmazták azokat az ismereteket. (Nem egy hallgató említette, hogy ugyanazok az oktatók ugyanolyan magas színvonalon tanították ugyanazt anyagot, amit már korábban főiskolai szinten egyszer végighallgattak. Az egyetemen tehát ugyanazt kapták, csak tandíjért.)

A fentiek miatt a képzést szervezőknek talán érdemes azon gondolkodniuk, hogy a felzárkóztatás-jellegű anyagrészeket rövid – pl. osztályozás és dokumentumleírás – intenzív tanfolyamok keretében kínálnák, megkímélve ezektől a posztgraduális képzésben résztvevő hallgatókat. Mellesleg ebben a képzésben a másik táborhoz képest csak növekedni fog azoknak a száma, akik az említett ismereteket már nem igénylik.

Az egyes tantárgyak értékelése

A felmérés második szakaszában került sor a tantárgyak osztályozására. A tárgyak táblázati sorrendje a második felmérés szerinti rangsorolást mutatja. Az első felmérés idején a hallgatók több tantárggyal még nem találkoztak, tehát akkori ítéletük ilyen esetekben a tantárgy nevéből adódó várakozást, feltételezést jelentette. Ekkor még a speciálkollégiumok sem voltak meghirdetve, így azok nem is szerepeltek az első felmérésben. A második felmérésben már szereplő speciálkollégiumok mindegyikén a hallgatók nem vehettek részt, ugyanakkor értékelték azokat. Ez a tény torzíthat a tantárgy megítélésén, ugyanakkor a szórások tanulmányozása adhat némi eligazítást.

(Az első felmérés során az egyik válaszadó e pont kérdéseire nem adott választ, másvalaki pedig csak az adatfelvétel idejében tanult tárgyakat osztályozta.)

Feltűnő, hogy a hallgatók a képzés végeztével mindegyik tárgyat alacsonyabbra értékeltek, mint korábban. Erre talán az lehet a magyarázat, hogy a legyő-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

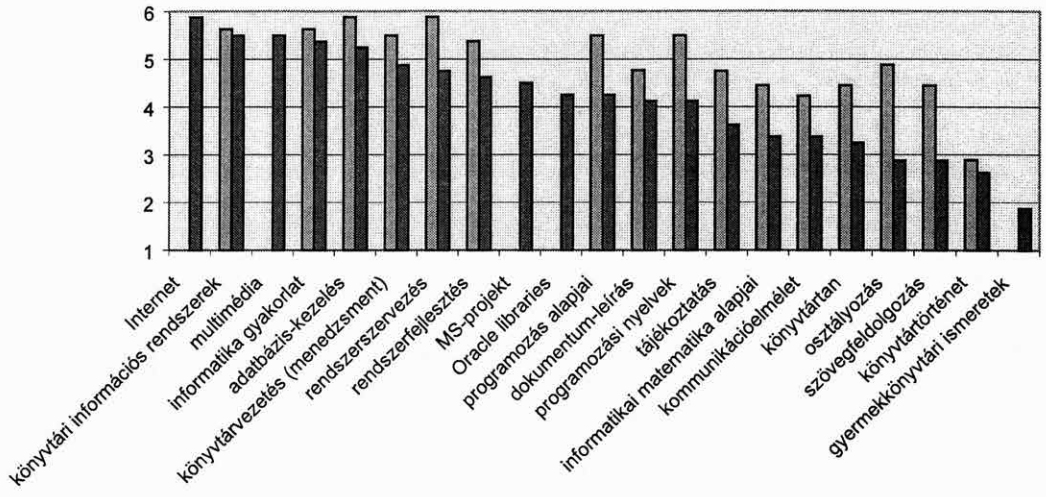
Tantárgyak (az informatikai tárgyak vastaggal szedve)		változás	képzés közben		képzés után	
			átlag	szórás	átlag	szórás
1	**Internet***				5,9	5-6
2	**Könyvtári információs rendszerek**	↘	5,6	6-4	5,5	6-4
3	**Multimédia***				5,5	6-4
4	**Informatika gyakorlat**	↘	5,6	6-5	5,4	6-4
5	**Adatbázis-kezelés**	↘	5,9	6-5	5,3	6-4
6	Könyvtárvezetés (menedzsment)	↘↘	5,5	6-4	4,9	6-1
7	**Rendszerszervezés**	↘↘↘	5,9	6-5	4,8	6-1
8	**Rendszerfejlesztés**	↘	5,4	6-4	4,6	6-1
9	**MS-projekt***				4,5	6-3
1	**Oracle libraries***				4,3	5-4
1	**A programozás alapjai**	↘↘↘	5,5	6-4	4,3	6-2
1	Dokumentumleírás	↘↘	4,8	6-1	4,1	6-2
1	**Programozási nyelvek**	↘↘↘	5,5	6-4	4,1	6-2
1	Tájékoztatás	↘↘↘	4,8	6-4	3,6	6-3
1	**Az informatikai matematika alapjai**	↘↘↘	4,5	6-2	3,4	5-1
1	Kommunikációelmélet	↘↘	4,2	6-3	3,4	6-1
1	Könyvtártan	↘↘↘	4,5	6-3	3,3	4-1
1	Osztályozás	↘↘↘	4,9	6-4	2,9	4-4
1	**Szövegfeldolgozás**	↘↘↘	4,5	6-2	2,9	4-1
2	Könyvtártörténet	↘	2,9	5-1	2,6	6-1
2	Gyermekkönyvtári ismeretek*				1,9	4-1

* speciálkollégiumok

zött oroszlánt már nem tartja olyan nagyra a vadász, mint a megmérettetés előtt. A tantárgyak megítélésében ezért inkább az egymáshoz képest számított hasznosságuk adhat támpontot. A táblázatból kitűnik, hogy az informatikai tárgyaknak és a könyvtárvezetésnek (menedzsment) nagyobb hasznosságot tulajdonítanak a hallgatók, mint a hagyományosoknak, illetve a gyakorlatot hasznosabbnak tartják az elméletnél, és az alapokkal való foglalkozásnál.

A diagram adataihoz a második felmérés során a válaszadók kommentárt is fűztek. A kommentárok alapján ismét elmondható, hogy az informatikai

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

1. diagram A tantárgyak hasznossága a hallgatók számára
(6 – teljes egészében, 5 – többnyire igen, 4 – inkább igen, 3 – inkább nem, 2 – többnyire nem, 1 – egyáltalán nem).

magasabb, a hagyományos tárgyak pedig alacsonyabb érdeklődést váltottak ki. Felmerül a gyakorlat és az informatikai gyakorlat hiánya. Megjelenik egy történeti jellegű szakdolgozat is. Ez – ha a válaszokból nem is derül ki – gyakori téma volt. E sorok írója szerint azért választ a hallgatók jelentős része „retrospektív" témát, mert a jövőre és jelenre vonatkozó ismeretekből a kelleténél kevesebbet kap a képzésben. E mögött meghúzódik a menedzsment aránytalanul kis súlya a képzésben, a friss technikai, technológiai és tudományos eredmények esetleges bemutatása.

Lehetséges megjegyzések az egyes tantárgyakkal kapcsolatban (csak a második felmérésben)

- A 6-ra értékelt tárgyak által nyújtott ismereteket [ld. Internet, könyvtári információs rendszerek, multimédia, adatbázis-kezelés, könyvtárvezetés (menedzsment), rendszerszervezés, rendszerfejlesztés, dokumentumleírás, könyvtártörténet] mindennapi munkámban használom. A könyvtártörténetet pedig azért jelöltem meg, mert ebből írt szakdolgozatom, *„Az orvostudományi információs szolgáltatások fejlődése"* módot adott arra, hogy fejlődésben szintetizáljam szakinformációs ismereteimet.
- Rendszerfejlesztés, rendszerszervezés oktatása levelező tagozaton felesleges, valamint a programozási tárgyaknál nincs lehetőség a gyakorlásra.
- A rendszerfejlesztés, rendszerszervezés fontosak lennének mint szakterület, ám e tanított tárgyak nem fedtek le kívánt ismereteket. A hogyan kérdésre kellene választ kapnia a gyakorló könyvtárosnak.
- Azokat a tárgyakat, amelyek mellé 2-t, 3-t írtam [ld. Dokumentumleírás, tájékoztatás, osztályozás, könyvtártörténet, gyermekkönyvtári ismeretek], általában már tanultam a főiskolán, illetve a szövegfeldolgozást és a gyermekkönyvtári ismereteket – részben egyáltalán nem tudom hasznosítani, részben évek óta ez a szakmám (dokumentumleírás). Az informatikai ismereteket a munkámban jelenleg kevésbé tudom hasznosítani, de érdekel a terület.
- A történelmet általában el lehetett volna hagyni a tantárgy-bevezetésekből. Lényegesen gyakorlatiasabb szemléltetések, magyarázatok kellettek volna, egymás idejét, energiáját kímélendő. Az oktatókon segítene egy oktatás-módszertani kurzus.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Ha most kezdene, milyen fel nem sorolt szakterületeket / tantárgyakat tanulna szívesen?

- Elektronikus kommunikáció, operációs- és hálózatkezelő rendszerek, könyvtári szolgáltatások jogi szabályozása, adatvédelem, adatbiztonság.
- Módszertant a korszerű könyvtárhasználati-irodalomkutatási ismeretek oktatásához.
- Nincs olyan.
- WWW, web-hely készítése, Excel táblázatkezelő
- Kommunikációs gyakorlat a könyvtárban, információs brókerség

Javasolt változtatások és motiváció

A képzés befejezése után végzett felmérés alkalmával a kérdőív harmadik részében a megkérdezettek javaslataikat fejezhették ki a jövőben tanítandó ismeretekkel és a képzés egészével kapcsolatban:
A másik feltett kérdés és válaszai:
A válaszokból kiderül, hogy a képzés újragondolása sok eredményt hozhat. A szervezési nehézségekről hat említés szólt az első felmérés alkalmával. Speciálkollégiumról és választható tantárgyakról három, a gyakorlat és a csapatmunka hiányáról négy, illetve kettő említés volt. Új elemként felmerül a kommunikációelmélet oktatásának gyengesége, az oktatók megválogatása, a tananyag jobb és korszerű hozzáférhetősége. Az informatikai tárgyak alaposabb, gyakorlatiasabb oktatása lényegesen emelné a hallgatók elégedettségét. Az is kitűnik, hogy a hallgatók nem várják a képzés „könnyítését", inkább a hatékonyabb, professzionális oktatást és szervezést tartanák fontosnak, ide tartozik a csapatmunka, a projekt-módszer. Igen figyelemre méltó az a megállapítás, mely szerint a képzésben nem látszik az egységes szemlélet, azaz a könyvtár

Ha most kezdené az egyetemet, a tapasztaltakhoz képest milyen változtatásokat javasolna a képzéssel kapcsolatban?

Képzés közben	Képzés után
❋ Speciálkollégiumok, kredit-rendszer és projekt-munka kellene; így jóval nagyobb lehetne a hallgatói motiváció. ❋ Gyorsabb, pontosabb tájékoztatás. Átgondoltabb szervezés. ❋ A két intézmény [OSZK-KMK és a KLTE] kapcsolata javulhatna, a képzés szervezését átgondolhatnák! ❋ A tárgyak összhangban vannak egymással, egymásra épülnek. Egy ilyen szakon az informatikára kell helyezni a hangsúlyt, ugyanakkor a többi tantárgyat is meg kell tanulni és ismerni. Ugyanis ez posztgraduális, és nem részképzés, ahol már csak az egyik vagy másik területet célom speciálisan, mélységében megismernem. Ez egyetemi képzés, és nem lehet csak azonnali felhasználásra szóló, pillanatnyi munkakörhöz passzoló tárgyakat megismerni.	❋ A legnagyobb hiba, hogy a képzés nem áll össze egységes egésszé. Mindenki oktat valamit, amihez ért (vagy úgy gondolja, hogy ért hozzá), de ez nem feltétlen kapcsolódik a többi tárgyhoz, az egész képzéshez. Tanultunk egy kis informatikát, egy kis könyvtári szakmát, de igazi könyvtári informatikát nem (a „könyvtári információs rendszerek" címen leadott anyag nem volt túl szerencsés). Az államvizsga is ezt tükrözte: külön informatikai és külön könyvtári tételek, a kettő kapcsolódása nélkül. ❋ Több gyakorlati ismeretet a számítógépes hálózatokról, működtetésükről, hogy ne legyek kiszolgáltatott e téren sem. ❋ Az egyes tárgyak levelező tagozaton történő oktatását megkérdőjelezem, valamint hogy bizonyos tárgyakhoz még ajánlott irodalom sincsen. Ezt nem lehet komolyan venni, ld. Kommunikációelmélet.

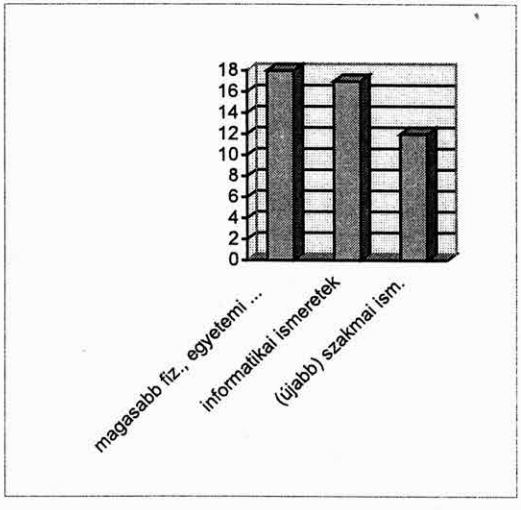
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

- Rendszerezettebb információ a képzésről, összehangoltabb konzultációs időbeosztás, a képzés követelményeinek felállítása.
- Már a képzés meghirdetésekor tájékoztassanak részletesen arról, hogy az egyes tárgyak milyen témaköröket ölelnek fel. Nagyobb lehessen a választható tárgyak köre, hogy a posztgraduális képzésen specializálódni is lehessen érdeklődés szerint, és a vizsgák is megállapított keretszámban választhatók legyenek.
- A speciálkollégiumok valóban választható kurzusok legyenek. A kurzussal kapcsolatos tennivalókat ne az utolsó előtti pillanatokban tudjuk meg.
- A debreceni konzultációk időpontjáról jó lenne időben értesülni.
- 1. Több gyakorlati jellegű foglalkozást. 2. A főiskolán már tanult tárgyak (dokumentumleírás, osztályozás, könyvtártan stb.) elhagyása a főiskolán könyvtár szakot végzett hallgatók számára.
- Gyakorlatok számának emelése.
- Szervezettebb képzést, évfolyamdolgozatot (-okat), nem könyvtártörténetből, hanem választhatóan a többi tárgyhoz kapcsolódhatna ez a követelmény! Évenként, félévenként 1-1 dolgozat, esetleg. Talán team-munkát is kellene szervezni.
- Az egyes informatikai tárgyakat alaposabban, mélyebben kellene tanítani, s egy-egy alkalommal kevésbé töményen (pl. informatika alapjai). Könnyítené a tanulást, ha az órán elhangzottakat nyomtatott, sokszorosított formában közreadnák.
- Gyakorlat! Megvédendő szakdolgozat! Az oktatók, módszertani felkészültségének, kommunikációs képességének növelése. Tananyag elérhetősége az Interneten.

sen emelné a hallgatók elégedettségét. Az is kitűnik, hogy a hallgatók nem várják a képzés „könnyítését", inkább a hatékonyabb, professzionális oktatást és szervezést tartanák fontosnak, ide tartozik a csapatmunka, a projekt-módszer. Igen figyelemre méltó az a megállapítás, mely szerint a képzésben nem látszik az egységes szemlélet, azaz a könyvtár és az informatika szerves összekapcsolódása. A szerző tapasztalata szerint informatikai szemlélet vagy gyakorlat csak elenyésző esetben volt fellelhető a könyvtári tárgyakban. Az is gyakori volt, hogy az informatikai ismeretek tűntek indokolatlannak könyvtári szempontból.

Külön megjegyzést érdemel az oktatók megválogatása. Ez ténylegesen kritikus sikertényező a képzésben a tananyag minőségét és az oktatás szemléletét tekintve egyaránt. A szerző évekkel ezelőtt egy egyetemi tanszékvezetővel készített interjút, aki kifejtette: érzékeli a könyvtárak változó igényeit a képzés irányában, ugyanakkor a célnak megfelelő oktató szakembereket nem tudná megfizetni. E felmérés tapasztalatai ugyanakkor arra is utalnak, hogy a hallgatók leginkább nem a képzés költségeit nehezményezték, azaz van elvi lehetőség a megfelelő szakemberek bevonására, magasabb díjazás vállalásával is. A megoldás tehát a képzés szervezőinek elszántságán múlik.

2. diagram
A hallgatók főbb motivációi a képzésben való részvételben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Miért jelentkezett erre a kurzusra? Mi volt a célja?
(Több válasz esetén számozzon a fontosság sorrendjében!)

- 1. Magasabb fizetési kategória. 2. Szakmai ismeretek
- 1. Informatika, programozás, számítógépes ismeretek bővítése. 2. Egyetemi végzettség megszerzése.
- 1. Informatikai ismeretek. 2. Szakmai továbbképzés. 3. Egyetemi diploma
- 1. Szinten tartás az állandóan változó ismeretek körében. 2. Családom eltartása (magasabb fizetési kategória).
- Szükséges, hogy ismereteimet az általános könyvtári szak elvégzése után a könyvtárak átalakulása miatt (gépesítés, információs központ) új szakkal bővítsem, végzettségemet egyetemi szintre emeljem.
- A számítógépes könyvtári rendszer alkalmazása az iskolai könyvtárban.
- Mivel alapdiplomám megszerzésekor még nem találkozhattam az információkezelés korszerű tudományával, az informatikával, ezen ismeret- és gyakorlatbeli hiányosságaimat igyekszem itt pótolni., összekapcsolva annak könyvtári menedzsment és rendszerfejlesztési vonatkozásaival is.
- 1. Számítógépes ismeretek rendszerben való elsajátítása. 2. Egyetemi diploma
- Egyetemi képzettség megszerzése. Munkahely megőrzése.
- 1. Magasabb fizetési kategóriába való besorolás. 2. Informatikai ismeretek szerzése.

kettő, a harmadikra egy pontot adunk, akkor a 2. diagramon látható eredményt kapjuk.
Az adatokból kitűnik, hogy a válaszadókat elsősorban az anyagi és erkölcsi megbecsülés, valamint a felhasználható többlettudás megszerzése motiválja.

Összegzés

A leírtakból kitűnik, hogy a szakember-hallgatóknak vannak elképzeléseik a képzés hatékonyabbá tételéről, és ezt alkalomadtán szívesen meg is osztják azzal, akit érdekel az eredményesebb oktatás. Remélhetőleg a közeljövőben tovább növekszik a piaci szemlélet a felsőoktatásban is, a kurzusok szervezői jobban odafigyelnek a vevők (hallgatók és munkáltatóik) igényeire és elvárásaira, illetve a hallgatók – tandíjuk fejében – magasabb elvárást támasztanak a képzőintézmények, illetve oktatóik irányában. Így megjelenhetnek a közeljövőben a könyvtárosképző intézmények teljesítményét egymáshoz hasonlító felmérések, amelyek a hallgatók, tehát a piac érdekeit fogják szolgálni. Informális úton kapott információk alapján a szerző valószínűsíti, hogy a debreceni képzés a többi könyvtáros-továbbképző lehetőség között nem áll rossz helyen, és szolgáltatása kiemelkedik nem egy frissen alakult, vagy „patinás" intézmény kínálata közül.
Ugyanakkor annak is tanúi lehetünk, hogy a piacon elérhetők diplomát nem adó, rövid, tartalmas és költséges gyakorlat-orientált kurzusok, illetve (viszonylag) hosszú és kevésbé költséges, hullámzó színvonalú, diplomát adó, inkább elméleti kurzusok. Kívánatos lenne, ha e két típus előnyei egyesülhetnének.
Bölcs döntés lehet a képzés szervezői részéről, ha építenek a hallgató-szakemberek által felvázolt erősségekre. A felmérés eredményei alapján az **informatikai oldal javára** lemondhatnának a hagyományos, korábban már megtanult és részben elfelejtett hagyományos ismeretek oktatásáról. Speciálkollégiumként döntően informatikai tárgyakat választottak. (A korábban végzett, idősebb hallgatók igényeinek kielégítésére elég lehet egy dokumentumleírási, szakozási tanfolyam, ami által a hallgatók tudása közös szintre hozható.) A könyvtári ismeretek közül a menedzsment oktatását érdemes továbbfejleszteni. *Az informatika és a könyvtár*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

nem kapcsolódik össze – fejtette ki az egyik válaszadó. Az oktatóknak tehát meg kell találniuk, és át kell adniuk azokat az ismereteket, amelyek által az informatika (és nem elsősorban a számítástechnika) a könyvtári szolgáltatást gazdagíthatja, hatékonyabbá teheti. Akik pedig eddig is így tettek, azoknak még jobban kell ezeket a pontokat hangsúlyozniuk. A népszerű speciálkollégiumi keretben kínált informatikai tárgyak bekerülhetnek a normál képzésbe, helyet adva a további gyakorlati informatikai ismereteket tartalmazó tárgyaknak.

A hallgatók és a munkaadók fontosnak tartják a **gyakorlatot és a gyakorlatias megközelítéseket.** Használható ismereteket érdemes továbbadni. A képzés informatikai jellegű, ezért hasznos, ha annak egésze informatikai tudatosságot mutat: például a képzéssel kapcsolatos információ a leghatékonyabb módon jut el a hallgatókhoz, és az ő igényeik a képzés szervezőihez. A szervezetlenség tehát szakmai szempontból is megengedhetetlen.

A hallgatók megfizetik a képzést, tehát egyenletes, módszertani szempontból is magas színvonalú képzésben érdekeltek. A bizonyos esetekben alacsony hatékonyságú és a megkérdőjelezhető felkészültség az oktatásban visszaélés a hallgatók idejével, szellemi kapacitásával és pénztárcájával.

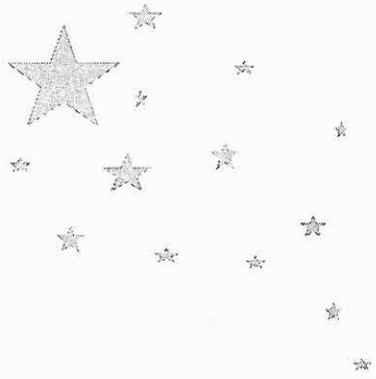
❀

A menedzsment alapjai a hatékony és eredményes képzés kialakítására is érvényesek, úgymint piaci igények meghatározása, kritikus sikertényezők kiválasztása, szabályozás és minőségellenőrzés stb. stb. Ez alapján, illetve a felmérések tapasztalataiból állnak össze az alább felsorolt javaslatok.

- Képzési igények felmérése (kezdetben, és a változások figyelése érdekében rendszeresen);
- Az ideális információs és könyvtári szakember ismereteinek meghatározása (vízió, átfogó cél);
- A kritikus (siker érdekében elengedhetetlen) ismeretek meghatározása (prioritások);
- Az oktatók megválogatása és felkészítése/továbbképzése, döntően gyakorló szakemberek szerződtetése (a legfontosabb erőforrások minőségének biztosítása);
- Hiteles szervezés és szolgáltatások (minőségi feltétel);
- Összpontosítás a gyakorlatra (minőségi feltétel);
- A menedzsment és a kommunikációs gyakorlat arányának jelentős növelése a hagyományos könyvtári tárgyak rovására (minőségi feltétel);
- Összpontosítás a könyvtár-informatikára – nem külön a könyvtárra és informatikára (hitelesség);
- A ma és a holnap ismereteinek oktatása a történelmi szemlélet helyett (stratégiai szemlélet);
- A képzés és a legfontosabb erőforrások rendszeres felülvizsgálata kimeneti jellemzők alapján (szabályozás).

Minden kritika és javaslat mellett a képzés így is jó szakmai találkozót kínált a hallgatóknak – és talán több oktatónak is. A sok fontos ismeretet is kínáló képzés szüneteiben megismerhették egymás könyvtárainak eredményeit és gondjait, amely más könyvtártípus világának megtapasztalását is jelentette tanagyag és vizsgadrukk nélkül, egy korsó sör mellett...

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

HELYREIGAZÍTÁS

A következő helyreigazítást 1998 nyarán kaptuk, egy 1997-ben, lapunkban megjelent írás pontosítására. Szerkesztőségünk akkor egy nemzetközi konferencia előadásait tartalmazó különszámot készített elő, melybe nem illett volna a helyesbítés. A következő, 1998. 3-4. számból viszont a technika ördöge – emlékeit vesztett winchester – miatt maradt ki, melyet a szerkesztő nem vett észre, tehát először a szerkesztő kéri a szerző, s az olvasók elnézését. A szerző, Papp István tanulság levonásával zárja a helyesbítését. A tanulsághoz hozzá kell tennem: ne bízz a szerkesztőben sem!
Ezek után következzék a szerző helyreigazítása:

Elnézést kérek az olvasóktól, mert a Könyvtári Figyelő 1997. 3. számában megjelent A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár új épületéről c. írásomban az 518. lapon elemista hibát vétettem. Rosszul emlékeztem az elemiben tanult bibliai történetre, holott újra kézbe kellett volna vennem a Bibliát. Nem Áron vezette be a választott népet az Ígéret földjére (sőt, korábban halt meg, mint Mózes), hanem Józsua kapta ezt a feladatot.
Egyébként Mózes is, Áron is ugyanabban a büntetésben részesült. Így szólt az Úr: "Mivel nem hittetek nekem, nem dicsőíttettek meg Izrael fiainak szeme láttára, nem vezethetitek el ezt a népet arra a földre, amelyet majd adok nekik." Mózesnek később engedményt tett: "Megnézheted saját szemeddel, de oda nem jutsz el!"
Tanulság: ne bízz az emlékezetedben, inkább nézd meg újra a forrást!

Papp István

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KITEKINTÉS

Horvátország területén működő magyar és kétnyelvű könyvtárak

Varga Erna

A következő két tanulmány az MKM és a Teleki László Alapítvány – Közép-Európa Intézet Könyvtárának közös munkaprogramja keretében készült.

A horvát könyvtári törvény

Horvátország új könyvtári törvényét 1997. szeptember 19-én fogadta el az országgyűlés. Október 9-én a horvát hivatalos lap (*Narodne novine*) 105. számában jelent meg. Az új törvény meghatározza a könyvtár alapításának feltételeit, foglalkozik a könyvtár fenntartásával, feladataival és kötelezettségeivel, valamint a könyvtár vezetésével és a könyvtárosok szakképesítésével.

Magyar és kétnyelvű könyvtárak

Eszék – Baranya megye (Zupanija osjecko-baranjska)

Baranya – 1991-ig Dél-Baranyában egy járás volt Pélmonostor (Beli Manastir) központtal. Ez annyiban volt kedvező a baranyai magyar falvaknak, hogy a Pélmonostoron működő magyar báziskönyvtár ellátta könyvekkel a magyar falvak könyvtárait is.

Ma a baranyai háromszögben egy város (Pélmonostor) és hét járás van. Így a magyar falvak is különböző járásokhoz tartoznak. A járások az anyagi gon-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

dokra hivatkozva nem tudják támogatni a falusi könyvtárak működését, vagyis megoldatlan a termek fűtése, bár a könyvek kölcsönzését bérmentesen végzik a kultúregyesületek megbízottjai. A könyvtárak leltárkönyvei még mindig a Pélmonostori Városi Könyvtár tulajdonában vannak.

*Pélmonostor*on két helyen találunk magyar könyveket:
1. A Pélmonostori Városi Könyvtárban (itt kapott helyet a Horvátországi Magyarok Központi Könyvtára is. A szervezet egyébként 1992. június 30-tól megszűnt Baranyában, és csak 1996. október 15-től indult újra Eszéken) – a könyvtárat a szabadegyetem részeként tartják számon. A könyvtár 1998. március 16-án került vissza Pélmonostorra.
2. A Pélmonostori Magyar Kultúrkörnél, amely a háború alatt alakult, ugyancsak találhatók magyar nyelvű dokumentumok.
Magyar könyvtárak működnek még ezenkívül: Vörösmarton (Zmajevac), Csúzán (Suza), Sepsén (Kotlina), Laskón (Lug) és Várdarócon (Vardarac).
(Meg kell jegyeznem, hogy az otthonmaradt lakosság gondviselésének köszönhető az, hogy ezekben a falvakban szinte sértetlenül megmaradtak a könyvtárak.) Részben elpusztult Kopács (Kopacevo) könyvtára, amikor találat érte az épületet, amely egyébként ma használhatatlan, mert a helyreállítás még mindig kérdéses.
Az újbezdáni (Novi Bezdan) könyvtár állományából tábortüzet csináltak a megszálló csapatok.
Vegyes gyűjteményű könyvtárak találhatók: Darázson (Draz), Karancson (Karanac) és Dárdán. Bellyén (Bilje) 1992-ben elégették a könyvtár állományát. Batinán, a kultúrotthon pincéjében pedig tönkrementek a könyvek.
Eszék – a városban három gyűjteményben találunk magyar könyveket:
1. Az Eszéki Városi és Egyetemi Könyvtár rétfalusi részlegében. A könyvtár a háború alatt is nyitva tartott és bővítette a magyar nyelvű könyvállományt.
2. A Rétfalusi Népkör Magyar Kultúregyesület – egyesületi könyvtárban.
3. A Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségénél – a könyvek a közösség tulajdonában vannak, de kölcsönözhetők.
A megyéhez tartozik még Szentlászló, ahol az 1991-es háborúban teljesen megsemmisült a falu könyvtára. Az épület használhatatlan, helyreállítása késlekedik.

Vukovár – Serémség megye (Vukovarska – srijemska zupanija)
Kórógy (Korod) - a könyvtár a kultúrotthonban kapott helyet, amely felújításra vár. A könyvállomány megsemmisült a háború folyamán.

Zágráb megye (Zagrebacka zupanija)
Zágráb – két helyen vannak magyar könyvek:

- Az Ady Endre Magyar Kultúrkörben (folyamatban van a könyvtár bejegyzése)
- A zágrábi bölcsészkar hungarológiai tanszékén.

Ezen kívül a spliti és rijekai Horvátországi Magyar Demokratikus Közösségeknek is vannak könyvtárai. Horvátországban 16 általános és 1 középiskolában találunk még magyar nyelvű és vegyes összetételű állományú könyvtárakat.

Magyar nyelvű könyvállomány

A Pélmonostori Városi Könyvtárban 2711 magyar könyv maradt meg (ez a szám az 1991-es könyvtári állomány mindössze 7,1%-a), az öt baranyai járásban lévő kilenc könyvtárban pedig együttesen 15 672 magyar nyelvű könyv található. (Ez a szám az 1991-es magyar nyelvű könyvállomány 80%-át teszi ki. Két könyvtár állományát elégették.)
A Pélmonostori Magyar Kultúrkörnek 425 könyve van.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az Eszéki Városi és Egyetemi Könyvtár rétfalusi részlegében a horvát könyvek mellett 3099 magyar nyelvű könyv található. A rétfalusi Népkörnek 2100, az Eszéken székelő Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségének 4600 magyar könyve van. A zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkörben 5000 magyar könyv áll az olvasók rendelkezésére.
A spliti és rijekai szervezeteknél összesen 2650 magyar könyv van.
A vörösmarti, csúzai, sepsei és újbezdáni magyar nyelvű általános iskolában 3128, a laskóci, várdaróci és kopácsi (magyar nyelvű) általános iskolában 4789, a batinai és darázsi kétnyelvű iskolában 1441, a pélmonostori középiskolában 1050 magyar könyv van. A szlavóniai 7 általános iskolában összesen 1501 magyar nyelvű könyv található. A zágrábi bölcsészkar hungarológiai tanszékén 1000 könyv közül válogathatnak a magyar nyelv és irodalom szakos hallgatók.
Horvátország területén 49 166 magyar nyelvű könyv van.

A könyvtárosok szakképzettsége

A Pélmonostori Városi Könyvtár tervezi egy magyar könyvtáros felvételét. Az itt működő Magyar Központi Könyvtárban egy egyetemi végzettségű könyvtáros dolgozik, aki a horvát államtól kapja a fizetést.
A Pélmonostori magyar Kultúrkörnél egy nyugdíjas könyvtáros (a kultúrkör egyik vezetője) ügyel az egyesület könyveinek kölcsönzésére.
Baranya falusi könyvtáraiban ez idáig nincs főállású könyvtáros.
Az Eszéki Városi és Egyetemi Könyvtárban egy főiskolai végzettségű könyvtáros dolgozik a könyvtár kétnyelvű részlegén.
A Népkör Magyar Kultúregyesület könyvtárát az egyesület megbízottja vezeti, a könyvtár nem nyilvános, csak az egyesület tagjai használják.
A zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkör tiszteletdíjat fizet a kultúrkör gondnokának, aki felügyel a könyvek kölcsönzésére.
Baranyában 2 olyan általános iskola van (3+2 tagozati iskolával), amely magyar tannyelvű és 1, amely kétnyelvű (1 tagozati iskolával), valamint 1 középiskola. Egyik intézményben sincs könyvtáros, így a könyvek kölcsönzését az ott dolgozó magyar nyelv és irodalom szakos tanárok végzik. Az iskolai könyvtárakban dolgozók fizetését az Oktatásügyi Minisztérium biztosítja. A könyvtárak működése összefügg az iskolák tanulóinak létszámával.
A 7 szlavóniai elemi iskolában, ahol a magyar nyelvet mint környezetnyelvet tanulják a tanulók, nincs magyar könyvtáros, így a kölcsönzést a magyar nyelv tanárai végzik.
A zágrábi hungarológiai tanszék könyvtárában 1 magyar nyelvet is beszélő könyvtáros dolgozik, aki egyébként az egyetem nyelvészeti könyvtárának a vezetője.

Könyvvásárlás

A Horvátországi Magyarok Központi Könyvtára minden évben kap egy bizonyos összeget a horvát államtól könyvek és folyóiratok vásárlására. Ezt az összeget a horvát állam az Etnikai és Nemzetiségi Közösségek Hivatala (Ured za etnicke i nacionalne zajednice ili manjine) által, a Nemzeti Könyvtáron keresztül folyósítja az országban élő kisebbségek részére.
Évente kétszer-háromszor vásárolunk könyveket, mondhatni problémamentesen.

Nemzetközi együttműködés

A Pélmonostori Városi Könyvtár 1997 novemberében újította fel a kapcsolatot a mohácsi Mohácsi Je-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

nő Városi Könyvtárral. A két könyvtár között könyv- és tapasztalatcsere folyik.
Az Eszéki Városi és Egyetemi Könyvtár a bajai Ady Endre Könyvtárral tartja a kapcsolatot.

A könyvtárak tervei

A Pélmonostori Városi Könyvtárban szeretnénk kialakítani egy olyan magyar nyelvű részleget, amely minden korosztály igényeit ki tudja elégíteni, és elősegíti a helyi kétnyelvű középiskola munkáját.

A zágrábi Ady Endre Kultúrkör könyvtárát szeretnénk úgy átalakítani, hogy az ott lévő könyvek az egyetemi hallgatók tanulmányait is elősegítsék.
Helyi magyar újságokban (reméljük, nemsokára indul a Magyar Képes Újság) tervezzük reklámozni az új könyveket, hogy ezzel is elősegítsük a könyvtárak iránti érdeklődést. tervezzük, hogy szemináriumokat, továbbképzéseket tartunk a falusi könyvtárak dolgozói részére.
Szeretnénk egy hálózatot létrehozni Horvátország magyar könyvállományú könyvtárai között. Nagy segítség lene számunkra, ha kapcsolatba tudnánk lépni néhány magyarországi könyvtárral.

Kárpátaljai könyvtárak magyarlakta településeken

Lőrincz Lajos

Könyvtárak Ukrajnában

A könyvtárak tevékenységét az 1992-ben jóváhagyott *Ukrajna művelődési törvényhozásának alapelvei* és az 1995-ben elfogadott, a könyvtárügyről és a könyvtárakról szóló törvény szabályozza. Sajnos, a törvény szövege ellentmondásos, előírásai nehezen tarthatók be. A törvény módosításra szorul, de ez a mai napig nem megoldott. A törvény egyetlen szóval sem említi a kisebbségi könyvtárak helyzetét. A könyvtárak – és általában a közművelődés – az államtól a legalacsonyabb állami támogatást kapja, 0,3%-ot.
Kárpátalján megyei szinten Megyei Tudományos Módszertani, Megyei Ifjúsági, Megyei Gyermekkönyvtár, Egyetemi Könyvtár, Megyei Egészségügyi Szakkönyvtár, valamint a Beregszászi Magyar Tanárképző Főiskola Könyvtára működik.
Járásonként ún. járási központosított könyvtárhálózatok, a könyvtárhálózatokon belül – járási közpon-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ti könyvtárak, községi közkönyvtárak, ezenkívül még iskolai könyvtárak is működnek.
A könyvtárak fenntartója, megyei szinten a megyei közigazgatási hivatal, ezen belül a művelődési főosztály. Járási szinten a járási közigazgatási hivatal, a járási művelődési osztály, valamint a járási központosított könyvtárhálózat igazgatósága.
A könyvtárak felügyeletét a Művelődési Minisztérium látja el. A Beregszászi Magyar Tanárképző Főiskola Könyvtárának fenntartója és egyben felügyelője a főiskola igazgatósága.
Kárpátalja magyarlakta településein 95 közkönyvtár működik, 142 könyvtárossal.

Könyvállomány

Kárpátalja magyarlakta településeinek könyvtáraiban a könyvállomány csak 20-35%-ban magyar nyelvű. A legtöbb magyar nyelvű kiadvánnyal a beregszászi megye és járás könyvtárai rendelkeznek. Általában a könyvtárankénti 8–10 ezres könyvállományból 3,5–5 ezer magyar nyelvű kiadvány. Nem kielégítők a mutatók ezen a téren olyan nagyközségek könyvtáraiban, mint Mezővári, Mezőkaszony, Nagybereg, Bátyu, Gát (Beregszászi járás). Sokkal rosszabb a helyzet e téren a Nagyszőlősi, Ungvári, Munkácsi járásokban, valamint a szórvány magyarlakta helységek könyvtáraiban – Visken, Huszton, Técsőn, Rahón stb.
Kárpátalján a könyvtárak könyvállományai állami költségvetésből az utóbbi években (gyakorlatilag 1990-től) nem gyarapodtak, mivel könyvbeszerzésre nem irányoztak elő egy kopejkát sem, sőt az újságok, napilapok, folyóiratok előfizetését sem finanszírozzák. Könyvállományaink gyarapodását az Országos Széchényi Könyvtártól rendszeresen kapott kötelespéldányok, a magyarországi testvérvárosok könyvtárainak ajándékkönyv-csomagjai, a Pro Hungaris Alapítványtól kapott könyvek segítik.
Nagyobb könyvtáraink rendszeresen kapják a fontosabb magyarországi napilapokat 20-20 példányban – Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Nemzeti Sport, Népszabadság, Mai Nap, Kurír, Blikk.

Könyvtárosképzés

Kárpátalja 102 magyar anyanyelvű könyvtárosa közül csak 8 rendelkezik felsőfokú végzettséggel, 82 szakközépiskolai végzettséggel, a többiek érettségivel. A könyvtárosképzés Ukrajnában csak ukrán nyelven folyik Kijev, Harkov, Rovnó főiskoláin (tanulmányi idő 5 év), ahová magyar iskolai érettségivel bejutni szinte lehetetlen. Az Ungvári Művelődési Szakközépiskolában végzettek is csak ukrán nyelven tanulhattak. De 1998-tól a levelező tagozatot, 1997-ben a továbbképzést is megszüntették.
Nem volt eredménye annak a kezdeményezésnek sem, amit a Kelet-Magyarországi Regionális Távoktatási Központ (székhelye Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem), valamint a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Könyvtár és Alkamazott Informatikai Tanszéke felvállalt, amelynek során 15 kárpátaljai magyar könyvtáros felsőfokú távoktatását vállalták.
Szakmai és baráti kapcsolatban állunk a békéscsabai megyei könyvtárral, ahol évente 2-3 könyvtárosunk továbbképzésen vesz részt, valamint a sárospataki városi könyvtárral, ahová gyakran kapunk meghívót nemzetközi könyvtáros-tanácskozásokra. Évente részt veszünk a Magyar Könyvtárosok Egyesülete vándorgyűlésein és az egyesület egyéb rendezvényein, valamint a HUNRA tanácskozásain.

Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete

1992-ben *S. Benedek András*nak, a magyarországi Országos Idegennyelvű Könyvtár munkatársának,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

„A könyv nem ismer határt" mozgalom elnökének és *Antal Miklós*nak, a vásárosnaményi városi könyvtár akkori igazgatójának részvételével 120 fővel megalakult a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Az alakuló gyűlésen elfogadtuk az alapszabályt, megválasztottuk a tisztségviselőket, nem gondolva arra, hogy a hivatalos bejegyzés évekig elhúzódhat. A kárpátaljai magyar könyvtárügyet a könyvtárosokon kívül nincs, aki felkarolja, ezért is nem adtuk fel. Sok kilincselés és nehézségek után, 1994 decemberében hivatalosan is elismertek bennünket, megyei szinten. Van bélyegzőnk, bankszámlánk, csak pénzünk nincs. De nem csak az egyesületnek – a könyvtárosoknak sincs. 1997-ben a könyvtárosok többsége 0,25%-os bérért dolgozott, ami 1998-ben is folytatódik. A Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete már alakuló gyűlésén céljául tűzte ki, hogy létrehozzon egy egységes Magyar Nemzetiségi Könyvtárat Beregszászon, természetesen ukrán osztályokkal. Ez módszertani bázisul szolgálna a megye összes magyar könyvtárának. Szükséges lesz Beregszász 4 könyvtárának (a járási központi könyvtár, a városi könyvtár és a két gyermekkönyvtár) egyesítése. Tavaly megkaptuk a Megyei Törvényszék egykori, patinás épületének harmadik szintjét. Mivel előzőleg hosszú éveken át kaszárnyaként, majd hadiüzemként működött, teljesen leromlott állapotban került hozzánk. Nem volt se fűtés, se világítás, a tatarozását senki sem vállalta. A tetőszerkezet megjavítására milliók kellenek. Elöljáróinkat, egymást váltó vezetőségünket állandóan győzködjük, hogy könyv és könyvtár volt, van és lesz is, de milyen állapotban és milyen áron! A nemzetiségi könyvtár alapszabályait kidolgoztuk, elfogadtattuk a járási közigazgatási hivatallal, de ennél tovább még nem jutottunk.

Fő feladatunk továbbra is könyvállományaink bővítése, s ehhez a cserekapcsolatok megszervezése. Bízunk abban, hogy valami mégis elindult. Ha Kárpátalja magyarlakta településeinek könyvtárai évente csak 10 vagy 20 példány magyar könyvvel és néhány folyóirattal vagy napilappal gyarapítják könyvállományukat, egyesületünkön keresztül, munkánk már nem volt hiábavaló.

Egyéb problémák

A könyvtárak technikai ellátottsága még minimálisnak sem mondható. Nincsenek számítógépeink, hiányoznak a fénymásolók, televíziók, videomagnók, CD-lejátszók, nincs elegendő telefon, fax, gyakran még írószerünk és papírunk sincs. Évek óta nem rendelkezünk az olvasói nyilvántartás vezetéséhez nyomtatványokkal, nincsenek katalóguscéduláink sem stb. Egyedül a Megyei Tudományos Módszertani Könyvtárban működik 2 számítógép, amelyet nyilvántartásra és szövegszerkesztésre használnak.

Jelenleg inkább csak álmodozunk arról, hogy a könyvtárak nagy többségében a nyilvántartás, a könyvkölcsönzés, katalogizálás valaha is számítógéppel működik majd, nem szólva az Internethez való kapcsolódásról. Mindezeket figyelembe véve, sajnos egyelőre szükségtelen a könyvtárosok számítógépes képzése.

1997 decemberében a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium anyagi támogatással hozzájárult a Beregszászi Járási Könyvtár és az Ungvári Megyei Tudományos és Módszertani Központ Idegen Nyelvű Osztálya Internet-csatlakozásának költségeihez, a hálózat működtetéséhez, valamint könyvtári és szövegszerkesztő szoftver vásárlásához 500 ezer Ft értékben. Most az a problémánk, hogy a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége a mai napig nem nyújtotta be az Illyés Alapítványhoz a pályázatot a két számítógépre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az elektronikus információ fejlődése az elmúlt és a következő 12 évben

Barry Mahon

Barry Mahon: Electronic information: 12 years of progress; what will happen in the next 12 years? c. cikkét (Rev.Esp.Doc.Cient. 20 vol. 1997. 2.no. 182-188.p.) Mohor Jenő tömörítette.

Az elmúlt 12 év legfőbb fejleményének – első pillantásra – az „online" tűnt, ám hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az „elektronikus" ennél sokkal többet foglal már magában. Inkább úgy tűnik, hogy ma már jóformán minden információ elektronikus, és a következő 12 év még drámaibb változásokat hozhat. Érdemes áttekinteni, hogy hol voltunk, hol tartunk ma, és hová juthatunk az elkövetkező években, arra is figyelve, hogy a technológiai fejlődés egyértelműen haladás-e, mert bizony, néha inkább csak újabb nehézségek forrása...

12 éve

1984-ben már volt online információ, elsősorban professzionális információhasználók számára, s főként azoknak, akik meg is tudták fizetni. Ugyanakkor az információ elégtelenül működő, megbízhatatlan telekommunikációs hálózatokon áramlott (illetve akadozott), hiszen az Eusidic akkori felmérése szerint a hívások több, mint 30%-a volt eredménytelen. A CD-ROM még ritkaság volt, és drágák voltak a meghajtók is. A hyper-kapcsolódások (hipertext vagy hiperakármi) ötlete sem volt ismert, az SGML néhány kiválasztott fejlesztő titkos művészetének számított, a HTML-t még fel sem találták és igen kevés embernek volt – kezdetleges – szövegszerkesztője. A dokumentumellátás (document delivery) ismeretlen fogalom volt, az emberek könyvtárközi kölcsönzésről beszéltek, a legnagyobb online szolgáltatásoknak is alig volt kapcsolata a dokumentum-szállítókkal. A „hálót" csak a pókok ismerték.

Fejlődés volt-e a 12 év?

A válasz – különböző szempontok szerint – más és más lehet:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

- *Az információs szakemberek* közül jó páran profitáltak a változásokból, mások viszont nem. Akiknek javára vált az elmúlt időszak, főként a magánszektorhoz tartoznak, a köz-szféra lassabban vette át az új technológiát. Az ifjabb, rugalmasabb, „információorientáltabb" feladatokon dolgozó szakemberek körében nagyobb haladás látszik, a hagyományosabb könyvtári szerepek kevésbé változtak.

- *A számítástechnikai szakemberek* körében történt a leglátványosabb szakmai haladás, és jelentős volt a szakterület kiszélesedése is. Lényegesen javult a hardverek és a szoftverek használhatósága. Vannak könyvtárosok, akik arról panaszkodnak, hogy a számítógépes népség teljesen elözönli az információs közösséget, ám erről maguk az információs szakemberek tehetnek, akiknek ismerniük kellene az új igényeket, és ki kellene (kellett volna) tudni elégíteni azokat.

- *A könyvtárak* körében kétségtelenül jelentős fejlődés ment végbe mind funkcionálisan, mind a nyújtott szolgáltatások tekintetében. Ez a fejlődés azonban egyenetlen volt. Az egyetemi könyvtárak kapcsolódtak legkorábban az Internetre, de a privát szektor könyvtárai (nagyobb „lefaragásoknak" lévén kitéve) erősebben kényszerültek rá az új technológiák használatára, így gyorsabban fejlődtek. A könyvtárak általában elszenvedték a költségvetés megkurtítását, így rákényszerültek a kooperatív beszerzési egyezmények megkötésére, az osztott katalogizálásra és a dokumentumszolgáltatás használatára.

- *A kiadók* változtak – több szempontból – a legkevésbé. Az újabb kiadók, akik a CD-ROM és elektronikus kiadásra koncentráltak, persze a fejlődés élvonalában haladtak, de ezek viszonylag kevesen vannak. A hagyományos kiadók, főleg, amelyek a tudományos szférát szolgálják, ugyan érzik a hálózati környezet fenyegetését, de néhány kísérletnél többre nem volt erejük vállalkozni. Fő félelmük az, hogy a könnyű másolási és terjesztési lehetőségek következtében elvesztik az ellenőrzést saját anyagaik felett, és nincsenek eszközeik jogaik megvédésére, illetve az anyagok megszerzésének, használatának megfizettetésére.

A felhasználók oldaláról két csoportot kell figyelembe vennünk.

- *A professzionális felhasználók* körében a legnagyobb a fejlődés. A nagygépes rendszerről a helyi hálózatra való áttérés, és az ezzel együtt járó lehetőség a helyhez kötött információk Intraneten keresztüli forgalmazására valóságos forradalmat jelentett. Azonban ez nemcsak a létező információellátók fejlődését jelentette, hanem új szereplők megjelenését az információpiacon, akik integrált szolgáltatásokat kínáltak, közös felülettel (tipikusan a Weben). Az ipari felhasználók pedig könyvtáraik szerepének (és méretének) csökkentésével, a végfelhasználók közvetlen információelérését igyekeztek elérni, így az információellátás decentralizálása felé mozdulva el.

- *A nagyközönség* – legalábbis az újságok túllihegése szerint – el vannak árasztva az információnyújtás új eszközeivel, interaktív multimédiával, ez azonban nem egészen így van. Vannak ilyen irányú kísérletek, és ez új lehetőségeket nyithat meg az információipar előtt. Mindez azonban először a Microsoft és a Netscape fejlesztőinek munkáján múlik, csak azután jöhetnek az információellátók.

Könnyebben használhatók-e az információk?

Az elmúlt 12 évben javultak az információ továbbításának módszerei, de könnyebbé tettük-e valóban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

az információk használatát is? Talán igen, abban az értelemben, hogy általában könnyebb az információforrások azonosítása, és hatékonyabb eszközeink vannak az eredeti anyag megrendelésére. Ezt a területet (is) a számítógép és a távközlés vezette, de sem a könyvtárak, sem a szállítók nem reagáltak oly gyorsan, mint tehették volna, ezen lehetőségekre.

Könnyebb-e megtalálni az információt?

Ha a kérdést a keresőeszközökre szűkítjük, az utóbbi néhány évben robbanásszerűen növekedett a rendelkezésünkre álló eszközök mennyisége. Mégis, talán soha ennyi panasz nem hangzott el – főleg az Interneten – az információ megtalálásának nehézségeiről. A szakosodott online szolgáltatások számos új technikával javították a keresés minőségét, ezek azonban a csak a nagyon jártas és rendszeres használóknak segítenek. Az Internet új eszközei ezen az információs szektoron kívül fejlődnek, nem tökéletesek, de gyorsan adaptálhatók. Az információs szakemberek e téren sokat tehettek volna, de – úgy tűnik – elkéstek.

Megéri-e az árát az információ?

Talán. Az információs szektor ugyanis évek óta próbál költség-haszon összefüggéseket találni az információkereséssel és vásárlással kapcsolatos beruházások terén. A legtöbb ilyen munkálat eredménytelen volt, főleg ami politikai és pénzügyi döntéshozók befolyásolását illeti. Az utóbbi néhány év hozott ugyan – az információs szakemberek segítsége nélkül – némi érdekeltséget és érdeklődést a politikusok részéről az „információs társadalom" témájában, s az ő értékelésük javította az információ és az információval kapcsolatos tevékenységek „imázsát". Az is világos, hogy a távközlés és a számítástechnikai technológiai fejlődése csökkenést hozott a modern információkereső eszközök használatának közvetlen költségeiben. Ennek előnyeit többnyire a felhasználók élvezik.

Jobb-e az információ minősége?

Még mindig hiányoznak az igazán jó mérési módszerek. A nagyobb mennyiség és a több hozzáférési lehetőség nem feltétlenül jelent jobb minőséget. Minden fejlesztés ellenére túl nagy a kínálat középszerű minőségű információból, és túl sok a hiba az adategyüttesekben. Várható és remélhető, hogy a verseny és a nagyobb felhasználói nyomás olyan mérési módszerek kidolgozásához vezet, amelyek azonos alapon összehasonlítva teszik láthatóvá a javulást, romlást egyaránt.

A 12 éves fejlődés mérlege

A pozitív oldal:

sokkal több az elérhető információ; sokkal jobb ezek prezentációja; lényegében jobb a hozzáférhetőség; nagyobb a megértés az információ, mint érték iránt.

A negatív oldal:

több az elvárás, mint amit teljesíteni tudunk; az a hit, hogy egy egyszerű „rákattintós" felület maga az elérhető információ; az információ túlkínálata; a régebbi szereplők egy részét új szereplők fenyegetik. Negatívum, hogy az Internettel és a Webl kapcsolatos túlzott hírveréssel olyan várakozás alakult ki, hogy az információ egy egérkattintás nyomán, a képernyőn megjelenő kiemelés formájában elérhető. Mi, szakemberek, tudjuk, hogy ez nem igaz, de mit teszünk a félreértés tisztázására?

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A következő 12 év

Miféle információról beszélünk?

Az információ többnyire szakmai tevékenység során felhasznált szakmai információt jelent, az általános híreket, a szórakozást nem ide soroljuk. Mégis, a digitalizálás nyomán a jövőben minden információt azonos módon kezelnek majd. Ez azt jelenti, hogy a „mi" információnk, a szakmai és az üzleti információ keveredni fog az egyéb információkkal, legalábbis előállításukat és terjesztésüket illetően. A hang és a mozgókép integrálódása, a multimédia pedig olyan új típusú szervezetek létrejöttéhez vezet az információtermelés és -szolgáltatás terén, amelyek inkább a szórakoztatóiparhoz kötődnek. Az információ valamennyi fajtája azonos csatornákon fog „közlekedni". Nyilván „fajtafüggő" eszközökkel küldik és használják majd, de valamennyi digitális információ ugyanazon a „vezetéken" érkezik majd otthonunkba, munkahelyünkre stb.

A piac megoszlása

Az elosztó csatorna ugyan közös lesz, de a piacnak számos szegmense alakul majd ki a különböző közönség számára készült különböző információval. Az információs szakembereknek az előállítás és a forgalmazás szintjén egyaránt egyre hozzáértőbb felhasználók előtt, egyre nagyobb versenyben kell helytállniuk. A másik jelenség a „közvetítőtlenedés" lesz, azaz az (emberi) „interfész" elmozdítása a használó és az általa keresett információ közül. Az információs szakembereknek tehát versenyezniük kell a rendszertervezőkkel, és ugyanakkor velük együtt dolgozni a még jobb és hatékonyabb felhasználói felületek létrehozásában.

Az egyre többet kívánó közönség

E változások eredménye egy olyan profi információhasználó közönség lesz, amely nagyban fog különbözni a jelenlegitől. Eleve jobban rá lesznek hangolva a technológiai lehetőségek kihasználására, információikat nagyobb, áraikban is versengő kínálatból akarják majd kiválasztani, lehetőségük lesz az elérhető opciók összevetésére, és eredményeik publikálása során is különböző lehetőségek közül válogatnak majd. Azaz: igényesebbek lesznek, tudatosabbak lesznek, kevésbé lesznek alkalmazkodók és kevésbé lesz kedvük megfizetni azokat az információkat, amelyek nem pontosan felelnek meg szükségleteiknek.

Milyen szükségletei lesznek az új közönségnek?

Jól tervezett és kezelt információs termékeket és szolgáltatásokat igényelnek majd. Azoknak az információs szakembereknek, akik a katalogizáló és indexelő rendszerek hagyományos hálóit szövögették, az új Weben kell dolgozniuk, az összeköttetések megteremtésével, fenntartásával és relevanciájuk biztosításával foglalkozva. A nagy kihívást az információs szakemberek számára az új közönség új információigénye jelenti: akkor, amikor kéri, a legmegfelelőbb formában, a kellő mennyiségben.

Ki lesz az információ szállítója?

Hagyományosan a kiadóknak és a könyvtárosoknak a maguk módján meg voltak az előállításhoz és terjesztéshez az eszközeik, de ez változik. Ma a Microsoft a világ nagy kiadóinak egyike, és a CompuServe az egyik legnagyobb információ-disztribútor. A távközlési társaságok – régi monopóliumok tulajdonosai – aktívan keresik a lehetőséget, hogy part-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

nerek lehessenek az információszállításban. Az információszállítás ebben az új világban új képességeket kíván. Szinte művészekre van szükség, akik új formát tudnak adni az információszállításnak, ami elkülöníti az adott információt a környező információtömegtől. Szinte koreográfusként kell az információk különböző helyekről, különböző formákban érkező áramait koordinálni. Ezek a művészek-koreográfusok lesznek az új kiadók.

Konklúzió

Az igazi kérdés az, hogy a hagyományos könyvtárak és szakembereik túlélik-e ezeket a változásokat. Lehet, hogy egyesek túlzónak tartják e cikk megállapításait, és talán igazuk is van. Mégis, ha nem hisszük el, hogy igen jelentős változás megy végbe körülöttünk, akkor nem a való világban élünk. Lehet, hogy sok információs szakembert, főként a „lágy" tudomány területein (történelem, filozófia stb.), még nem érintettek meg az új tevékenységek. de ez nem marad sokáig így. Sok információs szakember mondhatja, hogy az Internet (általános értelemben használva az összes új információs csatorna megnevezésére) nem sok újat, de sok nem jót tartalmaz. Ez is igaz, de ez nem jelenti azt, hogy az Internet el fog halni. Ha megvizsgáljuk a keresőeszközök fejlődését, kiderül, hogy épp így fejlődtek a mi könyvtári tudományunkban a katalogizálás és osztályozás módszerei, ahogy a feldolgozandó mennyiség növekedett. A különbség az, hogy lenézzük a keresőeszközök fejlődését, merőben gépi ügynek tekintve, miközben még kísérletet sem teszünk arra, hogy tudásunkat és tapasztalatainkat felhasználva jobb eszközöket hozzunk létre.
A cikk megpróbálta kimutatni, hogy a változás most maga az élet. Drámai változáson megy át az a megállapodott hivatás, ami a könyvekkel és más információs anyagokkal való foglalkozást jelentette, jól megalapozott szabályokat követve. Ha tizenkét évet előre tekintünk, még drámaibb változásokat láthatunk. Csak néhány dolgot említve:

- információtulajdonlás és a használók, szerzők, terjesztők jogai;
- új módszerek az információkezelésben;
- az információ-túlterheléssel való foglalkozás, az információ szűrése a felhasználók számára;
- a különböző modellekben és többszörös csatornákon szállított információkést való fizetés megszervezése és így tovább.

Ha te, kedves olvasó úgy gondolod, hogy ezek – és alighanem még egyéb – a változások nem érintenek, jobb, ha már most új munka után nézel. Ha az információs szakmában maradsz, érdekes idők elé nézel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Meditációk könyvtárosok számára

Michael Gorman

Michael Gorman: Meditations for librarians (American Libraries, 1997. Sept.) c. írását Mohor Jenő tömörítette.

Ajtónyitás

Minden hétköznap reggel nyolckor én nyitom ki a könyvtár ajtaját, köszöntöm az első olvasót, vagy a felismert törzsvendéget. Ez az a tíz perce a napnak, amikor biztos vagyok abban, hogy mint igazgató, hasznos munkát végzek. Ilyenkor eszembe jut az is, amikor 16 éves ifjú segéderőként egy kis londoni fiókkönyvtár ajtaját nyitottam reggelente.

Az ajtónyitásnak, a könyvtár megnyitásának közönsége számára mind gyakorlati, mind szimbolikus értelemben óriási jelentősége van. Mi az, ami felszabadítja, szabadjára engedi mindazt az energiát, erőt, hatalmat, amit összegyűjtöttünk és hozzáférhetővé tettünk? Azoknak az embereknek a jelenléte, akikért dolgozunk.

Mindig örömöt fogok találni munkám egyszerű feladataiban is.

Értékek ütközése

Az ember – szociálisan – vagy növényevő, vagy ragadozó. A könyvtáros – nézd csak értékeinket: szolgálat, együttműködés, intellektuális szabadság – nyilvánvalóan növényevő. Az üzleti élet – a profit, a verseny, a túlélés etikájával – lényegében ragadozó. Az utóbbi években növényevő édenünket megszállták az üzleti értékek és gyakorlatok, valamint a részvénytársaságok filozófiája. Az eredmény: nyugtalanság, amit a kultúrák egymás iránti kölcsönös értetlensége, az értékek ütközése kelt.

Úgy tűnik, még csak tegnap volt, hogy megtanultuk, a „fejlődés" annyi mint támogatás-szerzés, és hogy bevezettetett a stratégiai tervezés, ma pedig azok a könyvtárosok, akik életüket adták volna az „ingyen szolgáltatást mindenkinek" elvért, most egykedvűen szemlélik a szolgáltatások díjtételeit. A könyvtári vezetők immár nem könyvtárosok, hanem menedzserek (gyakran képzettségük szerint is

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

azok), és napról napra növekszik a távolság a vezetők és a vezetettek között.
Kétségtelenül volt előnye annak, hogy adoptáltuk a realizmust és a hatékonyságot, de a folyamat túl messzire vezetett. Meg kell őriznünk, és a kereskedelemi értékek fölé kell helyeznünk növényevő értékeinket, és a ragadozó eszmékből csak azokat szabad alkalmazni, amelyek könyvtári szolgáltatásaink javára válnak.
Engem nem fog elnyelni a ragadozó stílus.

Szellemi szabadság

A hivatásunkat meghatározó értékek között biztosan az egyik legfontosabb a gondolatok szabad kifejezésének eszméje, azt buzgón kell védelmeznie könyvtárnak és könyvtárosnak. Mint azt oly sok író és gondolkodó megfigyelte, az igazi próba annak a megvédése, amivel nem értünk egyet. Könnyű megvédeni azt az álláspontot, amely egybehangzik a miénkkel. Amit viszont igazán meg kell védenünk, az a kisebbség, a mások, a megvetettek gondolatainak kifejezése.
Az a feladatunk, hogy az emberiség minden emlékét megőrizzük, nem pedig, hogy kiválogassuk azokat, amelyek a mi világlátásunkhoz illenek.
Arra fogok törekedni, hogy mindenek előtt megvédjem a szellemi szabadságot.

A köz java

Azok kétharmada, akik nem használják a közkönyvtárakat, nem helyeslik, hogy az adóból több jusson a könyvtáraknak, és szívesebben látnák a használatért való díjfizetés bevezetését. Más felmérések azt mutatják, hogy a gyermektelenek egy része nem szívesen fizet adót az iskolák érdekében, és nem igazán érdekelt abban sem, hogy adóját a kielégítő tömegközlekedés és az egészséges környezet érdekében költsék.
Úgy tűnik, jelentős számú ember veszítette el a közjó fogalmát, aminek érdekében mindenkinek fizetnie kell, lehetőségei szerint, s nem csak azokért a konkrét ügyekért, amelyeket az egyes ember személy szerint preferál. Nem fundamentális ez a véleménykülönbség, de fenyegető rövidlátásra mutat rá. Tény, hogy szükségünk van iskolákra, parkokra, tiszta levegőre és vízre, közlekedési hálózatra, közkönyvtárakra, és a közjó egyéb megnyilvánulási formáira, mert ezek az egész társadalom, a gazdaság és a közös kultúra javát szolgálják. Ugyanakkor mindannyian, mint egyének is hasznot húzunk ebből, hiszen ezek teszik életünket, jobbá, gazdagabbá, örömtelibbé.
Szószólója leszek a könyvtáraknak, mint a közjó részének.

A könyvek szeretete

A könyvtárosságot, a közvélekedés szerint, a könyvek heves és túláradó szeretete jellemzi. Ez a könyv-szeretet azonban szinte soha nem volt kirekesztő, s nem tagadta a kommunikáció más formáinak értékeit. A könyvtárak története azt mutatja, hogy mindig is készek voltak befogadni gyűjteményeikbe, szolgáltatásaikba más hordozókat, más közvetítőket is. A könyvtárakban kezdettől jelen voltak a kéziratok, a zenei nyomtatványok, térképek, és az elmúlt száz év alatt befogadtuk a fényképeket, filmeket, hangrögzítéseket, s legutóbb a videofelvételeket és az elektronikus forrásokat is.
Minden médiának megvan a helye, mindet katalogizáljuk, tároljuk és épségben őrizzük – éppen úgy, mint a könyveket és az újságokat. Mégis, van valami veszély abban, ha a könyvekről úgy beszélünk, mint a kommunikációnak csak éppen egy másik médiumáról, és ha a számítógépes literációt épp oly fontosnak tekintjük, mint a valódit, az olvasás

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

és az írás készségét. Az igazság az, hogy az olvasás (egy bizonyos szellemi színvonalon) sokkal magasabb értékű aktivitás, mint például a videonézés. Az elektronikus források komoly használata szöveghez vezet, és a szövegeket el kell olvasni. Van valami különleges az olvasásban, a könyvben. Igazunk van, ha szeretjük a könyvet, nem mint tárgyat, hanem mint a kultúra és a társadalom szívében élő cselekedet – az olvasás – legjobb eszközét.

Nem fogom elfogadni a könyvek és az olvasás egyedülálló értékének semmiféle pótlékát.

A kis könyvtárak szépek

Megfigyelésem szerint az olvasói elégedettség egyik meghatározó összetevője a méret. Nézzük csak azokat a könyvtárakat, amiket leginkább szeretnek az olvasók! A gyermekkönyvtárak, a kis fiókkönyvtárak, az egy-két személyes tanszéki könyvtárak az egyetemeken, azok a szakkönyvtárak, ahol a könyvtáros mint kolléga dolgozik együtt a használóval, és a magánkönyvtárak azok, amelyek lehetővé teszik, hogy a könyvtáros mint embert is ismerje a használót, és a használónak, hogy emberi kapcsolatot létesítsen a könyvtárossal és magával a könyvtárral.

A hatalmas könyvtárak kelthetnek tiszteletet, de többnyire a kis könyvtár az, ami a ragaszkodás, a szeretet érzését inspirálja. Végül is az emberi lépték és az emberi viszony az, ami számít; a könyvtárakban, és az élet más területein is.

Fenn fogom tartani a kis könyvtárak emberközelségét a nagy és a kis könyvtárakban egyaránt.

A modern könyvtári költségvetés

Az ifjabb könyvtárosok már nem is ismernek mást, csak a reaktív költségvetést – azt, ahol azért kell harcolni, hogy megóvhassuk, ami már megvan, és ahol győzelemnek számít, ha az elvonás kisebb a vártnál. Még jó időkben is számos tényező szorítja a költségvetést: a rugalmatlanság, az évenkénti áremelkedés, a könyv- és folyóirat-gyűjtemények fenntartása mellett a növekvő szükség az elektronikus források és az azokhoz szükséges hardver-eszközök beszerzésére, a posta és a telekommunikáció befolyásolhatatlan költségei.

Mindezek ellenére, még mindig tekinthetünk költségvetésünkre úgy is, mint számokban kifejezett prioritásokra. Az elvonáskor jó, ha a „fűnyíró-elvet" alkalmazzuk, és így elosztjuk a fájdalmat. A növekedést azonban, akár a legkisebbet is, arra kell felhasználni, hogy valamilyen prioritást alapozzunk meg, s ne mindent növeljünk egy picikével. Azok a számok a költségvetésben a legbőbeszédűbb esszénél is jobban mutatják, hogy a könyvtár mit tekint fontosnak.

Meg fogom határozni, hogy mi a fontos a könyvtárnak, és arra törekszem, hogy anyagiakat találjak hozzá.

A könyvtárak szeretete

Manapság nem divat bevallani a könyvtár iránti szeretetet, de régen verseket írtak a könyvtárhoz, esszét a szépségéről. A zsarnokok nemcsak a tartalmuk miatt rombolták le a könyvtárakat, hanem azért is, mert a gyűlölettel teli emberek gyűlölik azt, amit mások szeretnek. A korábbi Jugoszlávia területén a templomok, a könyvtárak és más középületek lerombolása az olyan épületek kulturális és társadalmi fontosságának felismerését mutatja, amelyek túlemelkednek mindennapi használatukon. Minden kor építészete mást tartott szépnek, de a könyvtár épületéről mindig tudták, hogy annak a tanulás, a tudás felé kell vezérelni, és fel kell emelni azt a nagy vagy kis közösséget, amely számára épül.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Olyan könyvtárakra van szükségünk, amelyeket szeretni tudunk, olyan épületekre, amelyek a helyi, a megyei, vagy a nemzeti közösség, vagy éppen az egyetem, az iskolaközössége számára fontosak. Szükségünk van rájuk, mert a tudást, a civilizációt szimbolizálják, és mert inspirálják az emberi szellemet.

Szeretni fogom a könyvtárépületeket, azért, amik, és azért, amit jelentenek.

A könyvtáros képe

A könyvtárosok többet aggodalmaskodnak a róluk kialakult kép miatt, mint a legtöbb más foglalkozású ember. Jó okunk van feltételezni, hogy a nagyközönség azt hiszi, legalábbis visszahúzódók vagyunk – ha nem éppen antiszociálisak –, rövidlátók az állandó olvasástól, elnyomottak, a szabályok megszállottjai, és fanatikusok a könyvtáraink síri csendjének fenntartásában. Mindebben a munkánkról való tudatlanság, és a munkánk lekicsinylése tükröződik. Kevesen nem hallottunk még olyan megjegyzéseket, hogy „milyen jó lehet könyvtárban dolgozni, egész nap olvashat az ember", vagy éppen „miért kell felsőfokú végzettség a könyvek lebélyegzéséhez?"

Engem személy szerint kevésbé zavar a rólunk kialakult sztereotípia („savanyú arcú szüzek...akik könyveket bélyegeznek - Raymond Chandler megfogalmazásában), mint az, ahogyan reagálunk rá. Miért kell önsanyargató módon összegyűjtenünk minden, egy kicsit is lekicsinylő megjegyzést, sőt, még írni is róla? És ami a legrosszabb: mért fordítunk hátat a saját foglalkozásunknak? Miért keresünk menedéket az elektronikus fantáziálásban, amikor a savanyú arcú szűz csábító "tudásnavigátorrá", „kibertárossá" alakul át? El kellene fordulnunk ezektől a válaszoktól, és egészséges büszkeséget találnunk abban, amit teszünk, és egy nagy adag szánalmat mindazok iránt, akiknek sztereotípiái vannak bármely csoportról – beleértve a könyvtárosokat is.

Büszke leszek arra a tényre, hogy a könyvtárosok épp oly különbözőek, mint a lakosság, amelyet szolgálnak.

Ideális könyvtáram

Feltételezem, hogy minden könyvtárosnak (és sok komoly könyvtárhasználónak is) van valahol a gondolataiban egy ideális könyvtár. Az enyém sok könyvtár különböző elemeiből áll. Ez egy kis közösség kis könyvtára, valahol egy mérsékelt klímájú területen. Több, mint ötven éve épült, vörös téglából és kőből, ötvözi a régebbi könyvtárak szolid méltóságát a modernebbek világosságával és vidámságával. Meleg és nyugodt hely, soha nem üres és soha nem zsúfolt. Van ott mindenféle könyv, régi és új, újságok és folyóiratok, videók és hangfelvételek, és minden más médium, helyben használatra, kölcsönzésre egyaránt. A számos számítógépes terminál, ami kényelmes és funkcionális munkahelyeket alkot, lehetővé teszi, hogy hozzáférjünk bármelyik, és mindegyik elektronikus forráshoz. A személyzet rendületlenül érdeklődő, szívélyes és segítőkész. Az én ideális könyvtáramban mindig délután van, és gyöngéd napsugarak esnek ránk, nyugodt és csendes olvasókra, akik kényelmes székeken ízlelgetjük a tudás gazdagságát, és az örömet, amit a könyvtár nyújt.

Minden könyvtárban meg fogom látni az ideálist.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Betekintés a Litván Könyvtárosok Egyesületének munkájába

Az egyesület angol nyelvű hírleve (Bulletin of the Lithuanian Librarians'Association. Vilnius. 1997. 4.no.) alapján összeállította Bíró Júlia. A füzet a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban megtalálható.

A Litván Könyvtárosok Egyesületének utóbbi két évben végzett munkájáról olvashatunk számvetést az egyesület szép kiállítású, a nemzetközi tájékoztatást szolgáló füzetében.

A szerkesztő, aki mellesleg az egyesület elnöke, *Emilija Banionyte* az előszóban nyomatékosan hangsúlyozta, hogy az egyesület eredményeit nagy mértékben köszönhetik a szponzoráló intézmények (pl. Open Society Fond-Lithuania, Nordic Information Bureau, a Litván Művelődési Minisztérium, Litván Műszaki Könyvtár) támogatásának.

Az 1997-es év eseményeiből kettőre utalt külön is az elnökasszony:

- az egyik, az első nyomtatott litván könyv megszületésének 450. évfordulója és az évfordulóhoz kapcsolódó megemlékezések voltak
- a másik kiemelkedő eseménynek pedig az Észak-balti könyvtárosok birstoni találkozóját tartotta.

450 éves a litván könyvkiadás

A 450. évfordulóját ünneplő litván könyvkiadásról a vilniusi egyetem professzora, *Kaunas Domas* tanulmánya ad összefoglalást. Az évforduló jelentőségét mutatja az is, hogy bekerült az Unesco nevezetes eseményei közé, talán annak is köszönhetően, hogy a világban elszórtan élő emigráns litvánok jó néhány országban pl. az Egyesült Államokban, Németországban, a Cseh Köztársaságban, Lengyelországban, Észtországban az eseményhez kapcsolódó kiállításokat és konferenciákat rendeztek, s facsimile kiadványokat jelentettek meg. A litván követségek 20 országban használták fel az évfordulót arra, hogy ennek ürügyén népszerűsítsék a kortárs litván kultúrát, tudományt és politikát. A „Litván könyv éve" elnevezésű programot – melynek finanszírozását a litván képviselőház (Szejm) vállalta –, arra használták fel, hogy a legújabb kutatási eredményeket, a legfrissebb irodalmi, művészeti alkotá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

sokat ország-világnak bemutassák. Ennek során 33 új mű jelent meg, közülük jó néhány hiánypótló volt. Ilyennek számít pl. *Mazvydas Martynas* – a litván Gutenberg – műveinek jegyzéke, a Mazvydas életrajz, továbbá a litván könyv történetét bemutató kiadvány. A Litván Nemzeti Könyvtárban domborművet avattak, könyvvásárokat, kiállításokat, vetélkedőket rendeztek, természetesen a könyvtárosegyesület is kivette a részét a megemlékezésekből.

A megemlékezések alkalmat adtak arra, hogy a litván kulturális örökség kérdéseivel foglalkozva, ráirányítsák a figyelmet a megőrzés, restaurálás, az értékes régi könyvek, s ennek kapcsán a könyvtárak szerepére. Az ünnepségsorozatot csak az árnyékolta be, hogy a valamikori Kőnigsbergben, (ma: Kalinyingrádban) mely évszázadokkal korábban a litván kultúra és könyvnyomtatás bölcsőjének számított, orosz területi státusza miatt, a területi kormány nem járult hozzá ahhoz, hogy Mazvydas emlékművet avassanak, holott a város egyetemén készült az első litván nyelvtan, az első litván nyelvű Biblia fordítás, az első litván újság stb.

Az észak-balti könyvtárosok találkozója

A Baltikumban élő államok közötti kulturális együttműködés évekkel korábban kezdődött. Az első könyvtári összejövetelre 4 évvel ezelőtt Lettországban került sor. A második találkozó színhelye Birston volt, ahol az észt, dán, finn, lett, norvég, svéd könyvtárosok találkoztak, hogy megvitassák a társadalom és a könyvtár kölcsönhatásának kérdéseit. A konferencia témái között szerepeltek a továbbiak: az információs társadalom, a kormány és a politikusok magatartása; az Internet okozta változások a könyvtárak szolgáltatásaiban; a szerzői jog kérdései. A találkozó jelentőségét mutatja, hogy jelen volt a litván művelődési miniszter is, aki a változások menedzselésére biztatta a könyvtárosokat. A konferencia előadásait önálló kötetben jelentetik meg. Ezen az összejövetelen adták át az év legjobb könyvtárosa kitüntetést is. A következő összejövetelt 2001-ben, Észtországban rendezik meg.

A „Könyvtári Program" részprogramja

Az Open Society Fund-Lithuania különböző társadalmi programjai közül a „Könyvtári program" keretében 1996-ban indult egy alprogram is „A könyvtár mint kulturális intézmény" elnevezéssel és azzal a céllal, hogy elősegítsék a közkönyvtárak helyi kulturális és tájékoztató munkáját. Öt közkönyvtár nyerte el a könyvtári alapprogram támogatását. A füzet bemutatja a könyvtárak terveit, melyeket, mivel a magyar könyvtárak is kénytelenek folyamatosan pályázatokat írni, talán nem érdektelen átfutni.

- Az Alytusi közkönyvtár ötévi kísérletére alapozta programját. A helybeli és a valamikor a városban élt művészek, írók, zenészek részvételével szervezett könyvtári rendezvényekkel sikerült növelni a könyvtár népszerűségét, miközben éltek a sajtó és rádió adta lehetőségekkel is.

A könyvtárban létrehoztak egy olyan művészeti részleget, melynek gyűjteménye (albumai, folyóiratai és tájékoztató kiadványai) növelték a helybeliek érdeklődését a könyvtár szolgáltatásai iránt. Az új részleg berendezéseit a programgazda és a helyi önkormányzat együttesen finanszírozta.

- A Kretingi közkönyvtár munkatársai kétféle programot valósítottak meg: egy korábban létrehozott, az idegen nyelvek tanulására alkalmas stúdiót, nyelvtanulási „központtá" fejlesztettek, valamint a szellemi fogyatékos gyerekek számá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ra a gyerekek fejlesztéséhez összeválogatott játékokból gyűjteményt hoztak létre. Ez utóbbi ötlet a szülőktől származott, akiket az motivált, hogy talán ez a forma közvetlen kommunikációs lehetőséget teremt a sérült és az egészséges gyermekek között. Az elmúlt 5 év alatt – a fogyatékosoknak kínált szolgáltatások mellett – a könyvtárosok felnőtteknek szóló rendezvényeket, fejlesztő programokat is szerveztek. Tájékoztató és konferenciaközpontjukban az üzleti élettel kapcsolatos – gyakran a svéd és dán könyvtári kapcsolatokból származó – információkat közvetítenek az érdeklődőknek.

- A Zarasai közkönyvtár a Sony cég segítségével hozott létre új zenei részleget. A támogatás révén a részleg állománya CD-kben és hangkazettákban bővelkedik. A gyermekek számára bábelőadásokat szoktak tartani a könyvtárban, a nyelvet tanulóknak angol nyelvi klubot szerveztek. A klubot a szponzorok tévékészülékkel és videóval is felszerelték. A tanuláshoz használt angol könyvekhez videosorozatot is tudnak kínálni az érdeklődőknek.

- A Siluti közkönyvtár kollektívája is többféle tervet dolgozott ki könyvtáruk népszerűsítésére. Olyan programokat szerveznek, amelyekkel a könyvtárban összehozhatják a város neves személyeit, művészeit, politikusait stb. Publikációs, fellépési és kiállítási lehetőséget kínálnak fel a város művészeinek. A környék neves személyeiről adatbázisban gyűjtöttek adatokat a tájékoztatáshoz. Idegenforgalmi tájékoztatót állítottak össze a város nevezetességeiről.

- Az ötödik nyertes a ventai fiókkönyvtárban a gyerekeknek szervezett új szolgáltatásokat. Kiállításokat rendeztek, „művészeti klubokat" hoztak létre, melyek révén igyekeztek bekapcsolódni a város művészeti életébe. Sikerült elérniük, hogy nemcsak a gyerekek vettek részt a foglalkozásokon, hanem az érdeklődő felnőtteket, – elsősorban a hozzátartozókat – is sikerült becsalogatni. A könyvtár olyan népszerű lett, hogy a helybeliek még könyveket is adományoztak a gyűjteménynek. A helyi rádió és sajtó valamennyi kulturális eseményről tudósított.

Munkacsoportok az egyesületben

A híradó a továbbiakban még kitér az egyesület egyes munkacsoportjainak tevékenységére.

- A tudományos és szakkönyvtárak helyzetével az 1995-ben létrejött csoport foglalkozik. Elkészítették a litván tudományos könyvtárak statisztikáját, mely 1997 végén jelent meg. A munkacsoport kezdeményezte az Egyetemi Könyvtárak Egyesületének létrehozását, s részt vettek a számítógépesítéssel kapcsolatos tervek kidolgozásában.

- A nemzetközi kapcsolatok ápolásáért felelős munkacsoport elsősorban az egyesület külföldi társszervezetekben való népszerűsítéséért felelős. 1989-ben még csak a szomszédos országokkal vették fel a kapcsolatot, majd fokozatosan bővültek a kapcsolataik és ma már az IFLA tagjaként a főbb nemzetközi rendezevényeken is képviseltetik magukat. 1996-ban együttműködési szerződést kötöttek az angol és az orosz könyvtári egyesülettel.

- A közkönyvtárak munkacsoportja a litván közművelődési könyvtárak fejlesztésére figyel elsősorban. Szoros kapcsolatban állnak a Közművelődési Könyvtárak Igazgatói Tanácsával, amely a közművelődési könyvtárak érdekképviseletét látja el. A munkacsoport foglalkozik a hazai és a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

külföldi konferenciák, szakmai rendezvények szervezésével.

- Nálunk újszerű, ahogy egy önálló munkacsoport keretében az idős könyvtárosok problémáival foglalkoznak az egyesületben (pl. folyóirat-előfizetés, üdvözlőlapok, színvonalas programok, kirándulások stb.). A lehetőségeik határ belül még azt is vállalják, hogy gondoskod az idős könyvtáros betegekről és egyedülállókról.

A tájékoztató praktikus információkkal zárul, amelyekben az egyesület szervezeti felépítését, a munkacsoportoka, a csoportok felelős személyeit és kapcsolattartóit adják meg. Rövid kronológia zárja a tájékoztatást az egyesület éves munkájáról és az 1997-es év fontosabb könyvtári eseményekről.

7. BOBCATSSS - beszámoló a pozsonyi szimpóziumról

Bíró Júlia

A hagyományoktól eltérően ebben az évben nem a Budapesti OSZK előadótermét töltötték meg a tanárok, diákok és szakmabeliek valamelyest már összeszokott nemzetközi hadai, hanem a pozsonyi „Istropolis" konferenciaközpontot. A szlovák főváros először látta vendégül a BOBCATSSS 7. szimpóziumának résztvevőit.

Nemcsak a helyszín, hanem a szervezők is újak voltak. Két német város, Stuttgart és Darmstadt könyvtárosképző intézménye, a Fachhochschule Darmstadt és a Fachhochschule Stuttgart Hochschule für Bibliotheks- und Informationswesen diákjai szervezésében és a házigazda szlovák Comenius Egyetem könyvtár szakos hallgatói, valamint a pozsonyi Goethe Intézet közreműködésével jött létre ez a szakmai tanácskozás.

A januári szimpózium a már korábban kialakult gyakorlatot követve időszerű témákra összpontosította a figyelmet; fórumot adott a Kelet és a Nyugat Európa közötti dialógusnak; elősegítette a szakemberek, könyvtárosok, információs menedzserek és diákok közötti kommunikációt. A szervezőmunkát most is, mint máskoron a diákok végezték.

A BOBCATSSS, mint a könyvtár- és informatikai tudománnyal foglalkozó európai egyetemek kooperációjának formája az EUCLID (the European Asso-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ciation for Library and Information Education and Research) égisze alatt működik s évente szervez nemzetközi szimpóziumokat. Csak emlékeztetőül: a jól ismert BOBCATSSS név az alapító tagországok városainak kezdőbetűiből áll össze (Budapest, Oslo, Barcelona, Copenhagen, Amsterdam, Tampere, Stuttgart, Szombathely és Sheffield). Az alapítást követően az elnevezésben ugyan nem, de a gyakorlatban tovább bővült a kapcsolódó városok, intézmények száma: Bratiszlava, Harkov, Moszkva, Amszterdam, Szófia, Tallin és Darmstadt is csatlakozott.

A 7. szimpózium hármas mottója: *„Learning Society, Learning Organisation, Lifelong Learning"* avagy „Tanuló társadalom – Tanuló szervezet – Egész életen át tartó tanulás".

A témaválasztás nagyon is tudatos és összehangolt. Valószínű, nem véletlen, hogy a British Library kutatási terve a „Lifelong Learning" koncepció kidolgozásával foglalkozik, és ez évben konferenciát is tartanak e témában.

A könyvtár- és információs szakmai továbbképzésben, ideértve a távoktatás lehetséges fejlesztését – hazánkban is vannak gyakorlati kezdeményezések. A dinamikusabb fejlesztést azonban mind a koncepcióhiány mind az akkreditálási problémák nehezítik. Különösen érdekes, számunkra is figyelmet érdemlő előadást tartott *Graumann, S.* az információs szakemberek európai tanúsítványi rendszeréről.

A három LLL -el rövidített, egész életen át tartó tanulás témáját az előadások a következő vizsgálódási szempontok szerint közelítették meg:

- az információs technológia meghatározó szerepe
- információ-menedzsment és tudás-menedzsment a tanuló szervezetekben
- személyre szabott tanulás a szervezetekben – az információs menedzserek szerepe
- könyvtárak – tanuló szervezetek és az egész életen át tartó tanulás ügynökségei.

Az egyidejűleg négy szekcióban megvitatott témák most is az oktatás-tanulás; a technológiai kérdések és a menedzsment-értékesítés fő témablokkjai köré csoportosíthatók. A szerteágazó megnevezések közül néhány vezető témát emelnék ki. A tanuló társadalom; Egész életen át tartó tanulás (könyvtárakban és az Interneten); Tanuló szervezet; Szakmai képzés; Új média az iskolákban; Oktatás és tudás menedzsment. A jövőbeni információs társadalommá fejlődés fontos záloga, hogy a szervezetek kollektív tanuló szervezetekké alakuljanak többféle szervezeti változás révén: a hierarchia csökkentésével és a team-munka növelésével, a munkaerő felkészítésével az információs technológiák használatára, és az információs folyamatok rendszeres ellenőrzésével.

A legtöbb előadást (14-et) német szakemberektől lehetett hallani, a stuttgarti diákok pedig kétszer is készítettek dinamikus csoportelőadást: a távoktatást segítő weblap-készítés (workshop); új média az oktatásban. Sok diákelőadó szerepelt a lengyelek és a horvátok részéről. Az utóbbiak a tanuló társadalom információs technológiája témáját dolgozták fel. A lengyel résztvevők – főleg a Toruni Kopernikusz Egyetem oktatói, diákjai – együttesen évről évre nagyobb érdeklődést tanúsítanak a BOBCATSSS szimpóziumok iránt, az idén pl. 9 értékes előadást tartottak. Nem véletlen tehát, hogy a következő, az ezredforduló szimpóziumát Krakkóban tartják a dán diákok és a Jagello Egyetem közös szervezésében. Már a tervezett téma – *„Intellectual property vs. the right to knowledge?"* – „Intellektuális vagyon avagy Jogosultság az ismeretek megszerzéséhez ?" – sem csak érdekes, hanem az információs társadalom napi szükséglete is.

A pozsonyi helyszín természetesen jó lehetőséget teremtett a szlovák szakemberek, oktatók színvonalas előadásai számára. Összefoglaló tájékoztatást adtak a Tudományos Műszaki Információs Központ, a Nyitrai Agrártudományi Információs Intézet továbbképzési programjairól, majd öt előadás keretében pedig a Comenius egyetemen folyó felnőttképzésről és információs szakemberképzésről.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A nemzetközi kapcsolatok bővülését mutatja, hogy a 22 országból érkezett, megközelítőleg kétszáz résztvevő között a törzstagokat képező országokon kívül mindig vannak újabb országokból érkezők, akik bekapcsolódnak a szimpózium sorozatba: most Azerbajdzsán, Görögország és Románia képviselői számítottak „ újoncnak", sőt, az előzőekhez képest a horvátok és az osztrákok nagyobb számban vettek részt. A magyar részvétel a földrajzi közelség ellenére idén feltűnően lecsökkent. Ennek több oka is lehet, elsősorban az, hogy a szakma láthatóan nem tudta felvállalni a részvétellel járó megnövekedett anyagi terheket és talán a helyszínen túl a téma sem látszott igazán vonzónak. Az elhangzott magyar előadások közül *Pálvölgyi Mihály* előadása formai-tartalmi tekintetben is újdonságot jelentett. Mindenekelőtt annyiban, hogy az információs menedzsment-képzés konkrét kooperációs lehetőségeit két osztrák kollegával együtt, az EU-s integrációs jeleket felvillantó közös jelleggel vette számba.

A szervező német csapat sok kisebb-nagyobb újdonságot hozott a szimpózium életébe. Az előadások nagy részét a helyszínen kézhez kapott kiadvánnyal azonnal hozzáférhetővé tették, és a kibővített anyagot CD-ROM-on is megjelentették. Az új kísérletnek persze az időnyerés szempontjából sok az előnye, de ugyanakkor észrevehetően a kötetben lévő anyag kevésbé egységes és szerkesztett, néhány előadás pedig a változtatások miatt egyik dokumentumba sem került bele. Az előzetes tájékoztatást az Interneten elérhető referátumok lehetővé tették, de az előadásokról szóló tájékoztatást a kevésbé terjedelmes referátumgyűjtemény szerintem jobban szolgálta volna. Hasznos újdonság viszont – bár diákok esetében nem igazán célszerű – a szakmai önéletrajzok közlése a kötetben szereplő több, egyébként összesen 52 előadást követően. A helyi lebonyolításban is voltak újdonságok: pl. a termek Koppenhága, Darmstadt, Stuttgart és Krakkó nevet viselték, de már a konferenciaközpont infrastrukturális kapacitásaival (pl. xerox, PC) a korábbiakhoz képest kevés kiállítóval, a kevés angol nyelvű anyaggal, és a szervezetlen kulturális programmal a résztvevők nem lehettek teljes mértékben elégedettek. A kötetet kiegészítő információhordozó (CD) beiktatása, internetes kapcsolódásai révén sokban bővíti a tájékozódási pontokat. A konferencia Web-lapját a vendégoldalon – azaz a résztvevők véleményét tükröző lapon – is kiválónak minősítették, (lásd: http://www.fh-darmstadt.de /BOBCATSSS/conf99.htm), melyet a konferenciát követően is frissítenek, illetve pótolnak. A CD-ről is közvetlenül elérhetők a szervező német és szlovák intézmények honlapjai, a programok, kivonatok és előadások közzétételén kívül többféle információval, gyakorlati megoldással szolgálnak az érdeklődőnek, ami jó példát mutat az új technikai lehetőségek összekapcsolására.

A 2000-ben tartandó krakkói szimpóziumról a http://www.bobcatsss.com URL címen lehet folyamatosan tájékozódni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az Országos Széchényi Könyvtár gyarapítási osztálya külföldi csoportjának munkájáról

Európában a nemzeti államok kialakulása mindenütt életre hívta azt az intézményt, amelynek feladata a nemzeti nyelv és kultúra írott és nyomtatott alkotásainak összegyűjtése, megőrzése és továbbörökítése volt.

1802-ben gróf Széchényi Ferenc a magyar nemzetnek ajándékozta könyvgyűjteményét és ezzel életre hívta a nemzet könyvtárát.

A könyvtár feladatkörét már kezdetben világosan meghatározták, s ez lényegében ma is változatlan. Ennek értelmében a könyvtárnak gyűjtenie kell:

1. mindazokat a műveket, amelyek Magyarország mindenkori határain belül jelentek meg, akármilyen nyelven is íródtak,
2. mindazokat, amelyek magyar nyelven láttak napvilágot a világ bármely részén,
3. mindazokat, amelyeket magyar szerzők írtak, vagy magyar személyek közreműködésével jelentek meg, nem magyar nyelven, Magyarországon kívül,
4. végül azon műveket, amelyek külföldön, idegen nyelven jelentek meg, de magyar vonatkozásúak, azaz Magyarországról szólnak, annak népével, földjével, történelmével foglalkoznak.

Nemzeti kultúra nem létezhet kitekintés, a világban való tájékozottság és jártasság, más nemzetek kultúrájának mélyreható ismerete nélkül.

A külföldi könyvek gyűjteményének alapját Széchényi Ferenc 1819-ben hagyományozott, második, ún. „soproni gyűjteménye" vetette meg. 1867 után Eötvös József a könyvtárat a nemzetközi tudományosság általános jellegű intézményévé kívánta formálni.

A technika fejlődése természetszerűleg hozta magával, hogy a nem hagyományos hordozókon megjelenő, de a gyűjtőkörbe tartozó anyag (hangfelvételek, videodokumentumok, CD-ROM-ok stb.) ugyanúgy bekerüljön a Széchényi Könyvtár állományába. Olvasóink így együtt, egy helyen, összességében tanulmányozhatják azt a kultúrkincset, amelyet a magyar szellem évszázadok alatt felhalmozott. Egyben tájékozódhatnak a világnak rólunk alkotott képéről és rendelkezésükre áll a magyar kultúra, a hazai tudományosság jelenleg legteljesebb gyűjteménye, valamint a külföld kultúráját kiemelkedő szinten képviselő, lehetőségeink szerinti igényes válogatás.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A nagy magyar hazafi és mecénás által ránk hagyományozott könyvtár ebben a szellemben épült. Gróf Széchényi Ferenc ezt a szellemi útmutatást hagyta irányadóul és értékmérőül utódainak, a gyarapító munkát végző mindenkori könyvtárosoknak. Azok, akik abban a megtiszteltetésben részesülhetnek, hogy döntéseikkel és választásaikkal a nemzet könyvtárának arculatát meghatározzák, olyan felelős szellemi tevékenységet végeznek, amellyel méltónak kell bizonyulniuk az alapító szellemiségéhez. A gyűjteménynek, amelyet legjobb felkészültségük és tudásuk alapján hoznak létre, ki kell állnia az idő próbáját és akár évszázadok elteltével is bizonyítania kell: mindenkor naprakész volt, mindenkor a lehetséges legmagasabb szinten szolgálta olvasóit.

Az Országos Széchényi Könyvtár állománya – mint fentebb láthattuk – két alapvető szempont figyelembevételével épül.

Az elsődleges ezek közül a hungarika-anyag következetes és folyamatos gyarapítása, nem kevésbé jelentős ugyanakkor a más kultúrák szellemi termésből, kiváltképpen a szépirodalom, a referensz anyag és a humán tudományok könyvterméséből való szakmailag igényes és helytálló választás. Régi kedves kollégánkat idézve: nehéz eldönteni, mi lesz az a könyv, amely bár nem hungarikum, nem klasszikus és nem segédkönyv, évtizedek múlva mégis alapmű lesz.

Felsorolásunkból nem maradhat ki, hogy könyvtárunkban igényes és színvonalas írás-, könyv- és nyomdászattörténeti kutatómunka is folyik, amelyhez a szükséges segédkönyveket ugyanilyen színvonalon igyekszünk biztosítani.

Az eddig elmondottak még kiegészítésre szorulnak. E nem jelentéktelen kiegészítés a következő: mivel könyvtárunk egyben kutatóműhely is, gyűjteményünk használói között vannak a jelen és a jövendő tudósai, kutatói. Tudományos igényeik kiszolgálását, az állományépítést – az általános nyugati gyakorlattól eltérően – nem külső szakértők, hanem a Gyarapítási osztály Külföldi csoportjának szakreferensei, a könyvtár különgyűjteményeinek (Kéziratár, Régi Nyomtatványok Tára, Színháztörténeti Tár, Zeneműtár, Térképtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Kortörténeti Különgyűjtemény) szakirányú felsőfokú végzettséggel bíró munkatársai, valamint az Olvasószolgálati és Tájékoztató Főosztály szakemberei végzik. Ez a munka óriási felelősséget ró mindnyájunkra, hiszen magunknak is – bizonyos mértékben legalábbis – kutatókká kell válnunk. Ezt a munkát óriási bibliográfiai ismeretanyag birtokában, szakmai források folyamatos tanulmányozásával és közös összefogással végezzük. Általános tapasztalatunk, hogy a különböző országok szakfolyóirataiban és az egyéb szakmai fórumokon megjelent ismertetések, információk végül összecsengenek, a jelentős művek kisebb-nagyobb időeltolódással az összes forrásban megjelennek. Ez az összehangolt munka talán biztosíték arra, hogy az egyre nehezedő körülmények ellenére az alapító gróf Széchényi Ferenc szellemiségéhez a nemzeti könyvtár a mai napig hű tudott maradni.

Mint az már az előbbiekből kiderült, a gyarapító munkát a csoportban nyelvi referensek végzik, a különleges nyelvek (pl. finnugor, izraeli és török valamint kínai, japán stb.) irodalmának gyarapítása külső szakreferensek bevonásával történik. A folyóiratok gyarapítását önálló referens látja el.

A referensek elolvassák nyelvterületük nemzeti bibliográfiáit, kiadói katalógusait, irodalom- és történettudományi folyóiratait (papírhordozón, CD-ROM-on vagy az Interneten). A csoport munkatársai személyes kapcsolataikat is felhasználva nyomon követik a nyelvterületükön végbemenő kulturális, társadalmi és tudományos változásokat és azokat munkájukban hasznosítják.

A munka következő fázisában a referensek az átnézett forrásokból kijelölik a könyvtár számára beszerzésre javasolt anyagot – az Olvasószolgálat és a különgyűjtemények szakértőinek bevonásával.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az így keletkezett dezideratumokat behasonlítják, majd újabb mérlegelések után, a könyvtár vezetőségével együtt döntenek arról, hogy

1. mi az, amit az adott választékból beszereznek a könyvtár számára;
2. milyen forrásból szerezik be.

Beszerzési forrásaik: vétel – csere – ajándék – egyéb.

A *hungarikumok* jelentős részét a külföldi magyar nyelvű sajtóban közzétett felhívásukra, külföldön élő hazánkfiai jóvoltából ajándékként kapjuk.

Az utóbbi időben a modern magyar irodalom jeles alkotásai nagy számban jelennek meg külföldön, idegen nyelveken. Ezeket a kiadványokat a kiadókhoz küldött *bekérő levelekkel* próbálják meg beszerezni, meglepően jó hatásfokkal.

Ha a hungarikumok beszerzése a fent említett módok valamelyikével nem sikerül, akkor cserekérést adnak le a Nemzetközi Csereszolgálathoz. (A volt szocialista országok kiadványaihoz egyébként is a mai napig csak a Csereszolgálat közvetítésével jut hozzá a könyvtár.)

Sajnos, az utóbbi időben a vétel útján történő beszerzés összege és így a beszerzett dokumentumok száma szinte a nullára csökkent.

A nem-hungarika anyag mintegy kilencven százaléka korábban vételes forrásból érkezett. Ezért legjobban a *szabadpolcos és a referensz állomány*, valamint az *irodalom-, a történettudományi és kultúrtörténeti gyűjteményünk* szenvedi meg a pénztelenséget. Ennélfogva az ország legnagyobb humán gyűjteménye sajnálatos módon szellemi értékéből napról-napra veszít.

Gyűjteményünk szerves részét képezik az időszaki- és a multimédia jellegű kiadványok. Mindkét területen komoly, anyagi természetű beszerzési nehézségek mutatkoznak. Korábban könyvtárunkban angol-, francia-, német és egyéb idegen nyelvű napi- és hetilapokból, valamint a megfelelő külföldi szakfolyóiratokból tájékozódhattak olvasóink. Napjainkban ezt már nem tudjuk biztosítani.

Hasonló a helyzet a CD-ROM-okkal is, amelyek állományunkban még nem szerepelnek a fontosságuknak megfelelő számban.

Ez a veszteség azért érinti különösen negatívan gyűjteményünket, mert általa éppen azt a típusú anyagot nem tudjuk szolgáltatni, amely mind a napi politikában, mind a kultúrában, mind pedig a tudományos kutatásokat illetően a naprakészséget, a kitekintés lehetőségét volna hivatott biztosítani.

Szándékaink szerint a Könyvtári Figyelő következő számaiban az egyes nyelvterületek referensei külön-külön ismertetik munkájukat, terveiket és lehetőségeiket, ezzel is hozzájárulván ahhoz, hogy az ország könyvtárosai közötti együttműködés teljesebbé és hatékonyabbá válhasson.

Németh Gabriella

Pénzbedobós Internet-automata működik Lüdenscheid északrajna-vesztfáliai kisváros könyvtárában; minden megkezdett félóra 3 márka (de naponta legföljebb 2 órára foglalhatja le ugyanaz a személy). Házi védőszoftver "gátolja a törvénysértő" oldalak használatát, viszont olvasójelek utalnak a gyakran használt jelekre (hogy takarékoskodjanak az olvasó idejével-pénzével). Ingyen nyomtathat a használó, de csak saját (vagy a könyvtárban beszerzett) papírjára. Csak a könyvtárban vásárolt lemezt használhatja, azt is csak a vásárlás napján (tekintettel a vírusveszélyre).

DBI-Pressespiegel, 1998. szept.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az OSZK új szerzeményeiből

Az Országos Széchényi Könyvtár Gyarapítási osztályának Külföldi csoportja ezzel a címmel indít új rovatot a Könyvtári Figyelő hasábjain, az 1999. évvel. *Tudjuk, hogy a bemutatásra kerülő tételek nem a könyvtártudomány irodalmát fedik le, de mivel a nemzeti könyvtárba érkező „különleges csemegékre" másképpen nem tudnánk ráirányítani a figyelmet, ezért választottuk azt a megoldást,* hogy évente kettő, esetleg négy alkalommal hírt adjunk beszerzéseinkről.

A Külföldi csoport feladata, hogy gyűjtse az 1945 után külföldön megjelent hungarikumokat, a magyar irodalom- és történettudomány tanulmányozásához szükséges műveket, az írás-, a nyomda- és könyvtörténet dokumentumait, a fontos kultúrtörténeti munkákat és a külföldi megjelenésű referensz szakirodalmat.

A kiadványoknak ezen típusaiból válogatva szeretnénk minden számban rövid könyvismertetésekkel jelentkezni.

Célunk, hogy felhívjuk a könyvtárosok és a humán tudományok művelőinek figyelmét arra, hogy a könyvtár nehéz anyagi helyzete ellenére a külföldi megjelenésű könyvállomány továbbra is fontos és értékes művekkel gyarapszik.

Ahhoz is hozzá kívánunk járulni, hogy – az OSZK vezetőinek jelenlegi elképzeléseivel összhangban – a gyakorlatban is fölrajzolódjanak egyfajta együttműködés körvonalai.

Reméljük, kezdeményezésünk kedvező fogadtatásra talál.

Kaibinger Károlyné
Hargitai Rajna

❀

Almásy, Ladislaus E(de): Schwimmer in der Wüste. Auf der Suche nach der Oase Zarzura. Mit einem Vorwort von Schrott, R. und Farin, M. - 2. verb. u. erg. Aufl. Innsbruck, Haymon-Verl. 1997. 253 p.
ISBN 3-85218-248-4

A filmvászonról világhírűvé lett „angol beteg" hiteles kalandjait tartalmazza a kötet. Almásy László Magyarországon született 1895-ben, hat nyelven beszélt, a repülés és autózás monarchiabeli úttörője, kalandos utazó, Szahara-kutató volt. E műve magyarul 1935-ben jelent meg „Az ismeretlen Szahara" címen. 1939-es első német kiadása már rég-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

óta ritkaságnak számít, a film sikere adott aktualitást új kiadásához. Írásai lenyűgözők. Az olvasó is részesévé válik számos autós és légi expedíciójának Egyiptom, Fekete-Afrika és Líbia karavánútjain és sivatagos tájain. Regényes élete méltán szolgált egy film témájául. Két szenzációs tudományos sikere az „eltűnt" Zarzura oázis és a Gilf Kebir és Uwenat térségében talált barlangrajzok felfedezése. Ezek között találhatók a könyv címét adó különleges „úszó" alakok is. Az új kiadás Almásy eredeti magyar, francia és német nyelvű publikációinak bibliográfiáját, valamint, új fejezetként 1942-es naplójának titkos dokumentumait is tartalmazza, miképpen teljesítette az afrikai hadszíntéren Magyarország tisztjeként a német titkosszolgálat kémelhárítási megbízásait.

(Loránt Istvánné)

Barométer : az ex-YU magyar közérzeti irodalom antológiája [vál. és szerk. Székely András Bertalan]. - Szabadka : Bim-Bam ; Zenta : Thurzó Iajos Közművelődési Központ ; Tóthfalu : Logos, 1997. - 302 p. : ill. ; 25 cm

Az antológiát szerkesztő Székely András Bertalan művelődésszociológus, kisebbségkutató, olyan műveket válogatott össze, amelyekben világosan tükröződik az egykori szövetségi állam – az ex-Jugoszlávia – északi területén élő magyarok közérzete az őket körülvevő valóság, a kisebbségi magyar sors.
A főcímként választott szimbólum – a „barométer" – nem véletlen. Az összeállító azt kívánta rekonstruálni, milyen életérzés jellemezte a vajdasági, horvátországi és szlovéniai magyarságot az elmúlt évtizedekben.
A szerző az irodalmi művek válogatása során arra a következtetésre jutott, hogy a volt Jugoszlávia magyar irodalmának karakteres és össze nem téveszthető fővonalát a patriótának nevezhető szál köti össze. Az, hogy a szülőföldhöz való ragaszkodás és kötődés milyen belső vívódásokkal, történeti, szociológiai, lélektani okok által determinált, s a külső közeg milyen ellenállása közepette volt vállalható – a válogatásban megjelenő 1996 előtti tanulmányokból válik érzékelhetővé az olvasó számára.
A kötet első részében a magyarajkú költőket, szülőföldjüket mutatják be. Utána a második világháborút követő tíz év történetének, majd a jugoszláviai magyarság sorskérdéseinek, a kisebbségi életnek elemző leírása következik. A további fejezetek a délszláv háború végiggondolásának magyar kísérleteit, a magyarok belső tartásának irodalmi kifejezéseit mutatják be. Az utolsó fejezet a szerzők rövid életrajzi kivonatait tartalmazza.
Az antológiát a hungarológiai kutatásokkal foglalkozó érdeklődőknek ajánljuk.

(Hargitai Rajna)

Les Cafés littéraires de Budapest. Anthologie de textes littéraires hongrois et photographies anciennes. Préface de Gyula Zeke. Txtes traduits du hongrois par Joelle Dufeuilly, Jean-Léon Muller, Chantal Philippe, Dominique Radanyi. Nantes, 1998. Éditions Le Passeur-Cecofop. 152 p. ISBN 2-977913-58-1

Ha a budapesti irodalmi kávéházakról beszélünk, akkor a múltat idézzük, egy olyan világot, mely mára már teljesen eltűnt.
A század elején a kávéházi kultúra éppoly virágzó volt Budapesten, akárcsak Bécsben vagy Párizsban. A kávéházak a szellemi élet színterei voltak, a művészek és írók generációi leltek itt otthonra és menedékre.
A kötet bevezetőjében Zeke Gyula mutatja be a budapesti irodalmi kávéházakat.
Az antológia a leghíresebb magyar írók: Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, Krúdy Gyula, Csáth Géza, Mándy Iván ... írásaiból ad válogatást. A kötet nosztalgiát ébreszt bennünk, ahogy a szerzők

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

felidézik a budapesti irodalmi kávéházak mindennapjait.
Az antológiát a nantes-i székhelyű Le Passeur-Cecofop kiadó jelentette meg 1998-ban. A kiadó minden évben más nemzet irodalmát szokta bemutatni. Az elmúlt évben a magyar irodalom alkotásaiból válogattak. Az áprilisban Budapesten rendezett Nemzetközi Könyvfesztiválon mutatták be a fentebb ismertetett művet az alábbi kiadványok társaságában:
Karinthy Frigyes: Reportages céleste (Mennyei riport), Hajnóczy Péter: Dialogues de ventrilogue (A fűtő), Varga Mátyás: Gravure rupestre (Barlangrajz), továbbá a Passeport című folyóirat 4. száma, amely a magyar irodalom helyzetével foglalkozik.

(Ecsedi Viktória)

Dictionnaire suisse romand. Particularités lexicales du français contemporain. Une contribution au Trésor des vocabulaires francophones. Conçu et rédigé par André Thibault. Sous la direction de Pierre Knecht avec la collaboration de Gisèle Boeri et Simone Quenet. Carouge-Genève, 1997. Éditions Zoé. 854 p.
ISBN 2-88182-316-5

Ki vezette be a *chalet* szót a francia nyelvbe? A *damassine* likőr vagy pálinka? Melyik évből származik a *formule magique* kifejezés a szövetségi politikában? Hogyan nevezik a franciák a *fourre de duvet*-t? Melyik frankofon területen mondják *septante* és *nonante*?
Valamennyi kérdésre választ találunk a *Dictionnaire suisse romand* oldalain. A szótár több, mint ezer szót, szólást és a svájci francia nyelvre jellemző kifejezést tartalmaz. A magyarázatoknál használt példákat a sajtóból, a hivatalos szövegekből, a svájci francia nyelvű irodalomból és a beszélt nyelvből vették.
Minden szócikk tartalmaz szemantikai és nyelvtani leírást, a mai használatot magyarázó történeti és földrajzi áttekintést. Arra vonatkozólag is találunk útmutatást, hogy Franciaország mely területein használják a kifejezést, illetve használják-e Belgiumban és Kanadában is. Megtudhatjuk a szavak és kifejezések német, olasz és rétoromán megfelelőit is.
A könyvben számos index segíti a gyorsabb tájékozódást.
Az 1980-as évek végén Bernard Quemada vetette fel azt a gondolatot, hogy el kellene készíteni a Franciaországban és a Franciaországon kívül használt francia nyelv szótárát *Trésor des Vocabulaires Francophones* címmel. A cél érdekében mozgósították a frankofon országok szakembereit. A *Dictionnaire suisse romand*, mint az általános nyelvészeti szótárak kiegészítője ennek a nemzetközi együttműködésnek az eredménye.

(Ecsedi Viktória)

Hungary 1956 - Forty years on. Ed. by Terry Cox London - Portland, Or. 1997. Frank Cass.
ISBN 0-7146-4309-2

A cikkgyűjtemény az 1956-os magyar forradalom eseményeinek retrospektív áttekintését adja. Bemutatja, milyen következményei voltak az 56-os eseményeknek Magyarország politikai fejlődése szempontjából, és milyen jelentőséggel bír 1956 a jelenlegi magyar politikai életben. A cikkek számos kutatási eredményt vesznek igénybe, beleértve olyan könyvtári és levéltári gyűjtemények anyagát, melyekben csak a közelmúltban kezdhették meg kutatásaikat a szakemberek, valamint szociológiai kutatásokat és bizonyos esetekben személyes visszaemlékezéseket is.
A kötet új információkat szolgáltat olyan kérdésekről, mint a forradalom támogatottságának természete, a Szovjet Hadsereg fogadtatása Magyarországon, az események hátterében zajló diplomáciai lépések, milyen módon született meg a szovjet vezető körök döntése a fegyveres beavatkozásról stb.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A kötet közreműködői a téma olyan hazai és külföldi szakértői, mint Litván György, Hegedűs B. András és Bill Lomax. A szerkesztő, Terry Cox a Glasgow-i Strathclyde Egyetem Államigazgatási Részlege Szociológiai tanszékének vezetője.

(Kaibinger Károlyné)

Histoire de la littérature en Suisse romande. Publiée sous la direction de Roger Francillon. Lausanne, 1996-1999. Éditions Payot Lausanne. Collection „Territoires"

I. Du Moyen Age à 1815. (1996)

II. De Töpffer à Ramuz. (1997)

III. De la Seconde Guerre aux années 1970. (1998)

IV. La littérature romande aujourd'hui. (1999)

Az 1890-es években Virgile Rossel és Philippe Godet által összeállított irodalomtörténetek óta nem jelent meg olyan mű, mely a svájci francia nyelvű irodalmat mutatná be a középkortól napjainkig. Az azóta megjelent művek csak egy-egy korszakkal foglalkoznak. (1963-ban: Berchtold, Alfred: La Suisse romande au cap du XXe siècle és 1978-ban: Gsteiger, Manfred: La Nouvelle Littérature romande.)

Egyre inkább szükség volt egy olyan referensz műre, mely naprakészen tartalmazza ismereteinket és a svájci francia irodalom képviselőit, valamint műveiket bemutatja a középkortól napjainkig.

Az irodalomtörténet készítése kapcsán számtalan olyan kérdés vetődött fel, mely egyáltalán nem új keletű. Mit jelent maga a fogalom: svájci francia irodalom. Létezik-e svájci francia identitás? Milyen a svájci francia író státusa? Francia író, aki a francia nyelvű Svájcban született? Svájci író, aki franciául ír?

A megjelent irodalomtörténet nemcsak a svájci francia nyelvű szerzők műveit mutatja be, hanem minden korszak előtt felvázolja a történelmi és kulturális hátteret is, hiszen ezen ismeretek nélkül nem tudnánk helyesen értelmezni az irodalmi műveket. A kötetek végén újabb kutatásokra ösztönző, részletes bibliográfiákat találunk.

(Ecsedi Viktória)

Király Ernő: Reflexiók = Reflection / Király Ernő. - Újvidék : Forum , Kanizsa : Ifjúsági Szövetkezet, 1998. - 74 p. : ill., 23 cm

Király Ernő zeneszerző, néprajzkutató 1919. március 16-án született Szabadkán. Korán megszerette a zenét. Gitározni, pisztonozni és harmonikázni tanult. 1954-től 1983-ig az Újvidéki Rádió magyar népzenei műsorának a szerkesztője volt. Értékes népzenekutató munkája folyamán számos magyar, továbbá szerb, ruszin és cigány dalt gyűjtött. Népi hangszerek gyűjtésével és népi szokások feljegyzésével is behatóan foglalkozott. Több mint ötvenéves zeneszerzői munkássága alatt változatos művek sokaságát hozta létre. Első figyelemre méltó szerzeményei közé a szabadkai költők verseinek megzenésítései tartoznak. Műveinek meghatározója a népzene és az avantgárd találkozása.

Új hangzások és zenélési formák után kutatva két új hangszert konstruált: a magyar népi citerákon alapuló citrafont (1974) és a multimediális tablofont (1976). Feleségével, Ladik Katalinnal, a kiváló költővel együtt dolgoztak ki és a Reflexiók I-V. című kompozícióciklusban közösen próbálták ki a kollektív improvizáció különböző lehetőségeit. Szerzeményeit évek óta bemutatják a hazai és külföldi hangversenytermekben, a kortárs zenei fesztiválokon, valamint a rádió- és tv-állomások adásaiban. A mostani kétnyelvű könyve verseiről, kutatásairól és az életéről szól. A könyv bibliográfiát közöl főbb műveiről.

(Hargitai Rajna)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Kratochvil, Antonin: Broken Dream. 20 years of War in Europe. New York 1997. Monacelli Press. /Fotóalbum/ISBN 1-885254-78-4

A cseh születésű, de politikai okból száműzetésre kényszerült fotoriporter, Antonin Kratochvil életének elmúlt 20 évét a Kelet-európai kommunista országok életének dokumentálásával töltötte.
A „leghidegebb" hidegháború éveiben, amikor kevés fotóriporter érzett indíttatást ahhoz, hogy ilyen veszélyes kalandokban vegyen részt, a szerző kelet-európai utazásai során végigfotózta a magyar, a román, a lengyel, az albán mindennapi valóságot. A szerző maga így nyilatkozik erről: „Mindössze annyit akartam megmutatni, hogyan alkalmazkodtak az ott élő emberek a hazugságokhoz és szenvedésekhez, hogyan szoktak hozzá és hogyan tették túl magukat az egészen, amikor elmúlt." A mű bevezetőjében pedig ezt írja „Sztálin azt mondta hogy a művészek az emberi lélek művészei. Azt akartam megmutatni, mi történik a lélekkel, ha a mérnökök megdolgozzák."
A szerző New York-ban él, fotói számos könyvben és folyóiratban jelentek meg (New York Times Magazine, Time, Newsweek stb.) és műveit New York mellett Milánóban, Münchenben Kölnben és Prágában is kiállították. Számos elismerő kitüntetésben is részesült.

(Kaibinger Károlyné)

Gahse, Zsuzsanna: Kellnerroman. Europäische Verlagsanstalt, Hamburg, 1996. 158 p. ISBN 3-434-50097-9

A regény a világ egyik ősi mesterségéről, a pincéréről szól. A titokzatos Ferdinánd és a szép Iso a főszereplője a történetnek, amely koncentrikus körökben hullámzik és szélesedik a fellépő, majd letűnő személyek körül. Az, hogy ebben „három grácia" játszik szerepet, és más vonzó asszonyok, távoli és közeli helyek, borús és ígéretes idők, nem meglepő. A pincérek körül találkoznak össze az emlékek és a vágyak, itt keletkezik és bontakozik ki minden történet, mindig más és más konstellációban. Az olvasó úgy érzi, hogy maga is belekerül az események forgatagába és a történetek aktív résztvevője lesz.
Gahse Zsuzsanna Budapesten született 1946-ban, Bécsben nőtt fel, Svájcban él. Író, műfordító és esszéista. Regényeivel már több irodalmi díjat és kitüntetést nyert el.

(Loránt Istvánné)

**Perlasca, Giorgio: L'impostore / Giorgio Perlasca. - Bologna : Il Mulino, 1997. - XXIII, 193 p. - (Intersezioni ; 177.)
ISBN 88 15 06089 8**

Giorgio Perlasca (1910-1992) a második világháború idején Budapesten rekedt olasz marhakereskedő, később mint „az olasz Wallenberg" vagy „az olasz Schindler" vonult be a történelmünkbe. 1997-ben „A jótett egyszerűsége" címmel Federico Deaglio tollából a magyar olvasóközönség már megismerkedhetett történetével: az örökös fenegyerek, aki a Földközi-tengert nem akarta „kommunista pocsolyává" változtatni, annak idején Franco oldalán harcolt. Viszonzásul olyan dokumentumot kapott, amely a világ bármely országában a spanyol követségek falain belül minden körülmények között védelmet biztosított számára. Az 1944-es német megszállás Budapesten találta. Menlevelének felhasználásával, „spanyol követségi alkalmazottként" több mint ötezer magyar zsidó életét mentette meg. Önéletrajzában már az idő távlatából szemléli a drámai eseményeket, amikor a kaotikus állapotok között életének kockáztatásával mint egy vérbeli színész, egy a commedia dell'arté-ból kilépett, nagyon is emberi figura járja a várost, a spanyol követ távozása után az ellenséges minisztériumokat, csendőri kísérettel hordja előbb gépkocsival, majd gyalogosan az „országa" védelme alatt álló há-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

zakba az élelmet és a gyógyszert. Ő az utolsó, aki még beszélt Wallenberggel, akitől Wallenberg is menedéket kért.
1988-ig, amíg az általa megmentettek rá nem találnak, ismeretlenül él Padovában. 1988 és 1992 között Itália, Izrael, az Amerikai Egyesült Államok és a Magyar Köztársaság is a legmagasabb állami kitüntetésekben részesíti.

(Németh Gabriella)

Poeti italiani del secondo Novecento, 1945-1995 / a cura di Maurizio Cucchi e Stefano Giorvanardi. - Milano : Mondadori, 1996. - LX, 1271 p. - (I meridiani)
ISBN 88 04 40077 3

A kötet az 1945 után eltelt fél évszázad olasz költői terméséből ad széles körű válogatást. Könyvük előszavában a szerkesztők kiemelik, hogy nem az utóbbi ötven esztendő költészetét mint olyat kívánják bemutatni. Szándékuk sokkal inkább a költőknek és a műveikben tükröződő olasz valóság sokféleségének, bonyolultságának és ellentmondásosságának megvilágítása. Döntésüket, hogy a költészet helyett a költőkre helyezik a hangsúlyt, a lehető legkézenfekvőbb indokkal magyarázzák: amennyiben az utóbbi félszázad költészetét mutatnák be, a spektrum óhatatlanul szűkülne, s a kötetbe csak a későbbi generációkra erős hatást gyakorló mesterek kerülhetnének be.
Az antológiába azokat a költőket vették fel, akik a XX. században születtek, de első kötetük 1945 után jelent meg. A mű többé-kevésbé generációról, generációra építkezve mutatja be az alkotókat. A teljesség igényének szem előtt tartásával a szerkesztők külön fejezetben ismertetik meg az olvasót az általuk választott korszak dialektusban verselőivel. Az utóbbi fél évszázad olasz költői világát hasonló igényességgel és terjedelemben összefogó, hiánypótló mű nélkülözhetetlen mindazoknak, akik kutatják, tanulják vagy egyszerűen csak szeretik az olasz irodalmat.

(Németh Gabriella)

Quel terribile 1956: i verbali della direzione comunista tra il XX Congresso del PCUS e l'VIII Congresso del PCI /a cura di Maria Luisa Righi. introd. di Renzo Martinelli, con una premessa di Giuseppe Vacca. -Roma: Ed. Riuniti. 1996. - LVII, 286 p. . -(Biblioteca di storia)
ISBN 88 359 4178 4

A kötet rendkívüli érdeklődésre számot tartó anyaga az Olasz Kommunista Párt vezetőségi üléseinek az 1956-os forradalommal kapcsolatos jegyzőkönyveit gyűjti össze. Pontosan nyomon követhetővé teszi e „felejthetetlen év" eseményei által a vezetőségen belül kirobbant alapvető elvi kérdések körüli viták menetét és kimenetelét. Eddig ismeretlen anyagokat tesz közzé Hruscsovról, a desztalinizációról, a kommunista pártok között kialakult új kapcsolatokról. Ismerteti a magyar eseményeket, a szovjet csapatok bevonulását, a fentiek hatására az olasz baloldali értelmiségen belüli átértékelődési folyamatot, az Olasz Kommunista Párt megújulásának történetét. Csakis mindezen problémák részletes és együttes vizsgálata teszi lehetővé, hogy az olasz baloldalon belül végbement szemléleti változások egyértelművé és magától értetődővé váljanak. A mű a jegyzőkönyveken kívül nagy mennyiségű eddig kiadatlan dokumentumot is tartalmaz.

(Németh Gabriella)

Rieder, Heinz: Die Völker läuten Sturm. Die europäische Revolution 1848/49.
Casimir Katz Verlag, Gernsbach, 1997. 266 p. Ill.
ISBN 3-925825-45-2

Az 1948-49-es forradalmak, melyek egész Európát megrázták, nem elszigetelt megmozdulások voltak,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

hanem a határokon túlmutatva számos vonatkozásban összekötötték a nemzeteket. Bebizonyosodott, hogy a régi rend nem képes szembenézni az új idők kihívásaival. A szerző részletesen elemzi a forradalmak okait, hátterét és következményeit, összefüggéseiket és az egyedi eseményeket. Párizs, Bécs, Berlin, Pest, Milano és Prága sajátos színhelyei a történéseknek, a csendes utcai felvonulásoktól a lángoló kastélyokig és heves barikád-harcokig.

Noha a forradalmak kudarcot vallottak, mégsem voltak eredménytelenek. Közvetlen vívmányuk a jobbágyság felszabadítása, később beérő gyümölcsei pedig a német és az olasz egység, a liberális jogállamiság létrejötte és a munkásosztály jogainak elismerése. Sok akkor megfogalmazott követelés ma már magától értetődő, mint pl. a demokratikus szabadságjogok, a törvény előtti egyenlőség, a sajtó- és szólásszabadság.

Gazdag korabeli képanyag, metszetek és sajtóillusztrációk elevenítik meg a drámai eseményeket, amelyek ismerete nélkül mai történelmünk sem érthető.

A szerző 1911-ben született Bécs mellett, hosszú évekig a bécsi városi könyvtár igazgatója volt. Számos biográfia szerzője és az osztrák Pen Club tagja.

(Loránt Istvánné)

Senz, Ingomar (Hrsg.):Donauschwäbische Geschichte. Bd. 2. Wirtschaftliche Autarkie und politische Entfremdung 1806 bis 1918. Universitas Verl, München, 1997. 462 p.
ISBN 3-8004-1347-7

A dunai svábok történetének első átfogó tudományos igényű feldolgozását a közreadó három kötetben tervezi megjelentetni. Ennek önmagában is lezárt középső része jelent meg elsőként.

A dunai sváb népcsoport a németség történetének legfiatalabb, 300 éves múltra visszatekintő törzse. Az egyetlen olyan német törzs, amely az anyaországon kívül, a Kárpát-medencében élt és szerveződött társadalmilag és nyelvileg is nagyjából egységessé. A török pusztítás után elnéptelenedett Magyarország kijelölt területeire a XVIII. század folyamán VI. Károly, Mária Terézia és II. József három nagy hullámban telepített be különböző német népcsoportokat. Őket először a helyi lakosok, majd (Erdély kivételével) önmaguk is egységesen magyarországi sváboknak nevezték. Trianon után vált szükségessé az új „dunai sváb" elnevezés, amelybe a megváltozott határon kívül rekedt németek is beletartoznak.

A kötet nyomon követi a német nemzetiség XIX. századi fejlődését. A németajkú városi polgárság nehezebben szerveződött, sok helyen még korábban kivívott pozícióit is elvesztette. Sokkal dinamikusabban gyarapodtak a vidéki sváb települések, amelyek közül többet önmaguk alapítottak. Szorgalmas munkával létrehozott virágzó gazdaságuk mellett nemzeti önazonosságukat is fenntartották. Az egyes szerzők részletesen elemzik a német nemzetiség Kárpát-medencén belüli gazdasági, szociális, politikai és kulturális fejlődését. Időrendben bemutatják életük egyes területeit, az iskolaügy, egyházi élet, kulturális és gazdasági szervezetek, publicisztika stb. kérdéseit, érintik az „elmagyarosítás" jelenségét is. Összességében egy önerejéből jelentős eredményeket felmutató, a befogadó nemzet gazdasági és szellemi fejlődését segítő, harcaiban résztvevő, de önazonosságát is megőrző népcsoportot ismerünk meg e munkából.

A mai magyar olvasó szempontjából fontos és tanulságos a legnagyobb hazai nemzeti kisebbség történetének ismerete, amely napjainkban is egységesen küzd parlamenti képviseletéért.

Ingomar Senz a Bácskában született 1936-ban. Gimnáziumi tanár. Több németországi dunai sváb szervezetnek tagja és aktív résztvevője, számos hasonló témájú könyv szerzője.

(Loránt Istvánné)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Tamussino, Ursula: Maria von Ungarn. Ein Leben im Dienst der Casa de Austria. Verl. Styria, Graz, Wien, Köln, 1998. 336 p.
ISBN 3-222-12641-0

Mária a Habsburg ház hercegnője, Magyarország és Csehország királynéja, Németalföld helytartója volt a mozgalmas XVI. század első felében. Alakja az eddigi történetírásban bátyjának, V. Károly német-római császárnak az árnyékában maradt. A kortársak csodálták intelligenciáját, politikai rátermettségét. Életében tisztelték és tartottak tőle, halála után viszont elfelejtették. Ez az első átfogó, életét és munkásságát elemző életrajz.
Máriát már csecsemőként eljegyezték a későbbi II. Lajossal, akinek rövid uralkodása a töröktől való fenyegetettség jegyében telt. A király 1526-ban a csatamezőn elesett. Ezután az özvegy egész életét a Habsburg dinasztia céljainak szolgálatába állította. 25 éves korától Németalföld kormányzójává nevezte ki a császár. Miután V. Károly területeket hódított a franciáktól, Mária további 17 tartomány helytartója lett. Feladatát energikusan és nagy körültekintéssel végezte. Fejlesztette a holland tengeri flottát, erődöket épített a magyarországi tapasztalatok alapján, Antwerpent felvirágoztatta. Rendkívüli asszony volt. Politikai éleslátása, stratégiai gondolkodása, vasakarata, férfias fizikai állóképessége a hálátlan feladatok megoldásában is segítette. Bátyjával, a császárral jó taktikai érzékkel harmonikusan együttműködött, de merte vállalni a reformáció tanai iránti érdeklődést is. Mária zene- és művészetkedvelő volt, bátran lovagolt és vadászott. Ha önállóan uralkodhatott volna, talán a történelem egyik legnagyobb alakja válik belőle.
Ursula Tamussino 1937-ben született Münchenben. Német és angol irodalmat hallgatott Németországban, majd Bécsben színháztudományi tanulmányokat folytatott. Egy bécsi magániskolában tanít.

(Loránt Istvánné)

Teleky, Richard: Hungarian Rhapsodies. Essays on ethnicity, Identity, a. Culture. Seattle - London 1998. Univ. of Washington Press - Univ. of British Columbia Press. ISBN 0-7748-0624-9

Teleky Richard Kanadában, illetve Amerikában élő harmadik generációs magyar szerző.
Felnőtt fejjel tanult meg magyarul, erős a késztetés benne, hogy megértse, etnikai hovatartozása hogyan játszott szerepet élete alakulásában. Mint írja „Etnikai hovatartozásom felismerésének segítségével felfedeztem saját életem öntörvényűségét. Nem kifejezetten a gyökereket kerestem, célom sokkal inkább a gyökértelenség megértése volt – hogyan jutottam el ezáltal egy másfajta létezési módhoz."
Világos stílusban, érzékenyen, humorral átszőve ír egy sor amerikai számára igencsak fontos témáról – hogyan békíthető össze jelenlegi identitásuk egy más országból hozott, sokszor csak a gének ben jelen lévő szellemi örökséggel.
Egy másik magyar származású amerikai, Louis J. Éltető így méltatja a művet: „Teleky képes volt rá, hogy kapcsolatot teremtsen Magyarország, a magyar-eredetűség (Hungarian-ness) és az egyetemes kultúra, az egyetemes emberi lét között."

(Kaibinger Károlyné)

Toso, Fiorenzo: Frammenti d'Europa:guida alle minoranze etnico-linguistiche e ai fermenti autonomisti /Fiorenzo Toso : pres. di Enzo Bettizza. - Milano : Baldini (Castoldi. 1996. - 467 p. . - (I saggi : 74)
ISBN 88 8598 983 7

Az átmenetek, némi iróniával úgyis mondhatnánk, az „új felvilágosodás" korszakát éljük. A mű a posztkommunista időszak eddig legteljesebb etnográfiai enciklopédiáját tárja az olvasó elé. Ez a rendkívüli gondossággal megírt dokumentumokban bővelkedő hatalmas tudományos vállalkozás első alkalommal teszi történelmi, kulturális, társadalmi és

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

politikai szempontból analitikus vizsgálat tárgyává a fentebb említett és máig befejezetlen átmeneti időszak felvetette problémákat. Mit fed a nemzeti kisebbség, a népcsoport fogalma? Mi közelíti azt a nemzetfogalomhoz és mi távolítja el attól? Mi a különbség a nyelvek, a dialektusok vagy egy egészen kis területen élők sajátos nyelvi kifejezésmódja között? Mi a magyarázata, hogy például a baszk mint kisebbség sokkal könnyebben meghatározható, mint a gyakorlatilag ugyanolyan törekvéseket magáénak valló, ugyanazon területen élő boszniai muzulmánok, szerbek vagy horvátok csoportja? Hol van a határ, amelyet átlépve kulturális és politikai mesterfogásokkal pszeudoidentitás-tudattal bíró államokat lehet létrehozni? Mindezek a kérdések a távoli Csecsenföldtől kezdve egészen Európáig égető aktualitással bírnak. A problémára a szerző egyszerre ad hosszas tudományos megfigyeléseken alapuló összefoglaló és egyben a részletekre is kiterjedő választ. Több mint négyszáz oldalnyi terjedelmű könyve egyedülálló mű. Több, mint könyv. A 80-as években megkezdődött és sok tekintetben vitatható előjelű „nemzeti újjáéledés" nagyszótára.

(Németh Gabriella)

" Nem szabad díjat szedni a könyvtári kölcsönzésért – effélét még javasolni is szentségtörés!" Ez volt a világos politikai tanulsága annak a rövid, de heves vitának, amely 1997 karácsonyán zajlott le Finnországban.

Ezt a nyomatékos tanácsot a pénzügyminiszter kapta, Sauli Niinistö, aki tekintélyes politikus, elnöke az egyik legnagyobb finn pártnak, a Konzervatív Pártnak. Javasolta a kölcsönzési díj bevezetését, a helyi önkormányzatok bevételeinek növelésére. Nyilvánvalóan az volt a szándéka, hogy kipuhatolja a közvéleményt erről a kérdésről, ötlete azonban egyik napról a másikra csaknem politikai öngyilkossággá vált. Még saját pártjának főtitkára is kénytelen volt magyarázkodni és elhatárolni magát a javaslattól, amikor néhány nap múlva az első indulatos reakciók megérkeztek. Minden egyes főszerkesztő, minden közíró, minden tévé- és rádiókommentátor panaszkodott, hogy ez már mégiscsak sok! Sok kiváltságunktól megfoszthatnak minket a nehezülő gazdasági helyzetben, de a könyvtárhoz ne nyúljanak! A médiumok nem maradtak egyedül felháborodásuk kinyilvánításában. A munkahelyeken, az utcán, a kávéházakban ugyanazokat a harcias érveket lehetett hallani:"Ha már mindenért megadóztatnak, legalább az információhoz és a kultúrához hadd jussunk hozzá szabadon!"

(T. Haavistónak, a Finn Könyvtáregyesület elnökének cikkéből, Information Europe. 1998. 1. sz. 28.p.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

CD-ROM BEMUTATÓ

Vas Megye Irodalma 1965-1994*

Válogatott bibliográfia és repertórium
Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, 1996.

A címben említett bibliográfia sokáig a *Vasi Szemle* mellékleteként jelent meg, jelenleg pedig önállóan. (Az átalakulásról *Nagyné Piroska Lilla* írt *A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője*, 1998. 1. számában, a 36-37. lapon.) A bibliográfia eddigi használói bizonyára örömmel fogadják azt a lehetőséget, hogy most harminc év, azaz 120 füzet anyagában egyszerre lehet keresni a megyei könyvtár által kiadott adatbázisban. (A bibliográfiát 1964-1972 között *Bánó Zsuzsa* és *Takács Miklós*, 1972-1981 között *Dalmi Kálmánné* és *Takács Miklós* szerkesztette, 1982-től pedig *Takács Miklós* és *Zsámpárné Szalay Mária*, az adatbázishoz használt szoftver fejlesztője a budapesti ARCANUM Databases, több jól ismert és népszerű CD-ROM kiadója.)

Adatbázis formájában könnyebben lehet használni az anyagot, több szempont szerint lehet benne keresni, ugyanakkor szükséges hozzá megfelelő számítógép, CD-ROM-olvasó. Mivel a használók többsége könyvtárban fogja használni, ehhez ott minden bizonnyal a megfelelő segítséget is megkapják.

Ha kézbe vesszük a lemezt, a dobozáról általános információt kaphatunk róla (cím, a lemez készítői), a hátoldalon pedig elsősorban a lemez tartalmáról. Belül részletes, nyolcoldalas keresési segédlet található az alábbi témakörökkel: Installálás; Indítás; A rekord felépítése (könyv és cikk külön, 9 illetve 6 mezővel); Keresés; Az index szótár használata; Megjelenítés; Nyomtatás.

Ismertetésünkben elsősorban az adatbázis tartalmával foglalkozunk, s csak feltétlenül szükséges esetben utalunk a keresés módszereire. Adottnak vesszük tehát, hogy sikerült az adatbázist telepíteni, s most elindítani. A nyitó képernyőn a felső sorban az Alt billentyűvel aktivizálható funkciókat találjuk (Keresés, Megjelenítés; Nyomtatás; Opció; Kilépés), az alsó sorban pedig a közvetlenül használható billentyűkről kapunk információt (pl. F2 – Index, F5 – Operátorok). A kettő között öt nagy csoportot találunk (Műveletek; Készülő halmaz; Mutatók; Kérdések; Operátor).

* A Vasi Honismereti és Helytörténeti Közleményekben. 1998. 3.sz. 84–88. p. megjelent írás rövidített változata.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A mutatók a következők: A dokumentum típusa; Kiadási adatok; Cím; Megjegyzés; Tárgyszavak; Folyóirat címe; Nevek.

A Kérdések csoportban mozogva lehet eldönteni, hogy melyik indexben (itteni megfogalmazás szerint Mutatók) akarjuk kezdeni a keresést. Az adatbázisban található anyagot akkor tudjuk legkönnyebben áttekinteni, ha az F2 billentyűvel a megfelelő mutatóhoz tartozó keresőelemeket áttekintjük. Ezek természetesen kombinálhatók is egymással (hogy milyen operátorral, abban segít a műveletek leírása), ez különösen akkor fontos, ha egy adott fogalomhoz túl sok tétel kapcsolódik. Ez érvényes a dokumentumtípus szerinti bontásra, ahol összesen 3 csoportot találunk az alábbi megoszlásban: Cikk 18 506, Ikk 1, Könyv 4825. Látható, hogy valójában két nagy csoportról van szó, a plusz egy tétel elírás folytán kerülhetett be. Más adatbázisokat ismerve ez az egy elírás több mint 20 000 tétel közül nagyon jó aránynak tekinthető.

A borító szövege szerint: *„A VMI magyar és külföldi periodikumok (évi 400-700 féle) és könyvek anyagából válogatott 23 338 bibliográfiai tételt tartalmaz, amely a jelenlegi és a történelmi Vas megye területének történelmére, társadalmára, földrajzára, gazdaságára, kultúrájára, személyiségeire vonatkozik."* Némileg megtévesztő ez a megfogalmazás, mert úgy tűnik belőle, mintha a lapok évenkénti féleségéről lenne szó, az is nagy szám persze, hogy összesen, a teljes időszak során 742 féle lapból került be legalább egy tétel az adatbázisba.

Az összes tétel évek szerinti megoszlása az alábbi: *1965*: 666, *1966*: 901, *1967*: 691, *1968*: 703, *1969*: 846, *1970*: 950, *1971*: 1391, *1972*: 1613, *1973*: 1358, *1974*: 863, *1975*: 757, *1976*: 745, *1977*: 802, *1978*: 779, *1979*: 816, *1980*: 679, *1981*: 643, *1982*: 618, *1983*: 693, *1984*: 711, *1985*: 693, *1986*: 636, *1987*: 701, *1988*: 619, *1989*: 570, *1990*: 586, *1991*: 612, *1992*: 496, *1993*: 583, *1994*: 558

Az 1971-1973 közötti évek jelentették tehát a csúcsot, azóta nagyobb mértékben szelektálnak.

A lapok közül az alábiakból került be legalább 100 tétel az adatbázisba: Vas Népe 7677 (az összes tétel csaknem egyharmada ebből az egy lapból került ki), Vasi Szemle 1810, Vasi Propagandista 403, Népszabadság 348, Vasi Honismereti Közlemények 343, Életünk 272, Magyar Nemzet 213, A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője (1975-ig A Vas Megyei Könyvtárközi Bizottság Értesítője címen) 205, Népszava 183, Magyar Hírlap 150, Vasvármegye 146, Magyar Mezőgazdaság 119, Könyvtáros 116, Szabad Föld 115, Területi Statisztika 113, Képes Újság 100. Találhatók tehát köztük a legfontosabb helyi lapok, az országos napilapok és néhány általános vagy adott szakterülethez kapcsolódó országos lap. A listára fel nem kerültek között természetesen már ezek vannak többségben.

Az *1. sz. táblázatban* évenkénti megoszlásban foglaljuk össze a ranglista első tíz helyén szereplő lapból átvett tételeket.

Látható, hogy az utóbbi időben a helyi sajtótermékek közül a Vas Népe mellett a Vasi Szemléből és a Vasi Honismereti Közleményekből felvett cikkek szerepelnek nagyobb számban, az országos napilapokból bekerült cikkek száma elég alacsony, 1994-ben a Magyar Hírlap a Heti Észak-Dunántúl mellékletnek közönhette a viszonylag nagyobb tételszámot. A Vasi Propagandistából átvett tételek természetszerűleg maradtak el, a Vasi Honismereti Közlemények 1976-ban és 1982-ben nem jelent meg, s valójában az 1981-es Gothard-emlékszám is megtalálható, csak könyvként felvéve, ugyanakkor A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője esetében az 1983-as és 1986-os év sajnálatos módon teljesen kimaradt.

A tárgyszavak között a fogalmak mellett földrajzi neveket is találhatunk, a legtöbbször szereplők listája nem jelenthet különösebb meglepetést (Szombathely 5798, Vas megye 5388, Kőszeg 1010, Körmend 478, Celldömölk 368, Szentgotthárd 272, Vasvár 214, Csepreg 121), de természetesen a kisebb településeket is megtalálhatjuk több-kevesebb tétel-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

1. sz. táblázat
A ranglista első tíz helyén álló lapokból átvett tételek száma évenkénti bontásban

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Vas Népe	227	368	269	210	353	445	545	568	427	272	175	210	245	224	231
Vasi Szemle	61	67	70	65	57	58	73	79	74	62	68	46	61	55	55
Vasi Propagandista										12	17	12	20	17	21
Népszabadság	16	17	7	5	14	8	33	27	20	20	22	11	11	10	12
Vasi Honismereti Közlemények										8	9		8	4	4
Életünk	6	11	11	9	7	7	18	15	18	19	18	17	9	7	7
A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője							12	14	12	10	7	7	9	9	9
Magyar Nemzet	8	3	11	8	12	6	26	13	10	9	7	8	7	8	4
Népszava	9	2	3	4	12	6	6	12	8	17	11	17	9	11	10
Magyar hírlap				2	6		22	12	4	2	1	10	7	8	8

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Vas Népe	194	180	191	227	278	254	244	246	187	161	132	162	143	153	153
Vasi Szemle	51	42	58	57	54	44	42	60	59	78	72	67	59	65	56
Vasi Propagandista	12	19	32	38	45	45	50	35	23						
Népszabadság	14	13	18	5	9	13	8	5	8	4	4	1	2	5	6
Vasi Honismereti Közlemények	8			14	10	11	27	29	29	31	26	37	25	31	32
Életünk	1	8	2	18	25	2	11	4	4	3		4	1	5	5
A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője	7	7	6		17	13		13	6	5	9	9	7	9	7
Magyar Nemzet	12	7	9	5	9	12	4	2	1	2	1	3	1	2	3
Népszava	5	9	4	7	4	3	3	3	4		2	2			
Magyar hírlap	5	5	2	3	8	6	4	11	3	4	1	2	3	2	9

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

lel, pl. Acsád 30, Alsóbük 1, Alsóőr 11, Alsópaty 2 stb., érdemes tehát mindenkinek itt tájékozódnia az őt érdeklő helyről.

Több mint 5500 személy szerepel szerzőként a Nevek mutatójában.

Nem kell azonban azt gondolni, hogy csak itt érdemes személyeket szerzőként keresni. A könyvek között a monografikus művek mellett szerepelnek önkormányzati jegyzőkönyvek, iskolai értesítők, évkönyvek, szakdolgozatok, egyéb kéziratok, továbbá több szerző munkáit összefoglaló tanulmánygyűjtemények is. Ezek esetében a tartalom a megjegyzés rovatba kerül, az egyes írások szerzői itt és a tárgyszavak között szerepelnek, a nevek között nem.

Abban az esetben, ha valakinek az összes művét meg akarjuk találni, több helyen is meg kell néznünk, a *Tárgyszavak* és a *Cím, megjegyzés* mutatóban is. A tárgyszavak között így együtt találhatjuk az egy adott személyről szóló közleményeket és az általa írt művek egy részét. Mégis itt érdemes azonban inkább keresni, mint a *Cím, megjegyzés* mutatóban, mivel az szavanként lett indexelve. Ennek az a következménye, hogy a nevek és a tárgyszavak mutatójával ellentétben nem látjuk egy adott személy teljes nevét, csak külön-külön annak elemeit, így azt megtudhatjuk az indexből, hogy 177-szer szerepel a Szabó vezetéknév, azt azonban, hogy kik szerepelnek itt és hányszor, már csak az összes tétel áttekintése után tudhatjuk meg.

Itt már az AND operátor (a logikai ÉS) sem segít mindig, mert a SZABÓ AND JÓZSEF műveletre nemcsak azokat a tételeket kapjuk meg, amelyekben ez a két elem összekapcsolódik. Ahhoz, hogy csak a Szabó Józsefeket kapjuk meg, ahhoz már a (W) helyzeti operátor használatát is meg kell tanulni, ilyen részletekbe azonban nem akarunk menni az ismertetésben.

A megjegyzés rovatban egy tételben, de analitikusan feltárt tanulmánykötetek arra utalnak, hogy valójában az eredetileg megállapított tételszámnál több közlemény került be az adatbázisba. Ezt tovább növelik egyes esetekben a megjegyzés rovatban szereplő további tételek, például *Weöres Sándor 75 éves* cím alatt a megjegyzésben 16 cikk adatait sorolják fel. Máskor egy adott közleményre vonatkozó ismertetések kerültek a megjegyzések közé, ami azt is jelenti, hogy egyes lapokból több cikk is bekerült, mint amit a mutató alapján meg tudtunk állapítani, illetve lehetnek olyan lapok is, amelyek csak itt szerepelnek.

A tanulmánygyűjtemények visszakeresésekor arra érdemes még figyelni, hogy ezekhez természetesen sok tárgyszó is tartozik, s nem mindig könnyű azt megállapítani, hogy melyik tárgyszó melyik közleményre vonatkozik.

A sorozati címek mutatóját szintén szavanként indexelték, tehát nem az egyes sorozati címekre, hanem azok egyes szavaira tudunk itt keresni. Viszonylag kevés szó szerepel itt, kb. 700.

Sajtórepertóriumok tárgyszó alatt keresve az alábbi munkákról szerzünk tudomást az adatbázisból: A Jelentkezünk repertóriuma 1-25.sz., A Vasi Szemle repertóriuma 1933-1976., Életünk: repertórium 1963-1982., Vasi Honismereti Közlemények 1974-1986., A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője 1971-1990. A Vasi Szemle repertóriuma: 2. köt., 1977-1992, a bibliográfia és a folyóirat tárgyszavak kombinációjával még megkapjuk Az „Írott Kő" c. folyóirat története és repertóriuma 1926-1937, 1942-1944 című egyetemi szakdolgozatot is. (Itt természetesen még nem szerepel a Vasi Honismereti Közlemények anyagát 1994-ig feldolgozó repertórium.) Mivel a repertóriumok teljességre törekvően tárják fel anyagukat, az ismertetett adatbázis mellett érdemes ezeket is forgatni addig, amíg nem lesz azoknak is elektronikus változatuk, ugyanakkor abban is reménykedünk, hogy a megyei könyvtárnak lesz arra is lehetősége, hogy az adatbázist az újabb évek anyagával kiegészítve is megjelentesse.

Addig is minden dicséretet megérdemelnek a hasonló intézmények között úttörő vállalkozásukért.

Murányi Péter

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Jelentkezési felhívás

új könyvtárosasszisztens-képző tanfolyamra az OMIKK-ban

Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár új könyvtárosasszisztens-képző tanfolyamot indít, amelyre ezúton felvételt hirdet. A tanfolyam a művelődési és közoktatási miniszter 10/1995. (IX. 22.) sz. rendelete alapján szerveződik. Időtartama hozzávetőlegesen 1 év, féléves megosztással. Az oktatás elsősorban gyakorlati jellegű, amely a vizsgakövetelményekben is érvényesül. Az új tanfolyam elnevezésben azonos ugyan a korábbi „könyvtáros asszisztens" tanfolyammal, de tartamában és képesítési elismertségében nem. Rövidebb a képzési idő, szűkebb a tematika, következésképpen a képesítési fokozat is alacsonyabb. Így a 2/1997. (I. 31.) MKM módosító rendelete alapján végzett hallgató munkaköre: könyvtáros asszisztens, amely D kategóriájú besorolásnak felel meg.

Tanfolyamunkra elsősorban azoknak az érettségizett hallgatóknak a jelentkezését várjuk – *1999. augusztus 10-ig* bezárólag –, akik a könyvtári munka gyakorlatát akarják rövid idő alatt elsajátítani és a szövegszerkesztésben is jártasságot kívánnak szerezni.

A tanfolyam kezdési időpontja szeptember.

A tanfolyam részvételi díja félévenként 30 000 forint.

A záróvizsga költsége előreláthatóan 5-6000 forint.

A foglalkozásokat hetenként egy alkalommal, várhatóan csütörtöki napokon tartjuk 8 órától 17 óráig. (12 órától 13 óráig ebédszünet). Felvételi vizsga nincs. A jegyzetellátásról kölcsönzéssel gondoskodunk. A felvételről mindenki írásbeli értesítést kap, akkor közöljük az oktatás indulásának pontos idejét is. Júliusban és augusztusban a tanítás szünetel.

Jelentkezésüket írásban kérjük beadni a következő címre:

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
1088 Budapest, Múzeum utca 17.
„Könyvtárosasszisztens-képzés 1999"

További felvilágosítás kérhető: Mártyán Gyulától (338-2300/154 mellék)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVSZEMLE

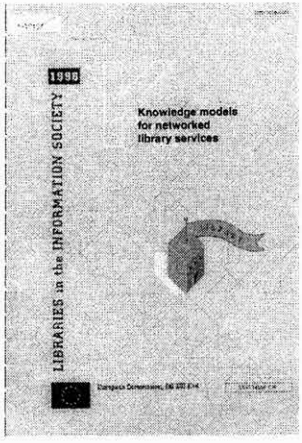
A „behálózott" könyvtár

Talán – biztosan – túlzás *Mackenzie Owen* és *Wiercx* könyve kapcsán *Szontágh Gusztáv*ot idézni, mégis engedtessék meg nekem, hogy ideírjam a szállóigévé vált felkiáltást „Uraim, le a kalapokkal!"

Miért ez a lelkesedés? Miért tartom nagyon jó és hasznos könyvnek a szóban forgó munkát (amely egyébként az Európai Bizottság DG XIII - E 4 osztálya által kezdeményezett vizsgálat zárójelentése)? A könyvtárostársadalom elbizonytalanodása, megosztottsága, enyhe (vagy talán nem is olyan enyhe) skizofréniája, jövőképének összekuszálódása idején nagy öröm olyan könyvet olvasni, amelyik „helyére teszi a dolgokat". Ez a könyv, úgy tűnik, olyan nagyon alaposan, tudományos pontossággal és objektivitással – sine ira et studio – elemzi a könyvtár szerepét és funkcióit az elektronikus, háló beszőtte világban, s az elemzés eredményeként a jövő könyvtárának három olyan modelljét mutatja be, amely példaként szolgálhat bármely könyvtárnak fejlesztési terve kidolgozásához.

Már az előszóban hangsúlyt kap az a gondolat, amely azután vörös fonalként végighúzódik az egész könyvön, s expressis verbis is kimondatik: nem az elektronikus könyvtár a cél, hanem az *integrált könyvtár*, amelyben egyaránt megtalálhatók a hagyományos publikációk és az új elektronikus dokumentumok, amelyben a felhasználó hozzájut a fizikai valójában jelenlévő állományhoz éppúgy, mint – a hálózat révén – a világ bármely sarkában vagy éppen a hálózatban található elektronikus és nem-elektronikus forrásokhoz. Az integrálás – ez az igazi kihívás.A vizsgálódás célját a következőkben határozták meg:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

MACKENZIE OWEN, J.S. – WIERCX, A. Knowledge models for networked library services / authors J.S. Mackenzie Owen and A. Wiercx ; publ. by the European Commission. - Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1996. - IX, 190 p. ; 30 cm. - (Libraries in the information society)
Bibliogr.: p. 143-155.
ISBN 92-827-5838-9

- megvizsgálni, hogyan alakítja a könyvtár ismeretközvetítő szerepét az állományon alapuló szolgáltatások kombinálása a külső forrásokhoz való hozzáférés különböző lehetőségeivel,
- számbavenni a könyvtárhasználók sajátos igényeit a szolgáltatások iránt, olyan könyvtári környezetben, amelyre a fokozódó interaktivitás jellemző, kijelölni a könyvtár ismeretközvetítő potenciáljának fejlesztési lehetőségeit és a segítségnyújtás módszereit,
- a vizsgálat eredményeinek figyelembe vételével kidolgozni a beszerzés, kölcsönzés, referensz szolgálat olyan új modelljét, amely integrálja a hagyományos és hálózati hozzáférés funkcióit.

A tanulmány három részből áll. A háttér felvázolása után a vizsgálat eredményein alapuló helyzetelemzés következik, s végül a modelleknek („forgatókönyveknek") a bemutatása.

Az első rész tehát a vizsgálódás hátterét vázolja fel. A könyvtár az információs lánc részeként kapcsolatot teremt az ismeretforrások és felhasználók között. Feladatát három alapvető funkciója révén valósítja meg:

- sajátos tájékoztató eszközeivel (katalógusok, bibliográfiai segédletek stb.) „ablakot" nyit a hozzáférhető ismeretforrásokra. A könyvtárhasználó ezen az „ablakon" keresztül áttekinti a kínálatot, és kiválasztja azokat az anyagokat, amelyektől feltételezi, hogy kielégítik az igényeit,
- a felhasználó rendelkezésére bocsátja a kiválasztott anyagokat,
- segítséget nyújt – a legváltozatosabb módszerekkel – a felhasználónak az információkeresés és -hozzáférés bonyolult folyamatában.

A könyvtárak történeti fejlődésének fő jellegzetessége, hogy egyre tágították a hozzáférhető dokumentumok körét, és túllépve a könyvtár falain információközvetítő potenciáljukat szinte „határtalanná" tették.

Az információs technika fejlődése és a hálózatok kiépülése ezt a folyamatot teljesítette ki. A „hálózatosodás" ugyanakkor jelentős módosulásokat okoz a könyvtár ismeretközvetítő tevékenységében. Amikor a felhasználók egyre szélesebb rétegei férhetnek hozzá közvetlenül – a háló révén – az ismeretforrásokhoz, a könyvtárnak újra kell fogalmaznia feladatait, szerepét. Milyen mértékben tudja fontossá tenni magát a felhasználók számára, tud-e s hogyan többletértéket hozzáadni az információkhoz, hagyományos funkciói – a beszerzés, katalogizálás, indexelés, kölcsönzés, referensz tevékenység – megőrzik-e jelentőségüket, érvényesek maradnak-e az elektronikus hálózati információ kontextusában? Milyen szolgáltatásokat, milyen segítséget, támogatást, eligazítást igényelnek a könyvtárhasználók? Ilyen s ehhez hasonló kérdésekre kell választ találni ahhoz, hogy meg lehessen határozni, milyen irányban kell a könyvtáraknak haladniuk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Hálózatokról szólván, a szerzők – a könyvtárak vonatkozásában – négy hálótípust különböztetnek meg:

- a könyvtárakat összekötő hálózat lehetővé teszi számukra az együttműködést, az erőforrások jobb kihasználását, a bibliográfiai adatok és a dokumentumok kölcsönös átadását, az olvasók számára pedig hozzáférést biztosít más könyvtárak állományához (pl. az OPAC segítségével),
- a könyvtár belső hálózata lehetővé teszi az információk belső forgalmát,
- a könyvtárat fenntartó intézmény (egyetemi campus, intézet, vállalat) belső hálózatán keresztül az intézmény munkatársai, az egyetem tanárai, diákjai hozzáférhetnek a könyvtár szolgáltatásaihoz,
- s végül a világhálózat, az Internet, amely többek között az előbbi hármat is összekapcsolja.

A hálózatba bárhol belépő felhasználó számára ma már nincs értelme a megkülönböztetésnek, az egész egyetlen integrált hálózatként jelentkezik.
A hálózathoz kapcsolódás szinte korlátlanná teszi a hagyományos nyomtatott dokumentumok elérését, de igazi hasznát, értékét az elektronikus információforrásokhoz való hozzáférés lehetősége adja meg. A könyvtár pedig azáltal, hogy csatlakozik az Internethez, kettős célt valósíthat meg. Egyrészt az olvasó számára biztosítja a hozzáférést a világ ismeretkészletéhez, másrészt saját állományát teszi hozzáférhetővé a világháló „ügyfelei" számára. A könyvtár hagyományos funkciói – a beszerzés, bibliográfiai feltárás, katalogizálás, dokumentumszolgáltatás, felhasználók irányítása – a hálók világában is megmaradnak, csak jelentősen módosulnak.
A szerzők ismertetik azokat a kérdéseket, amelyek az új hálózati-elektronikus környezetben az egyes funkciók kiterjesztésekor felmerülnek (pl. az elektronikus dokumentumok beszerzése, a könyvtár és a kiadók közötti kapcsolat, a hálózati információforrások bibliográfiai számbavétele, katalogizálása, a dokumentumszolgáltatás, különös tekintettel a jogi-pénzügyi kérdésekre). Már itt rámutatnak a hálózatosodás és az elektronizáció két következményére. Drámaian megnőtt az információforrások választéka, és az információk utáni nyomozás – a kereső mechanizmusok és eszközök egyre növekvő száma ellenére (vagy éppen azért) – rendkívül bonyolulttá és nehézzé vált. Ebben az új helyzetben a könyvtárosok állandó döntési helyzetben vannak. (A felhasználók is természetesen – s többek közt ezért őrizheti meg a könyvtár szerepét az ismeretközvetítésben: segíteni tudja a felhasználót a döntésekben.)
Az első rész utolsó fejezete *Könyvtárak a hálózati környezetben* címet viseli (*Libraries in networked environment*), és összefoglalja az európai könyvtárak eredményeit, további feladatait, a problémákat és kihívásokat. A könyvtáraknak integrálódniuk kell a hálózatok világába, s azzal őrizhetik meg helyüket az információs láncban, hogy értékesítik tapasztalataikat és tudásukat a források leírásában, a kereső eszközök kidolgozásában, különleges gyűjteményeket alakítanak ki, s továbbra is vállalják, az elektronikus kiadványok esetében is, az archiválás és megőrzés funkcióit.
A második részben a szerzők az ismeretközvetítés elvi-elméleti elemzését nyújtják. Elemzésük tárgya a jövő könyvtára, amely integrált hozzáférést biztosít minden létező ismeretforráshoz: a nyomtatottakhoz és elektronikusokhoz, a helyben találhatókhoz és a hálózaton elérhetőkhöz.
A könyvtár feladatait az ismeretközvetítésben a szerzők így fogalmazzák meg:

- hozzáférhetővé kell tennie az információforrások legszélesebb skáláját,
- biztosítania kell azokat a kereső mechanizmusokat, amelyekkel a felhasználó azonosítani tudja a releváns forrásokat és lelőhelyeiket,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

- gondoskodnia kell azokról a mechanizmusokról, amelyek segítségével a felhasználó rendelkezésére tudja bocsátani az azonosított információforrásokat.

És itt megint a döntés felelőssége nehezedik a könyvtárosra. (A modern, hálózatba kapcsolt könyvtárakban az opciók skálája drámaian kiszélesedett.) Milyen forrásokkal, milyen kereső rendszerekkel és eszközökkel, milyen dokumentumszolgáltató mechanizmusokkal álljon a felhasználó rendelkezésére? A szerzők szemléletes ábrákkal, diagramokkal szemléltetik a különböző alternatívákat.
A döntések egyik legfontosabbika – tudjuk, hiszen sok szó esik erről mindenütt a könyvtárosok világában – a birtoklás és hozzáférés, az „adott esetben" (just in case) és „csak akkor, amikor kell" (Just in time) közötti választás. A döntésnél – a szerzők véleménye szerint – a következő tényezőket kell figyelembe venni:

- gazdaságosság: főleg a gyakran igényelt anyagoknál előnyösebb a beszerzés,
- elérhetőség: a saját állomány mindig hozzáférhető,
- a minőség: a könyvtár beszerzéskor előválogatást végez(het), s ezzel garantálja a forrás minőségét,
- a hálózathoz való hozzáférés: ha a felhasználó (s esetleg maga a könyvtár is) csak korlátozottan fér a hálózathoz, fontos a helyi állomány fejlesztése,
- a hozzáférés egyszerűsége: a beszerzett dokumetumok könnyen áttekinthető rendszerbe illeszthetők, s így könnyebben elérhetők.

A forráskeresés és -azonosítás módszereinek kiválasztása, az eszközök sokfélesége miatt egyre bonyolultabbá váló keresési folyamat leegyszerűsítése is igen fontos feladata a könyvtárnak. A szerzők néhány javaslatot tesznek erre vonatkozóan: a különböző – azonos tárgykörű, azonos típusú forrásokra vonatkozó – bibliográfiai rendszerek integrálása, egyetlen belépési pont kialakítása, amely úgy működne, mint a könyvtár révén elérhető kereső eszközök és rendszerek térképe, az ismeretközvetítés szakáganként megszervezése, intelligens szoftverek (Web-crawler) alkalmazása. És természetesen a szaktanácsadás a felhasználóknak.
A minőség biztosításában, a hálózati környezet feltételei között, a könyvtárnak döntő szerepe van. Tudjuk, a hálózaton elérhető információk sokszor ellenőrizhetetlenek, semmilyen garancia nincs a minőségükre vonatkozóan. Azok a mechanizmusok, amelyek a nyomtatott dokumentumok minőségét garantálták, nem működnek. A következmény: a viszonylag kis számú magas színvonalú anyag el van rejtve a rengeteg alacsony színvonalú vagy egyenesen használhatatlan anyag tömegében. Ezen a területen van a könyvtárnak, mondhatnánk, a legnagyobb lehetősége az értékhozzáadásra, hiszen a válogatás a könyvtár hagyományos funkciói közé tartozik.
A hálózati információkra vonatkozóan a válogatást kétféleképpen valósíthatjuk meg: a minőségi forrásokat letölti helyi szerverekre (ez tulajdonképpen „elektronikus beszerzés"), valamint listákat állít össze a magas színvonalú forrásokról és olyan szerverekről, amelyek garantálják, hogy ilyen anyagokat sorolnak be a dokumentumaik közé. A listákat azután Gopher menüként vagy WWW lapokként lehet őrizni.
A szerzők azt is javasolják, többek között, hogy a könyvtárak dolgozzanak ki eljárást a hálózati források, forráslelőhelyek, hálózati kiadók minőségi jellemzőinek rögzítésére, osszák meg tapasztalataikat listszervereken keresztül vagy forrásminősítő adatbázisok létrehozásával, szervezzenek konferenciákat, megbeszéléseket a tapasztalatcserére, és minőségellenőrző mechanizmusok kidolgozására.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Ajánlatos lenne a hálózati forrásokhoz minőségjelző mutatókat csatolni. A jelenleg alkalmazott mutatók (pl. az URL – uniform resource locator) csak a lelőhely azonosítására alkalmasak. Most folyik az URC (uniform resource characteristics) kidolgozása. Ez lehetővé teszi majd a forrásoknak szerző, kiadó stb. alapján való azonosítását. Elképzelhető, hogy a jövőben a minőségre utaló jelzetet is csatoljanak ehhez az adatsorhoz.

A minőség kérdéséhez tartozik a hozzáférés minősége is: a keresőprogramok, szoftverek, a technikai berendezés és az infrastruktúra minősége. A könyvtárnak igyekeznie kell – amennyire ez lehetséges – mindenből a lehető legjobbat választani.

Ugyancsak a minőséggel kapcsolatos a nyelv kérdése. Bár a hálózatban hozzáférhető források legnagyobb része angol nyelvű, egyre több a más nyelvű anyag is. A nyelv kérdését nem szabad marginalizálni – hangsúlyozzák a szerzők –, mert a nyelvi nehézségek, ha nem találnak megfelelő megoldást a kezelésükre, Európa sok országában akadályozni fogják a hálózati szolgáltatások fejlesztését és lehetetlenné teszik a könyvtárak számára, hogy tökéletesíthessék munkájukat, és betölthessék ismeretközvetítő szerepüket az információs társadalomban. A kérdésnek ilyenformán stratégiai jelentősége van az európai könyvtáros közösség és a felhasználók számára.

A nyelvi problémák két területen is jelentkezhetnek. Nehézséget okozhat a dokumentumok nyelve és az információkereső eszközök és rendszerek nyelve.

Az előbbi kiküszöbölésére a szerzők azt ajánlják, hogy az URC-be iktassanak be nyelvi kódot is, amely a felhasználó számára lehetővé teszi, hogy azokat a forrásokat válassza ki, amelyeket megért. Sajnos, ezen a területen nem várható gyors megoldás, többek közt azért, mert az európai, nem angolul beszélő országok könyvtáros szervezetei nem vesznek részt eléggé a rendszerek kidolgozásában, szabványosításában, s ezért nincs elegendő „nyomás" a többnyelvűség problémáit megoldó előírások kidolgozására.

Ami az információkereső eszközöket illeti, mivel a fejlesztők főleg amerikaiak, a nyelvi problémát nem tekintik elég fontosnak ahhoz, hogy megoldást keressenek rá. Az európai könyvtáros közösségnek kellene erről gondoskodnia. Nagyon hasznos lenne, ha a könyvtárosok bekapcsolódnának az Európai Bizottság többnyelvűséggel kapcsolatos programjaiba (pl. Telematics Program, Multilingual Information Society Program).

Az új típusú könyvtárban a bibliográfiai leírás – a szerzők értelmezésében – nagyon széles körű fogalom. Magában foglal minden objektumot, amely a felhasználót a keresett ismeretekhez vezeti: a dokumentumot, az eszközöket, a szervezeteket, szolgáltatásokat stb. Az integráció követelménye egy új típusú integrált „katalógust" eredményezhet.

A hálózati források leírása szükségessé teszi a katalogizálási szabályok, formátumok, rendszerek átdolgozását. A szerzők ismertetik az eddig elért eredményeket. Nehéz és költséges feladat áll a könyvtárosok előtt, és a megoldás nem várható a közeljövőben. A fokozottabb együttműködés azonban felgyorsíthatná a folyamatot. Mindenképpen a könyvtárosoknak ragaszkodniuk kell a könyvtári gyakorlatban általános, szigorú követelményekhez, magas színvonalhoz. (A hálózatban hozzáférhető különböző listák, „bibliográfiák", amelyeket kívülállók dolgoztak ki, nem felelnek meg a követelményeknek.)

A hálózati források, forráskutató eszközök, módszerek használata-kezelése a legtöbb felhasználó számára újdonságot jelent. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a könyvtárak alaposan gondolják át, hogyan segítsék őket. Nehéz terep ez, mert nincs elegendő tapasztalat, s a felhasználók ismeretszintje is különböző és változó. A tanácsadás, eligazítás módszereinek széles skáláját kell a rászorulók számára biztosítani, a személyes beszélgetéstől a számítógépes segítő programokig. A szerzők a módszerek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

mellett bemutatják, melyek azok a pontok az ismeretközvetítés folyamatában, amelyeken a felhasználónak segítségre lehet szüksége (pl. a forrástípus kiválasztása, a kereső rendszer kiválasztása stb.) Minden lépésnél dönteni, választani kell a különböző lehetőségek között, pl. hogy a yomtatott vagy elektronikus forrásokat válassza, CD-ROM vagy online adatbázisban keressen (vagy mindkettőben), a megtalált információforrásokat helyben tanulmányozza vagy kölcsönözze ki, fénymásolatot kérjen, s ha a hálózatban van, e-mailen kérjen másolatot stb.

Az internetes világban a könyvtár-kiadó kapcsolat is fontos kérdés. Bár a hálózat lehetővé teszi, hogy a kiadók közvetlenül lépjenek kapcsolatba a felhasználókkal, a könyvtár közvetítésére mind a két félnek szüksége van.

A kiadónak azért, mert így a pénzügyi elszámolás egyszerűbb (egy könyvtár a sok felhasználó helyett), a jogvédelem garantált(abb); a felhasználónak azért, mert egy belépési pontot kell igénybe vennie (a sok kiadó helyett), és nincs magára hagyva a keresésben., A szerzők bemutatják a könyvtár-kiadó kapcsolat néhány lehetőségét.

A könyvtár értéknövelő munkáját tehát a következőkben lehet összegezni: a források és eszközök integrálásával csökkenti a hálózati információszerzés bonyolultságát, a bibliográfiai ellenőrzéssel, előválogatással stb. biztosítja a minőséget, és segítséget nyújt a felhasználóknak. Ezek a könyvtár erősségei, „aktivái" , amelyek biztosítják a versenyképességét és fölényét más szolgáltató vállalkozásokkal szemben.

A könyv harmadik részében a szerzők három könyvtármodellt mutatnak be.

Bevezetésképpen számba veszik azokat a kritériumokat, tényezőket, amelyekre figyelni kell, amikor egy könyvtár megtervezi a hálózati szolgáltatások bevezetését.

Négy ilyen tényezőt sorolnak fel és bontanak ki részletesen:

- a könyvtár műszaki színvonalát, felszereltségét és a környezet fejlettségét,
- a könyvtárhasználók felkészültségét és elvárásait (ezzel kapcsolatban hangsúlyozzák: a könyvtárhasználókat fel kell készíteni, hiszen nagy részük konzervatív és nem szívesen változtat tájékozódási szokásain, fel kell világosítani őket az új szolgáltatások előnyeiről, és nem szabad túl gyorsan haladni a „hi-tech" bevezetésével),
- a személyzet felkészültségét és szakismereteit (nem szabad elfelejteni, hogy sokszor csak egy kis csoport kezdeményezi az áttérést és könnyen elszigetelődhet, az is előfordul, hogy túlzott elvárásokat támasztanak, s csalódás, kiábrándulás lesz az eredmény),
- a rendelkezésre álló vagy megszerezhető anyagi erőforrásokat (nagyon körültekintően kell mérlegelni a befektetéseket, s dönteni kell az új szolgáltatások legyenek-e ingyenesek vagy a felhasználók fizessenek értük).

A bemutatott modellekkel a szerzőknek az a céljuk, hogy segítsenek a könyvtáraknak stratégiájuk kidolgozásában, profiljuk kialakításában, a fejlesztés megtervezésében. Ismét hangsúlyozzák: nem „digitális" könyvtár építéséről van szó. Az igazi kihívás: az elektronikus források, hálózati szolgáltatások és a hagyományos nyomtatott források és szolgáltatások (helyben olvasás) integrálása.

A könyvtárak között nagy különbségek vannak a típus (egyetemi, vállalati, közkönyvtár), a műszaki színvonal, a környezet, az olvasók összetétele, a pénzügyi lehetőségek és nem utolsó sorban az ambíció szempontjából. Olyan modellt kidolgozni, amely minden helyzetre alkalmazható, nem lehet. A szerzők három alapmodellt mutatnak be, s útmutatást adnak a könyvtáraknak, hogyan közelítsék meg ezeket.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az első modell egy olyan könyvtárat ábrázol, amely „önellátó" módon, teljes mértékben felhasználja a hálózati technika adta lehetőségeket és a ma hozzáférhető elektronikus forrásokat. „Ideális" modellről van szó, amely ma még nem létezik, s amely legalábbis rövid távon a legtöbb könyvtár számára elérhetetlen. A leírt könyvtár teljesen hálózatalapú, önállóan el tud látni minden funkciót, amely a hálózat-elvű könyvtártól elvárható, a hagyományos mellett saját elektronikus forrásgyűjteménye van, megteremti saját, külső és belső forrásokra alkalmazott, kereső rendszereit („katalógusait"), és kiépíti saját dokumentumszolgáltató mechanizmusát.

A fejlett országok (Európában elsősorban Anglia és Hollandia) tapasztalatai azt mutatják, hogy lehetséges egy másik megközelítés is, ha létezik kooperatív könyvtári infrastruktúra. A második modell azt mutatja be, hogyan lehet a hálózati funkciókat megosztani könyvtárak és könyvtári szervezetek között úgy, hogy az erőforrások jobb, hatékonyabb kihasználásával minél több könyvtár vezethesse be a hálózati szolgáltatásokat. Ez a modell „kliens-szerver" felépítésű. Lényege: egyes könyvtárak arra összpontosítják tevékenységüket, hogy olvasóikat kiszolgálják, mások pedig vállalják, hogy biztosítják számukra a hálózati szolgáltatásokat. Hagyományosan ez utóbbiak közé tartoznak a nemzeti könyvtárak és az egyes szakterületeket kiszolgáló (főleg egyetemi) könyvtárak.

A szolgáltató könyvtár vállalja a hálózati szolgáltatások teljes körű kiépítését valamely szakterületen, vagy regionálisan. Biztosítja az elektronikus forrásgyűjteményt, keresőrendszert és eszközöket, a dokumentumszolgáltatást. A kliens könyvtár illesztőegységként (interfészként) működik a felhasználó és a szerver között. Két lehetőség van: vagy egyszerűen összekapcsolja a két félt, vagy pedig beépíti a szerver szolgáltatásait a saját struktúrájába.

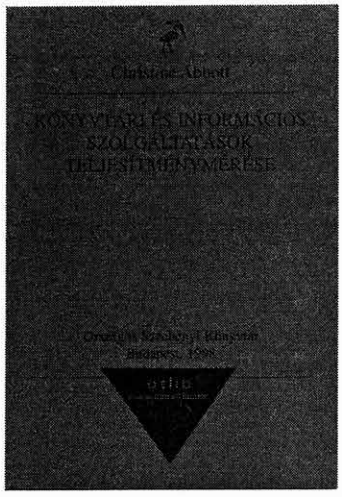
Természetesen a „kliens-szerver" modell még nem az igazi kooperatív háló-modell, az ugyanis feltételezi az együttműködést minden területen: a beszerzésben, a katalogizálásban, a források megosztott használatában, a kiadókkal való kapcsolatban. Ha mindez megtörténik, s az együttműködés teljessé válik, létrejön az a könyvtári infrastruktúra (a „virtuális könyvtár"), amely annyira átlátszó, hogy a felhasználó szemében egyetlen hálózatalapú könyvtárnak tűnik.

Tévedés azonban azt hinni, hogy ilyen körülmények között nem lesz szükség helyi könyvtárakra. Ezek ugyanis olyan ismeretforrásokkal rendelkeznek, amelyeket a megosztott elektronikus könyvtár nem tud biztosítani. Ilyenek a nyomtatott dokumentumok helyi állománya, a különgyűjtemények, az offline elektronikus médiumok (CD-ROM-ok). Amellett az „ismeretekre nyíló ablakot" a helyi igényekhez tudják igazítani, és felhasználóikat is jobban tudják segíteni. Az egyre jobban központosított hálózati szolgáltatások nem csökkentik a helyi könyvtárak jelentőségét.Az első két modell olyan könyvtárakat mutatott be, amelyek úgy működnek, mint ismeretközvetítő mechanizmusok, amelyekben egyre nagyobb szerepet kap a digitalizálás, a hálózathoz való hozzáférés. Az ilyen típusú könyvtár, amely bár fizikai valóság, a távoli felhasználó számára „virtuálisnak" tűnhet. Ez a könyvtár a magasan képzett emberek információs igényeinek kielégítését szolgálja.

A könyvtár azonban nemcsak ismeretközvetítő mechanizmus lehet és kell legyen, hanem olyan hely, „információs tér", ahova az emberek sokszor nem konkrét igénnyel mennek, hanem „csak úgy" információt keresni, cserélni, amelyben az információval kapcsolatos tevékenységek széles körét lehet kifejteni. A harmadik modell ilyen könyvtárat – közkönyvtárat – mutat be.

Természetesen a közkönyvtár is biztosítja látogatói számára az elektronikus forrásokhoz, a világhálóhoz a hozzáférést, de szolgáltatásait a társadalom legszélesebb rétegeinek igényeihez igazítja, s belső tere kialakítását is ezeknek az elvárásoknak rendeli

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

(1.)
ABBOTT, Christine
Könyvtári és információs szolgáltatások teljesítménymérése / Christine Abbott ; [ford. Pálvölgyi Mihály és Téglási Ágnes]; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár]. - Bp. : OSZK, 1998. - 64 p. ; 24 cm. - (Aslib menedzsment füzetek, ISSN 1417-6335)
Eredeti címe: Performance measurement in library and information services
ISBN 963 200 381 0

alá. A modell – közkönyvtárban többek között megtaláljuk az Internet-szobát, az olvasótermet, a multimédia szobát, a gyermeksarkot, a közösségi információszolgáltató helyiséget stb. A modell, a korszerű közkönyvtár struktúráját – egyébként mindhárom modellét – nagyon szemléletes ábrák mutatják be. A szerzők tudják, hogy – főleg a kevésbé fejlett országokban – a könyvtárak áttérése a számítógép és a hálózati technika teljes körű alkalmazására, nem valósítható meg egyik napról a másikra. Ezért a könyv utolsó fejezetében egy háromlépcsős fejlesztési tervet mutatnak be, amely a fő funkciókra lebontva ésszerű, megvalósítható célokat jelöl ki.
A tanulmányt két függelék teszi teljessé. Az első az Internetet mutatja be, a második a könyvben használt fogalmakat magyarázza meg.
Mackenzie Owen és *Wiercx* könyvét olyan hasznosnak tartom, hogy még azt is el tudnám képzelni, hogy magyar fordításban megjelenjen.

M. Fülöp Géza

ASLIB menedzsment füzetek magyar nyelven

Az 1995. évi tankönyvpályázat nyertes munkáinak eredményeként egy újabb füzetsorozattal gazdagodott a magyar nyelvű menedzsment szakirodalom. A sorozat fő mentorát - a magyar származású *Irene Wormell*t – sokan ismerik személyesen is előadásai, kurzusai alapján (pl. Szombathelyen, a Periodika Körből, a BOBCATSSS-konferenciákról). Kezdeményezésének köszönhetően az ASLIB nagyvonalúan hozzájárult a magyar nyelvű változat megjelentetéséhez. A menedzsment *Know How Guide* sorozat eddig kb. tucatnyi füzetéből gondos szakmai válogatás után most öt füzetet fordítottak magyar nyelvre. A füzetek hátlapján említett „*magyar viszonyokhoz igazítás*" elsődlegesen a kiválasztott kötetek témájában érvényesül. Az öt fő téma: a stratégiai tervezés, a marketing, a könyvtárgépesítés, a könyvtári és információs szolgáltatások bevezetése és teljesítménymérése – a mai könyvtári menedzsment tartópillérei is egyben. Ezekre épülve a további kérdések és témák tehetik teljessé a menedzsment újszerű értelmezését, amely már nemcsak a felső vezetés privilégiumaként tárgyalja a vezetési, bevezetési és módszertani ismeretek tárházát, hanem a könyvtári élet minden szegmensére kiterjedően is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Annak ellenére, hogy a hazai menedzsment szakértőitől hasonló füzetsorozat jelent meg („*A könyvtári menedzsment füzetek 1-5.*" 1996-1997-ben) a közölt szakirodalmi szemlék jó bevezetőt és elméleti alapot nyújtanak az Aslib most megjelent füzetsorozatához képest. Az Aslib-füzetekben az elméletet nagyobb részt gyakorlati tanácsok, módszerek követik. A tematikai átfedések részben tetten érhetők (stratégiai tervezés, marketing, TQM), egyes szerzők műveiből is találunk szakirodalmi idézeteket, mégis ennek a sorozatnak más a célja és a célközönsége is.

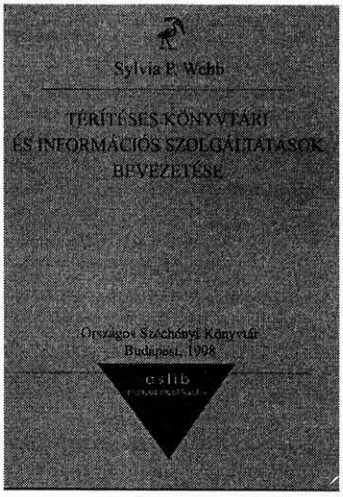
A sorozat fő célja, hogy a menedzsment hazai gyakorlatában még kevésbé ismert területekhez adjon útmutatót. Mivel több területről van szó – a fent említett bibliográfiai sorrendnek megfelelően – a szakirodalmi fehér foltok aránya is hozzávetőlegesen a feltüntetett sorrendet tükrözi. Vagyis, a legkevesebbet a teljesítménymméréssel foglalkozunk, holott ez hiteles alapja lehetne a többi térítéses szolgáltatás bevezetésének is. Ma inkább az alacsony, mondhatni szegényes kereslethez és a többi könyvtár kedvezményes áraihoz igazodó árakról beszélhetünk, és nem a valós szellemi-anyagi ráfordítások arányában állapítunk meg szolgáltatási díjakat. A könyvtárgépesítés hazai tapasztalati szakirodalma is főleg a nagykönyvtárak számítógépes szempontjait helyezi előtérbe. Ám a kis- és középkönyvtárak vezetői *Harbour* füzetével most kifejezetten nekik szóló segédanyagot kapnak kézhez.

A marketing és a stratégiai tervezés hazai viszonylatban jobban feldolgozott irodalmát a füzetek módszertani tanácsai, helyenként maximálisan részletező útmutatói és esettanulmányai teszik nélkülözhetetlenné.

A könyvtári és információs szolgáltatások teljesítménymérése (1.) például olyannyira gyerekcipőben jár, hogy ezekről nemhogy összefoglaló írás, de kísérleti próbálkozások is csak elvétve látnak napvilágot, pedig ezzel a kényesnek látszó kérdéssel előbb-utóbb a magyar könyvtári szakmának is meg kell küzdenie. A kalauz *„feltételezi, hogy a teljesítménymérésnek szigorúan a szolgáltatásra kell összpontosítania, nem szabad az egyes munkatársak, vagy a könyvtári személyzet teljesítményének értékelésére használni"* (p. 13.) *Abbott* érvelése nemcsak új szemléletet, hanem új elméleti modellt, új fogalmak befogadását is jelenti az olvasó számára. Az alapvető teljesítménymutatókat, a szolgáltatási szintekhez kapcsolva mutatja be.

Integrált bevezetésük elkerülhetetlen a szolgáltatások kritikus értékelése érdekében, különösen a hatékonyság és a megtérülés váltakozó szempontrendszerében. Nem vitás, hogy az eredmények bemutatása is látványosabbá válna, ha az eddig megszokott táblázati részadatokat felváltanák a grafikus ábrázolások, (diagramok, hisztogramok, szóródási táblák stb.)

A különböző méréstechnikák alkalmazásáról győz meg a sorozat témáinak egymásra utaló logikája, mely leegyszerűsítve úgy fejezhető ki, hogy megbízható részadatok nélkül nem tudunk hatékony marketinget végezni, új szolgál-

(2.)
WEBB, Sylvia P.
Térítéses könyvtári és információs szolgáltatások bevezetése / Sylvia P. Webb ; [ford. Murányi Péter és Pálvölgyi Mihály]; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár]. - Bp. : OSZK, 1998. - 52 p. ; 24 cm. - (Aslib menedzsment füzetek, ISSN 1417-6335)
Eredeti cím: Making a change for library and information services
ISBN 963 200 379 9

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

(3.)
HARBOUR, Robin
A könyvtárgépesítés menedzselése / Robin T. Harbour ; [ford. Murányi Péter és Pálvölgyi Mihály]; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár. - Bp. : OSZK, 1998. - 52 p. ; 24 cm. - (Aslib menedzsment füzetek, ISSN 1417-6335) Eredeti címe: Managing library automation
ISBN 963 200 382 9

tatásokat bevezetni, teljesíthető stratégiai tervet készíteni, de a gépesítési szempontokat sem tudjuk kellően alátámasztani, összehasonlítva a korábbi manuális vagy gépes verziókkal. Az igazi nagy felfedezés és *„summa summarum"*-ot talán ez a következtetés (mondhatni algoritmus) képviseli a sorozat összefüggő olvasatában. *Corrall* – egy modellre alkalmazott – hasonlatával élve az egyes füzetek együtt egy *„ún. menedzseri molekulát alkotnak, melyen belül kimutatható, hogy az egyes elemek hogyan kapcsolódnak a többihez."* (5; p. 41.) Ezt illusztrálhatja az a sorozaton belüli konkrét utalás, mely a stratégiai tervezés értékelésénél és mérésénél (5; p. 46.) utal *Abbott* teljesítménymérésről írt kalauzára.

A térítéses szolgáltatások bevezetése (2.) tárgyalásakor a szerző több fontos kérdés tisztázására irányítja a figyelmet. *Webb* tudatosítja, hogy bármely szolgáltatásról legyen szó, az pénzbe kerül, és az intézmény saját mérlegelési köre, hogy annak az árát a használótól kéri meg közvetlenül, vagy a költségvetési intézménytől. Az általa kifejtett alapkérdés, hogy *kiknek, milyen szolgáltatást és mennyiért*, valamint, hogy mit vegyünk figyelembe az ár költségeként jelenleg a könyvtári szakma egyik legvitatottabb kérdése. Ezzel kapcsolatban mind gyakrabban vetődik fel a szaktudás megtérülésének kérdése is.

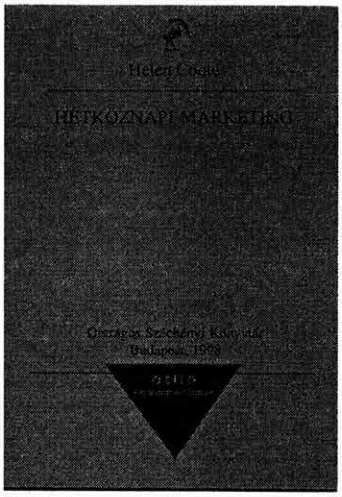
Az ellenőrizhetőség problémakörét veti fel a szerző azon kijelentése, hogy : *„Az információ értéke eloszlathatja az árral kapcsolatos aggodalmainkat."* (p. 17.) Az általánosan alkalmazható bevált módszerek híján a kalauz szerzője ezért is tanácsolja a szolgáltatások tesztelését, próbamegfigyelését kiválasztott célcsoportok révén.

Érdekességként jegyezhető meg, hogy az információ pontosságáért ún. *„szakmai jóvátételi felelősségbiztosítás"* is köthető, a többi jogi megfontolásról nem is szólva. A reklámozás szabályai hazai viszonylatban is léteznek, de a könyvtári és információs szolgáltatások bevezetése és működtetése gyakran összetett jogi vonatkozásai, legyen az szerzői jog, adatvédelem, személyiségi jog stb. előrelátó szakszerű alkalmazása külön füzetet érdemelnének. Az esettanulmányok kapcsán ugyanitt szembesülhetünk például az irodalomkeresés szellemi munkájának és az ügyvédi vagy szakértői munkadíjak, mint megfizettethető idő összevetésével vagy az üzleti információs munkatársi poszt szükségességével. Több megállapítás és kérdésfelvetés feltehetően jó vitaalapot teremt a magyar szakemberek eltérő nézeteinek kifejtésére, netán egyeztetésére is. Gondot okoz például, hogy a térítési díjak bevezetéséhez szükséges felhasználói igényvizsgálatok adatai többnyire még nem állnak publikusan rendelkezésünkre, reménykeltő, hogy a magyar egyetemek marketing tanszékein folynak a felhasználói igényváltozásokat elemző kutatások, projektek. A felmérések készítése a magyar stratégiai tervezés mostohagyermeke, pedig a füzet következtetéseiben határozottan kiáll a piackutatás fáradtságos

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

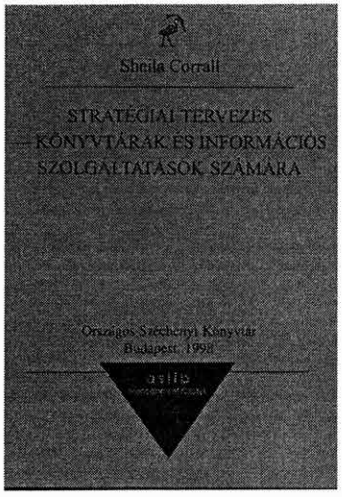
munkájának megtérülésében, különösen a hosszú kísérleti szakaszok lerövidítésében.

A könyvtárgépesítés menedzsment (3.) technikája számunkra talán kissé rövidnek tűnő taglalása hiányérzetet kelthet bennünk, hiszen a téma – ha nem is ilyen közvetlen stílusban – mind gyakrabban szerepel a különböző kisebb-nagyobb integrált gépi rendszerek bemutatásában, összehasonlításában, konkrétan egy-egy hazai intézményben (egyetemi, főiskolai, országos nagykönyvtár, és közkönyvtár) folyó gépesítési, rendszerváltási munka bemutatásában. Ehhez a publikációs gyakorlathoz képest *Harbour* útmutatója két vonatkozásban is újszerű. Egyrészt általánosan hasznosítható megállapításokat és szempontokat közvetít, amelyek minden gépesítéssel foglalkozót több-kevesebb mértékben, de érintenek. Másrészt valóban a kis- és középkönyvtárak vezetői maradnak magukra a gépesítés tervezésekor és bevezetésekor, hiszen náluk ritkán van gépesítési szakember, rendszergazda, számítógépesítési osztály, de még elegendő pénz sem a külső tanácsadók igénybevételére. Döntéseik meghozatalában e könyvtárvezetőket nem egy esetben jóakaratú kollégáik, felettes szervük vagy egyes szoftverforgalmazó-készítő cégek befolyásolják a hardver és szoftver kiválasztásában, ami a jóindulat ellenére nem mindig az *„igazi"*, a könyvtár igényeinek optimálisan megfelelő. A gépesítés *„nyűge"*, a hálózathoz kapcsolódás azonban a hazai kiskönyvtárakban is lassan megoldandó feladattá válik. Ezért a szerző módszertani tanácsaival – hiánypótló módon – kifejezetten a túlzott elvárásokkal és félelmekkel teli kezdeti lépésekre irányítja a figyelmet. A rendszerelemzés és projekt-menedzsment kicsiben bizonyos részletek nélkül, de számos szempont mérlegelését igényli, és fontos annak felismerése, hogy mely feladatok oldhatók meg amatőr szinten és melyeknél kell külső tanácsadókat igénybe venni. Az új technikai fejlemények a választási lehetőségeket is befolyásolják, de a gazdaságossági elemzést minden új rendszer beszerzésénél el kell készíteni, s a javaslatokat meg kell fogalmazni a gépesítést finanszírozók számára. A *„miért gépesítünk*?"-hez hasonlóan, a szinte triviálisnak látszó *„miért*?" kérdésével kezdi a *marketingmunka* pragmatistáknak készült ismertetését *Coote (4.)* is. Bevezetőjében nekünk szegezi a kérdést : *„Nem tekinti könyvtárát üzleti vállalkozásnak? Miért nem? Hiszen üzleti környezetben munkálkodik ..."* A könyvtáros, mint szakember egyben üzletember is. A hangsúly *a könyvtáros* szó használatán van, mivel a szerző nyíltan hangoztatott célja, hogy a könyvtáros sztereotípia üzletembertől távol álló mentalitását megváltoztassa. Marketing alapfokon, könyvtárosoknak mítoszok nélkül. Így jellemezhető a könyvtáros marketinggondolkodás kialakítására tett módszertani segédlet lógója. A marketing fontos eszköz a könyvtár üzleti sikere érdekében, de *„segít állásunk megőrzésében"* is. (p.7.) Eredménye maga az igényelt minőségi könyvtári szolgáltatás, amit az ügyfelek értékelnek és fizetnek érte.

(4.)
COOTE, Helen
Hétköznapi marketing / Helen Coote; [ford.] Téglási Ágnes; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár. - Bp. : OSZK, 1998. - 52 p. ; 24 cm. - (Aslib menedzsment füzetek, ISSN 1417-6335) Eredeti cím: How to market your library
ISBN 963 200 378 0

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

(5)
CORRALL, Sheila
Stratégiai tervezés - könyvtárak és információs szolgáltatások számára / Sheila Corrall ; [ford. Murányi Péter és Pálvölgyi Mihály]; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár. - Bp. : OSZK, 1998. - 56 p. ; 24 cm. - (Aslib menedzsment füzetek, ISSN 1417-6335) Eredeti cím: Strategic planning for library and information services
ISBN 963 200 380 2

A különféle reklámanyagok, s a média gazdag eszköztárában könnyen válhatunk az ún. *„banánhéj effektus"* (p. 27.) áldozatává, ha túlméretezett reklámunkkal célközönséget tévesztünk. Követhető példákat és figyelemre méltó ötleteket találunk a függelékben szerepeltetett öt különböző típusú könyvtár marketing munkájának bemutatásában.

A tervkészítés a könyvtárosi szakma egyik legrégebbi, közismert menedzsment feladata. A tervezés rendszeres munkáját kívánó *stratégiai és operatív tervkészítés* viszont már kevésbé elterjedt módszer, amiről több, hazánkban is végzett vezetői felmérés tanúskodik. Ez a tervezés tehát nem azonos azzal, amit csak egyszer az év elején készítünk a beszámolók végén vagy jobb esetben külön brosúrában részletezve. A rendszeres tervezéshez folyamatosan gyűjtött és feldolgozott adatokra van szükség. *Sheila Corrall* kalauzából (5.) útmutatást kaphatunk a tervezés fő lépéseinek logikai, taktikai sorrendiségére a környezetelemzéstől a stratégiai terv megvalósításának ellenőrzéséig, számolva az előre nem látható eseményekkel is. Az alapelvek, elemzési módszerek a könyvtár típusától és nagyságától függetlenül azonosak, így mindnyájan – főleg a kollektív jellegű menedzsment stratégiáját követni kívánók – jó fogódzókat kaphatnak a tervkészítés minden lényeges fázisához.

A stratégiai tervezés 7 S modelljének mind az angol mind a magyar megnevezésében azonosság van, így remélhetőleg a fogalom honosítására csak a gyakorlatban kell törekedni. Mint a szövegközi magyar vonatkozású utalás is említi, részletesebb ismertetését *Zalainé Kovács Éva* a Könyvtári Figyelő 1995/2.számában már közzétette.

A nyelvi korlátok mellett természetesen fontos a példányszám és ennek alapján a korlátozott hozzáférés kiszélesítése, ami a jövő oktatási-gyakorlati perspektíváit illetően nagyon hasznos befektetés, amire érdemes volt időt-pénzt és fáradtságot áldozni a készítők, s a kiadók részéről.

Az egy-két szakkönyvtári példány helyett most 500 példányban válik olvashatóvá öt angol szakember témafeldolgozása. A magyar szaknyelv helyességét és a fordítás tartalmi és formai magas színvonalát neves oktató és szakembergárda biztosította. Az öt füzet magyar változatát *Téglási Ágnes, Murányi Péter és Pálvölgyi Mihály* készítette különböző arányokban, egymással konzultálva, amit a szombathelyi a *Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtári-informatikai tanszékén* végzett munkájuk is lehetővé tett. A lektorálás *Bobokné Belányi Beáta*, valamint *Koltay Tibor* munkája. Az említett nevek jól tükrözik, hogy igazi csoportmunka eredményét tarthatjuk most kezünkben, kellemes külső megjelenésben. Bár a külsőségek némileg eltérnek az eredeti angol kiadású sorozattól, de az Aslib menedzsment színes sorozata valószínűleg a magyar könyvtárosok kedvenc irodalma lesz.

Ennek egyik fő zálogát a témák időszerűségén kívül a szerzők jól strukturált témafeldolgozása, s a kissé idegenszerű, misztikus kifejezések közvetlen

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

hangnemben tálalt magyarázata és nagyon gyakorlati szempontú megközelítése adja. Igazi, vérbeli szakemberek gondolatvilágával teremthetünk élvezetes kapcsolatot. Bár a fordítók közel azonos személye és a sorozat fő jellege egységes stílusjegyeket ad az egy sorozatba szerkesztett köteteknek, természetesen az angol szerzők egyéni arculata, a téma meghatározott szempont szerinti megközelítése jól kivehető.

A szerzők törekszenek arra, hogy a feladatok és a teendők ne csupán elméleti, hanem nagyon is a realitás talaján nyugvó megközelítéseiť tárják elénk, s egyben óvnak a túlzott optimizmus veszélyétől is. A kalauzsorozat bevezetői is sokat elárulnak a szerzők szakmai hitvallásáról, s nagyon egyértelművé teszik, azt a szakmai kört és tárgyalási szempontokat, amit az adott kötetek megcéloznak. Az egyes kötetek – oktatási segédletek téma és szempontrendszeréről röviden, de figyelemfelkeltően nyújtanak eligazítást a hátsó borítón található tájékoztatók. (A *„magyar viszonyokhoz igazítás"* újabb jeleként csak a magyar sorozatnál.)

A füzetek konkrét tartalmi erényeiken kívül számos – az oktatást és megértést segítő – ábrát, diagramot, táblázatot tartalmaznak, a példák és függelékben csatolt esettanulmányok pedig valódi szakmai csemegének számítanak a *mit s hogyan* kérdésvilágában. A szövegek arra is figyelmeztetnek, hogy az optimális megoldás útkeresése sokszor több fázis fáradtságos munkáját igényli, amire nem árt lelkiekben nekünk is felkészülni (lásd például a térítéses szolgáltatások bevezetését). Ha van valami, amitől egy kissé tarthatunk, az a folyamatok dokumentálása. Legyen az stratégiai tervezés vagy gépesítés vagy szolgáltatás bevezetése, mindenütt nyomatékosan szó esik forgatókönyv, menetrend, vázlat, adatgyűjtés, elemzés, ellenőrző lista, egyszóval egy sor fáradtságos írásbeli munkáról. A teljesítménymérés statisztikai elemzéseinek tárgyalásakor és a stratégiai tervkészítés során ugyan említést tesznek néhány erre készült számítógépes programról, (57.p. SAS, Minitab, SPSS és verziói), de felhívják a figyelmet a táblázatkezelés (44. p.) és más nyilvántartó programok kialakítására. A hazai fejlesztésben dolgozók túlterheltségét ismerve, feltehetően jó lenne, ha a könyvtári statisztikák mellett a könyvtári integrált rendszerek különálló, letölthető szoftvertermékekkel is rendelkezhetnénk.

A szerzőkkel kapcsolatban elmondható, hogy *Sylvia P. Webb*, aki az Aslib sorozat szerkesztője, s róla a füzetének (2.) végén találunk ismertetést, a többi neves szakértő bemutatása sajnos el- vagy lemaradt a füzetvégekről. Kiegészítésképpen hozzátehetném, hogy *Sheila Corrall-t* (5.) a lakitelki *„Könyvtári management és marketing tanfolyam"-on* ismerhettük meg személyesen, amikor 1994-ben az Aston Egyetem Könyvtár és Információs Szolgálat igazgatójaként előadást tartott. Ezt megelőzően a British Library vezetésében játszott fontos szerepet az intézmény információs politikájának kialakításában. Nevéhez fűződik számos a tudományos, a műszaki, a szabványügyi és az üzleti információ területein jövedelmező szolgáltatás bevezetése.

Abbott, Christine munkásságával Zalainé Kovács Éva ismertetetett meg bennünket a TQM alkalmazásáról készült szemléjében. Abbottról közvetetten megtudhatjuk, hogy az Aston Egyetemi Könyvtár és Információs Szolgálat menedzsment tapasztalatát adja át.

Helen Coote-ról érdemes tudnunk, hogy marketingismereteit elsősorban a kormányszervek Whitehallra „tévedt" könyvtárosaként szerezte, majd a magánszférában folytatta a marketing és public relations változatos munkáját. Kialakult kapcsolatait és tapasztalatait az üzleti információban érdekelt könyvtárak együttműködésén és tagságán alapuló Business Information Network menedzsereként, valamint egy a stratégiai, marketing és kommunikációs konzultációval foglalkozó társaság társalapítójaként hasznosítja a könyvtári világ marketingjében.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Feltehetően *Robin T. Harbour* szakmai tevékenysége is, de mindannyiuk szakirodalmi munkássága, felkelti a kíváncsi magyar hallgatók és szakmabeliek további érdeklődését.

Az ismertetett módszerek finomítása érdekében a szerzők további szakirodalmat is ajánlanak. A szövegközi utalások alkalmasint a könyvtári menedzsment szakirodalmát gyűjtőknek és a szerzeményezőknek is hasznos támpontokat nyújtanak. Különösen jól hasznosítható a stratégiai tervezés tematikailag csoportosított, rövid annotációval ellátott ajánlott irodalomjegyzéke. Mivel azonban a hivatkozott irodalomjegyzékek tételei 1994-ig terjednek csupán, az utóbbi évek szakirodalmában a naprakészség érdekében már magunkra vagyunk utalva. A *„magyar viszonyokhoz igazítás"* másik megnyilvánulásaként – *Prejczer Paula* válogatásának eredményeként – két füzetben (4 ; 5) magyar nyelvű irodalomjegyzékkel találkozhatunk 1996-ig bezárólag.

A fordító megjegyzéseként érvényesíthető *„magyar viszonyokhoz igazítás"* szövegközben ugyan csak két kötetben (4., 5) érhető tetten, általában azonban elmondható, hogy a magyar kialakuló – formálódó menedzsment szaknyelv már jelentős érettségi szintre ért el. A szaknyelvi közvetítők-fordítók láthatólag törekedtek a már meghonosodott angol nyelvű szakkifejezések egységes használatára, utalva az elterjedt szinonimaváltozatokra is. Lásd például az (5. füzetben) „átfogó cél (küldetés)" együtt említése, vagy (a 4. füzetben.) a"*4 P*„ vagy a magyar "*TÁRT*„ koncepció stb. Igaz, hogy a *TQM (Total Quality Management)* még nem épült be magyarosított változatában a hazai szaknyelvbe, de annak egy nem kevésbé fontos része a teljesítménymérés remélhetően nem csupán nyelvi szinten honosodik meg.(!) Megfigyelhető, hogy amióta a *"management"* könyvtári szakirodalmunkban is menedzsment-té honosodott, azóta az új szemléletű vezetés is érzékelhetően jobban elterjedt. Valóban hétköznapibbá vált a marketing kifejezés és fogalomvilága is. Meg kell szoknunk, hogy a könyvtári tevékenység minden területét mindenkinek – ha különböző mértékben is – de menedzselnie kell, és ehhez ez a Nagy-Britanniában 1994-ben megjelent tapasztalati-módszertani jellegű kiadványsorozat több szempontból is jó támpontokat nyújthat.

Mindenképpen helyes választás volt és remélhetőleg nem marad egyedüli példaként, hanem a sikeres fogadtatáson felbuzdulva a jövőben is jelennek meg módszertani sorozatok vagy egyes füzetek. Egyet máris megemlíthetünk *Michael Buckland „A könyvtári szolgáltatások újratervezése"* címmel az említett fordítógárda folytatta munkáját a minisztérium tankönyvpályázata keretében. A tankönyvpályázat lefutott, kérdés, hogy a jövőben milyen együttműködés, pályázat stb. keretében jelenhetnek meg további, talán már hazai tapasztalatokat is összegző füzetek.

A sorozat arról győz meg minket, hogy a szakmát és a szakmára készülőket továbbra is naprakész szakirodalommal kell ellátni.

(Csak emlékeztetőül: e folyóirat hasábjain már korábban is szorgalmaztam az ilyen jellegű kiadványok készítését (KF. 1997/4.sz), melyek a gyakorlati továbbképzés szerves részei lehetnek.)

Az ismertetett öt füzethez, a marketingmix klasszikus *„4 P szerkezetéhez"* hasonlóan stílusosan ajánlhatnánk további *„P-k"*, illetve füzetek hozzáadását.

Mindenesetre a könyvtári menedzsment szakirodalom magyar nyelvű nagy monografikus szakkönyveinek és tankönyveinek megjelenéséig az aránylag gyorsan közzétehető, modulárisan is jól felhasználható szakirodalom, illetve szakirodalmi fordítások kiemelkedő szereppel bírnak, e gyorsan megjelentetett, hiányt pótló munkák szerkesztési vagy formai hiányosságai elenyészők fontos szerepükhöz képest.

A formaiak közül talán csak egyre szeretném felhívni a figyelmet: az *ASLIB* névhasználat ugyan változatlan a szervezet részéről, de a régi rövidítés már új tartalmú feloldást takar, amit talán érdemes

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

megjegyeznünk „*The Association for Information Management*".

Itt és most őszintén üdvözölhetjük az első magyarul megjelent, Magyarországnak fontos „ötös" sorozatot. Néhány év távlatában is megállapítható, hogy az 1994-ben rögzített szakmai tanácsok most már időszerűek hazánkban. Különösen az első három füzet gyakorlati kérdései igényelnek olyan folyamatosságot és stabilitást, amire nagyobb figyelmet kellene fordítanunk. Több év távlatából nézve a vázolt trendek, a megközelítési szempontok, valamint az angol fontban közzétett számadatok még hosszabb távon hasznos fogódzót nyújtanak a hazai arányok megteremtésében.

A kalauzok vagy füzetek színvonalas közreadására az OSZK kiadványpolitikájának, és nem utolsósorban *Téglási Ágnes* szervező munkájának köszönhetően az elmúlt hónapokban került sor.

A füzetek sorozatcímükhöz (Know How) híven, s a bevezetőkben megjelöltek szerint elsősorban a gyakorló könyvtárosok menedzsment technikáit hivatottak elősegíteni-fejleszteni, megalapozva ezzel a teljesen kezdő szintet. Egyúttal az időszerű kérdések megvitatásához ajánlják a könyvtári és információs szolgáltatások témájában oktatóknak is. A felsőfokú könyvtáros- vagy informatikusképzés tudásbázisához egyaránt jól hasznosítható kötelező tananyagként vonult be a füzetsorozat: tudomásom szerint a környező országokhoz képest elsőként, ha nem is teljesen egyedüliként.

Bíró Júlia

Egyházi lap írja: Eredményes evangélizáció. - Nem várt hatással járt egy angol prédikátor evangélizáló körútja. Mint egy angol lap írja, a Ne lopj!" parancsolatról tartott igehirdetései nyomán több angol városban számos eltulajdonított tárgy került vissza tulajdonosához a templomkapu előtt lerakott műanyagszatyrokban. Főként könyvtári könyvek, de számos ékszer és kisebb-nagyobb pénzösszegek is. *(Református lapja, 1999. márc. 7.)*

100 éves a Kongresszusi Könyvtár tárgyszójegyzéke, melynek története művelődéstörténeti tanulságokkal is szolgál. Az 1. kiadásba még 1898-ban szúrták be kézírással az Aeroplanes tárgyszót. Néhány további állomás: Refrigerators (hűtőgépek) 1908, Fascism (fasizmus) 1928, Radar (1943), Segregation in Education (elkülönítés az oktatásban) 1955, School Integration (iskolaegyesítés) 1972, Acquired Immune Deficiency Syndrome 1983, AIDS 1985, Internet (Computer Network) 1992, Internet Addiction (=Internet-függőség) 1998. Az új AIDS forma már két múlva felváltotta a régit, de azelőtt a cédulakatalógusok korában, rengeteg munkát okozott a tárgyszavak elavult alakjainak fölcserélése a gakorlatban használatossal; így csak a 70-es években lett az Aeroplanes-ből Airplanes és a Water-closets-ből Toilets.

(LC Information Bulletin, 1998. aug.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Introducing information technology in libraries : an information pack / [publ. by] Commission of the European Communities. - Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, [1996]. - 9 db ; 31 cm

Információs csomag a könyvtárgépesítésről az EU-tól, avagy eső után köpönyeg

Az Európai Bizottság által pénzelt egyik projekt részeként csinos kis dosszié állt össze azzal a céllal, hogy Közép- és Kelet-Európában tájékoztatást nyújtson az információtechnológia könyvtári alkalmazásáról, illetve segítséget adjon az információtechnológiai módszerek bevezetéséhez a könyvtárakba.

A két részből álló „csomag" második része néhány kulcsrakész könyvtári rendszer rövid leírását nyújtja, ám erről a részről jobb, ha mielőbb megfeledkezünk. Az Aleph, CDS/ISIS, Dynix, DataTrek, Inmagic, Tinlib, VTLS mezőny ugyanis távolról sem képviseli (még típusaiban sem) a teljes – és érdemlegesen számba vehető – élmezőnyt. Meglehetősen esetlegesnek is tűnik ez az összeállítás, nem érződik rajta semmiféle rendező elv, a válogatást irányító szándék. Érdekes az Inmagic nevű, nálunk igazán kevéssé ismert, amerikai információ-kereső szoftver szerepeltetése, amely ugyan alkalmas lehet kis könyvtárak katalógusának számítógépesítésére, azonban igen távol áll attól, amit manapság egy könyvtári rendszertől elvárunk. A VTLS-ről és a Tinlib-ről az érdeklődő valószínűleg már magyarul is talál bővebb, jobb ismertetést, mint az itt olvashatót, a DataTrek pedig ezzel a hat és fél oldallal kevéssé fogja felkelteni a magyar kis és közepes (főleg szak-)könyvtárak figyelmét. A CDS/ISIS-ről ismét csak bőven van hazai tapasztalat. Az Aleph és a Dynix pedig legfeljebb azért lehet hálás, hogy az ismertető megőrzi korábbi változatuk néhány vonását az érdeklődő utókornak, hiszen a leírások 1996 márciusa előtti állapotot tükröznek. Mindezt akkor is el kell mondani, ha a bevezető hangsúlyosan figyelmeztet: az anyagba való bekerülés vagy kimaradás semmiféle értékítéletet nem jelent; a piacon nagyon sok ilyen rendszer van; az adott leírások csak egy igen felületes áttekintést nyújtanak; a rendszerek adatai, jellemzői gyorsan változnak, az adott ismeretek hamar avulnak.

Ami sokkal kellemesebb olvasmány: például a csomag első, alig öt oldalas darabja, *Bevezetés a könyvtár-automatizálásba* címen. Röviden áttekinti a könyvtárgépesítés fejlődését, majd pontokba szedi a gépesítés előnyeit:

- jobb hozzáférés a könyvtár állományához a katalógus révén,
- jobb állománykezelés és gazdálkodás a kölcsönzés ellenőrzése révén,
- jobb tájékozódás az olvasói igényekről a könyvtár használatának folyamatos figyelése által,
- a könyvtárosok megszabadulása sok irodai jellegű rutinmunkától,
- új szolgáltatások bevezetésének lehetősége.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

S ha ennyi nem elég bármely könyvtárosnak, hogy komolyan elgondolkozzon a gépesítésről, olyan „külső erők" is ez irányba mozdíthatják, mint pl.

- egy új könyvtár felállítása (akár költözés miatt is),
- az eddigi, manuális eljárások elégtelenné válása,
- olyan új, vagy bővebb szolgáltatásokat kell nyújtani, amelyek már nem kezelhetők az eddigi módszerekkel,
- vagy csak egyszerűen: itt az alkalom, amikor pénzt lehet szerezni egy gépesítési projektre.

Bármi is legyen az ok, világos elképzelésünk legyen a célról, figyelmeztet a csomag, majd néhány igazán figyelemre méltó megjegyzést tesz a gépesítés költségeivel kapcsolatban, emlékeztetve, hogy a megvásárlás nyilvánvaló költségén kívül mennyi rejtett és járulékos költség merül fel, és hogy a gépesítési költségek megtervezése során nem szabad megfeledkezni a folyamatos költségekről.

Tegyük fel: megszületett a döntés. Éppen ezért a következő, immár vaskosabb darab kézen fogva megtervezteti olvasójával a rendszer értékelésének, kiválasztásának és implementálásának folyamatát. Rámutat néhány olyan tényezőre, amit a könyvtárosnak nem szabad figyelmen kívül hagynia. Igen jó a kérdés, amit első fejezetcímként feltesz csomagunk e darabja: *Ki vezesse a projektet?* S rögtön utána következik a gépesítés humán aspektusainak szűkszavú felemlítése. Maga a gépesítési folyamat három, illetve négy részből – tervezés, kiválasztás és vásárlás, installálás, valamint napi működtetés – áll.

A tervezés az indoklással kezdődik, majd a kívánalmak megfogalmazása (a szükségletek elemzése) következik. Szintén a tervezés része a retrospektív konverzió módjának (módjainak) kiválasztása, és végül a rendszer-specifikáció (ami nagy könyvtárak esetében a tender-felhívás több száz oldalas melléklete lehet).

A kiválasztás során az értékelés szempontjai gazdaságiak, műszakiak, a rendszer hátterét, támogatását figyelembe vevők, és végül politikaiak (a könyvtár környezetére, az együttműködés lehetőségeire is tekintők) legyenek. Bár felveti a vett vagy fejlesztett rendszer (régebbi eredetű) kérdését, a csomag egyértelműen a polcról kapható rendszer megvásárlása mellett érvel, felsorolva annak előnyeit. S ha meg is említi, hogy a piacon esetleg nincs olyan rendszer, ami egyformán magas szinten tud megfelelni a kimunkált rendszer-specifikáció minden egyes igényének, hozzáteszi, hogy a jó rendszerek „testre szabhatók", ámbár a túlzott „átigazítás" költsége igen magas lehet.

Ha körülnézünk a piacon, és a szájhagyomány, olvasmányaink, a hirdetések és reklámok, meg a kiállítások-vásárok bejárása alapján sejtjük, hogy mi a kínálat, már vannak – legyenek – szempontjaink, ami szerint válogatunk:

- kívánalmaink és a rendszer nyújtotta megoldások összevetése,
- a könyvtár típusa és mérete,
- a hardver-platform és az operációs rendszer,
- a későbbi támogatás,
- a költségek,
- a rendszer használói (főleg országon belül).

Ezután következik a kinézett rendszerek részletes értékelése, aminek célja a választás. Ennek során a rendszer működésmódját, funkcióit, teljesítményét, és nem utolsósorban magát a szállítót kell megismerni, értékelni. Végül – feltehetőleg – eredményeinket, a kiválasztott rendszer megvásárlásának indoklásával együtt írásba kell foglalnunk feletteseink, illetve a vásárlást finanszírozók számára. Ezt követi a szerződéskötés, majd a rendszer installálása, melynek végén az eddig rendszer (akár manuális, akár egy régebbi gépi változat volt is az) leáll. Ez történhet egy határnapon: gyors megoldás, de rendkívül gondos és megbízható előkészítést igényel. A több fázisban végbe menő átállással funkciónként („modulonként") veszi át a munkát az új rendszer. Végül a legdrágább, legidőigényesebb (és néha zavaros), de a legbiztonságosabb megoldás a párhuzamos futtatás: mindaddig működik a hagyo-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

mányos rendszer, míg az újonnan installált összes, menet közben felmerült problémáját meg nem oldották. Maga az installálás szintén több fázisú eljárás, ami a hely előkészítésével (a gépek helyének, a munkahelyeknek a kialakításával, szükség szerinti kábelezéssel stb.), a gép(ek) és a szoftver installálásával kezdődik, a tesztelési időszakkal (ami nagy könyvtárak esetében a szerződésnek is fontos pontja), az adatbevitellel, az állomány és az olvasójegyek előkészítésével (pl. vonalkódos felcímkézés) folytatódik, és együtt jár a személyzet oktatásával, valamint a személyzet és az olvasók folyamatos tájékoztatásával. Az installált rendszert – főleg eleinte – napról-napra gondosan figyelni kell, az esetleges hibákat és megoldásuk módját, az installálás során hozott döntéseket, a legkisebb módosításokat is, írásban dokumentálni kell. Egy bizonyos idő eltelte után pedig, amikor már minden rutinszerűen működik, eljött a rendszer teljes értékelésének ideje, hogy kiderüljön, végül is milyen mértékben felel meg előzetes elvárásaiknak, mennyire teljesíti kívánalmainkat. Persze, a nem kellően teljesítő részekről tájékoztatni kell a szállítót. A folyamat egyébként soha nem ér véget: mire elkészült az installálás, a könyvtárgépesítés már továbblépett, a megvásárolt rendszer is újabb megoldásokkal, részletekkel gazdagodik, a szállító új verziót bocsát ki, a technológiai fejlődés pedig további kiegészítéseket, vagy új szolgáltatások bevezetését indikálhatja.

Az információs csomag következő egysége általában a könyvtári szoftverrel, pontosabban az információ-kereső szoftverekkel és a nálunk leginkább integrált könyvtári rendszer néven meghonosodott „Library Management System"-ekkel ismertet meg, és megemlékezik a szoftverek néhány általános jellemzőjéről (mint pl. felhasználói felület, segítség, nyelv és karakterkezelés stb.). Külön figyelemre méltó e rész második fele, a 17 oldalt kitevő ellenőrző jegyzék („checklist"), ami arra szolgál, hogy kiindulási alapja lehessen az adott könyvtár szükségleteihez, méretéhez, típusához és a vele szemben támasztott igényekhez igazodó, az egyes funkciók fontosságát, kötelező vagy ajánlott voltát is mérlegelő saját jegyzék elkészítésének.

Ezt követi (nem véletlenül, hiszen a csomag összeállítói tartalomjegyzéket is készítettek, ahol ez a sorrend) a bevezetés a számítógépes technológiába című 17 oldal. Valóban bevezető, tömören és rövid úton vezeti be az e téren kezdő, tájékozatlan könyvtárost a hardver-szoftver alapoktól a CD-ROM-ok hálózati használatáig. Külön nyolc oldalt szenteltek az Internetnek, majd az igen praktikus glosszárium következik, angol betűrendben az *accession number* meghatározásától a Z39.50 öt soros magyarázatáig. 1996-os keletkezése ellenére ma sem haszontalan a további információforrásokat tartalmazó, a legfontosabb kiállításokat-vásárokat, szervezeteket, európai (kiadóval, postacímmel) és amerikai (csak a lap címét közlő) szakfolyóiratokat felsoroló jegyzék. Ad persze könyv- és Internetcím-jegyzéket is, de ezekre – nyilván – inkább ráfér a frissítés.

Ha leszámítjuk a kiegészítendő forrásjegyzéket, a számítástechnikai bevezetőt, az Internet-ismertetőt és a glosszáriumot (bár annak több szócikke jól kiegészíthetné az 1984-es Vértesy-féle Könyvtárosok kislexikonát), marad összesen 48 oldalnyi szöveg (nem számítva bele az ellenőrző listát sem). Nos, ez az, ami az eső után köpönyeg alcímet eszembe juttatta. Amikor az első könyvtárgépesítési lehetőségek megnyíltak, amikor az első FEFA-pályázatokat lehetett beadni, tíz-húsz fő volt szakmánkban, akiknek nem lett volna szükséges (vagy legalább is hasznos) ennek a 48 oldalnak az ismerete, elolvasása. Ma talán pár százan vagyunk, akik saját kárunkon, egymás kárán megtudtuk mindazt, amit örömmel olvastunk volna el – akkor. De mert ez a szöveg meglehetősen tömör, még így is akad benne talán e pár száz között is többünknek egy-egy megszívlelendő félmondat. Aki pedig még innen van a gépesítésen, és aki csak könyvtáros, nem informatikus, aki most tanul, vagy éppen valamilyen tanfo-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

lyamon, továbbképzésen most ismerkedik a könyvtári számítógép-használattal, annak bizony legalább is ajánlott olvasmánnyá tenném ezt a bizonyos alig ötven oldalt. Lehet, hogy érdemes lenne lefordítani.

Mohor Jenő

Internet in Öffentlichen Bibliotheken

Referate und Materialien aus einem Fortbildungsseminar des Deutschen Bibliotheksinstituts

Berlin 1997
DEUTSCHES BIBLIOTHEKSINSTITUT

Internet in öffentlichen Bibliotheken : Referate und Matreialien aus einem Fortbildungsseminar des Deutschen Bibliotheksinstituts / [Red. Marion Sommerfeld]. - Berlin : DBI, 1997. - 147 p. ; 21 cm. - (dbi-Materialien ; 163.)
ISBN 3-87068-963-3

Internet-ötletek közművelődési könyvtárak számára

1997 júniusában háromnapos Internet-továbbképzést tartott a Deutsches Bibliotheksinstitut (Német Könyvtári Intézet) a német közművelődési könyvtárosok számára. Magyarországon is több rendezvény és tanfolyam foglalkozott már az Internet könyvtári alkalmazásával, valamint azon feladatokkal, lehetőségekkel és problémákkal, amelyekkel a könyvtárak az információs társadalom küszöbén, illetve az információs társadalomban szemben találhatják magukat.

A kötet a gazdag tematika révén fontos információkkal, ötletekkel és válaszokkal szolgál elsősorban a kezdő, de haladó Internet-használó könyvtárak és könyvtárosok számára.

Először az elméleti kérdéseket tisztázzák, majd pontos definíciót adnak a könyvtárak és számítógépes hálózatok kapcsolatáról, az Internet által kínált lehetőségekről, a szolgáltatásfajtákról és az információkeresés közben adódó problémákról.

Klaus Lehmann (Wilhelm-Liebknecht-Bibliothek, Kreuzburg) előadásában azoknak a könyvtárosoknak gyűjtötte össze az Internetes szolgáltatásokhoz elengedhetetlen szoftver és hardver ismereteket, akik még csak most készülnek bekapcsolódni a világhálóba (vagy ahogy a szerző említi: a "világkönyvtárba", a "világszámítógépbe"). A szerző felkészültségét dicséri az is, hogy a szükséges infrastruktúra tételeinek felsorolásához az egyes technikai berendezések árát is hozzárendelte. (Igaz, hogy ezek az adatok az 1997. júniusi állapotot tükrözik és német márkában szerepelnek, de összehasonlító tájékoztatást nyújthatnak a hasonló feladatok előtt álló magyar könyvtárosok/olvasók számára is.) Ehhez a témához kapcsolódóan további információkat, ajánlásokat a könyv 2. számú függeléke tartalmaz. *Thomas Nosske*, a merseburgi főiskola könyvtárosának összeállítása a hálózati munkához szük-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

séges berendezések és programok ismertetése mellett kitér a számítógépek használatának technikai fortélyaira is.

Harald Müller tanulmánya az Internettel kapcsolatos szerzői jogi problémákra, valamint a jogi szabályozás németországi és nemzetközi megváltozására hívja fel a figyelmet. A szerzői jogi problémák mellett Müller felveti a polgári és büntetőjogi felelősség, valamint az elektronikus dokumentumok „cenzúrájának" kérdését is. Természetesen nem politikai cenzúráról van szó, hanem arról az etikai kérdésfelvetésről, hogy vajon szabályozható-e, és ha igen, hogyan a személyiségi és ifjúságvédelmi jogokat és a jóízlést sértő dokumentumokhoz, képekhez való hozzáférés. A Német Szövetségi Köztársaság 1997. augusztus 1-jén hatályba lépett, az információs és kommunikációs szolgáltatásokról szóló törvénye ad erre a kérdésre egy lehetséges választ, illetve a szerző által további tanulmányozásra ajánlott és hivatkozott források is. Az említett törvény szemelvényei és az ezt érintő más törvényekben véghezvitt változtatások az 1. számú függelékben szerepelnek. (E rész olvasását nehezíti, hogy az eredeti és a mostani teljes változatok – bár az Interneten megtalálhatók – Magyarországon csak viszonylag szűk körben ismertek.)

A kötet második felében az Internet használatáról olvashatunk konkrét könyvtárak, együttműködések és projektek bemutatásán keresztül.

Heidi Best előadásából a magyar szaksajtóban is (3K, Könyvtári Figyelő) bemutatott BINE projekttel ismerkedhetünk meg (Bibliothek + Internet = Navigation + Erschliessung, könyvtár + Internet = navigáció + feldolgozás), amely arra a kérdésre ad választ, hogy az Internet könyvtári felhasználásában mi az a speciális többlet, amelyet a közművelődési könyvtárak szolgáltatni képesek. A brémai egyetem számítástechnikai központja és a városi könyvtár közötti együttműködés célja – a nyomtatott és audiovizuális dokumentumok szelektálása és a beszerzett állomány minőségének biztosítása analógiájára – az Interneten található (jelen esetben „környezet" és „számítógép" témájú) dokumentumok feltárása és rendszerezése annak érdekében, hogy a felhasználók gyorsan, gazdaságosan és egyszerűen léphessenek az „online világba".

Michael Braun harburgi könyvtáros beszámolójából azt tudhatjuk meg, hogyan lehet a könyvtárhasználókat hozzásegíteni, hogy Internetet is használókká váljanak. Náluk az vált be, hogy egy külön teremben létrehoztak egy PC-szigetet, vagyis információs keresésre és önálló tanulásra egyaránt használható számítógépek révén lehetőséget teremtettek különféle rendezvények, demonstrációk, vitafórumok és kurzusok (bevezetők, háromórás, illetve egész napos szemináriumok) megrendezésére.

A könyvtárosok kereső munkájához adott segítséget *Brigitte Rüdiger,* a Deutsches Bibliotheksinstitut munkatársa, aki húsz tételes Internet-forrásjegyzéket állított össze, katalógusokkal, levelezési listákkal, honlapokkal, szöveggyűjtemény-elérési címekkel stb.

A kötetben szereplő tanulmányokból hasznos gyakorlati tanácsok meríthetők a hálózatra való csatlakozás előtt állóknak, mint a már Interneten is dolgozóknak; megtudhatjuk az előadásokból, hogyan lehet némi kreativitással olyan projekteket kidolgozni, amelyek az Internet nyújtotta lehetőségekkel élve és azokat kihasználva közelebb visznek az információs társadalomhoz.

A szerzők bőséges jegyzetapparátusban utalnak a témához kapcsolódó további fontos művekre – pl. az Interneten (is) megtalálható forrásokra –, a kötet végén további, a kérdéskör egészére vonatkozó irodalomjegyzék is segíti a témában való elmélyülést.

Pogányné Rózsa Gabriella

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

VÁLOGATÁS

A Könyvtártudományi Szakkönyvtár új beszerzéseiből

Egyetemi könyvtár; Könyvtártan (forma)

Arbeitshilfen für Spezialbibliotheken / [Hrsg. von Evelin Morgenstern] ; [Hrsg. von Deutsches Bibliotheksinstitut]. - Berlin : DBI, 1983- . - 21 cm

Bd. 8., One-person libraries : Aufgaben und Management : Handlungshilfe für den Betrieb von OPLs / von Guy St. Clair. - 1998. - IX, 248 p. - (dbi-materialien ; 169.). - ISBN 3-87068-969-2

Raktári jelzet: 3-12440

Tankönyvszerű kiadvány, mely az egyszemélyes könyvtár működése során adódó feladatokat és problémákat tárja fel, nem szokványos módon.
Először a kiindulási helyzetet ismerteti, majd kérdések, illetve azokra adott válaszok és az akcióterv segítségével közelít a megoldáshoz. Az egész problémát esettanulmány és a hozzá fűzött olvasói vélemények foglalják össze, majd egy gyakorlat következik, melyben tesztelni lehet az OPL (one-person libraries) vezetésére való képességet.
A mű végén néhány jó tanácsot is kapunk, melyek a sikeres könyvtárvezetés érdekében megszívlelendők.

Adatbázis; CD-ROM; Információkeresés; Számítógép-hálózat

Des banques de données : pour les étudiants, les enseignants, les chercheurs / [éd.] Ministére de l'éducation nationale, de la recherche et de la technologie. - 8. éd. - Paris : Ministére de l'éducation nationale, de la recherche et de la technologie, 1998. - 68 p. ; 21 cm. - Bibliogr. a hátsó belső borítón

Raktári jelzet: 2-10236

A francia oktatási, kutatási és műszaki minisztérium által 1998 januárjában immár 8. kiadásban megjelentetett ingyenes tájékoztató brosúra a felsőoktatás szereplői, diákok, tanárok, kutatók (tehát nem elsősorban hivatásos könyvtárosok) számára kíván áttekintést adni az újfajta információs lehetőségekről, főként a francia vonatkozású adatbázisok elérhetőségéről és használatáról. Emellett alapvető elektronikus könyvtári és dokumentációs ismereteket is nyújt. Bevezet az online, a CD-ROM, valamint a Internetes információkeresésbe. Számos hasznos franciaországi adatot tartalmaz, többek között adatbázis-szolgáltatók, dokumentációs központok, központi katalógusok címeit.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Használó; Jogszabály -könyvtárügyi (forma); Kapcsolat -intézményekkel; Könyvkiadás, könyvkereskedelem; Könyvtári rendszer -országos; Nemzeti könyvtár; Számítógépesítés; Franciaország

Les bibliotheques en France 1991-1997 / sous la direction de Dominique Arot avec la collaboration de Emmanuel Aziza [et al]. - Paris : Éd. du Cercle de la Librairie, 1998. - 315 p. ; 24 cm. - (Collection bibliotheques). - Bibliogr.: p. 295-305. - ISBN 2-7654-0706-1

Raktári jelzet: 3-12428

A francia könyvtárügy a kilencvenes évek első kétharmadára vonatkozó mérlegét vonja meg ez a hiánypótló tanulmánygyűjtemény. Az időszak legkiemelkedőbb eseménye volt a nemzeti könyvtár új épületének átadása, rendszereinek modernizálása, szolgáltatásainak bővítése, valamint feltűnő jelensége a közművelődési könyvtárak rohamos térhódítása. Mindezekről részletes beszámolókat olvashatunk. A különböző könyvtártípusok életében jelentkező fejleményekről külön fejezetek szólnak csakúgy, mint az együttműködésekről, a gépesítésről, a kultúrpolitikáról, a jogi szabályozásról, a könyvtárhasználatról és a dokumentációról. A Franciaországon kívüli francia könyvtárakkal is foglalkozik egy fejezet. A függelék könyvtárügyi adattár: események felsorolása, annotált bibliográfia és statisztikai körkép.

❀

Együttműködés -nemzetközi; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Ösztöndíj; Tanterv, óraterv; Németország

Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände. Arbeitsgruppe Ausbildung im Europäischen Rahmen

Abschlussbericht / Red. Peter Vodosek ; [Hrsg. von der] Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände, Deutsches Bibliotheksinstitut. - Berlin : DBI, 1992. - 41 p. ; 21 cm. - Bibliogr.: p. 38-41. - ISBN 3-87068-417-8

Raktári jelzet: 2-9859

A német Könyvtárosegyesületek Szövetségi Egyesülése (BDB) 1990-ben kölni ülésén döntött egy munkacsoport felállításáról „Képzés – európai keretekben" címmel. A munkacsoport 4 alkalommal ülésezett. Munkájuk eredményét ebben a kiadványban jelentették meg a következő témák köré csoportosítva a mondanivalójukat: Az európai oktatási szempontok struktúrálása; Az európai könyvtárosképző intézmények felmérése; Az idegen nyelv oktatása a könyvtárosképzésben; Ösztöndíjak, külföldi tanulmányutak támogatása az EU kereteiben.

❀

Adatbázis; Gépi dokumentumleírás; Kéziratgyűjtemény -muzeális; Kódex; Konferenciai anyag -nemzeti (forma); Levéltár; Szabvány; Olaszország, Roma -K

Clavis memoriae : ett seminarium om datoriserad katalogisering av handskriftsmaterial : Svenska Institutet i Rom 22-26 april 1996 / rapport sammanställd av Eva Nilsson Nylander. - Stockholm : Kungl. Biblioteket, 1997. - 129 p. ; 30 cm. - (Kungl. Biblioteket rapport, ISSN 0349-8131 ; 23.)

Raktári jelzet: 4-10533

A Rómában székelő Klasszikus Tudományok Svéd Intézete 1996 tavaszán konferenciát tartott a svéd kéziratok számítógépes katalogizálásának aktuális kérdéseiről. Ennek a szemináriumnak az anyagából válogat a stockholmi Királyi Könyvtár sorozatában megjelenő kötet. Sajnos az előadások nagyobbik része rezümé nélkül, svéd nyelven található meg, kisebbik része olvasható csak angolul. Az érintett témakörök a következők: a Svédországban már működő gépi kézirat-katalógusok; a folyamatban levő és tervezett munkálatok; a felhasználható programok, szabványok, formátumok; a levéltári iratka-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

talogizálás és a könyvtári katalogizálás különbségei és összhangba hozásának lehetőségei; a kódexek és töredékek feldolgozása. Hosszabb angol nyelvű tanulmány foglalkozik a XVII. században élt Krisztina svéd királynő Vatikánban található gyűjteményének feldolgozási munkálataival. A függelékben angol nyelvű levéltári szabványt és olasz kéziratnyilvántartási űrlapokat találunk.

❀

Elektronikus publikáció; Megőrzés; Nemzeti könyvtár; Szerzői jog; Hollandia

Copyright aspects of the preservation of electronic publications / Institute for Information Law, University of Amsterdam. - Amsterdam : University of Amsterdam, 1998. - 43 p. ; 21 cm. - (IViR reports ; 7.). - Bibliogr.: p. 41-43. és a lábjegyzetekben. - ISBN 9074243-12-6[!]

Raktári jelzet: 2-10228

Az elektronikus dokumentumok könyvtári szerepével, különösen pedig megőrzésükkel kapcsolatosan más szabályokat kell követni, mint a hagyományos kiadványok esetében. Az elektronikus kiadványok jövőbeli használatának biztosításához a legegyszerűbb megoldás ezek másolása (többszörözése) lenne, ha nem ütközne tiltó jogszabályokba. A holland törvények ugyanis nem tesznek kivételt az elektronikus adatok másolásával kapcsolatban. Szükséges-e kivételek beiktatása a törvénybe, vagy elég, ha a holland nemzeti könyvtár licenc-szerződést köt az elektronikus dokumentumok forgalmazóival a megőrzési célú másolásra, hiszen nemzeti könyvtárként gyűjtenie és megőriznie kell az elektronikus dokumentumokat is. (Erre a célra a nemzeti könyvtár éppen nemrégiben hozta létre a Holland Elektronikus Dokumentumok Letétjét).

A jelentés első része azokkal a jogi problémákkal (szerzői jog, kapcsolódó jogok, morális jogok) foglalkozik, amelyeket a nemzeti könyvtár megszeg, azáltal, hogy gyűjti, s a jövőbeli használat érdekében másolja az elektronikus kiadványokat. A fő rész témája az, hogy mikor és milyen esetekben eshet szó törvény által jóváhagyott kivételekről az elektronikus kiadványok megőrzésével kapcsolatos másolásakor. A negyedik részben azokat a nemzetközi, ill. más országok által használt szabályokat (berni és római egyezmény) mutatják be, nagyon röviden, amelyek mentességet adnak a nemzeti kultúrkincs megőrzése érdekében végzett másolási tevékenységre. Az utolsó rész az összefoglaláson kívül ajánlásokat ad.

❀

Elektronikus publikáció; Jelentés -évi, többévi (forma); Könyvkiadás, könyvkereskedelem; Könyvtárügy; Levéltár; Munkaterv (forma); Nemzetközi szervezet

Council of Europe. Directorate of Education, Culture and Sport. Cultural Policy and Action Division

Electronic publishing, books and archives project : 1998: a crucial year : Objectives, activities and work plan for 1998 / [publ. Council of Europe]. - [Strasbourg] : Council of Europe, [1998]. - 69 p. ; 30 cm

Raktári jelzet: 4-10436

Az EU Kulturális Bizottsága és az illetékes projektfelelős munkacsoport 1997-ben elfogadta a kelet-és közép-európai országok számára kidolgozott, felzárkóztató programcsomag, az elektronikus kiadás, könyvek és levéltárak projekt 1998. évi munkatervét, mely nyolc területet érint: 1) új „könyvgazdaság", az információs társadalom (BIS) kiépítése; 2) a könyvvilág működésének jogi szabályozása; 3) a levéltárakhoz való hozzáférés demokratikussá tétele; 4) a könyvtárak és a könyvpiac közötti információáramlás és hozzáférés biztosítása, 5) a könyvkereskedelmi forgalomban kapható könyvek katalógusának létrehozása, ahol ez még nem létezik; 6) az elektronikus kiadás, könyv- és levéltári

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

működés Bosznia-Hercegovinában; 7) fordítói ösztöndíjak kelet-és közép-európaiak számára; 8) állományvédelem, és az írott kulturális örökség megvédése. A kötet függeléke az alapprogram korábbi szakaszainak főbb eseményeit, találkozóit, résztvevőit, egy annotált bibliográfiát, valamint a programban résztvevő személyek elérési címét, a partnerintézmények jegyzékét és részvételi minőségüket tartalmazza.

Állománygyarapítás; Konferenciai anyag -nemzeti (forma); Régi és ritka könyvek gyűjteménye; Számítógép-hálózat; Tudományos és szakkönyvtárak; Vezetés; Németország, Dortmund -K

Deutscher Bibliothekskongress (7.) (1997) (Dortmund)

7. Deutscher Bibliothekskongress, 87. Deutscher Bibliothekartag in Dortmund 1997 : von Gutenberg zum Internet / Hrsg. von Sabine Wefers. - Frankfurt am Main : Klostermann, 1997. - VII, 276 p. ; 25 cm. - (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie : Sonderhefte, ISSN 0514-6364 ; 68.). - Bibliogr. a lábjegyzetekben. - ISBN 3-465-02961-5

Raktári jelzet: 3-12436

A 7. német könyvtári kongresszust, mely egyben a német könyvtárosok 87. vándorgyűlése volt, Dortmundban rendezték meg 1997-ben „Gutenbergtől az Internetig" címmel. A kötet az ott elhangzott előadásokból tartalmaz válogatást. A konferencia mottójának megfelelően a tanulmányok sokféle témakört járnak körül, melyeket a könyv a következő csoportosításban ad közre: könyv- és könyvtártörténet; muzeális állományok számbavétele; tudományos könyvtárak ma; gépi könyvtári hálózatok; könyvtári menedzsment; az Új Könyvgazdaság" (New Book Economy) nevű EU-projekt; könyvtárak és az Internet; az új médiák jogi kérdései; állományépítés és gyarapítási együttműködés; szolgáltatások.

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Kísérlet; Költségelemzés; Szabvány; Szerzői jog; Nagy-Britannia

ELINOR electronic library project / Anne Ramsden ed. [et al.]. - London [etc.] : Bowker-Saur, 1998. - 167 p. ; 23 cm. - (British Library research). - Bibliogr.: p. 135-147. - ISBN 1-85739-255-8

Raktári jelzet: 3-12430

Az Egyesült Királyságban a De Monfort Egyetem (DMU) volt az első, amely olyan elektronikus könyvtári rendszer kialakítását kezdte meg 1992-ben, amely a könyvtári szolgáltatásokat elérhetővé tette az egyetem egész területén. A program a British Library Research and Innovation Centre és az IBM UK Scientific Centre segítségével valósult meg.

A négy év tapasztalatai azt mutatják, hogy nem a technikai feltételek megteremtése volt a legnehezebb. Sokkal bonyolultabb feladatnak bizonyult a szerzői joggal, a használók igényeivel, a költségekkel és a fenntartással kapcsolatos feladatok megoldása.

Az ELINOR volt az első kísérlet, amelynek keretében a kiadókkal együttműködve új típusú szerződéseket dolgoztak ki a hálózaton használt, digitalizált dokumentumok szerzői jogának érvényesítésére.

A 4. fejezet bemutatja a dokumentum-használati statisztikák összeállítására, a szerzői joggal kapcsolatos kötelezettségek nyilvántartására és nyomon követésére kialakított eljárást. A sajátján kívül más, az elektronikus dokumentumok szerzői jogvédelmének menedzselésére szolgáló rendszereket, illetve ezzel foglalkozó programokat is bemutatnak. A rendszer kialakításakor fontos volt a használók szempontjainak figyelembe vétele. A munkát egy

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

kérdőív összeállításával kezdték, a válaszok értékelése szempontokat szolgáltatott az ELINOR létrehozásakor: elérendő eredmény lett az egyszerű hozzáférés, a használók hatékony támogatása, a gyors keresés megteremtése. Megállapítható volt, hogy nem lehet kizárólagos céljuk az egyetem saját dokumentumállományát tartalmazó elektronikus könyvtár kiépítése, ugyanis a hallgatók igénylik más elektronikus könyvtár kialakításának lehetőségét is, melyhez egyedi igényeiknek leginkább megfelelő módon tudnak hozzáférni.
A kötet ajánlható az elektronikus könyvtári alkalmazások bevezetését fontolgatók számára. A további tájékozódást bőséges bibliográfia segíti.

❀

Együttműködés -regionális; Gépi könyvtári hálózat; Közművelődési könyvtár; Közös katalogizálás; Németország, Észak-Rajna-Wesztfália

HOMMES, Klaus Peter

Katalogisierungsverbund öffentlicher und wissenschaftlicher Bibliotheken in Nordrhein-Westfalen : eine Untersuchung der Rahmenbedingungen über die Verbundteilnahme Öffentlicher Bibliotheken am bestehenden Verbundsystem wissenschaftlicher Bibliotheken : Abschlussbericht / Klaus Peter Hommes. - Berlin : Deutsches Bibliotheksinstitut, 1998. - 72 p. ; 21 cm. - (dbi-materialien ; 170.). - Bibliogr.: p. 65-70. és a lábjegyzetekben. - ISBN 3-87068-970-6

Raktári jelzet: 2-10229

1994 július és 1997 december között folyt az a kísérlet, amely azt vizsgálta meg, milyen lehetőségei vannak a tartományban a közművelődési könyvtáraknak arra, hogy a Felsőoktatási Könyvtári Központ közös katalogizálási programjához csatlakozzanak.
Mivel e könyvtártípus bekapcsolódása számos kérdést vet fel, ezért a közös katalogizálásban érdekelt nyolc közművelődési könyvtárból hármat kiválasztottak (a düsseldorfi, a kölni és a hattingeni városi könyvtárat) és itt vizsgálták a csatlakozás során megoldandó problémákat és feltételeket.
A csatlakozással megteremtődnének a feltételei annak, hogy a tartományban található közművelődési és felsőoktatási könyvtári hálózat között javuljon az információcsere.

❀

Gyermekolvasó; Olvasás története; Televízió

HURRELMANN, Bettina

Mediengebrauch und Lesesozialisation in der Familie / Bettina Hurrelmann ; [Hrsg.] Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg. - Oldenburg : BIS, 1993. - 37 p. ; 21 cm. - (Bibliotheksgesellschaft Oldenburg ; Nr. 7.). - Bibliogr.: p. 33-36. - ISBN 3-8142-0446-8

Raktári jelzet: 2-9865

Az Oldenburgi Egyetem kiadványsorozatában megjelenő füzet az olvasás szerepét vizsgálja a családok életében. Egyúttal történeti visszatekintést is nyújt a 18-19. századra, amikor a gyermekek olvastatásának és a családi felolvasásoknak még többféle közösségi és nevelő funkciója volt. Felvázolja a mai helyzetet, a képernyőkultúra térhódításának szociológiai következményeit, a médiaváltás valószínűsíthető hosszabb távú kihatásait a családon belüli viszonyokra, és találgatja az olvasás jövőbeli szerepét a családokban.

❀

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárosi hivatás; Németország

Innenansichten - Aussenansichten : 50 Jahre Verein der Diplom-Bibliothekare an wissenschaftlichen Bibliotheken / Bearb. von Rita Dopheide ; Hrsg. vom VdDB. - Frankfurt am Main : Klostermann, 1998. - VII, 167 p., 5 t. : ill. ; 25 cm. -

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

(Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie : Sonderhefte, ISSN 0514-6364 ; 71.). - Bibliogr.: p. 155-164. - ISBN 3-465-02708-6
Raktári jelzet: 3-12438

A német tudományos könyvtárakban dolgozó Okleveles Könyvtárosok Egyesülete (Verein der Diplom-Bibliothekare an wissenschaftlichen Bibliotheken, VdDB) fennállásának 50. évfordulóját ünnepelte 1998-ban. Ebből az alkalomból született ez az emlékkönyv, amely nem csupán az egyesület történetét dokumentálja, hanem a német könyvtárügy fejlődésének főbb állomásait is tükrözi. Az egyesület 1948-ban 50 taggal alakult meg, 1997-ben pedig közel 3300 tagot számlált, ám így is csak egyike a német könyvtárosokat tömörítő számos egyesületnek.
A kötetben közölt tanulmányok túlnyomó része az egyesület életének utóbbi 20-25 évével foglalkozik, bevezetésként a főbb események kronológiáját tartalmazza 1948-tól 1998-ig. Ezután az egyesületi szervek (tanácsok, bizottságok) munkáját mutatják be rövidebb közlemények. A könyv legérdekesebb része a „Könyvtári kaleidoszkóp" c. fejezet: ebben idősebb és fiatalabb könyvtárosok mondják el, miért éppen ezt a pályát választották, olvasók idézik fel könyvtárosokkal kapcsolatos élményeiket, nem mellőzve a humoros epizódokat sem. A kötetet a VdDB kiadványainak bibliográfiája egészíti ki.

❀

Dokumentumleírás; Dokumentumtipológia; Osztályozási rendszer; Szakkönyvtár; Tárgyszójegyzék
INTNER, Sheila S. - WEIHS, Jean
Special libraries : a cataloging guide / Sheila S. Intner ..., Jean Weihs ... and associates ... - Englewood : Libraries Unlimited, 1998. - XIII, 452 p. ; 26 cm. - Bibliogr.: p. 397-400. és a fejezetek végén. - ISBN 0-87287-955-0
Raktári jelzet: 4-10532

Részletekbe menő kézikönyv a szakkönyvtárosoknak, miként birkózhatnak meg az információk rendszerezésével A vaskos kötet. 23 fejezetből és 3 függelékből áll. A fő fejezetek: 1) Bevezetés (CIP, példák); 2) Döntések (a feltárás szintjei, tárgyszavak, osztályozás, raktározás); 3) AACR2; 4) A leírás (mit, milyen források alapján, ISBD központozás); 5) Időszaki kiadványok és sorozatok leírása; 6) Nem publikált kiadványok leírása; 7) Besorolási adatok; 9) Tárgyszókatalógus; 9) A Kongresszusi Könyvtár tárgyszójegyzéke; 10) Osztályozási rendszerek; 11 (Dewey tizedes osztályozása; 12) A kongresszusi Könyvtár osztályozási rendszere; 13) A MARC formátumok; 14) Bibliográfiai szolgáltatók, bibliográfiai adatbázisok, nagy számítógépes rendszerek (OCLC, A-G Canada, AMICUS, RLIN, WL, Helyi rendszerek; 16) Katalogizálási és osztályozási politika; 17) A katalogizáló osztály vezetése, 18) Feldolgozás az egészségtudományi könyvtárakban, 19) Feldolgozás a jogi szakkönyvtárakban, 20) Feldolgozás a művészeti szakkönyvtárakban 21) Feldolgozás zenei könyvtárakban; 22) Feltárás műszaki és tudományos könyvtárakban és információs központokban, 23) A profit v. nonprofit szervezetben való működés.

❀

Könyvtármodell; Közművelődési könyvtár; Svédország, Ljusdal
JANSSON, Britta-Lena
The public library in Ljusdal : as model library / Britta-Lena Jansson. - [Ljusdal] : [Statens kulturrad], [1996]. - 39 p. ; 30 cm. - ISBN 91-630-5722-0
Raktári jelzet: 4-10444

Először 1947-ben jelent meg az Unesco Közkönyvtári Manifesztuma, mely a közkönyvtárat a társadalom demokratikus intézményrendszerének részeként az oktatást, tanulást, művelődést segítő, kultu-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

rális küldetést betöltő intézményként említi. A gyakorlathoz közelítés érdekében kijelöltek 3 mintakönyvtárat. Új-Delhiben, Nigériában és Medellinben. Az eltelt évek alatt többször módosították a manifesztumot. Az utolsó módosítás után, új mintakönyvtárként 1995 őszén a a svéd kulturális kormányzat egyetértésével kiválasztották Ljusdalt, hogy az Unesco manifesztum ajánlásai szellemében fejlesszék. Az első fejezetben az Unesco manifesztum történetéről lehet olvasni, a további fejezetekben a kiválasztás körülményeiről, a városról, az országos könyvtárpolitikai elképzelésekről és a közkönyvtárak küldetéséről esik szó. A vékony füzet fő fejezetében a könyvtári és művelődési feladatok részletes leírása található, kiemelten pedig a különböző használói rétegekkel való foglalkozás módszereiről olvashatunk. A füzet utolsó részében a vezetés tennivalóiról, különösen a jó személyzeti politika fontosságáról található rövid összefoglalás.

❀

Cenzúra; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárpolitika

LEE, Earl

Libraries in the age of mediocrity / by Earl Lee ... - Jefferson : McFarland, cop. 1998. - 151 p. ; 23 cm. - Bibliogr. a fejezetek végén. - ISBN 0-7864-0548-1

Raktári jelzet: 3-12451

A kötetté szerkesztett személyes hangú publicisztikák és esszék a „középszerűség" fogyasztói tömegtársadalmát és benne a könyvtárat mint társadalmi intézményt veszik kritika alá, de nem konzervatív, hanem baloldali-radikális, sőt kissé romantikus-anarchista szemszögből. A könyvtári döntések, pl. a gépesítés módjának megválasztása vagy az állományalakítás elvei mögött meghúzódó politikai szálakat bogozgatja a szerző a közelmúlt amerikai társadalmi jelenségeinek, vitáinak, közkönyvtári és egyetemi könyvtári eseményeinek tükrében. Több írás foglalkozik a cenzúra megnyilvánulásainak és a szabadgondolkodó irodalom beszerzésének és feldolgozásának kérdéseivel.

❀

Olvasási szokások; Olvasásra nevelés; Olvasástörténet; Olvasókör; Finnország

MÄKINEN, Ilkka

„Nödvändighet af LainaKirjasto" : modernin lukuhalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot / Ilkka Mäkinen. - Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. - 459 p. ; 21 cm. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, ISSN 0355-1768 ; 668.). - Bibliogr.: p. 421-442. - Angol nyelvű összefogl.: p. 443-452. - ISBN 951-717-979-0

Raktári jelzet: 2-10226

Átfogó könyv a finnországi olvasási kultúra kialakulásáról a kezdetektől az 19. század végéig. A „Vágy az olvasásra" mozgalom az 1870-es évektől kezdődően vált népszerűvé a finneknél is, német mintát követve, mely először a középosztály körében, később a városban élő szegényebb sorsúaknál, majd a vidéki lakosság körében is népszerűvé vált. A szerző bemutatja az akkori, zömmel vallásos szépirodalomra irányuló olvasói érdeklődést, az olvasói típusokat és ennek kapcsán az olvasási szokásokat. Bemutatja miként fejlődött az írni-olvasni tudás, miként alakult a tanult emberek olvasási érdeklődése, milyen szerepet töltöttek be a kölcsönző könyvtárak az olvasás elterjedésében és népszerűvé válásában. A könyvet a kötet végén található alapos angol nyelvű összefoglalás segítségével olvashatjuk.

❀

Bírság -kölcsönzésnél; Kölcsönzési rendszer

Managing overdues : a how-to-do-it manual for librarians / ed. by Patsy J. Hansel. - New York ; London : Neal-Schuman, 1998. - XI, 131 p. ;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

28 cm. - (How-to-do-it manuals for librarians ; 83.). - Bibliogr.: p. 109-124. és a fejezetek végén. - ISBN 1-55570-291-0
Raktári jelzet: 4-10541

A lejárati időn túl kinn levő, illetve a soha vissza nem szerezhető kölcsönzésekkel való foglalkozás időigényes és gazdaságtalan a könyvtárak számára. Büntetni vagy sem; az automatizált kölcsönzési rendszerek szerepe az előjegyzések, lejáratok nyilvántartásában; jogi problémák; a könyvárak imázsa és a késések „barátságos" kezelése mind gyakrabban vetődik fel e téma kapcsán. A kötet példákat mutat be, ki milyen elméleti, módszertani ötlettel próbálja meg saját gyakorlatában kezelni ezt a kényes kérdést. A bevezető tanulmány az elmúlt húsz évben készült felmérésekből von le általánosítható következtetéseket., majd három fejezetben, összesen 9 tanulmány követi: 1) Négy módszer a lejárt határidejű könyvek visszaszerzésére (négy tanulmány); 2) Az adószedő és a lottó (cím alatt három példát ismerhetünk meg amerikai közművelődési könyvtárak gyakorlatából); és 3) A késedelmes visszahozatal kezelése c. részben egy tanulmány a késedelmi díjak kiszabásának elméletével foglalkozik, míg a kötet utolsó tanulmánya a téma válogatott bibliográfiája.

Címtár -könyvtári (forma); Könyvkereskedelem; Könyvtárpolitika; Könyvtárstatisztika; Könyvtárügy; Statisztika -rokon területről; Lengyelország

Modern libraries and librarianship in Poland / ed. by Maria Kocójowa and Alicja Altenberger. - Kraków : Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, 1995. - 110 p. ; 24 cm. - (Materialy edukacyjne bibliotekoznawstwa i informacji naukowej ; 4.). - Bibliogr. a fejezetek végén. - ISBN 83-901577-0-5
Raktári jelzet: 3-12448

A lengyel könyvtárügy 1990 utáni 5 évéről kapunk összegzést a füzetben. Az összeállítók célja az volt, hogy praktikus tájékoztató segédletet adjanak a külföldi érdeklődőknek és a könyvtárosképzésben résztvevő ifjaknak a modern lengyel könyvtárügy állásáról. Az ötletet a walesi könyvtárosképző intézet professzora (Frank Hogg) adta a lengyel szakembereknek. A megvalósításban közreműködtek a krakkói Jagelló Egyetem könyvtári tanszékének oktatói és a varsói British Council munkatársai.
A kötetbe került 13 tanulmány a lengyel könyvtárügy és könyvtárpolitika, a könyvkiadás és a kulturális élet egy-egy szeletét mutatja be vázlatosan. A tanulmányokból kirajzolódik a lengyel könyvtárügy mostani állapota, megismerhető az oktatáspolitika, a könyvtárosképzés rendszere és intézményei, néhány jellemző adat a lengyel kultúra helyzetéről s a külföldiek számára érdekességként bemutatható területekről, helyekről. Egyedi tanulmányok ismertetik a tudományos szakkönyvtárak, a nemzeti könyvtár, a közkönyvtárak és iskolai könyvtárak helyzetét. Szó esik a könyvtári törvénykezés történetéről és jelenlegi gyakorlatáról, a könyvkiadás és a könyvkereskedelem helyzetéről. Érdekes, hogy a legterjedelmesebb tanulmány angol szerzője (a többi tanulmányt lengyel szakemberek írták) a British Council szerepét vizsgálja a lengyel kulturális élet és könyvellátás alakulásában. Öt praktikus függelék követi a szöveges részt: 1) A lengyel könyvtárakkal és a könyvekkel kapcsolatos legfontosabb események bemutatása; 2) A lengyel könyvtárügy fontosabb szervezetei, 3) A könyvtárosképzéssel foglalkozó felsőoktatási intézmények jegyzéke; 4) a legfontosabb lengyel könyvtárak címjegyzéke, valamint 5) statisztika a lengyel tudományos és kulturális könyvekről és könyvtárakról.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Formátum -gépi; Gépi dokumentumleírás; Konferenciai anyag -nemzetközi (forma); Nem latin betű; Szabvány; Törökország, Istanbul -K

Multi-script, multilingual, multi-character issues for the online environment : proceedings of a workshop sponsored by the IFLA Section on Cataloguing, Istanbul, Turkey, August 24, 1995 / ed. by John D. Byrum, Jr. and Olivia Madison. - München : Saur, 1998. - 123 p. ; 22 cm. - (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 85.). - Bibliogr.: p. 119-123. - ISBN 3-598-21814-1

Raktári jelzet: 3-12449

A különböző írásfajták, a többnyelvűség és az eltérő karakterkészletek következtében elektronikus hálózati környezetben fellépő nehézségeket veszi sorra az IFLA Feldolgozó Szekciója által kezdeményezett, 1995-ben Isztambulban megrendezett műhelymegbeszélés anyaga. A referátumok és a hozzászólások közel-keleti nyelvek és írások (török, arab) sajátosságaival, valamint többnyelvű európai országok (Oroszország, Finnország, Svájc) elektronikus katalógusainak és hálózatainak problémáival foglalkoznak. A kötetet az Unicode karakterszabványt bemutató előadás szövege zárja, mely külön kitér a különböző irányú írások együttes előfordulásának kezelésére.

❀

Pályázat -állás betöltésére

NEWLEN, Robert R.

Writing resumes that work : a how-to-do-it manual for librarians / Robert R. Newlen. - New York ; London : Neal-Schuman, 1998. - XVI, 144 p. ; 28 cm. - (How-to-do-it manuals for librarians ; 82.). - ISBN 1-55570-263-5

Raktári jelzet: 4-10540

A könyv a szakmai önéletrajz megírásához nyújt segítséget az új állásra pályázó könyvtárosok számára. Az első négy fejezetben részletes és praktikus tanácsokat kapunk e dokumentum előkészítését illetően. Mi is az a szakmai önéletrajz? Mit kell tartalmaznia? Hogyan összegezhetjük szakmai képességeinket, pályafutásunk során összegyűjtött tapasztalatainkat a valószínű elvárásoknak legmegfelelőbben? Milyen formai követelményeknek kell megfelelnie az önéletrajznak stb. A következő öt fejezet még az előzőeknél is hasznosabb lesz az önéletrajz írók számára, mivel a legkülönbözőbb típusú munkakörök megcélzásához ad kimerítő útmutatást, bőséges pályázati anyaggal illusztrálva. A szerző arról sem felejti el informálni a pályázót, hogy mit ne írjon bele a sorsát eldöntő dokumentumba. A tizedik fejezet a kísérő levél megkomponálásáról szól, a tizenegyedikben pedig arról olvashatunk, hogyan készülhet fel a jelölt a következő megmérettetésre, az interjúra.

A mű az EU-hoz való közelgő csatlakozásunkra – és a munkaerő várható szabad áramlására – való tekintettel, rendkívül hasznosnak tűnik, bátran ajánlhatjuk az olvasóknak.

❀

Hatékonyság; Igény; Konferenciai anyag -nemzetközi (forma); Közművelődési könyvtár; Munkaszervezés; Statisztika; Németország, Berlin -K

Performance measurement and quality management in public libraries : IFLA Satellite Meeting, Berlin, 25-28 August, 1997 : proceedings / [ed. by] Peter Borchardt and Ulla Wimmer ; [The Satellite Meeting was org. by IFLA, Section of Public Libraries]. - Berlin : DBI, 1998. - 260 p. ; 21 cm. - (dbi-materialien ; 168.). - Bibliogr. a fejezetek végén. - ISBN 3-87068-968-4

Raktári jelzet: 2-10227

1989-ben jelentette meg az Unesco Nick Moore hasonló című könyvét, mely a téma hiányt pótló volta miatt gyorsan népszerű lett, és rövidesen

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

több nyelvre is lefordítottak. 1990-ben az IFLA közkönyvtári szekciójában svéd könyvtárosok ugyan meglehetősen kritikus hangon szóltak a munkáról, de úgy tűnt, ez nem befolyásolja a kötet népszerűségét. A teljesítménymérés egyre fontosabb elemévé vált a hatékony könyvtári működésnek, ezért az 1995-ös koppenhágai IFLA közgyűlés után, ahol vezető téma volt, 1997-ben német szakemberek szerveztek Berlinben egy szatellit-konferenciát a kérdéskörről. A szervezők (Norbert Kamp, Peter Borchardt) előzetesen országtanulmányokat írattak 11 különböző országot (Dánia, Finnország, Flandria, Németország, Hollandia, Norvégia, Portugália, Szlovénia, Spanyolország, Nagy-Britannia, Egyesült Államok) képviselő szerzővel, majd a konferencia résztvevőinek, ugyancsak a konferencia előtt, elküldték hozzászólásra a tanulmányokat. A konferencián az előzetes tanulmányokat vitatták meg és egészítették ki politikai, használói, személyzeti és módszertani szempontból közelítve a kérdéshez.

Információkeresési rendszer; Konferenciai anyag -nemzetközi (forma); Szabvány; Tárgyi feltárás; Terminológia; Portugália, Lisbon -K

Subject indexing: principles and practices in the 90's : proceedings of the IFLA Satellite Meeting Held in Lisbon, Portugal, 17-18 August 1993, and sponsored by the IFLA Section on Classification and Indexing and the Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, Lisbon, Portugal / ed. by Robert P. Holley [et al.]. - München [etc.] : Saur, 1995. - X, 302 p. ; 25 cm. - (UBCIM Publications. N.s. ; 15.). - Bibliogr. az előadások végén. - ISBN 3-598-11251-3

Raktári jelzet: 3-12444

A tárgyi feltárás elmélete és helyzete állott az 1993-ban Lisszabonban megrendezett IFLA szekcióülés középpontjában. A kötet nagyobbik fele körképet rajzol az egyes országokban alkalmazott információkeresési rendszerekről és eljárásokról. Brazília, Kanada, Horvátország, Franciaország, Németország, Irán, Lengyelország, Portugália, Spanyolország, Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok képviselteti magát előadással a tartalmi feltárás, a szakkatalogizálás és a tárgyi visszakeresés kérdésköreiben. A másik fő részben olvasható izgalmas műhelytanulmányok témája a természetes és a szabályozott nyelvek egymást kiegészítő alkalmazhatósága, a prekoordinálás előnyei és hátrányai, a jelenlegi terminológiai és indexelési iskolák és a tartalomelemzési rendszerek szabványosítására irányuló törekvések.

Audiovizuális anyag; Jogszabály -könyvtárügyi; Kölcsönzés; Szerzői jog; Szoftver; Európa; Németország

Umsetzung der EG-Richtlinie zum Vermiet- und Verleihrecht : Ein Argumentationspapier / [Bearb.] Helmut Rösner ; [Hrsg. von der] Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände. - Berlin : Deutsches Bibliotheksinstitut, 1993. - 23 p. ; 21 cm. - ISBN 3-87068-435-6

Raktári jelzet: 2-9860

Mivel az Európai Közösség tagállamaiban még mindig igen sokféle, egymástól eltérő törvényi határozat érvényesül, ezek egységesítését a közösség irányvonalai szerint kell megoldani. Harmonizálásra vár a szerzői jog által védett alkotások köre, különös tekintettel a legújabban elterjedtekre (pl. az elektronikus dokumentumok, szoftverek, adatbankok, hangzóanyagok, videofilmek stb. védelme). A nemzetközi irányelveknek megfelelően az egyes országoknak majd át kell ütni az elveket a nemzeti törvényhozásba is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Könyvtárügy; Kína

The vigorous advancement of libraries in China / Wu Weici [et al.]. - Beijing : Bibliography & Document Publishing House, [1996]. - 120 p. ; 26 cm. - ISBN 7-5013-1275-3

Raktári jelzet: 4-10366

A pekingi 62. IFLA konferencia alkalmából a külföldi könyvtárosok tájékoztatására született angol és kínai nyelven e kiadvány, melyben vázlatos áttekintést kapunk a kínai könyvtárügy fejlődéséről és jelen helyzetéről a következők szerint: 1) A különböző könyvtártípusok helyzete, 2) Új és átalakított könyvtárépületek, 3) Az elmúlt 15 év alatt készült legfontosabb könyvtári kiadványok (pl. Osztályozási tábla, tezauruszok, a régi és ritka kínai könyvek bibliográfiája, a könyvtárépületek építési, berendezési normatívái, bibliográfiai és dokumentációs szabványok stb.) bemutatása; 4) A szolgáltatások fejlődése, 5) Az egyes könyvtártípusok elemzése megadott szempontok szerint, 6) Új technológiák bevezetése a könyvtárakban, 7) A könyvtárak irányítása, 8) A könyvtárosképzés, 9) Új fejlemények a könyvtártudomány elméletében, 10) A nemzetközi cserekapcsolatok és a tudományos kommunikáció kibővülése.

Paksi hálózatkalózókról (hackerekről) olvashattunk a Dunántúli Napló 1999. február 14-i számában.

" Szegény ember Internetes vonaláról lopni a modern korban sem ildomos. A Paksi Városi Könyvtárban 1998 májusában érzékelték, hogy valakik használják az Internet-vonalukat. Megnövekedett ugyanis a számlájuk és néhány esetben foglalt volt a könyvtár vonala. A kár nem volt sok, talán ötvenezer forint, de a szegény könyvtárnak ez is tetemes összeg, így feljelentést tettek a városi kapitányságon.

Simon Szilárd zászlós, az ügy nyomozója szerint hamar megismerték a tolvajokat. A poén az, hogy egyszerre két csoport is feltörte a könyvtárat. Az egyik csapat két fiatalkorú, a másik pedig két felnőttkorú. Egyébként a lebukás utáni házkutatás során kiderült, hogy mindkét helyen többszázezer forint értékű számítógépek is voltak. Sőt, az Internetre is előfizettek. Ám, ha már ismerték a kódot, azt használták is.

A nyomozás során kiderült, hogy rendelkeztek CD író berendezéssel is a hackerek, s legalább 30-40 millió forint kárt okoztak a programkészítő cégeknek, mivel több száz programot töltöttek le különböző forrásból. A nyomozás során azt nem tudták rájuk bizonyítani, hogy a programokat eladták volna, így a szerzői és szomszédos jogok megsértése, valamint lopás miatt vonják felelősségre a négy hálózatkalózt."

(Hazafi J.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNY

Általános kérdések

99/001

RILEY, Bryan: You are now entering the Age of the Mind: thoughts on the knowledge society = Austr.Libr.J. 47.vol. 1998. 2.no. 145-156.p.

Belépés az Értelem Korszakába: gondolatok az ismeret-alapú társadalomról

Információs társdalom; Prognózis

A huszadik század végét az *információ korszakának* tekinthetjük, ahol az információk külső szervezésén, átalakításán és terjesztésén van a hangsúly. A szerző szerint a következő század az *értelem korszaka* lesz, ahol az információk külső megfigyelhető jegyeit egy merőben más szabályrendszer váltja fel, és ahol az információt egy merőben más értékrendszer alapján kialakított kritériumok alapján fogják használni.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Kutatás és fejlesztés

99/002

GOODALL, Deborah: Research activities in public libraries – findings from fieldwork: facts and methods = Libr.Inf.Res.News. 22.vol. 71.no. 1998. 15-23.p. Bibliogr. 14 tétel.

Kutatási tevékenység a közművelődési könyvtárakban: a terepmunka tanulságai. Tények és módszerek

Felmérés [forma]; Könyvtártudományi kutatás; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A szerző 20 könyvtárvezetővel folytatott interjú alapján beszámol a brit közkönyvtárakban folyó kutatási tevékenységről. Az eredmények megerősítik a korábbi nézeteket és eredményeket. Különösen az ad okot az aggodalomra, hogy a folyó kutatások és módszerek a szolgáltatásfejlesztés „egyszerűbb" kérdéseire irányulnak, és nem foglalkoznak olyan „nehezebb" kérdésekkel, mint a szolgáltatások társadalmi és gazdasági hatása. Az adatok megbízható és hatékony felhasználása érdekében az interjúkat háromféle módszerrel elemezték: kezdeti elemzés kódolással, dilemma-elemzés és intenzív elemzés az ún. állandó összehasonlítási módszerrel (constant comparative analysis). Arra következtet, hogy a közkönyvtári szektor korlátozott kutatási kapacitása veszélyeztetheti stratégiai lehetőségeinek megvalósítását.

(Autoref.)

Tudománymetria, bibliometria

99/003

BORETTI, Elena: Primi elementi di „webografia" = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 1.no. 29-40.p. Bibliogr. 46 tétel.

Res. angol nyelven

A „webográfia" első elemei

Dokumentumleírási szabályzat; Informatika; Számítógép-hálózat

Még mindig sokan hiszik, hogy az Internet egy játék, vagy a fejlett technológiájú alkalmazások kísérleti terepe. Az általánosan használt „információs rendszer" kifejezés még mindig többnyire számítógépes rendszert jelent, és még mindig meg kellene találni az egyensúlyt az információtechnológiához és az információszervezéshez kapcsolódó készségek között.

Mégis, a WWW elterjedése a legutóbbi néhány évben az új, elektronikus médium széleskörű elterjedéséhez vezetett, könnyű használatának és alacsony költségének köszöngetően. A könyvtárak is elkezdtek a hozzáférésről mint a dokumentum birtoklásának ellentétéről beszélni. A szakirodalomban megkezdődött a weben talált források idézése és hivatkozása, ámbár a hivatkozás szabványai még nem léteznek. A könyvtárosok most keresik a módokat, hogy a papíralapú dokumentumok kezelésének technikáit hogyan alkalmazhatják a webforrásokra.

Milyen módon tudnánk értékelni egy forrást abból a szempontból, hogy az ahhoz való hozzáférés fontos lehet-e olvasóink számára? A tudósoknak (a szakembereknek) olyan forrásokra van szükségük, amelyek biztosak, hitelesek és ellenőrizhetők. Az

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

elektronikus dokumentumok hosszabb távú tárolása még megoldatlan probléma, ám mielőtt a konzerválással (megőrzéssel) foglalkoznánk, meg kell tanulnunk kiválasztani a megbízható információkat (ill. forrásokat). Sokan úgy gondolják, hogy a könyvtárosoknak kellene – kötelespéldányok révén – elvégezni az elektronikus dokumentumok hitelesítését és értékelését. Az Interneten közreadott dokumentumokat előre senki nem fogadja el publikálásra, senki sem „szentesíti". Eltűnik a kiadó, amely értékelhetné a publikáció minőségét, és űr marad utána, már ami az elektronikus dokumentumra vonatkozó bármiféle garanciát, a dokumentum bizalomra méltó voltát illeti. Így fontossá válik az az intézmény, amely web-oldalain helyt ad egy közleménynek, de még fontosabb maga a szerző, annak hiteles volta, képzettsége és jártassága a témában, amellyel foglalkozik.

További probléma, hogy a web-oldalakat igen ritkán szemlézik. Másik lényeges elem az elektronikus dokumentumokra való hivatkozás, amely a gyakorlatban folyik, anélkül, hogy ennek valamiféle elfogadott szabványa vagy szabályozása lenne, így gyakran alapvető adatok is hiányoznak egy-egy hivatkozásból.

A papíralapú dokumentumokkal szemben a web-oldalaknál nemcsak az első megjelenés, de a legutóbbi aktualizálás dátuma is fontos, sőt, esetenként az idézett web-helyhez való legutóbbi bejelentkezés dátuma is jelentős lehet. Problémát okoz a hivatkozásoknál, hogy azt az információt, amire hivatkozunk, voltaképpen hol is találtuk (az adott web-helyen, vagy valamilyen „link" nyomán esetleg egészen máshol, mint ahová eredetileg beléptünk? A több oldalnyi – vagy „képernyőnyi" – elektronikus dokumentumoknak nincs is oldalszámozása). Az értékelő vizsgálódások a nyomtatott dokumentumoknál megszokott vezérfonalak alapján folynak. Ami a tartalmat illeti, gyakran kérik számon a web-forrás eredetiségét, azonban még semmilyen javaslat nem született arra vonatkozólag, hogy ez hogyan és hol lehetne megvalósítani. Formai tekintetben az elemzések vagy meglehetősen felszínesek, vagy csak a technológiai szempontok értékelésével foglalkoznak, s nem az eredeti információ közlésére vonatkozókkal. Az egyik, mindeddig meglepő módon figyelmen kívül hagyott (tudomásul nem vett) szempont a web interaktivitása, az a lehetőség, hogy valaki – a kétirányú kommunikációs csatornán – az információnyújtást szolgáltatássá alakítsa. Ezek olyan kísérletek, amelyekhez nem számítógépes szakértők fejlesztő munkája kell; ez az információtudomány szakembereinek kompetenciája.

(Mohor Jenő)

99/004

KAMINER, Noam – BRAUNSTEIN, Yale M.: Bibliometric analysis of the impact of Internet use on scholarly productivity = J.Am.Soc.Inf.Sci. 49.vol. 1998. 8.no. 720-730.p.

Az Internet használatának hatása a tudományos produktivitásra: bibliometriai elemzés

Bibliometria; Felmérés; Kutatás információellátása; Számítógép-hálózat; Tudományos kutatás

Biológusok internet-használati jellemzőinek és szintjének mérésére változókat fejlesztettek ki, amelyek megerősítik a tudományos produktivitás hagyományos bibliográfiai modelljét. A változók kifejlesztésére szolgáló adatokat az UNIX operációs rendszer belső statisztikai moduljai által létrehozott napló-fájlokból nyerték. Az internet-használatnak a produktivitásra gyakorolt hatása számszerűsíthető, és kiszámíthatók a kölcsönhatások az internet-használat és a hagyományosabb input-módszerek között.

(Autoref.)

Lásd még 68

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzetközi könyvtárügy

99/005

LAW, Derek: Access to the world's literature: the global strategy = Libr.Rev. 47.vol. 1998. 5-6.no. 296-300.p.

Globális stratégia a világ irodalmi termésének hozzáférhetővé tételére

Bibliográfiai számbavétel; Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus publikáció; Gépi könyvtári hálózat; Hozzáférhetőség

A szerző ismerteti az UBC (Universal Bibliographic Control) és az UAP (Universal Access to Publications) céljainak elérésére irányuló fejlődést a nyomtatott kiadványok és az elektronikus információk vonatkozásában. Megállapítja az elektronikus publikációk következetes azonosításának problémáit, és ismerteti az elektronikus fájlok rögzítését és keresését szabályozó legfontosabb meta-adat programokat. Az elektronikus dokumentumokhoz való hozzáférés problémáival is foglalkozik, és különféle, ezekhez kapcsolódó nemzetközi projekteket is megvizsgál.

(Autoref.)

Lásd még 74

Nemzeti könyvtárügy

99/006

BYWATER, Margaret A.: Libraries in Cambodia: rebuilding a past and future = IFLA J. 24.vol. 1998. 4.no. 223-227.p.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Kambodzsai könyvtárak: múlt és jövő

Könyvtárügy; Tanulmányút

Az ausztrál szerző Kambodzsában dolgozó tanácsadóként az állománygyarapítás és könyvtárfejlesztés helyzetét vizsgálja ebben a délkelet-ázsiai fejlődő országban. Kambodzsa az elmúlt harminc évben sokat szenvedett a háborúk és a politikai üldöztetések viszontagságaitól. A könyvtárak fejlődése több ok miatt is igen lassú volt. Félő, hogy az állománygyarapítás fő forrása az adomány marad. A következő jelentős könyvtárak múltját és jelenét mutatja be: nemzeti könyvtár, királyi egyetemi könyvtár (Hun Sen Library), a buddhista intézet könyvtára, parlamenti könyvtár. A szerző tizenegy éves helyi könyvtári tapasztalat birtokában úgy látja, hogy mind a könyvtári, mind a kommunális fejlődés hosszú folyamatnak ígérkezik.

(Autoref. alapján)

99/007

ENGELSTAD, Kirsten: Hvordan male kvaliteten i norsk hogre utdanning? = Synopsis. 29.arg. 1998. 4.no. 195-196.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Res. angol nyelven

Hogyan mérhető a norvég felsőoktatás színvonala?

Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Felsőoktatási intézmény; Oktatási módszer; Szolgáltatások

Hogyan mérhető a felsőoktatás minősége Norvégiában? Sok ország általános kritériumokat állított fel az oktatás minőségének mérésére, és a felsőoktatási intézmények minőség szerinti rangsorolására. Egy újabb felmérés az Európai Unió és Svájc 102 legjobb egyetemét és főiskoláját rangsorolja. Norvégia nem szerepel ebben a felmérésben, de a tanulmány irányadóként szolgál arra nézve, hogyan lehetne felmérni a norvég felsőoktatás minőségét. A tizenhét minőségi mutatóból négy könyvtári erőforrásokra vonatkozik: hozzáférés a szükséges könyvekhez, magas színvonalú folyóiratgyűjtemény, a hallgatók kényelmes hozzáférhetősége az adatbázisokhoz, és megfelelő nyitvatartási idő a könyvtárban. A norvég felmérések egészen mostanáig szinte kivétel nélkül figyelmen kívül hagyták a könyvtár hatását az oktatás minőségére. Ha a jövőben az egyetemek nagyobb energiát fordítanak a könyvtári erőforrásokhoz és adatbázisokhoz való hozzáférésre, ez valószínűleg jobb stratégiákat eredményez az oktatás és tanulás megfelelő minőségének garantálására. A norvég könyvtáros egyesületet is ez a kérdés foglalkoztatta, amikor 1998 szeptemberében Oslóban konferenciát szentelt a továbbképzés minőségi kérdéseinek.

(Autoref.)

99/008

MYLLYLÄ, Riitta: Kirjasto, kansalaisen tie tietoon = Kirjastolehti. 91.vuo. 1998. 9.no. 256-257.p.

Finnország: az állampolgár útja az információhoz

Könyvtárpolitika; Tájékoztatási politika

A frissen kinevezett finn kulturális miniszter, Suvi-Anne Siimes az alábbiakat nyilatkozta a könyvtárügy fő kérdéseiről:

Az elfogadás előtt álló könyvtári törvényjavaslat – helyesen – továbbra is kiáll a könyvtári szolgáltatások lehető legszélesebb körének díjmentessége mellett. Jelenleg a legfontosabb megoldandó kérdés a szerzői jogok – és az ehhez kapcsolódó térítés – kérdésében kialakítandó okos kompromisszum annak érdekében, hogy a számítógépes hálózaton található anyagokhoz is garantálható legyen a könyvtárak és használóik hozzáférése, és érvényesülhessen az északi országokban régtől fennálló alapelv: hogy ti. a könyvtári állomány nyitottsága és elérhetősége a használó anyagi helyzetétől független. A könyvtárak e jogát meg kell őrizni, s meg kell akadályozni, hogy tevékenységük kereskedelmi jellegűvé váljon. Helyes volt az ezt szem előtt tartó finn állásfoglalás az EU szerzői jogi direktívájáról.

A számítástechnikát a könyvtáraknak (is) hétköznapi módon kell kezelniük. A finn társadalom napjainkban erősen technológia-orientált, így aztán időnként megrészegítik maguk az eszközök, s kevés a tartalmat illető eszmecsere, noha az végső fokon fontosabb a technikánál. Ha az információs társadalmat összes kísérőjelenségével együtt kritikátlanul elfogadjuk, olyan ördögi körbe kerülünk a versenyben, hogy puszta kiszolgálóivá válunk az eszközelőállítók piaci érdekeinek. Meg kell találnunk az eszközök megfelelő alkalmazását és azt a tartalmat, amelyet a legjobban képesek közvetíteni.

Fontos kérdés a könyvtári finanszírozás helyes arányainak megtalálása, miután a 90-es években negatív következményekkel is járt az a körülmény, hogy az állami támogatás csökkent, s nagy mértékben a településekre hárult a könyvtárak fenntartásának felelőssége. Nőttek az egyes területek közti különbségek, azaz megsérült az egyenlőség alapelve. A könyvtárak közti regionális együttműködés növelése talán segíthet ezen. El kellene gondolkozni azon-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ban azon is, hogy a megszüntetett normák helyébe nem volna-e ésszerű mégiscsak meghatározni a szolgáltatásoknak legalább bizonyos minimumszintjét. Az is kétségtelen, hogy ha meg akarjuk őrizni a könyvtárakat az elektronikus információk és a nyomtatott – gutenbergi – kultúra közvetítőjeként, akkor a ráfordításokat feltétlenül növelnünk kell.

(Sz. Nagy Lajos)

99/009

VASCO, Andrea: Biblioteche pubbliche svedesi: organizzazione e servizi = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 1.no. 13-28.p. Bibliogr. 16 tétel.

Res. angol nyelven

A svéd közkönyvtárak szervezete és szolgáltatásai

Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások

A svéd könyvtári rendszert általában két részre osztják: a köz- és a szak- vagy tudományos (kutatói) könyvtárakra. Ami a közkönyvtárakat illeti, jelenleg minden megyének van egy regionális (megyei) könyvtára, mely a városi könyvtári szolgáltatásokat is integrálja a könyvtárközi kölcsönzésen keresztül, tevékenységet végez gyermekek és fiatalok számára, szolgáltatásokat nyújt hátrányos helyzetűeknek és vakoknak, továbbképzéseket vezet, találkozókat és konferenciákat szervez, rendez a könyvtárosok és a kulturális bizottságok vezetői számára. A három regionális kölcsönzési központ Malmö, Umea és Stockholm megyei könyvtárában kapott helyet.

Ezek a központok felelősek a szakkönyvtárak és a külföldi svéd könyvtárak könyvtárközi kölcsönzéseiért is. A stockholmi regionális kölcsönző központ a felelős a svédországi etnikai kisebbségek nyelvén megjelent könyvek kölcsönzéséért. Umea a ritkábban keresett és a plusz-példányú könyveket tárolja. A Nemzeti Művelődési Tanács osztja el az állam kulturális célokra szánt pénzeit, az 1994-es adatok szerint 6 millió svéd koronát a három kölcsönző központnak és az umeai tároló könyvtárnak, 19 milliót pedig a 24 megyei könyvtárnak. (A megyei könyvtári tevékenység 35%-át az állam, 65%-át a megyei testület finanszírozza.)

A közkönyvtárak egy könyvtárközi kölcsönzési lánccal vannak összekötve, amelyet a köz- és a szakkönyvtárak közötti együttműködés javítása érdekében hoztak létre. E szervezet alapját a 286 városi könyvtár képezi, felettük a 24 megyei könyvtár, s végül a három regionális kölcsönző központ, amelyek szintén biztosítják a szakkönyvtárak anyagához való hozzáférést. Ma Svédország mind a 286 városában van közkönyvtári szolgálat, összesen kb. 2000 könyvtári egységgel és 40 millió kötettel. A rendszer főkönyvtárból, kisebb vagy nagyobb fiókkönyvtárakból, bibliobuszokból, munkahelyi és kórházi könyvtárakból (ez utóbbiakat a megyével együtt működtetve), a könyvtárba eljutni nem tudók számára házi kölcsönző szolgálatból, az egészségügyi intézmények, a hadsereg és az óvodák számára nyújtott szolgáltatásokból állhat.

A svéd könyvtár rendszerét legjobban a német eredetű hármas tagolódás jellemzi: az állomány legsűrűbb része a raktár; a második a kölcsönzésre szánt (szabadpolcos) anyag: a betűrendes szép- és a szakokba sorolt szak-, ill. ismeretterjesztő (nonfiction) irodalom; az igazi újítás pedig a könyvtári „piactér": itt a szakrendszert messze elkerülték, és az irodalom igen széles tematikus csoportokban található, ahol egy csoportban lehet a gyermek- és felnőtt, a szép- és a szakirodalom, a könyv, a folyóirat és az audiovizuális dokumentum.

Ami az információtechnológia alkalmazását illeti, Svédország nem tartozik az élvonalba. Annak oka, hogy egy ilyen fejlett könyvtári rendszer ebben az egyben némileg lemaradt, valószínűleg a központi koordináció hiányában keresendő. A svéd közkönyvtárak a nyolcvanas évek közepétől kezdődő-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

en anyagi lehetőségeiktől függően a legkülönfélébb automatizált rendszereket vezették be. Mindazonáltal a kínált könyvtári szolgáltatásokat tekintve Svédország az egész európai környezet legfejlettebb országai közé tartozik. Azt az elképzelést, amely szerint a jelenlegi közkönyvtár archívummá és könyvmúzeummá fejlődne, a svédek elvetik, és a tendencia éppen az ellenkező irányba mutat: a könyvtárak jelenlegi funkciói mellé újakat integrálnak. A demokratikus fejlődés megkívánja olyan helyek létét, ahová az emberek elmehetnek, kimehetnek abból az elszigeteltségből, amelyet az újabb kommunikációs technológiák okoznak. A svéd közkönyvtár ilyen hely, s az lesz a jövőben is.

(Mohor Jenő)

99/010

HÄGGSTRÖM, Britt Marie: Sweden – Library networking for sustained cooperation for the future = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 10/11.no. 641-645.p.

Svédország: könyvtári hálózatok, együttműködés, jól kiépített könyvtári rendszer

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Könyvtári rendszer -országos

Svédországnak mind a 288 kommunális körzetében korszerű könyvtári rendszerek működnek. Az országban 24 megyei könyvtár és 85 egyetemi könyvtár található. Svédország lakossága csak 9 millió; az ingyenes könyvtárhasználatot törvény biztosítja. Újabban a svéd könyvtáraknak is erős költségvetési megszorításokkal kell megküzdeniük. Egyesületük, a DIK (dokumentáció, információ, kultúra) szakszervezeti és érdekvédelmi funkciókat is ellát. A könyvtárak több mint 90%-a tagja ennek az egyesületnek, amely nagy fontosságot tulajdonít a nemzetközi kapcsolatoknak és együttműködésnek.

(Autoref.)

99/011

TRANIELLO, Paolo: Autonomia locale e biblioteche pubbliche: il caso svedese = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 1.no. 7-12.p.

A helyi autonómia és a közkönyvtárak Svédországban

Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár

Svédországban az autonómiának régi hagyományai vannak. A világi és az egyházi adminisztratív szférát 1862-ben választották szét, s ugyanakkor a városi és megyei hatóságokat adószedési joggal ruházták fel, hogy saját költségvetésüket megalkothassák. Az 1950-es évek széles körű reformjai drasztikusan csökkentették a helyi hatóságok számát, annak tudatában, hogy a helyi igények kielégítésére egy modern ipari társadalomban csak a források koncentrálása révén van lehetőség. Olyan területi testületekre van szükség, amelyek elégséges mennyiségű lakosságtól tudják beszedni adók formájában a szükséges bevételt. Ami a könyvtárakat illeti, a városi könyvtárak állami támogatását 1965-ben függesztették fel, a megyei könyvtárak perig (egy 1966-os törvény alapján) a megyei adminisztráció és az állam együttes finanszírozásával működnek.
Az 1996-os új könyvtári törvény kerettörvény-jellegű, és mindössze tíz lényeges szakaszt tartalmaz. Elsősorban alapelveket határoz meg, mindenek előtt a közkönyvtárakat szem előtt tartva. Kötelezően írja elő mind városi, mind megyei könyvtárak létesítését. A városi könyvtárakat és az iskolai könyvtári szolgáltatást a helyi hatóság finanszírozza, míg a megyék – állami segítséggel – a megyei könyvtári szolgáltatásokat pénzelik. Az állam finanszírozza az egyetemi könyvtárakat, a kölcsönző (dokumentumellátó) központokat és a speciális projekteket. A törvény külön figyelmet fordít a hátrányos helyzetű olvasókra és az etnikai kisebbségekre.

(Mohor Jenő)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

99/012

Rekomendacii po rezul'tatam parlamentskih slušanij „O bibliotečnom obsluživanii naseleniâ Rossijskoj Federacii" = Bibliotekoved. 1998. 4.no. 4-10.p.

Az Oroszországi Föderáció lakosságának könyvtári ellátása c. parlamenti meghallgatások nyomán keletkezett ajánlások

Állami irányítás; Könyvtárpolitika; Könyvtárügy

1998. április 28-án az illetékes személyiségek részvételével parlamenti meghallgatásokra került sor az Oroszországi Föderáció lakosságának könyvtári ellátásáról. Ez azért fontos ügy, mivel az állami és önkormányzati könyvtárak az információkhoz való hozzáférés ingyenes és minden településen jelen levő intézményei. E nemben az egyedüliek. Bár számuk 1985-höz képest 15%-kal megfogyatkozott, olvasóik száma 11%-kal nőtt. Látogatottságuk 30%-kal bővült 1993 és 1997 között.

Hatókörük tágulása nagyobb is lehetett volna, ha működési körülményeik kevésbé sanyarúak. Így pl. a könyvtermés 80%-a be sem kerül az állományukba, mert nincs elég pénzük, és a könyvkereskedelem alig-alig működik. Nincs mindenütt regionális köteles példány sem. A rokon területek alapjogszabályaiból hiányzik a könyvtári ellátás fenntartásának és fejlesztésének kötelezettsége. A magas postai tarifák ellehetetlenítik a könyvtárközi kölcsönzést és cserét. Késik az összoroszországi számítógépes könyvtári hálózat, a LIBNET megvalósítása. Az átlagos könyvtárosi bér a hivatalos létminimumon áll, sőt: a foglalkoztatottak 26%-ának keresete el sem éri a létminimumot.

A meghallgatás nyomán keletkezett ajánlások az imént felsorolt hiányosságok megszüntetéséhez szükséges intézkedéseket sorolják fel, mégpedig az államhatalmi-államigazgatási szintek szerinti hierarchizáltságban. A szóban forgó szintek a következők: szövetségi gyűlés, szövetségi kormány, kulturális minisztérium, regionális törvényhozó és végrehajtó szervezetek, helyi önkormányzati szervek, a FÁK parlamentközi szervezetének oroszországi képviselete.

Tekintettel arra, hogy egy-egy tennivaló elvégzése több szinten is jelentkezik, az eredeti ajánlások listája tele van ismétléssel. A külső szemlélő azonban azt is észreveszi, hogy az egyes tennivalók mellett nem szerepelnek határidők, ami – mondjuk így – a képlékeny oroszországi helyzetből szükségszerűen következik.

(Futala Tibor)

99/013

RICHTER, Vít: Využívání informačních technologii v knihovnách ČR. = Čtenář. 50.roč. 1998. 7/8.no. 194-201.p.

Az információterchnológia hasznosítása a Cseh Köztársaság könyvtáraiban

Információtechnológia

A tiszteletdíjas könyvtárosok vezette községi és az iskolai könyvtárakon kívül 1997 végén gyakorlatilag minden könyvtártípusban felmérték a csehországi könyvtárak információs technológiai felkészültségét. Az akció keretében 649 könyvtár szolgáltatott adatokat, ami a bevonni szándékozott intézmények számához képest 55,23%-os részvételi arány. Legkevésbé a községi könyvtárak töltötték ki a kérdőívet (33,67%), leginkább a központi általános és szakkönyvtárak (100%). Ez egyszersmind arra is utal, hogy a „kor kihívásának" elsősorban a nagyobb állománnyal rendelkező könyvtárak próbálnak megfelelni.

Automatizált könyvtári rendszere az adatszolgáltatók 58%-ának van. Az automatizált ügymenet 90-100%-át teszi ki az összes könyvtári munkának

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

a központi általános és szakkönyvtárakban, a felsőoktatásiakban és a járásiakban. A tudományos akadémiai könyvtárakban 68, a városiakban 60, az orvosiakban pedig 45%-os aránynál tartanak e téren. A községi könyvtárak 22%-os helyezést értek el. Némely könyvtárban több automatizált rendszert használnak. A jelentős könyvtárak 30,37%-a (188 intézmény) jelezte, hogy az ezredfordulót követően sem kíván automatizálni.

A használt rendszerek közül a LANIUS a legnépszerűbb (a szóban forgó könyvtárak 46%-ában ezt használják). A további sorrend: CDS/ISIS (26%), TINLIB (11%), KP és SMARTLIB (9-9%), R. LIBRARY (3%), ALEPH (2%), BIBIS (1%). A felsorolt rendszerek keretében működtetett modulok száma 1491. Közülük a legfrekventáltabbak: katalogizálás (394 előfordulás), kölcsönzés (280 előfordulás), állománygyarapítás (199 előfordulás), OPAC (189 előfordulás), statisztika (165 előfordulás), folyóiratkezelés (135 előfordulás), könyvtárközi kölcsönzés (94 előfordulás), SDI (20 előfordulás), könyvkötészet (19 előfordulás).

A nagykönyvtárak OPAC-jai általában – tisztelet a kivételeknek – csak néhány évre „tekintenek vissza". A kisebb könyvtárakban ezek a katalógusok az állomány 70-100%-át tartalmazzák.

A jelentős könyvtárak mezőnyében 1001 adatbázis található. Belőlük 430 katalógus, 408 bibliográfia, 68 folyóiratkatalógus, 39 faktografikus adattár. A legnagyobb, 200 ezer leírást tartalmazó központi katalógus a CASLIN.

192 könyvtár, az automatizált intézmények 51%-a jelentette be érdekeltségét a retrokonverzióban. E tekintetben a leggyakoribb szándék a rekordok átvétele és adaptálása (61%).

A felmérés tanúsítja: az elért eredmények nem becsülhetők le akkor sem, ha több nyugati országban dokumentáltan gyorsabb volt a számítógépesítés folyamata.

(Futala Tibor)

99/014

VAN VAERENBERGH, Jan: Internet in all public libraries: a major government initiative in Flanders (Belgium) = IFLA J. 24.vol. 1998. 4.no. 250-253.p.

Minden közkönyvtárban Internet: a flamand kormány (Belgium) kezdeményezése

Közművelődési kormány; Számítógép-hálózat; Tájékoztatási politika

1996-1997 folyamán a flamand kormány a teljes közkönyvtári rendszert rákapcsolta az Internetre. Bár a fő cél a polgárok számára az információkhoz való hozzájutás biztosítása, a kiemelt célkitűzés egy kooperatív hálózat kialakítása volt a közkönyvtárak között. Eddig három lépés történt meg: a műszaki felszerelés (az összeköttetés és a telepítés), a könyvtári személyzet kiképzése, és a BIBnet, a közkönyvtárak web-helyének kifejlesztése. A jövő kihívása, hogy az infrastruktúra a valódi közkönyvtári hálózat gerince legyen, ami megerősíti az együttműködő magatartást a hálózatosított egyedi könyvtárakban.

Belgium 1921-es könyvtári törvényét 1978-ban váltotta fel mind vallon, mind flamand területen az új jogi szabályozás, amely fél-hierarchikus rendszerbe szervezte a közkönyvtárakat, és Flandriában jelentős állami támogatást adott a közkönyvtáraknak. Ennek következtében az 5,6 millió flamand lakos több mint 90%-a könyvtárral ellátott területen él. Ugyancsak a törvény „következménye" a flamand automatikus egyesített katalógus (VLACC), amelyet 1987-ben kezdtek el, s amely az utóbbi négy évben jelentős fejlődésen ment át. A hat központi közkönyvtár osztott katalogizálásának köszönhetően naprakésznek tekinthető, az ország könyvtárközi kölcsönzési forgalmának gerincét alkotja. A közkönyvtárak legalább fele rendszeresen használja, igaz, sokan csak CD-ROM vagy floppy formájában,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

és csak adatnyerésre. Tíz könyvtárból hét vagy automatizált, vagy a gépesítés előkészítésének valamelyik fázisában van. Belgium településeinek nagy része 20 ezer lakos alatti lélekszámú, s ez a nagyságrend nem alapozza meg az innovatív szolgáltatások gyors bevezetését. Minden helyi hatóság autonóm testület, amely maga dönt polgárai igényeinek kielégítéséről, így az együttműködésnek sem tradíciója, sem igazi ösztönzője nincs. A könyvtári törvény következményeként szinte mindenhol van könyvtár, de kevés eszközzel és elszigetelten, legtöbbjük semmiféle információtechnológiai eszközt nem tud beszerezni, a helyi adminisztratív szabályok pedig merevek egy rugalmas együttműködési politika kialakításához.

A helyzet megváltoztatására a flamand kulturális minisztérium stratégiája két fontos pontot tartalmaz: a könyvtári törvény módosítása során a kooperáció nagy hangsúlyt kap, és Intranet hálózatot hoznak létre a közkönyvtárak között, végső célként a polgárok információhoz jutásának megkönnyítésére (mind anyagi tekintetben, mind a nyújtott segítség szempontjából). Ehhez infrastruktúra, hozzáértő könyvtárosok, és a nem professzionális felhasználóknak nyújtott segítség szükségeltetik.

Az infrastruktúrát 1997-ben hozták létre:

- 330 közkönyvtárban biztosították az ISDN-kapcsolódást,
- megrendelték és leszállították a hardvert (Intel Pentium 133Mhz, 16MB RAM, 256Kb cache, 1 GB HDD, 8x CD-ROM drive), routerrel,
- installálták a Windows Explorer és a PC/DACS rendszereket,
- a kellő sávszélesség biztosítása érdekében saját hálózatot építettek ki a könyvtárak között, ami a BIBnet alapját képezi.

Mindezt a flamand kormány fizeti, kivéve az egyes könyvtárak közti kommunikáció közvetlen költségeit.

Jelenleg a BIBnet-en három típusú kommunikáció zajlik:

- a könyvtárak és a használók között: tájékoztatás a flamand könyvtári rendszerről, a VLACC-hoz kapcsolódó szolgáltatások, könyvtári híradások
- a közkönyvtárak között: e-mail, levelező-csoportok különféle szakmai témákban, „helpdesk" a gyakorlatlan könyvtárosoknak, adatok (pl. éves jelentések) szétosztása, stb.
- a könyvtárak és a kormányzat között: üzenetek a könyvtári osztálytól, közlemények a VLACC szolgáltatásokról, bibliográfiai leírások letöltése, értesítések a leírási hibákról, statisztikai adatok inputja és azonnali feldolgozása stb.

Később fejlesztik ki a könyvtár és a könyvtárellátók, valamint a használók közti kommunikációt.

A BIBnet jelenleg használói és könyvtárosi szekcióra bomlik. A használói szekció egy gyakorlati útmutatót és egy információforrás-gyűjteményt tartalmaz: l. VLACC, 2. új könyvek ismertetése, 3. Internet-helyek adatbázisa. A VLACC különösen felhasználó-barát www-felületen keresztül érhető el, ahol szerző, cím, kulcsszó és ETO-szám alapján lehet keresni.

A könyvtáros szekcióban egy teljes könyvtári munkamező áll rendelkezésre: 1. makró-adatok: jogszabályok, statisztikák stb. 2. menedzsment-adatok: teljesítmény-mérés, személyzet, szerzeményezés, pénzügyek, gépesítés, 3. szolgáltatási szempontok, PR, stb. 3. regionális ellátás: könyvtárközi kölcsönzés, képzés, szakmai események, szakirodalom stb.

A személyzet felkészítése keretében minden könyvtárból két fő vett részt egy kétnapos tréningen, amely a következő területekre terjedt ki: általános ismeretek, háttér, terminológia; bevezetés a BIBnet-be; fenntartás és támogatás. Az ezt követő gyakorlati képzésen az Internet és a BIBnet, valamint a PC/DACS használatával ismerkedtek meg.

A közeljövőben ki kell szélesíteni és ki kell egészíteni a meglévő kommunikációs vonalakat, és ki kell építeni a továbbiakat a multimédia-alkalmazások és az egyéb rendszerek elérése céljából.

(Mohor Jenő)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

99/015

VAN DEN BERG, Kees: Bibliographic control in the Netherlands = Int.Cat.Bibl.Cont. 27.vol. 1998. 2.no. 31-33.p. Bibliogr. 13 tétel.

A bibliográfiai számbavétel helyzete Hollandiában

Bibliográfiai számbavétel; Nemzeti bibliográfia

Amikor kb. harminc évvel ezelőtt az IFLA és az Unesco egyetemes bibliográfiai hozzáféréssel kapcsolatos eszméi először fogalmazódtak meg akcióterv formájában, Hollandiában még nem volt kötelespéldány-szolgáltatás. A kiadványokat regisztrálták ugyan, de egy magáncég vállalkozásaként.

A kötelespéldányok begyűjtése a Királyi Könyvtárban 1974-ben kísérleti jelleggel kezdődött meg. A kísérlet sikeres volt ugyan, de mindmáig nem született jogszabály a beszolgáltatási kötelezettségről. A Királyi Könyvtár évente 40 ezer kiadványt kap ezen a csatornán, a kurrens periodikumok száma kb. 11 ezer. 1997-ben háromszáz elektronikus kiadványt helyeztek letétbe. Egy vizsgálat szerint 1983-ban 72%-os, 1996-ban 96,6%-os volt a könyvek beszolgáltatási aránya.

Már a XVII. században megjelentek kiadói jegyzékek Hollandiában. Ezek egyike, a Brinkman-féle kumulatív könyvjegyzék (azaz annak mai változata) lett a nemzeti bibliográfia alapja. 1976-ban a bibliográfia szerkesztősége beolvadt a Királyi Könyvtárba, majd 1982-ben a kiadói felelősséget is átadta a Királyi Könyvtárnak. Ez időtől van igazi nemzeti bibliográfiája Hollandiának.

A nemzeti bibliográfia, amelynek címe Brinkman Kumulatív Katalógus, évente 11 számban jelenik meg betűrendes elrendezésben; havonta, negyedévente, félévente, évente és ötévente kumulálják. 1996 óta CD-ROM változata is megjelenik két lemezen. Az első az 1981-1989-es időszakra vonatkozó retrospektív adatbázist tartalmazza, a második a kurrens adatbázist 1990-től. Gyorstájékoztatásra szolgál az új megjelenésű könyvekről a nemzeti bibliográfia ún. A-jegyzéke, amely az Unesco osztályozási rendszerét használja. A B-jegyzék a kormányzati, tudományos és hasonló intézmények kiadványait regisztrálja. A kartográfiai anyagok 1994 óta szerepelnek a nemzeti bibliográfiában. A dán művek fordításait (a természettudományiak kivételével) ötévente megjelenő kötetekben regisztrálják (a legutolsó az 1988-1992-es időszakra vonatkozott).

1982 óta folynak az 1800 előtt megjelent holland nyelvű művek rövidcímes katalógusának (STCN) munkálatai a könyvtárak munkamegosztásával. Az online adatbázis a PICA-n keresztül érhető el, 70 ezer tételt tartalmaz.

Az 1801-től 1832-ig terjedő időszak anyagát (az STCN és a Brinkman-katalógus közötti hiányt) a Királyi Könyvtár dolgozta fel és adta közre kötetkatalógusban.

1983-ban alapították meg a Holland Bibliográfiai Központot, amely a nemzeti bibliográfiát is szerkeszti és közreadja. Titkársága a Királyi Könyvtárban működik. Az alapítók között volt a Királyi Könyvtár, a Holland Könyvkiadók Szövetsége, a Holland és a Flamand Könyvkereskedők Egyesülete, valamint holland könyvtárak.

A könyvek azonosító számozásával a holland könyvkiadók és könyvterjesztők által fenntartott Központi Könyvház foglalkozik. A holland ISBN számokat a hozzájuk tartozó rövidített bibliográfiai leírásokkal nyomtatott katalógusban és CD-ROM-on teszik közzé.

Az országos közös katalogizálási projekt (GGC) 1979-től folyik, előbb a Királyi Könyvtár, majd a felsőoktatási könyvtárak, később a közkönyvtárak részvételével. Kísérleti jelleggel folyik az elektronikus kiadványok kötelespéldány-szolgáltatása. Az Elsevier és a Kluwer kiadó megegyezést kötött a Királyi Könyvtárral folyóiratai elektronikus változatának megőrzésére. A Holland Kiadók Egyesülete felhívta tagjait, hogy offline kiadványaikat ingyene-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

sen helyezzék el a Királyi Könyvtárban. 1997-től 450 CD-ROM érkezett be a gyűjteménybe. A kísérleti időszak után technikai problémák megoldását követően (mentés, hosszútávú tárolás) megindulhat a teljeskörű üzemelés.

(Hegyközi Ilona)

99/016

POPMA, Leo: Öffentliche Bibliotheken in den Niederlanden – es tut sich etwas = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 10/11.no. 632-636.p.

Közkönyvtárak Hollandiában

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Fejlesztési terv; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat

Amikor körülbelül egy évtizeddel ezelőtt a holland könyvtárügyet decentralizálták, a könyvtári törvényt nagyrészt felfüggesztették és takarékossági intézkedéseket vezettek be, úgy tűnt, hogy ezzel sok pozitív fejlemény veszélybe került. E félelmek beigazolódtak ugyan, de a holland könyvtáros egyesületnek (NBLC) sikerült orvosolni a fő problémákat. Így a legújabb fejlemények az erősebb centralizáció irányába mutatnak. A következő területek feltétlenül országos szintű koordinációt igényelnek: új kommunikációs technológiák kifejlesztése, az olvasási kedv csökkenése, az információkhoz való nyilvános hozzáférés szükségessége, az európai szintű szerzői jogi törvény új változatának kidolgozása. A könyvtáros egyesület tevékenységére a kormányzat is felfigyelt, ezért a könyvtárakat már jobban bevonják az információs szupersztráda fejlesztésére irányuló állami programokba.

(Autoref.)

Lásd még 98

Együttműködés

99/017

TEPLITSKAIA, Helen: Librarians as facilitators of democracy and partners in international relations = Libri. 48.vol. 1998. 2.no. 102-115.p.

A könyvtárosok a demokrácia előmozdításáért és a nemzetközi kapcsolatok építéséért

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Együttműködés -nemzetközi; Közéleti tevékenység; Számítógép-hálózat; Támogatás -más országnak

A 20. század végén példátlan politikai és gazdasági átalakulások történtek világszerte. Közép- és Kelet-Európa kommunista rendszereinek helyébe új demokráciák léptek, s ez visszafordíthatatlan változásokat idézett elő az emberek életében. Jóllehet a könyvtárosokat hagyományosan politikailag passzív információs szakembereknek tekintik, az új világrendszernek köszönhetően mégis egyre fontosabb szerepet játszanak a nemzetközi kapcsolatok ápolásában, továbbá az üzleti, oktatási és kulturális együttműködés terén. Az Internet segítségével a könyvtárosok oly módon erősíthetik a demokráciát és a gazdasági fejlődést, hogy hozzáférést biztosítanak a nemzetközi információkhoz, és fejlesztik a használók képességeit a kommunikáció, a kritikai gondolkodás és a különféle kultúrák közötti eligazodás területén. A jelen cikk egy, az Egyesült Államok és a FÁK-országok közötti együttműködés esettenulmányát mutatja be. A cikk új demokráciáknak szánt támogatási projektekről is beszámol, és arra ösztönzi a könyvtárosokat, hogy nagyobb részt vállaljanak a helyi és nemzetközi együttműködési kezdeményezésekben.

(Autoref.)

Lásd még 5, 36-37, 41, 59

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Jogi szabályozás

99/018

CORNISH, Graham P.: Copyright and document delivery in the electronic environment = Interlend. Doc.Supply. 26.vol. 1998. 3.no. 123-129.p. Bibliogr.

A szerzői jog és a dokumentumszolgáltatás az elektronikus kommunikáció körében

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus publikáció; Számítógép-hálózat; Szerzői jog

A szerzői jog az elektronikus dokumentumszolgáltatás kulcsfontosságú kérdése, mert az önmagukban egyszerűnek látszó folyamatok technikailag bonyolultak, és sok jogi kérdést felvetnek. A szerzői jogi szabályok elvileg minden helyzetre érvényesek, mégis nehéz őket elektronikus környezetben alkalmazni. Ha elfogadják az Európai Unió javaslatait a törvény megváltoztatására, ez még jobban megnehezíti majd az elektronikus dokumentumok szolgáltatását. A World Wide Web dokumentumszolgáltatásra való használata izgalmas lehetőségeket kínál, de számos akadálya is van. Az utóbbi idők jogi esetei kevés okot adnak az optimizmusra.

(Autoref.)

99/019

GADD, Elizabeth - GOODMAN, Richard - MUIR, Adrienne: CLEAR design: developing an Electronic Copyright Management System for Project ACORN = El.Libr. 16.vol. 1998. 4.no. 253-259.p.

Elektronikus szerzői-jog kezelő rendszer az ACORN projekt számára

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus publikáció; File-szervezés -gépi; Szerzői jog

A cikk felvázolja a szerzői joggal kapcsolatos engedélyezési folyamat nehézségeit az elektronikus könyvtár számára, és egy elektronikus szerzői jogi adminisztrációs rendszer (electronic copyright management system, ECMS) bevezetését javasolja. Megállapítja, hogy a piacon elfogadható áron nem áll rendelkezésre ilyen rendszer a felsőoktatási szektor részére, majd ismerteti az ACORN projekt számára a Microsoft Access programmal kifejlesztett CLEAR (Copyright Licenced Electronic Access to Readings) programrendszer tervezési folyamatát. Bemutatja a CLEAR adatbázis működését, és arra a következtetésre jut, hogy az más intézményeknek is mintaként szolgálhat a szerzői jogi adminisztrációs rendszer megtervezéséhez.

(Autoref.)

99/020

KRYLOV, R.: Moskve nuzna bibliotecnaa reforma = Biblioteka. 1998. 2.no. 11-14.p.

Moszkvának könyvtári reformra van szüksége

Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtárpolitika; Városi könyvtár

A referált cikk szerzője vezeti Moszkva központi kerületének (a városnak összesen 10 kerülete van) kulturális osztályát, s ennek megfelelően saját kerületének főbb könyvtári paramétereit sorolja fel mindenekelőtt. (E kerületben összesen több mint 400 könyvtár található, köztük számos központilag irányított intézmény. A nyilvános könyvtárak száma 56, állománya 4,5 millió egység; az olvasók száma 340 ezer. Őket 766 könyvtáros szolgálja ki. 1995 óta sikerült épületileg és felszerelésileg az ország legkorszerűbb könyvtárává fejleszteni a Turgenyev könyvtárat. Néhány más könyvtárat is modernizálni lehetett. Megindult a számítógépesítés: 100-nál több személyi számítógépes munkahely létesült. Az Internetbe történő bekapcsolódás napi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

rendi kérdés. Mindazonáltal e kerületben is elégtelen az állományépítési és berendezésfejlesztési ráfordítás, alacsony a könyvtárosi fizetés.)
A szerző a kerületi nehézségeket részint a központi szabályozások joghézagainak, részint pedig a moszkvai városi önkormányzat korántsem „könyvtárcentrikus" beállítottságának számlájára írja. E beállítottság miatt az általa kiadott instrukciók ellentmondásosak: bennük a centralizálás és a decentralizálás elve keveredik, azonban korántsem elvszerűen. Különösen a könyvtárügy sínyli meg ezt a következetlen keveredést, neki ui. több tekintetben (telepítés, szolgáltatásmegosztás, módszertani gondozás stb.) központosításra volna szüksége.
Az iménti ellentmondások miatt Moszkvának máig sincs regionális könyvtári törvénye, amelyet a központi törvény meghagyásai értelmében már régen el kellett volna fogadni.
A késedelemben a könyvtáros társadalom nem marasztalható el, mert már 1995 óta készen áll egy moszkvai könyvtári törvénytervezet. Ezt annak idején a városi önkormányzat kulturális és szabadidő főosztályának jogászai elvetették, mivel – a föderációs törvényhez képest – fenntartási-működtetési-fejlesztési normatívákkal operál. 1998 elejére azonban a korábbi fenntartások megszűnni látszanak, s így újból remény van e törvény megszületésére.

(Futala Tibor)

99/021

LOR, Peter: Legislation for national library services in developing countries = Alexandria. 10.vol. 1998. 2.no. 93-103.p. Bibliogr. 5 tétel.

A nemzeti könyvtári szolgáltatási rendszer törvényi megalapozása a fejlődő országokban

Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtárpolitika; Központi szolgáltatások; Nemzeti könyvtár

A hatékonyan működő nemzeti könyvtár megfelelő erőforrásokat, továbbá megfelelő jogosultságokat igényel, amelyeket országos szintű jogszabályoknak kell biztosítaniuk. Igen fontos a nemzeti könyvtár kapcsolata az állammal, továbbá a könyvtár jogköre és autonómiája. Ha ezek szilárd alapon nyugszanak, ez biztosítja a könyvtár finanszírozását és gazdaságosságát, az országos és a nemzetközi együttműködést, a prioritások szabad meghatározását, és az erőforrások rugalmas elosztását. A fejlődő országokban a nemzeti könyvtárak gyakran egy ún. országos könyvtári szolgáltatás (OKSZ) útján működnek, amely ágazati és egyéb kapcsolódó könyvtárak hálózatából áll. Egy tipikus OKSZ szervezeti és működési szabályzatában a következőket rögzítik: az információs anyagokra vonatkozó definíciók, formátumuk, sokszorosításuk és terjesztésük; az OKSZ felelős intézménye; az OKSZ hosszútávú céljai; funkciók és feladatok; az OKSZ státusa és jogköre; irányítása, főhatósága, igazgatótanácsa; személyzeti struktúrája és politikája; gyűjteményei és egyéb vagyona; szolgáltatásai; pénzügyei, szervezete és szabályzatai. Mindez a nemzeti politikáról és stratégiákról folytatott konzultációk és kompromisszumok nyomán alakul ki, ezért a tervezetekben az OKSZ természetét és céljait igen világosan és egyértelműen kell megfogalmazni.

(Autoref. alapján)

Könyvtárosi hivatás

99/022

DIDSZUN, Peter: Weder Wissenschaftler noch Verwaltungsbeamter: der wissenschaftliche Bibliothekar im Berufsfeld Bibliothek. Anmerkungen zur jüngsten Debatte um das Berufsbild = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 8.no. 1352-1361.p. Bibliogr. 11 tétel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Sem tudós, sem adminisztratív dolgozó: a tudományos könyvtáros hivatása. Megjegyzések a könyvtárosképről folyó vitához

Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárosi hivatás; Munkakör; Szakreferens-szolgálat

A szerző a szakreferensek jövőjéről a *Bibliotheksdienst* c. folyóirat hasábjain folyó vitához szól hozzá (a cikkek ismertetését ld. a 98/226, 98/332, 98/333 és a 98/334 tételszámokon). Kifogásolja, hogy a vitacikkek többsége elsősorban a főiskolai könyvtárakban dolgozó tudományos könyvtárosok helyzetére koncentrál, holott e könyvtárosok feladatköre egészen más az országos ellátásban részt vevő egyetemi könyvtárakban vagy a tudományos szakkönyvtárakban. A szakreferensek helyzete a könyvtárvezetés attitűdjétől is függ. Ideális esetben a vezető támogatja a szakreferensnek a könyvtár és a szakterület közötti összekötő szerepét. Fontos, hogy a szakreferens az állománygyarapítás aktív résztvevője legyen, mert csak így tekintik őt a könyvtáron belül és a tudósok körében egyaránt kompetens partnernek.
A könyvtárosok tisztviselői státusza német sajátosság, amely a munkafeltételek európai szintű egységesítése során hosszú távon nem tartható fenn. Ezért nincs sok értelme a jelenlegi pályaképből kiindulni, ha a szakma jövőbeni tartalmi továbbfejlesztéséről beszélünk – állapítja meg a szerző.

Oktatás és továbbképzés

99/023

BERGERON, Pierrette - DESCHATELETS, Gilles - NAUCHE, Bénédicte: Les employés des bibliothèques francophones au Canada et leurs habitudes et pratiques de formation continue = Doc.Bibl. 44.vol. 1998. 1.no. 16-28.p.

A személyzet továbbképzésének gyakorlata Kanada francia nyelvterületű könyvtáraiban

Felmérés [forma]; Továbbképzés

A cikk a francia nyelvterületű kanadai könyvtárak személyzetének továbbképzési szokásait és gyakorlatát ismerteti. A szerzők ismertetik a felmérés módszerét, és röviden bemutatják a szóban lévő könyvtárakat, illetve a kérdőívre válaszoló személyeket. Felvázolják a továbbképzési stratégiákat és prioritásokat, és javaslatot tesznek további vizsgálatokra.

(Autoref.)

Lásd még 80

Szabványok, normatívák

99/024

SILAEV, M.M.: Novyj russko-latinskij transliteracionnyj alfavit = Naučn.-Teh.Inf. 2.ser. 1998. 6.no. 35-36.p.

Új orosz-latin transzliterációs ábécé

Transzliteráció

Szerzőnk, aki a vegyészeti tudományok kandidátusa és a moszkvai Lomonoszov Egyetem tudományos munkatársa, új orosz-latin transzliterálási ábécéjének javaslatba hozása előtt hangsúlyozza, hogy napjainkban, mivel a személyi számítógép kezd olyan közszükségleti cikké válni, mint pl. a telefon, mind körülményesebbé válik a cirillbetűs

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

orosz szövegek és a latin betűket használó számítógépi hálózat közötti együttműködés és kommunikáció, s ebben jórészt az eddigi transzliterálási szabályok bonyolult és korántsem egyértelmű volta marasztalható el.
A javaslattevő ábécéje a transzliterálási műveletből – nem számítva az aposztróf és a kettős aposztróf ritka használatát – kiiktatja a diakritikus jeleket, miközben az orosz cirillábécé jeleinek mindegyikét egy vagy két latin betűs jelhez rendeli. Megfeleltetéseit táblázatban közli az eredeti cikk.
A javaslat – szerzőnk szerint – bármely orosz szöveg transzliterálásán túlmenően a cirillbetűkre történő transzliterálást is lehetővé teszi.
Silaev – keresztneve nyomán – „mihailicának" nevezte el a javasolt transzliterálási ábécét.

(Futala Tibor)

Egyesületek

99/025

SORENSTEN, Borge: Bibliotheken sichern Bürgerrechte. Danmarks Bibliotheksforening: Eine Vermittlerin zwischen Bibliotheken und Politik = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 10/11.no. 647-648.p.

A könyvtárak biztosítják a polgári jogokat. A dán könyvtáros egyesület közvetítő szerepe a könyvtárak és a politikai vezetés között

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Feladatkör; Könyvtárpolitika; Számítógép-hálózat

A dán könyvtáros egyesület (DBF) tagjai között politikusok is vannak, akik tagjai a városi kulturális bizottságoknak. Ez megnehezíti az ellentétes érdekek kibékítését, másfelől viszont politikai elismerést jelent az egyesület számára. Az egyesület szerepet vállal az állammal, a városi önkormányzatokkal és a könyvtárakkal folytatott tárgyalásokban, anélkül, hogy bármilyen érdekvédelmi funkciót ellátna. 1997-ben a dán kormány és a DBF által támogatott helyi közösségek megegyeztek „Az állampolgár jogai az információs társadalomban" c. dokumentum alapelveiben, amelyek komoly súlyt képviseltek a közösségek számára beszerzendő nyilvános Internet-munkaállomások finanszírozására irányuló kérelmek elbírálásánál.

(Autoref.)

99/026

TSCHÄPPÄT, Marianne - RELLEY, Christian: Zwischen vielen Stühlen. Die Schweizerische Arbeitsgemeinschaft der allgemeinen öffentlichen Bibliotheken SAB/CLP = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 10/11.no. 638-641.p.

Res. angol nyelven

A svájci könyvtáros egyesület közkönyvtári munkacsoportja

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Könyvtárügy; Közművelődési könyvtár

Bár Svájc nem tagja az Európai Uniónak, sok lehetőség kínálkozik a partneri együttműködésre. A szerzők ennek az együttműködésnek a fontosságát hangsúlyozzák. Elmagyarázzák, hogy a svájci könyvtáros egyesületek tevékenysége több egyedi sajátsággal is rendelkezik. Először is az ország többnyelvűsége miatt többnyelvű kiadói tevékenységre van szükség. Továbbá a könyvtári tevékenység hangsúlya régiók szerint eltérő. Végül mivel a kantonok és a nagyvárosok az egyedüli felelősei az oktatásnak és a kultúrának, a lobbizási erőfeszítéseket mindig a helyi feltételekhez kell igazítani.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

99/027

SAUVAGEAU, Philippe: La Bibliothèque Nationale de Québec = Alexandria. 10.vol. 1998. 2.no. 105-129.p.

Québec nemzeti könyvtára

Állomány; Feladatkör; Könyvtárépület -nemzeti; Munkaszervezet; Nemzeti könyvtár

Az 1967-ben alapított Québeci Nemzeti Könyvtár feladata a Québecben megjelent, a Québecről szóló és a québeci szerzők által írt dokumentumok gyűjtése, megőrzése és terjesztése. Kötelespéldány, vétel és csere útján minden dokumentumtípust gyűjtenek, beleértve a térképeket, zenei anyagokat, plakátokat, művészeti reprodukciókat, szoftvereket és mikroformákat. A nemzeti bibliográfiához hasonlóan a könyvtár számos bibliográfiát és indexet publikál, kutatásokat jelentet meg az állományvédelem témájában. ISBN számokat ad ki a kanadai francia művekhez, részt vesz a CIP programban, kapcsolatokat ápol más nemzeti könyvtárakkal és a nemzetközi frankofon könyvtárakkal. Legújabb fejlemények: az UTLAS torontói szerverén működő integrált könyvtári rendszer és a Best Seller szoftver beszerzése, webhely kiépítése a szolgáltatások reklámozására és kínálatára, a könyvtárépületek kiterjesztése átalakítása.

(Autoref. alapján)

99/028

BAINTON, Toby: SCONUL and research libraries = Libr.Rev. 47.vol. 1998. 5-6.no. 267-270.p.

A SCONUL (a brit nemzeti és egyetemi könyvtárak állandó konferenciája) és a tudományos könyvtárak

Általános tudományos könyvtár; Egyetemi könyvtár; Könyvtári rendszer; Könyvtárközi tanács; Nemzeti könyvtár

A cikk áttekinti a SCONUL (Standard Conference of British University Libraries) munkáját és feladatait, továbbá megvizsgálja ezek változásait az új brit egyetemek 1992-ben történt létrehozása után. Elismerve az új brit felsőoktatási szektor összes egyetemének fontosságát, a cikk a SCONUL munkáját főleg a tudományos könyvtárak vonatkozásában tárgyalja, kitérve az egyetemi könyvtárosok gyakorlati előképzési programjára (trainee scheme), továbbá a statisztikagyűjtés és a tudományos kommunikáció kérdéseire. Kiemeli a SCONUL lobbizó funkcióját a brit és az európai szerzői jogi kérdésekkel kapcsolatban.

(Autoref.)

Lásd még 21

Egyetemi könyvtárak

99/029

HILZ, Helmut - SCHÄFER, Irmhild: Das Bibliothekswesen der Karls-Universität in Prag. Die dezentrale Organisationsstruktur einer 650 Jahre alten Universitätsbibliothek = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 9.no. 1540-1547.p. Bibliogr. 7 tétel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A prágai Károly Egyetem könyvtára – a 650 éves egyetemi könyvtár decentralizált szervezete

Egyetemi könyvtár; Kari könyvtár; Könyvtártörténet -nemzeti

A prágai egyetem Közép-Európa legrégibb egyeteme, a könyvtára pedig szinte egyidős vele: az első kéziratokat az alapító, IV. Károly császár ajándékozta az intézménynek 1366-ban. A 15. század végén már ötezer kódexe volt. 1622-ben a jezsuiták vették át irányítását, a könyvtár ezután került a Clementinum épületébe. 1807-től gyakorlatilag bohémiai nemzeti könyvtárként működött, kötelespéldány-joggal. Csehszlovákia 1918 évi függetlenné válásakor az ország központi könyvtára lett, 1925-ben egy részlege a könyvtáron belül nemzeti könyvtári funkciót kapott, 1935-től pedig az intézményt Nemzeti és Egyetemi Könyvtárnak nevezték. Egy 1948-as rendelet nyomán azonban kivált belőle a Nemzeti Könyvtár, s ennek következtében a 650 éves könyvtárnak nincs régi állománya, leszámítva néhány barokk-kori művet. Bár a 90-es években több kezdeményezés történt a régi állomány visszaszerzésére, mindmáig fennmaradt a háború utáni években kialakított struktúra.

A régi törzsállomány kiszakítása miatt alakult ki a könyvtár egyedülálló helyzete: nincs a klasszikus modellnek megfelelő központi könyvtára, pusztán egy kis létszámú igazgatási központtal rendelkezik, amely a koordinációs feladatokat látja el. A hatalmas könyvtár (összállománya 3,9 millió kötet, éves gyarapodása 43 ezer kötet, a hallgatók száma 35 ezer, az ellátandó olvasóké 65 ezer) teljesen decentralizált: a Károly Egyetem 14 karán egy-egy központi kari könyvtár működik, összesen pedig 67 könyvtár látja el a feladatokat. Bonyolítja a képet, hogy az öt orvosi kar nem Prágában, hanem Hradec Kralovéban működik, és a bölcsészeti kar nem rendelkezik központi kari könyvtárral, hanem a 970 ezer kötetes állományát 49 könyvtárban széttagolva működteti.

A karok központi könyvtárai túlnyomórészt prézens állományt biztosítanak olvasóiknak, állományuknak csak kis része kölcsönözhető. Felszereltségük lehetővé teszi mind a hallgatók, mind az oktatók igényeinek kielégítését. A széttagoltság előnnyel is jár: a könyvtárak könnyen elérhetők, hátrányt jelent viszont, hogy az állománygyarapításban nincs koordináció, s különösen érezhető egy központi tankönyvgyűjtemény hiánya.

A könyvtár 1997-ben 20,4 millió koronát (kb. 1,0 millió DM) tudott állománygyarapításra fordítani. A beszerzési keretnek 67%-át fordították külföldi művek vásárlására, (ez nem jelenti azt, hogy a beszerzett művek száma is ilyen arányban oszlott meg, mivel a hazai könyvárak viszonylag alacsonyak). A külföldről beszerzett művek aránya karonként változik: jogtudomány: 4%, pedagógia 27%, természettudományok 69%, orvostudomány 80%, gyógyszerészet 94%.

A könyvtár legfontosabb aktuális feladatának a számítógépes rendszer kialakítását tartja. 1990 óta a központi kari könyvtárak fokozatosan vitték be állományuk adatait valamelyik számítógépes rendszerbe, 1993-ban áttértek a TINLIB-re, jelenleg már az olvasók a könyvtár teljes állományából kereshetnek irodalmat az Interneten keresztül is. Jelenleg a CASLIN (Czech and Slovak Library Information Network) rendszer kiépítésén dolgoznak, amely lehetővé fogja tenni, hogy az 1993-ban szétvált két állam olvasói mindkét állam központi könyvtárainak állományát könnyen áttekintsék. Mivel a CASLIN lehetővé teszi az adatok konvertálását is, bevezetésével elhárul az akadály a cseh és a szlovák könyvtárak együttműködése elől.

(Katsányi Sándor)

99/030

GOLSCH, Michael: Auf dem Wege zur integrierten Bibliothek: Die Sächsische Landesbibliothek –

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB) = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 8.no. 530-533.p.

Az integrált könyvtárrá válás útján: a Szász Tartományi Könyvtár és a Drezdai Állami és Egyetemi Könyvtár

Egyetemi könyvtár; Könyvtárépület -egyetemi, főiskolai; Regionális könyvtár

A kilencvenes évek elején az ún. drezdai könyvtári koncepcióról folytatott vita hátterében az a tartományi kormánydöntés állt, amely szerint a drezdai műszaki egyetemet teljessé kell tenni, azaz társadalomtudományi, nyelv- és irodalomtudományi, jogi és közgazdasági karokat is kell létesíteni, ami az egyetemi könyvtárból addig hiányzó szakirodalom iránti jelentős többletigénnyel is jár. Emiatt a két drezdai nagykönyvtárnak sürgősen új épületre lett volna szüksége. Az 1556-ban alapított Szász Tartományi Könyvtár és az 1828-ban alapított Műszaki Egyetemi Könyvtár is elvesztette a háború során épületét (és állománya jelentős részét); azóta mindkettő ideiglenes épületekben tevékenykedik.
Ebben a helyzetben elemezte az illetékes minisztérium (SMWK) mindkét könyvtár bevonásával a lehetőségeket: miképpen lehetne a már megszokott munkamegosztást az új követelményekhez igazítani – esetleg a stuttgarti vagy hannoveri modell nyomán, ahol két önálló könyvtár kooperál egymással.
1992 novemberében az illetékes miniszter egy összném et szakértői csoportot bízott meg a probléma elemzésével és megoldási javaslatok kidolgozásával. Az öttagú munkacsoport a két könyvtár integrálásának új modelljét írta le, amely szerint az elődintézmények feladait egyesítő és a feladathoz méretezett új létesítmény, egy közös tartományi és egyetemi könyvtár (SLUB) épülne fel. A tanulmány a gyakorlatban azóta elért részeredményeket ismerteti.
1995. június 30-án a tartományi parlament törvényben rendelkezett a régi és az új könyvtárakról. 1996. január 22-én megalapították az új könyvtárat, amelynek feladatai mind az egyetemi, mind a tartományi szempontokat egyaránt figyelembe veszik; nyilvános intézményként közvetlenül a kultuszminisztériumhoz tartozik, központi és hozzá rendelt tagkönyvtárakból áll. Közel hétmillió könyvtári egységgel rendelkezik, ebből 3,8 millió a monográfia és a folyóirat.
Először a vezetést integrálták 1996-ban: a főigazgatóság és a központi könyvtári igazgatás közös épületbe került.
Az integráció kulcskérdése az egyetemi campus mellett épülő, harmincezer négyzetméter hasznos alapterületű új könyvtárépület, amely a tartományi és központi könyvtár, valamint néhány tagkönyvtár jelenlegi állományán kívül még a gyarapodásnak is helyet biztosít 2030-ig.
1997-ben fejeződött be a tervezés (Ortner & Ortner, Bécs és Düsseldorf) és a pénzügyi források is rendelkezésre álltak (180 millió márka); 1998 nyarán kezdték meg az építkezést, a megnyitót 2001 őszére tervezik.
A telek – azelőtt sportpálya – ezután is zöldövezet lesz. A háromszintes épület félig a föld alá kerül, s csupán két összefüggő hasáb formájában épül többemeletes épület: az egyikbe az igazgatás és a gazdasági részleg, a másikba nyilvános funkciójú terek (könyvmúzeum, kiállítások, kávézó) kerülnek. Az épület központja a nagyolvasó lesz, amely a legalsó szintre kerül, és üvegtetőn át kap majd természetes fényt.
A költözésig rendelkezésre álló időt arra használják fel, hogy a pénzügyi lehetőségekhez mérten javítsanak elsősorban a tagkönyvtárak elhelyezésen. A közös erőfeszítéseknek köszönhető, hogy az 1996-ban kért bérleményeket, amelyek szükségesek voltak a szabadpolcos raktárakhoz és az olvasói terekhez, 1997-ben az építkezés szomszédságában megkapták, így az SLUB 1998 januárjától átmenetileg további helyiségekhez jutott, ahol a költözésig ötezer négyzetméteren el tudják helyezni a társadalomtu-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

dományi, valamint a nyelv- és az irodalomtudományi szakrészlegeket. Az SLUB teljes folyóiratállományának és a könyvtári szakinformációnak az egyesítésével már most létrejöhetett az új épületnek mintául szolgáló SLUB-központi könyvtár egyik minőségi szolgáltató helye a műszaki egyetem területén. Az egyetemi számítóközponttal és a Drezdai Műszaki Egyetem audiovizuális médiaközpontjával közösen az SLUB mégegy információs és felhasználói tanácsadó központot is létesít a műegyetem számára.

Alapvető a „belső integráció" is: a struktúrák és folyamatok újragondolása, összehangolása, az állományépítés és a szolgáltatások koordinálása. A könyvtáregyesítést megelőzően a minisztérium által felkért integrációs bizottság már ki is dolgozta az új könyvtár előzetes irányítási és szervezeti felépítését, amely a SLUB megalakulása után kisebb változtatásokkal már életbe is lépett, és amely azóta is – a gyakorlathoz igazítva – alakul tovább. 1998 májusában a szakminisztérium egy átdolgozott szervezeti felépítést fogadott el, amely tizenegy nagyobb szervezeti egységre osztja az intézményt. Nemcsak csiszoltabb szervezetre, optimalizált munkafolyamatokra, hanem a munkatársak motivációjára és elkötelezettségére is szükség lesz.

(Hegyközi Ilona)

99/031

BAIER, Hans: Eine Stadt als Brücke zum Nachbarn. Bibliotheken in Franfurt an der Oder = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 9.no. 578-580.p.

Könyvtárak az Odera melletti Frankfurtban

Egyetemi könyvtár; Regionális könyvtár

Frankfurt am Oder Berlintől 80 kilométerre, közvetlenül a lengyel határ mentén fekszik, 80 ezer lakosú város, a legfontosabb német-lengyel határátkelő. Régi egyeteme, a Viadrina (a latin „viadrus" – „folyó menti" szóból) 1810-ben a berlini egyetem létrehozása miatt megszűnt, 1991-ben azonban újraindult. Hallgatóinak (4100 fő) egyharmada lengyelországi. A poznani Adam Mickiewicz Egyetemmel közösen szervezték meg a „Collegium Polonicum"-ot.

Az egyetem könyvtára 1996-ban nyílt meg az egykori reprezentatív igazgatási épület tetőterén és az eddig kihasználatlan belső udvarán. A műemléképületben végzett rekonstrukció és építés 15 millió márkába került. A könyvtárnak most 5900 m^2 hasznos tér áll rendelkezésére, ebből 4600 nyilvános tér. A raktár a föld alá került, a munkahelyek a tetőtérre. Az olvasóknak 390 munkahely és 18 zárt kutatóhely áll rendelkezésre. Az állomány jelenleg 300 ezer kötet, az éves gyarapodás 25 ezer dokumentum, (3,5 millió márka). 2010-re a könyvállományt 560 ezerre tervezik.

Az egyetem profiljának megfelelően a gyűjtőkörben kiemelten szerepel Kelet- és Közép-Európa irodalma, e térség átalakulásának irodalma és az „EU irodalom". A könyvtár „Európai információs központ" funkciót is vállalt. Külön könyvtárat szerveztek a Collegium Polonicum számára.

A városi könyvtárat 1906-ban alapították, 1932 óta a város központjában kapott impozáns épületet, melyet 1992/93-ban hárommillió márkáért modernizáltak. 2500 m^2 hasznos területe van, két lakótelepi és két iskolai fiókkönyvtárat működtet. Állománya 160 ezer egység, 18 ezer olvasója évente 560 ezer dokumentumot kölcsönöz.

1993-ban a könyvtár a város egyik iskolájában „könyv-híd ünnepséget" szervezett, melyre a szomszédos lengyel Slubice tanulóit is meghívta. 1997-re az ünnepség a Német-lengyel ifjúsági szövetség, a Friedrich Bödecker kör és a lengyel iskolák közös megmozdulásává terebélyesedett, 1998-ban pedig a slubicei városi könyvtár kezdeményezésére a "könyv-híd" könyvtári klubmozgalom keretében lengyel és német 2. és 3. osztályos tanulók havonta egyszer találkoznak Slubicén, illetve Frankfurt am

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Oder-ban. A gyerekek együtt játszanak, barkácsolnak, festenek, olvasnak és ismerkednek egymás nyelvével.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 7, 28, 36, 43, 56, 73, 84, 86, 91

Közművelődési könyvtárak

99/032

BALLARGEON, Jean-Paul: Les bibliothèques publiques: nouveaux lieux privilégiés de développement culturel = Doc.Bibl. 44.vol. 1998. 1.no. 30-40.p.

A közkönyvtárak mint a kulturális fejlődés új intézményei Québecben

Közkönyvtár; Közművelődés

A közkönyvtárak jelentős fejlődés részesei voltak az elmúlt két évtizedben. Az életvezetési stílusok és értékek változása jelentősen megváltoztatta néhány kulturális tevékenység relatív fontosságát. Nevezetesen az olvasási érdeklődés és a könyvkölcsönzés annyira megnövekedett, hogy elmondható, a közkönyvtárak jelentős súllyal szerepelnek Québec kulturális fejlődésében. Ezt a súlyt azonban strukturálni és erősíteni kell.

(Autoref.)

99/033

KRUK, Miroslaw: Death of the public library: from „people's university" to „public-sector leisure centre" = Austr.Libr.J. 47.vol. 1998. 2.no. 157-167.p.

A közkönyvtár halála: népegyetemből nyilvános szabadidő-központ

Közművelődési könyvtár

Az angol-amerikai könyvtárosokat és könyvtártörténészeket egy évszázada foglalkoztatja az a kérdés, hogy miért vannak a könyvtárak, mi a közkönyvtárak igazi célja, feladata. A 19. században a könyvtárat nemes és tiszteletre méltó intézménynek tekintették, s a század második felében indult el a nyitott, mindenki számára hozzáférhető könyvtárakat bevezető mozgalom (v.ö. *Public Libraries Act, 1850.*) Amerikában kissé más volt a helyzet: a nevelést az egyszerű embereket olyan felvilágosult polgárokká alakító eszköznek tekintették, akik ismerik kötelességüket a közösséggel szemben; s ezért a társadalomnak iskolákra és könyvtárakra van szüksége, mintegy a demokrácia gerinceként.

Ma a múlt század optimizmusa túlzottnak tűnik. Amerikában a polgárháború 600 ezer fiatal áldozata mutatott rá, hogy a társadalom erőit nehéz kontrollálni (Anglia ezt a keserű tapasztalást az első világháború alatt szerezte meg). Ugyanakkor a reformok a társadalom jobbításán fáradoztak, a könyvtárosok pedig két táborra szakadtak: az olvasónak joga van azt olvasni, amit akar, s választását tisztelni kell; illetve a könyvtár nevelő intézmény, s az értéktelen kitalációnak (*fiction*) nincs benne helye. A két álláspont között hezitálók szerint a silány fiction olvasói idővel eljutnak az emelkedettebb irodalomhoz is, a későbbi fejlemények azonban hamisnak mutatták ezt az „ízlésjavító" elméletet. Választani kellett, hogy egy kisebb „értelmesebb" olvasói réteget szolgáljanak-e, vagy szórakoztassák a nagyközönséget, s a könyvtárak lassan elfogadták szerepük részeként a szórakoztatást.

Az egyik (revizionista) könyvtártörténet-szemlélet szerint a közkönyvtár a középosztály találmánya és a merev társadalmi rend része, amit a szociális és kulturális elit a status quo fenntartására használ. A revizionizmus sajnos politikai paranoiává torzult, és a hatvanas évek végétől, főként a fiatalabb

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

könyvtárosok körében a könyvtár politikai szerepe került előtérbe. A forradalmár-szemléletűek a könyvtárakat azért bírálták, mert irrelevánsak a munkások számára, s azzal vádolták a könyvtárosokat, hogy a barikád rossz oldalán állnak. Érdekes, hogy a „forradalmár" angol és amerikai könyvtárosok militánsabbak voltak, mint a főáramú marxisták. Ugyanakkor a kommunista országokban a múlt század elvei éltek a könyvtárnak az egyént és a társadalmat jobbító szerepéről, és a felvilágosult marxisták jobban hittek a nevelésben, mint a demokratikus országok trockista és maoista könyvtárosai. E „progresszív" könyvtárosok figyelme a használókról a nem használók, a „hátrányos helyzetűek", a „kulturálisan deriváltak" felé fordult. Ezek a kifejezések eufemisztikusak: attól ugyanis, hogy valaki az olvasás és a nem olvasás közül az utóbbit választja, még nem nevezhető „hátrányos helyzetűnek".

A harmincas évek felfedezése volt a „tömegember", és Ortega y Gasset (A tömegek lázadása) nyomán egyes könyvtárosok a civilizáció védelmezői akartak lenni azáltal, hogy csak a hasonló gondolkodású kisebbséget szolgálják, míg a többség elfogadta a közönségnek azt a választását, hogy csak szórakozás céljából olvas. Ma a könyvtárak igen gyorsan szórakoztató központtá válnak (bár ez a helyzet megváltozhat).

A jövőt nehéz megjósolni, de az inga visszalenghet, és feléledhet a könyvtár mint nevelő intézmény eszméje. Az utóbbi években mindenesetre elveszni látszik a könyvtár eredeti eszméje: a könyvtár használó nélkül nem lehet túlélő, ezért szórakoztatnia kell, mindenáron. Így viszont abnormális versenynek teszi ki magát a szórakoztatás más intézményeivel.

Valóban a „nép egyetemből" a köz-szórakoztatás intézményévé válik a könyvtár? Ha így lesz, ezen senki fog nyerni, sem az egyén, sem a társadalom. Érdekes fejlemény, hogy az utóbbi időben a könyvtárak egyre növekvő mértékben fogadják el a „népszerű filozófiát és pszichológiát", ami a paranormális és hasonló témák eufemisztikus megjelölése. Könyvek százai találhatók manapság e témákban az „ismeretterjesztő", illetve „szakirodalmi" gyűjteményekben, holott a könyvtár dolga eredetileg éppen az előítélet és a babona elleni harc volt.

A könyvtárakat ma üzletként vezetik, a könyvtárosképzésben a sikeres menedzserré válást oktatják mindenek előtt. A könyvtárak fő célkitűzései között még mindig három hagyományos célt fogalmaznak meg: információ, rekreáció, edukáció. Hogy a gyakorlatban a könyvtárosok melyiket veszik komolyan, az egy más kérdés. Az ausztrál könyvtárosegyesület egy információ-alapú társadalmat rajzol fel, élethosszig tartó tanulással, és a közkönyvtárak felelősségét a közösségeken belül az oktatást-nevelést támogató és ellátó intézményekként határozza meg.

A demokrácia továbbélése a jól informált polgárokon is múlik – íme a könyvtár szerepe a civil társadalom fenntartásában. A könyvtár nem válhat a nyomtatott világ Burger King-jévé, s nem lehet (mint azt egy másik szerző ajánlja), valamivel több, mint az uszoda vagy a városi park, de kevesebb, mint egy informális oktatási intézmény. Ha ugyanis tovább folyik a könyvtárak, iskolák és egyetemek trivializálódása és kommercializálódása, az a civil társadalom eltűnéséhez vezet.

(Mohor Jenő)

99/034

RISKO, Andrej: Úloha verejnych knizníc v informacnej spolocnosti = Kn.Inf. 30.roc. 1998. 7.no. 261-266.p.

Nyilvános könyvtárak feladata az információs társadalomban

Információs társadalom; Jövő könyvtára; Közművelődési könyvtár

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az UNESCO Nyilvános könyvtári kiáltványa tulajdonképpen már az információs társadalom szolgálatára készíti fel ezt a szinte minden emberlakta helyen megtalálható könyvtártípust.
A globális informáltság alapvető követelmény, s mint ilyen a társadalmak gazdasági és szellemi életének alapjává kezd válni. Világszerte komoly erőfeszítések történnek a nyilvános könyvtárak infrastrukturális modernizálására, amit a szolgáltatások elmélyülésének kell követnie. Az ekként fejlesztett és fejlődő nyilvános könyvtár ezáltal már az információs társadalom felé vezető úton nélkülözhetetlen szerepet tölt be a társadalomban.
Ez a referált cikk a szlovákiai nyilvános könyvtári állapotokat, sőt az egész szlovák társadalom helyzetét meglehetősen éles kritikával illeti. Megállapítja, hogy e társadalom információs jellegéről beszélni több mint idő előtti. Nem lehet észrevenni benne azokat a törekvéseket, amelyek az információs környezet kialakítására irányulnának. Sőt: ehelyett a régi és regionális értelemben vett „népművelés" pótszerét kínálgatja az állami irányítás.
Könyvtári vonatkozásban ez annyit tesz, hogy 1996. július 1-től 36 járási könyvtárat tagosítottak be az ún. regionális intézményekbe, amelyek keretében a galériákkal, múzeumokkal, művelődési házakkal, csillagdákkal és más állami kulturális intézményekkel együtt tartoznak népművelő tevékenységet végezni. A betagosított intézményeknek intendánsnak nevezett állami főnökük van, viszont többé nem tekinthetők jogi személyeknek. Így hát a járási könyvtárak mozgástere rendkívül beszűkült, ami nem felel meg az információs társadalom könyvtárideáljának.
Az 1996. július 4-ével életbe lépő közigazgatási reform tovább rontotta a könyvtárügy esélyeit, aminek következménye a nyilvános könyvtárügy pangása, irányításának összeomlása. A könyvtáros társadalom eleddig hiába tiltakozott ellene.
Az államnak minimálisan a következőket kellene az információs társadalom érdekében tennie:

1. Nem szabad gátolnia az ilyen irányú fejlődést, azaz olyan intézkedéseket nem hozhatna, amelyek drágítják a telekommunikációs szolgáltatásokat, s így az Internethez való hozzáférést.
2. Kedvező feltételeket kellene teremtenie az információs technológiák fejlesztésére (jogszabályozás, adópolitika, versenyhelyzet teremtése stb.).
3. Gondoskodnia kellene a pillanatnyi hasznot nem hozó tevékenységek (az oktatás, a könyvtárügy) kedvező körülmények közé kerüléséről, konkrét támogatásáról mint az információs társadalomba való átmenet egyik előfeltételéről.

(Futala Tibor)

Lásd még 2, 9, 11, 16, 20, 53, 65, 71, 75

Tudományos és szakkönyvtárak

99/035

Universal'naâ naučnaâ biblioteka kak centr informacionno-bibliotečnogo obsluživaniâ regiona. Itogovyj dokument Vserossijskoj naučno-praktičeskoj konferencii. Kemerovo, 20-24 oktabrâ 1997 goda = Biblioteka. 1998. 2.no. 47.p.

Általános tudományos könyvtár mint a régió információs-könyvtári ellátásának központja. Az összoroszországi tudományos-gyakorlati konferencia eredményeit összefoglaló dokumentum. Kemerovo, 1997. október 20-24.

E referátum alapjául szolgált még T. Vasileva cikke ugyane folyóiratszám 65-67. oldalán

Általános tudományos könyvtár; Regionális könyvtár; Regionális tájékoztatási központ

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az Oroszországi Föderáció kiterjedése, a termelőerők arányosabb területi elosztásának támogatása és a lakosság nemzetiségi összetétele megkívánja a regionális könyvtárpolitika erősítését. (Orosz szóhasználatban a régió egyaránt jelent pl. az Uralvidékhez, Kelet-Szibériához stb. hasonló nagyrégiót, megyét és Föderáción belüli nemzetiségi köztársaságot.)

Az erősítés első lépése a területi, megyei és nemzetiségi köztársasági általános tudományos könyvtárak alkalmassá tétele a regionális információs és könyvtári szolgáltatások ellátására. Egy reprezentatív felmérés (benne 59 intézmény vett részt, az ilyen típusú intézmények 66%-a) tanúsítja: egyelőre nem minden érintett könyvtár alkalmas rá (a felmért intézmények 52%-a mondta csak, hogy máris e cél érdekében dolgozik). Főként a nemzetiségi köztársasági könyvtárak készültsége hagy maga után sok kívánnivalót.

Az érintett könyvtárak többsége (89%-a) érzékeli az olvasótábor változásait. Egyre több egyetemi-főiskolai hallgatót, kis- és közepes vállalkozót, banki és kereskedelmi szakembert, ügyvédet, köztisztviselőt és lelkészt szolgálnak ki. Ez felettébb változatos igények kielégítésére való berendezkedéssel jár vagy járna, ha történetesen jutna elég pénz a referensz-könyvtárak korszerűsítésére, az online keresés finanszírozására.

A regionális általános tudományos könyvtárak gyengéit az is jelzi, hogy az ország különféle részeiből egyre több „kiküldetési rendelvénnyel" jelentkező olvasó keresi fel az Oroszországi Állami Könyvtárat (a volt Lenin Könyvtárat), hogy ott kutatómunkát végezzen. (E vidéki olvasók 30%-a a tudományok doktora és kandidátus, 18%-a aspiráns, 46%-a pedig egyetemet végzett szakember volt.)

A problémakör megvitatására 1997 októberében konferenciát szerveztek, amelynek eredményeként egy, a fejlesztési szükségleteket felsoroló dokumentumot állítottak össze. E dokumentum vezérszavai: koordináció és kooperáció az országos szint és a regionális szintek, illetve az érdekelt könyvtárak között (a LIBNET, azaz az oroszországi könyvtári számítógépi hálózat révén); elektronikus rögzítésű információtárak kialakítása; regionális nyilvántartások és adattárak létesítése, gondozása; a nemzeti könyvtárak támogató munkájának fokozása; a regionális szint bekapcsolása a könyvtárpolitikai döntéshozatalba; a regionális hivatalok és szervezetek információellátásának korszerűsítése és rendszeressé tétele; a regionális könyvtárügyre vonatkozó különféle határozatok teljesítésének számonkérése; általános tudományos könyvtári szekció létesítése az Oroszországi Könyvtárosok Egyesülete keretében.

A konferencia résztvevői leszögezték: az általános tudományos könyvtárak megkívánt fejlesztése korántsem csak kulturális feladat, hanem legalább annyira politikai és gazdasági is – egyik záloga az ország polgári demokratikus fejlődésének.

(Futala Tibor)

Lásd még 35

Egyéb könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Lásd 30-31

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

99/036

BRUGBAUER, Ralf - BARTH, Dirk: Abgrenzung oder Partnerschaft? Anmerkungen aus der Praxis zur Erwerbungskooperation in universitären Bibliotheks-systemen = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 8.no. 1348-1352.p. Bibliogr.

Elhatárolódás vagy partnerség? Gyakorlati megjegyzések az egyetemi könyvtári hálózatok állománygyarapítási együttműködéséhez

Egybehangolt állományalakítás; Egyetemi könyvtár; Könyvtári hálózat; Könyvtáros -felsőfokú

Vitatott kérdés, hogy milyen legyen az egyetemi könyvtárak állománygyarapítási gyakorlatában a központi könyvtár és a kari, ill. intézeti könyvtárak viszonya, és milyen arányú legyen a könyvtárosok és a tanárok részvétele a könyvek kiválasztásában? A szerző a Marburg-i Fülöp Egyetem könyvtárának gyakorlatát ismerteti. (A patinás egyetem alapítója és névadója, Fülöp tartományi herceg a városban élt Árpád-házi Szent Erzsébet leszármazottja. – a ref.)

Marburgban az állománygyarapítási keret szűkössége és a sajtótermékek árának rendkívüli emelkedése miatt lehetetlenné vált a kívánt állomány párhozamos biztosítása a központi és a kari, ill. intézeti könyvtárakban. Abból az elvből kiindulva, hogy a könyvtárak üzemszerű működésében a központi könyvtár az illetékes, az egyes szakterületek állománygyarapításában viszont a szakterület, ill. annak tanárai, kooperációs megállapodás jött létre. Ennek értelmében az Egyetemi Könyvtár szakreferensei vették át az egyetem kisebb szakterületi könyvtárainak vezetését (jelenleg 6 szakreferens vezeti az egyes szakterületek könyvtárait, ezek a központi könyvtár fiókkönyvtáraként működnek), s így az egyetem történetében első ízben szakemberek felelősek a könyvtárak szakmai-könyvtártechnikai tevékenységéért. A szakreferensek ezzel párhuzamosan a központi könyvtárban is ellátják szakmai feladataikat.

A megállapodás részletesen rögzíti az állománygyarapítás miként jét is. A teljes beszerzési keret egyharmada fölött a központi könyvtár rendelkezik, kétharmada fölött az egyes tudományterületek könyvtárai. Az utóbbiakban bizottság végzi a gyarapítás érdemi munkáját, melynek tagjai a különböző részlegek, intézetek megbízott tanárai, tudományos munkatársai és a szakreferens, mint a könyvtár vezetője. Ezzel szoros és felelős kooperációs tevékenység jött létre a szakterületek tudományos munkatársai és a könyvtárosok között, a szakreferensek pedig mint „két különböző világ között ingázó" könyvtári szakértők és információs menedzserek bizonyos önállósághoz és cselekvési szabadsághoz jutnak.

(Katsányi Sándor)

99/037

SIMPSON, Donald B.: Economics of cooperative collection development and management: the United

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

States' experience with rarely held research materials = IFLA J. 24.vol. 1998. 3.no. 161-165.p.

Az együttműködéses gyűjteményfejlesztés és -kezelés gazdaságossága: a Center for Research Libraries tapasztalatai a ritkán használt tudományos dokumentumokkal kapcsolatban

Általános tudományos könyvtár; Egybehangolt állományalakítás; Gazdaságosság -könyvtárban; Hozzáférhetőség; Könyvtári rendszer; Letéti könyvtár

A Tudományos Könyvtárak Központja (Center for Research Libraries, CRL) az amerikai felsőoktatási és tudományos könyvtárak konzorciuma. Egyedülálló a maga nemében, mert öt és fél milliós állománnyal is rendelkezik. 1965-ben alapította 22 közép-nyugati egyetem raktározási gondjainak enyhítésére (lényegében a fölöspéldányok letétbe helyezésére) és a kutatók ritkábban keresett művek iránti igényeinek kielégítésére. Előzményei már 1949-re visszanyúlnak. 1960-ban már megindult a gyűjtemény közvetlen gyarapítása a Farmington-terv kiegészítéseképpen.

A program sikerének kulcsa a gyors könyvtárközi kölcsönzési és dokumentumszolgáltatás, a hatékony keresés és bibliográfiai feltárás. A beszerzett műveket korlátlan ideig megőrzik, tehát állományvédelmi feladatokat is felvállalnak. A CRL állományát a tagkönyvtárak helyi gyűjteményük kiterjesztéseként fogják fel. A CRL katalógusa (CRLCATALOG) a weben is elérhető. A dokumentumokat lehetőség szerint faxon vagy az ARIEL rendszer útján, esetleg mikrofilmen szolgáltatják, évente százezer tételt. Olvasótermet is működtetnek, ebben 1997-ben ezer kéréssel foglalkoztak.

A CRL közös, egyeztetett gyarapítási programot működtet a nyomtatott, a mikrofilmes és az elektronikus dokumentumok tekintetében:

1) A hírlap-gyűjteményben az USA minden államából és a világ minden országából legalább egyfajta hírlapot beszereznek, emellett erősen szakosodott hírlapokat is gyűjtenek. Konkrét kérésre szerzik be hírlapok visszamenőleges évfolyamait.

2) A folyóirat-gyűjtemény az észak-amerikai könyvtárakban ritkán előforduló címekre összpontosít.

3) A disszertáció-gyűjtemény ajándékok, csere, konkrét kérésre történő beszerzés és a tagok letétei alapján gyarapszik.

4) A retrospektív gyűjteményben archivális anyagok (válogatott monográfiák, tankönyvek, kormányzati dokumentumok) szerepelnek.

5) A CRL hat együttműködéses mikrofilmezési projektet koordinál: az afrikai, latin-amerikai, közép-keleti, szláv és kelet-európai, dél-ázsiai és délkelet-ázsiai irodalom területén.

1997-ben a CRL gyarapodása 80 ezer kötet volt, ezek egy kötetre eső költsége 13 dollár (szemben az egyéb beszerzések 62 dolláros árával). Az egyes tagok számára egy-egy kötet 38 centbe került. A 165 tag mentesül a beszerzés, feldolgozás és tárolás gondjaitól. Az elmúlt 12 évben a CRL pályázatokból 10 millió dollár bevételhez jutott (ez háromévi tagsági díjnak felel meg), ebből finanszírozta fejlesztéseit és különböző projektjeit.

Az elektronikus dokumentumok megjelenése minden eddiginél nagyobb kihívást jelent a tudományos könyvtárak számára. A 90-es években a CRL digitalizálási projektekbe fogott. Egyik projektje keretében a Mellon Alapítvány támogatásával 19. és 20. századi brazil kormányzati dokumentumokat (közel egymillió oldalt) konvertálnak. Számos e-folyóirattal kapcsolatos projekt van folyamatban, köztük a JSTOR projekt, amely folyóiratok retrospektív adatbázisaihoz enged online hozzáférést. A CRL igyekszik ezen adatbázisok szolgáltatóival kooperálni, például felvállalta, hogy megőrzi helyettük a folyóiratok nyomtatott számait.

A CRL egyértelmű gazdasági előnnyel jár az észak-amerikai könyvtárak számára. Tudományos doku-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

mentumok nagy választékához kínál hozzáférést és lényegesen alacsonyabb áron, mint amit a könyvtárak egyénileg el tudnának érni.

(Hegyközi Ilona)

99/038

COUTTS, Margaret M.: Collecting for the researcher in an electronic environment = Libr.Rev. 47.vol. 1998. 5-6.no. 282-289.p.

Állományépítés a kutatók számára az elektronika világában

Állományalakítás; Egybehangolt állományalakítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus dokumentum; Könyv; Megőrzés

A tudományos kutatást szolgáló állományok történeti fejlődésének fényében a cikk az elektronikus információk jelentőségét vizsgálja, különösen az állománygyarapítás és a szolgáltatások elméleti és gyakorlati kérdéseivel összefüggésben. A létező gyakorlatot ki kell szélesíteni, figyelembe véve az elektronikus információk eltérő természetét. A tárgyalt szempontok a következők: a válogatás kritériumai, a források hatékony felderítése, a meta-adatok szerepe és az elektronikus kereső eszközök. Rámutat a forrásmegosztás új fejleményeire. Érinti az állományok fizikai környezetének változásait, továbbá a nyomtatott kontra elektronikus dokumentumok szolgáltatásának bizonytalanságait. Hangsúlyozza a megfelelő technológiai tervezés és ellátás szükségességét, továbbá az információs szakemberekkel szemben támasztott új követelményeket. Ez különösen a kutatóknak nyújtandó tanácsadásra és az értéknövelt (value added) szolgáltatásokra vonatkozik. A következtetés az, hogy a tudományos állományok hibrid forrásokká válnak, megnövelve és kiterjesztve a kutatók információellátásának választékát.

(Autoref.)

99/039

DUHON, Lucy: Enhancing a newspaper collection using the World Wide Web = Internet Ref.Serv.Q. 3.vol. 1998. 3.no. 45-80.p.

A hírlapgyűjtemény kibővítése elektronikus újságokkal egy amerikai egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Elektronikus folyóirat; Folyóirat-előfizetés; Hírlap; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A Toledoi Egyetem Könyvtárában (Ohio) 1990 óta a nyomtatott újságok előfizetését kb. 33%-al csökkentették. Közben a weben publikált újságok száma ugrásszerűen megnövekesett, ami arra késztette a könyvtárat, hogy megvizsgálja a lapok online elérhetőségének lehetőségét. Ennek célja egyrészt a lemondott újságok szolgáltatásának biztosítása, másrészt az állomány kibővítése új elektronikus újságokkal. A cikk megvizsgálja az online újságkiadás irányzatait, feltérképezi azokat a web-helyeket, ahol a könyvtár számára szükséges lapok fellelhetők, kritikusan értékeli ezeket, és tárgyalja az online gyűjteményhez való hozzáférés kérdéseit.

(Autoref.)

99/040

HARWOOD, Paul - PRIOR, Albert: The role and services of subscription agents = Libr.Inf.Briefings. 81.no. 1998. 1-12.p.

Előfizetési ügynökségek szerepe és szolgáltatásai

Folyóirat-előfizetés; Szolgáltatások

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A folyóiratterjesztő ügynökségek a kiadók és a könyvtárak között helyezkednek el a tudományos tájékoztatási láncban, mindkét fél igényeit igyekeznek kielégíteni termékeikkel és szolgáltatásaikkal.
A folyóirat-előfizetések világméretű piaca két és fél milliárd dollárt tesz ki. Egy vezető folyóirat-ügynökség negyvenezer kiadóval áll kapcsolatban, adatbázisa kétszázezer címet tartalmaz. A folyóiratpiac állandó változásban van: változnak a címek, a formátumok, a megjelenési gyakoriság, az árak. Mindezt még tovább bonyolítják az elektronikus kommunikáció hatásai (archiválás, hozzáférés stb.)
A Folyóirat-ügynökségek Egyesületének (Association of Subscription Agents) 32 tagja van. A négy legnagyobb ügynökség a Blackwell, a Dawson/Faxon, az Ebsco és a Swets.
A folyóirat-ügynökségek az előfizetések éves megújításában nyújtanak a könyvtáraknak igen jelentős segítséget, valamint a gyarapítási keret megfelelő részének kezelésében (például a beszerzett folyóiratok együttes számlázásával, a költségvetési rovatokra terheléssel, igény szerinti géppel olvasható számlák előállításával, pénzügyi tervezéssel).
A folyóirat-ügynökség nyomon követi a folyóiratok bibliográfiai adatainak változásait, és vevőit tájékoztatja azokról. Átvállalja a könyvtáraktól a folyóiratok kezelésének legproblematikusab részét, a reklamációkat. A kiadókkal elektronikus úton kommunikál (EDI), igyekszik számítógépesíteni és szabványosítani a reklamációk, számlák, megrendelések és egyéb tranzakciók ügyintézését.
Az ügynökségek értéknövelt szolgáltatásokat is nyújtanak. Az online elérés (Serials Connect, Data-Swets, Ebsconet) terén a legújabb fejlemények a WWW-hez kapcsolódnak. Az ügynökségek kiváló gépi folyóiratkezelő rendszereket fejlesztettek ki és forgalmaznak. Egy ideje megrendelésre átvállalják a folyóiratok érkeztetésének és feldolgozásának teljes adminisztrációját, továbbá takarékos megoldásokat dolgoztak ki például az észak-amerikai folyóiratok beszerzésére európai könyvtárak számára. A CD-ROM-okat is bevonták szolgáltatásaik körébe. Bevezették a folyóiratok tartalomjegyzék-adatbázisainak szolgáltatását. 1997 folyamán kezdték meg az elektronikus folyóiratok bevonását szolgáltatási körükbe (ma már közel ezer e-folyóirat érhető így el). Különleges funkciókat fejlesztenek ki (pl. kapcsolódás a könyvtári katalógusokból és rendszerekből a periodikumok teljes szövegéhez, témafigyelés, tematikus csomagok összeállítása stb.). Ehhez járulnak még a korszerű számlázási, térítési és fizetési módszerek
A folyóirat-előfizetési ügynökségek rugalmas (az igényekhez igazodó) és gazdaságos tevékenységre törekszenek. Tevékenységüket jelentősen veszélyeztetik a közbeszerzési előírások (tendereztetés), amit még bonyolítanak a felsőoktatási könyvtári konzorciumokkal kapcsolatos előírások. Az előfizetési ügynököknek új feladatokat ígérnek viszont a kiadókkal újabban kötendő licensz-megállapodások.

(Hegyközi Ilona)

99/041

LADIZESKY, Kathleen - HOGG, Ron: To buy or not to buy – questions about the exchange of publications between the former Soviet Bloc countries and the West in the 1990s = J.LIbrariansh.Inf.Sci. 30.vol. 1998. 3.no. 185-193.p.

Venni vagy nem venni – a volt szovjet blokk országai és a Nyugat közötti kiadványcsere kérdőjelei a 90-es években

Állomány használata; Folyóirat-előfizetés; Gazdaságosság -könyvtárban; Kiadványcsere; Könyvvásárlás

A könyvtárak hosszú ideje folytatnak sikeres nemzetközi cserét. Ez tulajdonképpen egyfajta barterüzlet, amelyben nem pénzben mérik a kiadványok értékét, hanem aszerint, hogy milyen értéket képvi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

selnek egy adott intézmény számára. A volt szocialista országokban még mindigy nagyon népszerű a beszerzésnek ez a módja.
A 90-es évek gazdasági megszorításai arra kényszerítették a nyugati könyvtárosokat, hogy megfontolják, hogyan osszák fel a csökkentett költségvetést. A British Library például ésszerűsítette cseremegállapodásait és számos megegyezést törölt. Hasonló a helyzet az USA-ban, ahol a könyvtárosok gondosan mérlegelik a csere mellett és ellen szóló érveket.
A British Library-ben főként a periodikumok cseréjét hasonlították össze a közvetlen beszerzéssel a közép- és kelet-európai országokat és a volt Szovjetuniót vizsgálva. Országonként elemezték a csere volumenére vonatkozó statisztikai adatokat, majd 1997-ben igen számottevően csökkentették a British Library ún. szláv gyarapítási tevékenységét, különösen a periodikumok területén. Korábban a csere értékének jelentős részét tette ki a kulturális kapcsolatok ápolása, mára ehelyett a gazdasági megfontolások kerültek előtérbe. Megváltozott a könyvtárak késztetése is a cserére. Míg a csere a 80-as években a gyarapítás elengedhetetlen eszköze volt, most gazdaságosabb a kiadványokat megvásárolni. A gyarapítók még mindig hisznek a csere értékes voltában, de ahol lehet, a vásárlást részesítik előnyben.
Elmúltak azok az idők, amikor a korábbi Szovjetunió és Kelet-Európa, illetve a nyugati könyvtárak közötti cseremegállapodások mindkét partner kiadványigényének legnagyobb részét kielégítették. 1997-ben a nyugati könyvtárosoknak arra a véleményre jutottak, hogy még mindig hasznos fenntartani a cserekapcsolatokat, de ahol lehet, inkább vásárlásra kell törekedni.
Ezek a nézetek fogalmazódtak meg a szláv gyarapítókat összefogó Slavlibs levelezőlista közleményeiben, az Amerikai Könyvtáros Egyesület 1997-es éves konferenciáján és a szláv könyvtárosok 7. éves műhelyének anyagaiban.

(Hegyközi Ilona)

99/042

LEATHEM, Cecilia: Issues in electronic journals selection and management = Internet Ref.Serv.Q. 3.vol. 1998. 3.no. 15-28.p.

Elektronikus folyóiratok kiválasztásának és kezelésének kérdései

Elektronikus folyóirat; Előszerzeményezés; Gépi folyóiratkezelés; Hozzáférhetőség

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

Az elektronikus folyóiratok a kutatók számára a kommunikáció egyre jelentősebb eszközét jelentik. A könyvtáraknak pedig meg kell találniuk e dokumentumok helyét a hagyományos könyvtári környezetben, integrálniuk kell őket a könyvtári munkafolyamatokba. Meg kell találniuk a megfelelő információforrásokat, amelyekre beszerzési döntéseiknél támaszkodhatnak, biztosítaniuk kell a hozzáférést a felhasználók számára (itt a szerzői jogi és a licenszproblémák is felmerülnek), figyelembe kell venniük a hálózattal, a hardverrel és a szoftverrel kapcsolatban felmerülő kiadásokat, el kell látniuk az archiválási teendőket. Bár az említett integrációt pénzügyi megfontolások sürgetik, a beszerzési döntéssel az egész könyvtár szerepe átértékelődik.
Az e-folyóiratok közötti választáshoz számos „directory" áll rendelkezésre, már a weben is. A NewJour szolgáltatás levelezésilista-szerűen tájékoztat az új indulású e-folyóiratokról. A legtöbb folyóirat recenziós rovata is kitér az elektronikus folyóiratok ismertetésére. Érdemes ún. metahelyeket is felkeresni, amelyek a folyóiratok archívumai mellett csatolásokat biztosítanak más archívumokhoz.
Az e-folyóiratok értékelése a kiválasztás során általában a szokásos kritériumok alapján történik: a té-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ma hasznos volta, a folyóirat integritása, lektorált cikkek, pontosság. Az ISI indexelő szolgáltatása a következőket tartja fontosnak: használói igény, lektorálás, a szerzők és a szerkesztő bizottság tagjainak intézményi hovatartozása, finanszírozás, időben való megjelenés. Rendkívül nagy súllyal esik a latba a folyóirat stabilitása, azaz rendszeres megjelenése.

Az e-folyóiratokhoz való hozzáférés két részre osztható: a kiadó vagy előállító által illetve a könyvtár által használói számára biztosított hozzáférésre. Ma a legnépszerűbb hozzáférési módot a WWW kínálja, de a listservek, az FTP, a gopher és az elektronikus posta részaránya még mindig jelentős.

Vizsgálatok szerint az elektronikus folyóiratok archívumainak és az e-cikkek hivatkozásaiban szereplő címeknek kb. a fele érhető el biztonsággal. (A kereskedelmi szolgáltatók által kínált elektronikus hírlapok esetén viszont tökéletes elérést tapasztaltak.) A hozzáférést befolyásolja az adatformátum, a jelszó, a letöltési és kinyomtatási lehetőségek.

Ideális esetben a könyvtár egyetlen, használóbarát, grafikus interfészen keresztül biztosít hozzáférést a könyvtár saját katalógusához, referáló és indexelő vállalkozások adatbázisaihoz, hálózatba kapcsolt CD-ROM-okhoz, más könyvtárak online katalógusaihoz és teljes szövegű elektronikus folyóiratokhoz, tekintet nélkül arra, hogy azokat helyben vagy az adott könyvtártól távoli helyen tárolják.

Sok könyvtár honlapján keresztül enged hozzáférést e-folyóirataihoz. A web-alapú online katalógussal rendelkezők hipertextes kapcsolattal egészíthetik ki a katalógusrekordot. A csatolások állandó ellenőrzést kívánnak meg; ehhez egyesek saját programot fejlesztettek ki, mások előfizetnek ilyen szolgáltatásra. A könyvtár a gyűjtemény tulajdonosából egyre inkább a korszerű értelemben vett bibliográfiai információ közvetítőjévé válik.

Az elektronikus folyóiratok esetében az archív megőrzéssel kapcsolatban a következő kérdések merülnek fel: ki felelős az archiválásért (a könyvtári konzorcium, a kiadó/előállító, a terjesztő), hogyan kell archiválni (CD-ROM-on, számítógépen, optikai hordozón), mely címeket, és ki dönt minderről. A kis kiadókkal mindenképpen gondok lesznek, mert nem akarják vagy nem tudják vállalni az archiválást. Az archívumok használata különösen a nem előfizetők számára lesz majd probléma. A helyi tárolás költségei olyan magasak, hogy a könyvtári költségvetések nem tudják fedezni.

Becslések szerint a könyvtári költségvetés 90%-át a folyóiratok viszik el. Az e-folyóiratok területén igen sokféle árképzési gyakorlat érvényesül. Tisztában kell lenni azzal, hogy még az ingyenesen hozzáférhető e-folyóiratok sem igazán ingyenesek. A teljes e-folyóirat beszerzése helyett újabban lehetőség van cikkek beszerzésére a szolgáltatóktól, ha konkrét megrendelés érkezik.

A könyvtárak szerzői jogi problémái jelentősen bővülnek az elektronikus környezetben. Az e-folyóiratok beszerzésével foglalkozó könyvtáros ennek kapcsán a jövőben munkaidejének jelentős részét licensz-szerződések megtárgyalására, a szerzői jogi hatások felmérésére fordítja majd.

(Hegyközi Ilona)

99/043

WILÉN, Raine - LAIHO, Antero: Aineiston valintaan vaikuttavat tekijät ja valinnan organisainti = Signum. 31.vol. 1998. 6.no. 118-121.p.

A gyűjteményépítést befolyásoló tényezők a finn felsőoktatási könyvtárakban

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Gazdaságosság -könyvtárban

A Finn Tudományos Könyvtárak Egyesületének gyűjteményfejlesztési munkacsoportja 1997-ben felmérést végzett a felsőoktatási könyvtárakban és né-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

hány szakkönyvtárban, hogy képet kapjon arról: hogyan hat a könyvtárak állománygyarapítására a beszerzési keretek csökkenése, a kiadványok áremelkedése és az elektronikus dokumentumok megjelenése. A gyarapításnál ideális esetben három szempont érvényesül: 1) a gyarapításért felelős személy ismeretei a gyűjtemény összetételéről, annak erős és gyenge oldalairól, beleértve az idődimenziót is; 2) tájékozottsága a használói kör igényeiről, szükségleteiről; 3) tájékozottsága a különböző tudományágak kiadvány-kínálatáról. A jelenlegi helyzetben fennáll annak a veszélye, hogy a 2) sz. szempont lesz a meghatározó, s ez könnyen oda vezethet, hogy a gyűjtemény széttöredezik.

32 könyvtár küldte vissza válaszait, s ezekből az alábbi kép rajzolódik ki:

A beszerzésben a könyvtár gyakran a közvetítő szerepét tölti be: a dokumentumokat ti. az egyetemi intézetek, illetőleg az adott tudományág szakértői választják ki. Általános gyakorlatnak látszik (a könyvtárak kétharmada jelezte), hogy az intézetek megteszik javaslatukat, s ezeket a könyvtár – költségkereteitől függően – jóváhagyja. Ugyanakkor az állomány fejlesztéséért túlnyomórészt a könyvtár viseli a felelősséget – csak 7 könyvtár kivétel ezalól, ahol a felelősség az oktatóké. A könyvtárak azt tartanák optimálisnak, ha a fejlesztés könyvtárosok és kutatók-oktatók közös, együttműködésen alapuló felelőssége lenne.

A rendelés (kiválasztás) szempontjaiban a könyvtárak 40%-ában 2-3 évente történik hangsúlyváltás; hét könyvtárban viszont ennél ritkábban; ugyancsak hétben pedig évente. Ennek legfőbb oka az új kutatási és oktatási területek megjelenése. A főiskolákon minden negyedik könyvtárban egy-egy új projekt belépése idézi elő a változást, végül minden ötödik könyvtárban a költségkeretek változása hat ez irányban.

A használói kereslet jelentős befolyását a válaszoló könyvtárak kétharmada ismeri el. 23 könyvtár gyakrabban, a többi esetenként kap a választékra vonatkozó visszajelzést – ezek többsége természetesen a hiányok számonkérése.

A beszerzendő dokumentum kiválasztására ható tényezők közül legfontosabbként említették a szerző személyét, ezt követik a műről megjelent kritikák, majd a beszerzést javasoló személy intézményen belüli státusza (szakértelme, ill. rangja) és aztán a használói visszajelzések. Megjegyzésre érdemes körülmény, hogy a kiadvány ára csak az ötödik helyen szerepel a befolyásoló tényezők között. A legkisebb szerepe a megrendelésben a kiadó cégnek (intézménynek) és a reklámnak van.

Az elektronikus dokumentumok szerepét firtató kérdésekre kapott válaszok szerint a nyomtatott dokumentumokból álló gyűjtemény jelentősége nem változott lényegesen: az új típusú dokumentumok nem helyettesítik ezt, csak kiegészítik. A nyomtatott források közül elsőként a bibliográfiáktól és az egyéb referensz-művektől hajlandók megválni a könyvtárak; a későbbiekben pedig az időszaki kiadványok terén várják a nyomtatott forma csökkenését az elektronikussal szemben. A tudományos és szakkönyvtárak típusai szerint azonban jól érzékelhető különbségek vannak e téren: a legnagyobb érdeklődés a műszaki főiskolák könyvtáraiban van az elektronikus dokumentumok iránt. A számos tudományágat ellátó egyetemi könyvtárak főleg a bibliográfiákat, hivatkozási indexeket stb. szerzik be ebben a formában, a szakkönyvtárak gyűjteményépítésére viszont egyelőre nincs befolyással az elektronikus dokumentumok terjedése.

(Sz. Nagy Lajos)

Állományvédelem

99/044

CASEY, Carol: The cyberarchive: a look at the storage and preservation of Web sites = Coll.Res. Libr. 59.vol. 1998. 4.no. 304-310.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Kiberarchívum: a web-helyek tárolásának és megőrzésének kérdése

Elektronikus publikáció; Könyvtárpropaganda; Megőrzés; Számítógép-hálózat

A könyvtárosok már elismerik az Internet ismeret- és információforrásként való használatának értékét, de még nem történtek formális erőfeszítések a releváns web-helyek archiválására. A cikk nemcsak egy kiberarchívum létrehozásának szükségességét hangsúlyozza, hanem néhány vonatkozó kérdéssel is foglalkozik. Mivel a web-helyek folyamatosan jelennek meg, illetve tűnnek el az Internetről, minél hamarabb gondoskodni kellene a megőrzésükről; egyébként a kulturális és intellektuális örökség fontos forrásait veszíthetjük el.

(Autoref.)

99/045

DOBRUSINA, S.: Sohrannost' i dostupnost' fondov: poisk kompromissa = Biblioteka. 1998. 4.no. 37-39.p.

Az állományok megőrzése és hozzáférhetővé tétele: kompromisszumkeresés

Állományvédelem; Hozzáférhetőség

A könyvtáraknak „kettősen egy" funkciója van, úm. az állomány megőrzése és hozzáférhetővé tétele. Ez önmagában ellentmondásos funkció: korántsem csak megőrizni, hanem használtatva megőrizni – ez a „társadalmi parancs".

Eközben tudni kell: a könyv, az írott-nyomtatott dokumentum nem „konténer", még csak „információt tartalmazó konténer" sem, mivel egyszersmind formátummal, betűtípussal, kötéssel is rendelkezik. Olyan anyag, amely korszakonként változik. Így nemcsak funkcionális, hanem kulturálistörténelmi súlya is van, amelyet a következő nemzedékek számára meg kell őrizni. Ám kérdés: a termés egészéből mi az, ami megőrizendő. Mindenesetre több, mint amennyi pl. a XX. század terméséből fennmaradt (50%). Nagykönyvtári tapasztalatok szerint még a begyűjtött—feltárt állomány jelentős része is megsemmisül a rossz papírra nyomtatás miatt az amerikai Kongresszusi Könyvtárban 20%-os, az NSZK-ban 15%-os a könyvtári, 20%-os a levéltári veszteség, az Oroszországi Nemzeti Könyvtárban pedig 25%-nyi állomány vár konzerválásra).

Egyedi erőfeszítések nem tudják ezt a trendet megállítani, s ezért nemzetközi, nemzeti és regionális nagykönyvtári összefogásra van szükség ahhoz, hogy a „használtatva megőrzés" problematikája elégséges mértékben – józan kompromisszumokkal – megoldódjék.

A hozzáférés biztosítása az őrzés biztosításának függvénye. Ez utóbbi felettébb „sokszólamú" feladat, így a hőmérséklet és páravédelem, a környezeti ártalmak kiszűrése, a védelem szervezése, a konzerválás, a dokumentumok értékelése, az információk más hordozókra való átvitele egyaránt ide tartozik, még ha időnként vitáznak is e feladatfelsorolás jogosságán.

Az iménti feladatsor egyik tagjának tennivalóitól sem szabad „eltekinteni", mivel benne az egyik tag feltételezi a másikat, s igazi, tartós sikert csak együttes feladatteljesítés esetén lehet elérni.

Vannak, akik a más hordozókra való átvitel bővülő lehetőségei láttán úgy vélik, hogy ezáltal kiküszöbölődik az ellentmondás a megőrzés és a hozzáférés között. Noha kétségtelen: a más hordozókra való „átmentés" jelentős mértékben hozzájárul a problematika megnyugvás felé viteléhez, mégis számot kell vetni azzal, hogy semmiféle másolat vagy új hordozó nem egészen pótolja az eredeti kiadványt. Ezért teljesen indokolt, hogy világszerte új és új nemzeti könyvtári épületek-könyvraktárak épülnek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A jövő parancsa, hogy a könyvtári állománynak szánt dokumentumok eleve „konzerváltan", azaz tartós papíron és kötéssel jelenjenek meg, mivel a tömegkiadás mulasztásait nincs az a nagykönyvtári restauráló-konzerváló műhely, amely pótolni tudná. A más hordozóra való átvitelt illetően a szerző a mikroformákat részesíti előnyben, s ezen belül a filmek tartóssági paramétereinek különböző voltáról beszél.

Amennyiben megvannak a megőrzés feltételei, a hozzáférés, a használatba adás, mint a kettős funkcióegység „értelmet adó" tagja is mind teljesebben bontakozhat ki. Ez más szóval annyit tesz, hogy az állományok megőrzése és használata, megőrzése és másolása, továbbá megőrzése és kiállítása között fellépő konfliktushelyzet kompromisszumos egyedi döntésekkel feloldható.

(Futala Tibor)

99/046

STEPHENS, Joan M.: The life expectancy of paperback books in academic libraries: eleven years later = Tech.Serv.Q. 15.vol. 1998. 4.no. 17-25.p.

Papírkötésű könyvek élettartama egyetemi könyvtárakban: vizsgálat tizenegy év után

Egyetemi könyvtár; Könyvkötés; Zsebkönyv

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

Sok könyvtár rutinszerűen beköttet a papírborítójú könyveket, mielőtt állományba venné őket. Tizenegy évvel ezelőtt a Gorgiai Állami Egyetem úgy döntött, hogy kötetlenül veszi állományba ezeket a könyveket. Két előző tanulmány már vizsgálta a könyvek állapotát és elemezte a költségeket, és kiderült, hogy a döntés helyes volt. A jelen tanulmány újra előveszi a kérdést, hogy megállapítsa, érvényesek-e még az eredmények. Erős bizonyítékok vannak rá, hogy a könyvtáraknak nem szükséges a papírkötésű könyveket rutinszerűen beköttetni. A szerző felhívja a figyelmet arra a torzításra is, amely az ilyen nagy időtartam vizsgálatánál előfordulhat az eredményekben.

(Autoref.)

99/047

SCHWARCK, Tobias: Brandschutz in Bibliotheken = ABI-Tech. 18.Jg. 1998. 3.no. 248-257.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Tűzvédelem a könyvtárakban

Könyvtárépület; Tűzeset

A tűzvédelem kérdésének még mindig nem szentelnek megfelelő figyelmet Németországban. A cikk áttekinti a tűzvédelem történetét és ismerteti a legfontosabb építészeti előírások technikai megoldásait. Ezután olyan berendezések telepítésével foglalkozik, mint pl. a szórókészülékek, amelyek segítségével még akkor is fenntartható a tűzvédelem megfelelő színvonala, ha lehetetlen betartani az épületre vonatkozó előírásokat. Ezután a helyreállítás és a tervezés kérdései következnek, végül a tűzoltók és és a tűzoltás feladataira is kitér.

(Autoref.)

Különgyűjtemények

Lásd 39

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Feldolgozó munka

99/048

REES, Louise - CLANCY, Bridget Arthur: Cataloging electronic journals: learning to weave the Web = Internet Ref.Serv.Q. 5.vol. 1998. 7.no. 29-43.p. Bibliogr. 7 tétel.

Az Interneten elérhető elektronikus folyóiratok katalogizálása

Egyetemi könyvtár; Elektronikus folyóirat; Gépi dokumentumleírás; Hírlap; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A Pennsylvania Egyetemen az e-folyóiratokat két részleg, a központi könyvtár és az orvostudományi-biológiai könyvtár dolgozza fel közös online katalógusban. Mivel a feldolgozásról hozott döntés idején, 1993-ban még kevés könyvtár katalogizálta az Internet-forrásokat és az országos szabványok sem alakultak ki, úgy határoztak, hogy nekilátnak a feldolgozásnak, majd a módszereket a gyakorlati tapasztalatok alapján finomítják tovább. Azóta 1550 rekordot állítottak elő. Kezdetben a könyvtár gopherén helyeztek el alapvető információkat (cím, a számítógépes fájl mint dokumentumtípus megjelölése, kiadás helye, kiadó, néhány tárgyszó, lelőhelyként a könyvtár gopherét megadva) tartalmazó rövid rekordokat. A későbbiekben, a számítógépes rendszer cseréjekor áttértek a teljes rekordokra, amelyek a dokumentumok teljes szövegéhez is kapcsolódást teremtenek és az információhordozó típusát, a hozzáférés módját, a rendszerkövetelményeket is pontosabban meghatározzák.

A feldolgozás felelősei a gyarapító könyvtárosokkal együttműködve úgy határoztak, hogy csak a teljes szövegű dokumentumokat katalogizálják (a csak referátumokat és/vagy tartalomjegyzékeket tartalmazókat nem). A folyóirat címeként (a hipertextes kapcsolat alapjaként) a képernyőn megjelenő címet választották. A rekordokban igyekeztek minden szóba jöhető hálózati címet feltüntetni, előbb erre a helyi megjegyzés mezőt, később a MARC formátum 856 mezőjét használták. A nyomtatott formában is megjelenő kiadványokról külön-külön bibliográfiai rekordot készítettek, a két rekordot összekapcsolták.

A weben hozzáférhető kiadványok tartalma, stílusa és minősége igen sokféle. Az időszaki kiadványok bibliográfiai adatainak kinyomozása meglehetősen munkaigényes feladat. A feldolgozási gyakorlat próbaköve volt az orvostudományi-biológiai magfolyóiratok adatbázisának ügye. Ez nem tartalmazza a legfrissebb számokat, havonta frissítik, az egyes kiadványok eltérő gyakorisággal jelennek meg, egyesek nyomtatva is hozzáférhetők, mások nem. Az URL nem az egyes kiadványokra, hanem a szolgáltatás egészére vonatkozik. A termék nem az egyes címek változataként, hanem inkább kiadásaként fogható fel. Úgy döntöttek ezért, hogy a rekordot a következőképpen alakítják ki: gyakoriság – havi; kiadás ideje – 1993. januártól; kapcsolatra utaló megjegyzés – nyomtatott formában is; hozzáférhetőség – csak a Pennsylvania Egyetem oktatói, hallgatói és munkatársai számára; összefoglaló megjegyzés – a tartalomra, a gyakoriságra és a terjesztésre vonatkozó információk,; tartalmi megjegyzés – a címek felsorolása; URL mező – az egyetemi könyvtár honlapjához kapcsolódik; melléktételekre nincs utalás.

A könyvtár számítógépes rendszere, a NOTIS nem volt alkalmas a hipertextes kapcsolódásra. Ezért a rekordok korábbi változatát nem is adták át az RLIN adatbázisának. 1996 végén a NOTIS rendszert felcserélték a Voyagerre. A korábbi, e-folyóira-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

tokra vonatkozó rekordokat ekkor kiegészítették a csatolásokkal. 1997-ben több mint 50 adatbázist katalogizáltak; az adatbázisoknál szokásos bibliográfiai információkat feltüntetve, hozzátéve a hálózati hozzáféréshez szükséges tudnivalókat.
A feldolgozás során és a mai napig is a katalogizálók szorosan együttműködnek a tájékoztató könyvtárosokkal. Az URL-eket nem ellenőrzik módszeresen, csak szúrópróbaszerűen. Az e-folyóiratok feldolgozása ma már a munkafolyamat integráns részévé vált.

(Hegyközi Ilona)

99/049

GORMAN, Michael: Il futuro della catalogazione nell'era elettronica = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 2.no. 138-149.p.

Res. angol nyelven

A katalogizálás jövője az elektronikus korban

Gépi dokumentumleírás

Azt a kérdést, hogy mi a katalogizálás és a katalogizálók jövője, nem tudjuk megválaszolni, amíg meg nem válaszoltuk, hogy mi a könyvtárak jövője. Ehhez pedig meg kell válaszolnunk, hogy mi az olvasás, az írástudás és a tanulás jövője; ami viszont a civilizációnk és a társadalom jövőjére vonatkozó kérdésre adott választól függ. A világban számos negatív tendencia és befolyás érvényesül, sok olyan fejlemény van, ami fenyegeti a társadalmat, a civilizációt. Ám megvannak az eszközeink, hogy szembeszálljunk ezekkel: az emberi szellemben, az emberi ideákban és a humán értékekben, az emberi képességekben és a történelem megértésén alapuló tanításban... Az igazság szabaddá tehet minket, és ezt az igazságot önmagunkban, foglakozásunkban és közösségeinkben találhatjuk meg.

A bibliográfiai struktúra az az elem, amely a gyűjteményeket és a személyzetet összeköti és könyvtári közösséggé teszi, a közösségek egyre bővülő körei közt a legbelsővé. Ha a könyvtári közösség létrejött, ez tudja elérni és szolgálni a szélesebb „akadémiai" (felsőoktatási, ill. tudományos) közösséget, és a helyi vagy regionális közösséget, amelynek része az előbbi. Más könyvtárakkal és a rögzített ismeretek és információk más forrásaival együttműködve az eredeti könyvtári közösség a globális közösség részévé válik, és ezen keresztül betölti szerepét a civilizáció megőrzésében és előmozdításában.
A civilizációt az egyének és a társadalom arra való képessége jellemzi, hogy megértse a múlt leckéit, hogy alkalmazza a múlt tudását a jelen problémáira, kérdéseire és körülményeire; hogy új tudást alkosson és így cselekedvén alakítsa a jövőt. Lényegében csak két út van, amely révén tanulhatunk, és legalább a lehetőségét megteremtjük, hogy megvalósítsuk törekvéseinket. Az első a tanár és a tanítvány közti kölcsönhatás, a második az egyéni ismeretszerzés a (bár nem kizárólagosan, de elsődlegesen szöveges formájú) rögzített tudásból.
A kommunikáció bármely eszköze hasznosságának értékelése szempontjából meg kell értenünk a kommunikáció tárgyának belső természetét. Az *információ* tényekből, adatokból, képekből, és rövid, különálló szövegekből áll, amelyeket önállóan lehet használni. A *rögzített tudás* komplex, folyamatos és diszkurzív. Bármely részének a kontextusa is lényegi tulajdonsága. Az információ különösen alkalmas arra, hogy elektronikus eszközökkel tárolható, hozzáférhető és átvihető (továbbítható) legyen, míg a kommunikáció régebbi formái a legjobban a rögzített tudás tárolására, hozzáférhetővé tételére és megőrzésére alkalmasak. A jövő könyvtára a komplex, integrált, sokközvetítőjű (hordozójú) gyűjteményeknek fog otthont adni, illetve teszi ezeket hozzáférhetővé.
Az utóbbi évtizedek egyik leginspiratívabb eszméje az UBC, az egyetemes bibliográfiai számbavétel. A

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

jövő integrált könyvtárának olyan bibliográfiai struktúrára van szüksége, amely részese a bibliográfiai ellenőrzés globális hálózatának, megvalósítja az UBC-t és a világ minden könyvtárosa számára lehetővé teszi a források megosztását.

A kérdés az, hogy a milliónyi elektronikus dokumentum közül melyik éri meg, hogy katalogizálják és megőrizzék? Alighanem azok, amelyeket állományba vennénk, ha nyomtatott dokumentumok lennének.

Az AACR2 (hangsúlyozottan a szerző véleménye szerint) kielégítő alapja lehet egy katalogizálási világszabályzatnak. Első része az ISBD-k igen részletes kimunkálását tartalmazza, és strukturálisan is alkalmas új formátumok új ISBD-i számára. Nyilvánvaló, hogy a második rész az angol nyelvű gyakorlaton alapul, de az elvek univerzálisan alkalmazhatók. Az ISBD-család a világ mindmáig legszélesebb körben elfogadott bibliográfiai szabványa. Az ISBD-k az UBC architektúrájának létfontosságú összetevői, és beépültek mind az AACR2-be, mind az összes jelenleg érvényben lévő katalogizálási szabályzatba. Beigazolódott az elektronikus dokumentumok leírására való alkalmazhatóságuk is, s ez a fejlemény kétségtelenül az AACR2 vonatkozó fejezetének revíziójához vezet.

A tárgyi besorolási adatok jegyzékét évek óta érik bírálatok, azonban ezek a hibák orvosolhatók, főként az online katalógusok korában. Másrészt viszont e lista struktúrája alapvetően jó, és különösen alkalmas online rendszerben való használatra.

Egy új, az elektronikus dokumentumoknak megfelelő MARC formátum létrehozásával erőfeszítést kellene tenni az ilyen dokumentumok széles körének katalogizálására, és így némi előnyre tennénk szert, mielőtt e dokumentumok túlságosan megsokasodnának.

A katalogizálók számára a jövő kihívásokkal teli, ám fényes és tiszta. A bibliográfiai struktúrákat, amelyeket felépítettünk, fenn kell tartani, ki kell terjeszteni és fejleszteni kell, két módon. Egyrészt biztosítani kell, hogy az arra érdemes elektronikus dokumentumok rendezve és megőrizve hozzáférhetők legyenek az eljövendő generációk számára is. Másrészt a bibliográfiai szabványok javításával olyan szabványosítási szintet kell elérni, ami a globális együttműködés új szintjét teszi lehetővé.

(Mohor Jenő)

99/050

PETRUCCIANI, Alberto: Problemi di impostazione di un codice di catalogazione = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 2.no. 160-166.p.

Res. angol nyelven

Egy katalogizálási szabályzat probléma-felvetései

Dokumentumleírási szabályzat

A jelentős katalogizálási szabályzatok, mint az AACR2 és az olasz RICA is, több mint húsz éve készültek, egészen más körülmények között. (Mások voltak a hordozók, mások voltak a katalógusok építésének és használatának eszközei és módjai, más volt a keresés és az olvasás gyakorlata is.) A katalógus funkciói lényegében ugyanazok, amelyeket Cutter több mint száz évvel ezelőtt megfogalmazott, a szabályok azonban, amelyek a hidat alkotják az általános elvek és a konkrét, aktuális katalógus között, változnak.

A RICA egy „lubetzkyánus" szabályzat, amely némileg különbözik az AACR2 ISBD-alapú keretétől. Míg az ISBD-k és más szabványok szöveges kerete ma már meglehetősen jól ismert az olasz könyvtárosok körében, a „Lubetzky modell" és a „német modell" közti különbség, ami az összefüggést illeti a leírás, a hozzáférési pontok kiválasztása és a fő besorolási adat funkciója között, nem tűnik eléggé megvilágítottnak. Lubetzky szerint az első döntésnek a fő besorolási adat kiválasztásának kell lennie, és ezt az utat követi mind az AACR2, mind

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

a RICA, ám nem könnyű előre látni, hogyan szerveződik egy olyan szabályzat, amelynek célja egy csoport azonos értékű hozzáférési pont kijelölése.
A „fő besorolási adat" vita nincs elzárva, talán azért, mert különféle dokumentumtípusoknak és különféle olvasóknak való megfelelési szempontok megítélését vonja maga után. Az viszont tény, hogy a fő besorolási adatot, még ha az ISBD rekordokban redundáns elemnek tűnik is, általánosan használják az elektronikus nemzeti bibliográfiákban és az OPAC-okban. Az elektronikus katalógus könnyűvé tette egy ismert tétel megtalálását (visszakeresését), így sokan a katalogizálási szabályzatok legutóbbi generációját már irrelevánsnak tekintik, azonban az OPAC-ok éppen hogy sokat szenvednek a számos hasonló hozzáférési pont (illetve rekord) elburjánzásától és a kapcsolódó besorolási adatok vagy rekordok szóródásától, amely a tartalom feltárását hátráltatja.
A választások sorozatának követése nyomán, amelyekkel a katalogizáló szembesül, egy egyszerűbb szabályzat jöhet létre, a jelenlegi olasz szabályzat ugyanis meglehetősen „tudós mű", szavainak súlya van, és a felkészült, képzett katalogizáló számára készült. A szabályzat részletes, szóról-szóra végbevitt elemzése azt mutatja, hogy szükség van a szöveg revíziójára, hogy világosabbá, strukturáltabbá, egyszerűbbé és hatékonyabbá váljék, s ugyanakkor őrizze meg alapjait és elveit.

(Mohor Jenő)

99/051

RUIZ PÉREZ, Rafel: Clasificación y caracterización de las entidades: Una propuesta para su tratamiento catalografico = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 2.no. 135-163.p. Bibliogr. 27 tétel.

Res. angol nyelven

A testületek osztályozása és leírása, javaslat katalográfiai kezelésükre

Testületi név

A testületi szerzők a katalogizálásban számos problémát okoznak. Ezek enyhítését szolgálná a testületek osztályozása és jellemzése olyan jegyeik alapján, mint működési területük (az a hely, ahol elhelyezkednek, illetve működésüket kifejtik), jellemzőik, természetük, illetve feltételeik, és a hierarchikus struktúrában elfoglalt szervezeti helyük. A példákkal megvilágított elképzelés egy olyan, a testületeket (mint lehetséges vagy tényleges szerzőket) valamilyen struktúrába szervező rendszert hozna létre, amely a jelenlegi szabványok elveinek hibáit segítene kiküszöbölni, illetve javítaná az információkeresést azáltal, hogy a testületi szerzők szabványosított hozzáférési ponttá válnának.

(Autoref. alapján)

99/052

ROTHERA, Hazel: Framing the subject: a subject indexing model for electronic bibliographic databases in the humanities = Libr.Inf.Res.News. 22.vol. 71.no. 1998. 24-33.p. Bibliogr. 10 tétel.

A tárgy kereteinek meghatározása: a tárgyi indexelés sajátos kategóriái a humán tudományok elektronikus bibliográfiai adatbázisaiban

Adatbázis; Deszkriptor; Hatékonyság; Szakirodalom -társadalomtudományi; Tárgyi feltárás

A humán tudományok bibliográfiai adatbázisainak tartalmi feltártsága feltűnően szegényes, a tételek keresését sokkal kevésbé könnyítik meg tárgyi indexkifejezések, mint a természettudományok vagy akár a társadalomtudományok adatbázisaiban. A cikkíró áttekintette a humán tudományok bibliográfiai indexelésének csak a nyolcvanas évektől megélénkülő szakirodalmát, hogy megállapítsa

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

az ilyen indexelés hatékonyságát. A szakirodalomból megállapította, mely szakterületeket tekintenek leggyakrabban humán tudományoknak. Ide tartoznak a művészetek és történetük tudományai, az irodalomtudomány, a történettudomány és néha a vallástudományok.

Kiválasztottak négy ilyen jellegű adatbázist, hogy tárgyi indexelés mértékét, minőségét megvizsgálhassák. Ezek a következőek voltak: *Arts and Humanities Search* (a továbbiakban AHS); *Historical Abstracts* (HisAbs); *Philosopher's Index* (PhilInd) és az *Art Literature International* (RILA). Közülük csak az utóbbi (RILA) gyűjti több szakterület adatait, az első három egy-egy adott tudományághoz szorosabban kötődik. Mind a négy kiválasztott adatbázist különböző indexelési gyakorlatot követő másmás intézmény építi, de mindegyik elérhető a DIALOG szolgáltatáson keresztül. Véletlenszerű mintavétellel letöltöttek az adatbázisok teljes adatállományaiból annyi rekordot, amennyivel azok hetente átlagosan bővülni szoktak, majd ebből további mintavétellel 338 bibliográfiai tétel arányosan került kiválasztásra (AHS – 240, HistAbs – 60, RILA – 23, PhilInd – 15).

A deszkriptormezőkben található indexelemek értékeléséhez a szakirodalom javaslata alapján meghatároztak a humán tárgyi kereséshez alapvető tartalomelemeket (személyi és testületi név, földrajzi, időbeli és szakterületi vonatkozás), ezekre visszavezethető indexkifejezések minden előfordulás után 2 ponttal estek latba a tartalom szerinti kereshetőség értékelésnél, míg más kívánatos, de nem elsődleges ismérvek (pl. hatástényező, tudományos megközelítésmód jellemzése, témameghatározás, politikai egység, történeti esemény, a tárgyalt művek nyelve, műfaja, közege, a kommentálás szövegkörnyezete) általában csak 1-1 pontnak számítottak előfordulásonként. Az elemzés Excel táblázatkezelő segítségével történt.

A tételek kinyomtatásra kerültek és deszkriptormezőjük minden egyes kifejezését megfeleltették a fentebb meghatározott tartalmi kategóriák valamelyikének. Figyelmen kívül hagyták viszont a dokumentum típusát, szerzőjét és címét tartalmazó mezőket. Akkor tekintettek megfelelőnek egy indexelést, ha minden egyes tételhez tartozott egy tartalmi indexelem a meghatározott kategóriák mindegyikében, a kialakított modell szerint. Ilyen alapon a négyféle adatbázisból vett minták összességében 31%-os tartalmi feltártságot mutattak. Leggyengébb eredményt az AHS hozta (16%). Ez a sok bibliográfiai adatot tartalmazó adatbázis jól használható, ha az ember egy konkrét tétel után nyomoz, de vajmi kevés tartalom szerinti keresési információval szolgál. A PhilInd 27%-os eredményt mutatott. Indexe elsősorban egyszavas témajelölő vagy szakterületi kifejezésekez tartalmaz, ezek azonban lényegbevágóak. A tételek némelyikéhez informatív autoreferátum is csatlakozik. A cikkcímek is aránylag sokatmondóak itt. A HisAbs-nál az eredmény 71%-os. Közli a rezüméket is. Egy mezőben van az összes tartalmi információ, kivéve az időmeghatározást, amely nagyon alapos és részletes. A RILA tartalmilag a legjobban (85%-osan) indexelt adatbázis a vizsgáltak közül. Szinte minden említett elsődleges és másodlagos tartalmi indexelemet felhasznál. A neveket és a szakterületeket a RILA jeleníti meg legteljesebben, a földrajzi meghatározásokat a RILA és a HisAbs; a szaktárgyi megjelölések a filozófiai adatbázisban szerepelnek még megfelelőképpen. A legtöbb adatbázisban meglehetősen szórványos a tulajdonneveknek és az idézett művek címeinek feltűntetése az indexben, pedig ezekhez a Kongresszusi Könyvtár kínál elektronikusan elérhető szabványosított formákat. Mint várható volt, a másodlagosként meghatározott tartalomelemek kevésbé szerepeltek az indexelésnél, pl. a tudományos megközelítésmód, művészeti közeg, műfaj megjelölése szinte csak a RILA interdiszciplináris adatbázisban mutatkozik meg.

A cikkíró javaslatot tesz néhány indexelési probléma megoldására, mégpedig úgy, hogy a HistAbs-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

ból letöltött két tétel újbóli indexelését végzi el, közli a mezőszerkezetre és tárgyszavakra vonatkozó saját megoldásait. A „többrétegű" tárgyak tartalmi rétegeit külön is kifejezi. Például ha a tanulmány tárgyát egy műalkotásnak egy korábbi értelmezése képezi, akkor az értelmezés szerzőjét és címét éppúgy el kell helyezni térben és időben, mint az általa értelmezett művet, minkettőnek külön jelölve továbbá nyelvét, műfaját, közegét stb.

A szakterületi megjelöléshez olyan tudományelnevezéseket javasol a cikkíró, amelyek elég általánosak és szabályozottak, míg a témamegjelöléshez a dokumentum szövegéből vagy kivonatából vett természetes nyelvi kifejezéseket használ. Fontosnak, de problematikusnak tartja a tudományos megközelítésmód jelölését. Ehhez jobbhíján irodalomelméleti kézikönyvek, szótárak fogalmait használja fel. A hatástényezőket két külön mezőben tartja szükségesnek jelölni, megkülönböztetve azt, ami megelőzően hatással volt az eredeti műre attól, amire a tágyalt mű hatott.

Az adatbáziskészítők más területekhez képest eddig eléggé elhanyagolták a humán tárgyak kutatóinak információigényét. Egyik akadályt a humaniórák túlzottan árnyalt és gazdag nyelvezete jelenti. A kutatások szerint azonban a humán tudományok művelői nagyon egyszerű, konkrét fogalmakkal is körül tudják írni a keresett tanulmányokat. Természetesen e tudományterületek szakértő bibliográfusainak kell végezni az ilyen adatbázisok tartalmi feltárását. Az indexelés elmélyült munkát kíván, lassan halad, ezért költséges. Néhányan azzal érvelnek, hogy a humán tudományi adatbázisok üzletileg nem kifizetődőek. Ezen is lehetne javítani a terjesztés változatosabb formáival. Szükséges összehasonlítani a különböző indexelési gyakorlatokat, eljárásokat, újabb modelleket kellene megalkotni arra nézve, hogy miként lehetséges a humán tudományok egyszerűbb, hatékonyabb, gyorsabb és a keresés igényeinek megfelelőbb tárgyi indexelése. A keresőrendszerek és keresőfelületek rohamos fejlődése a humán tudományi elektonikus biblográfiákra is alkalmazható eredményeket kínál.

(Nagypál László)

Lásd még 76-77

Katalógusok

99/053

ALBRECHTSEN, Hanne: The order of catalogues – towards democratic classification and indexing in public libraries = Int.Cat.Bibl.Cont. 27.vol. 1998. 2.no. 41-43.p.

A katalogizálás és a katalógusok fejlődése a közkönyvtárakban

Dokumentumleírás története; Katalógus; Közművelődési könyvtár

A közkönyvtárakban az osztályozási rendszerek szerepe jelentős változáson megy át, és olyan társadalmi eszközzé válik, amely a modern elektronikus könyvtár nyitott környezetében a kommunikációt és a kooperációt segíti. A központi intézmények által kifejlesztett szabványos szakrendszerek háttérbe szorulnak az olyan helyi osztályozási rendszerekkel szemben, amelyeket együttműködve alakít ki a könyvtár és az azt használó közösség. Ahogy a könyvtár szerepe a gyűjtemény őrzésétől a kapcsolatok megkönnyítése felé mozdul, az osztályozás szerepe is hasonlóképpen formálódik át a gyűjtemény szervezésétől a kommunikáció és a kooperáció elősegítése irányába.

Történetileg a papír-alapú, manuális szolgáltatásokat a hozzáférés érdekében a gyűjtemény gyarapítása, technológiai szempontból a cédulakatalógus, a telefon és a fax, szervezetileg az introvertált, bürokratikus jelleg határozta meg, az osztályozás csak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

rendszerezési célokat szolgált, s egy belső, a használó számára láthatatlan tevékenység volt. Az osztályozáselméletet a szabványok fejlesztése, az egyetemes osztályozási rendszerekkel való foglalkozás jellemezte.

Az automatizált könyvtárban a következő jellemzőkkel találkozunk:

- a gyarapítás mellett az állományépítés-alakítás és a dokumentumforgalmazás;
- technológiai téren a belső munkákban az információtechnológia alkalmazása és az OPAC-ok;
- szervezetkultúrában az olvasók-használók felé fordulás némi jele;
- osztályozási szempontból a rendezés mellett az OPAC-okon keresztül való tárgyi elérés és néhány tezaurusz-kísérlet;
- elméletileg az indexelés, a tezauruszok, az OPAC-ok kutatása-fejlesztése és az automatikus indexelés.

Az elektronikus, illetve a digitális multimédiakönyvtár jellemzői:

- a globális információkhoz való helyi hozzáférés, a hálózatosodás;
- technológiában az Internet, a multimédia, a web-katalógusok;
- a projekt-orientált szervezetkultúra;
- az osztályozás nem rendező, hanem összekötő tevékenység, amely integrál és infrastruktúrát biztosít különböző információs környezetekben;
- az elméletet a kommunikációs tanulmányok, a klasszifikációs struktúrák szociális konstrukciójával való foglalkozás alkotja.

A demokratikus indexelés és az osztályozási rendszerek kooperatív fejlesztése tárgyában folyó projektek bevonják a használókat a helyi katalógusok létrehozásába. Ez ígéretes. Ugyanakkor a könyvtárhasználók megközelítési módja rendkívül sokféle, és fennáll az a veszély, hogy a használó-orientált katalógusok és kulcsszó-jegyzékek az ismeretek mechanisztikus felfogását követik majd egy társadalmi nézőpont helyett. A demokratikus indexelés és kooperatív osztályozás jövőbeni fejlődését egyfajta ismeretelméletnek kell vezérelnie, és még tudatosabban kell hangsúlyoznia az összefüggéseket a használói hozzáférés és a kollektív tudás struktúrái között, amelyek az új ismeretek megszületésének alapjai.

(Mohor Jenő)

99/054

COUSINS, Shirley Anne: Duplicate detection and record consolidation in large bibliographic databases: the COPAC database experience = J.Inf.Sci. 24.vol. 1998. 4.no. 231-240.p. Bibliogr. 6 tétel.

A duplumtételek kiszűrése és egységesítése nagy bibliográfiai adatbázisokban: a COPAC adatbázis gyakorlata

Gépi dokumentumleírás; Központi katalógus -online; Többespéldány

A COPAC egy központi katalógus, amely az Egyesült Királyság és Írország legnagyobb egyetemi könyvtárainak online katalógusaihoz nyújt hozzáférést. Mint minden központi katalógusban, itt is előfordul, hogy ugyanannak a dokumentumnak különféle leírásai szerepelnek benne. A használói keresések nyomán megjelenő duplumok kiszűréséhez duplumkereső és rekordegységesítő eljárások kifejlesztésére volt szükség. Ezek eredménye: minden egyes dokumentumhoz egyetlen rekord, amely több könyvtár lelőhely-adatait tartalmazza. A cikk egyrészt a fenti eljárás végrehajtásának módszereit, másrészt a felmerülő problémákat ismerteti. A folyamatok általános struktúráját is bemutatja, mintegy modellként a COPAC-ban használt duplumkezelési mechanizmusokra.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

99/055

MOSCOSO, Purificación: Análisis y evaluación de catálogos automatizacos de acceso público en entorno web = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 1.no. 57-75.p. Bibliogr. 10 tétel.

Res. angol nyelven

A web-környezetben elérhető spanyol OPAC-ok elemzése és értékelése

Információkeresési rendszer értékelése; Online katalógus; Számítógép-hálózat

A hálózaton elérhető spanyol OPAC-okat értékelték számos szempont, többek között a nyitólap, a címkék, a szöveg, a használati útmutatás, az online segítség, az oldalak formája, az eredmény megjelenése alapján. A vizsgálódás eredményei egyaránt alkalmasak az OPAC-ok rangsorolására, illetve az egyes katalógusok gyengeségeinek, javítani valóinak kimutatására. A vizsgált 17 OPAC közül 12 egyetemi könyvtáré, 1 közkönyvtári, illetve 1 az állami közkönyvtáraké, egy a nemzeti könyvtáré, kettő egyéb intézményeké. 5-5 OPAC mögött az ABSYS illetve a VTLS, 3 mögött a DOBIS rendszer áll. Egy OPAC-ot ad hoc rendszer, egyet az ALEPH biztosít, a nemzeti könyvtárét a SIRTEX, az állami közkönyvtárakét a BRS nyújtja.

Bár az egyes szempontok szerint a pontozás különféle sorrendeket hoz létre, általában megfigyelhető (n.b. a szerző óvakodott attól, hogy az összes szempont szerinti pontszámokat összesítve sorrendet állapítson meg az egyes OPAC-ok között), hogy a VTLS rendszert használó, leginkább Spanyolország északi részén, illetve katalán területen található egyetemi könyvtárak OPAC-jai szinte mindenhol az élmezőnyben vannak. Az ABSYS-alapú OPAC-ok a mezőny második felében található, az ALEPH-es OPAC egy első és egy utolsó előtti helyétől eltekintve mindenütt közép-tájon helyezkedik el.

Az állami közkönyvtárak vagy rossz rendszert választottak, vagy OPAC-jukat nem tudták kellően megformálni, minden esetre egyetlen második helytől eltekintve a sorrend vége felé tűnnek fel. Érdekes, hogy a három DOBIS-használó egyetem milyen nagy szóródást mutat: egy-egy szempontot mutató táblázatokban is egymástól igen távol tűnnek fel. A nemzeti könyvtárnak (SIRTEX) van néhány meglepően rossz helyezése, átlagban azonban a középmezőnyben foglal helyet.

A szerző konklúziói szerint egyetlen igazán jó spanyol OPAC sincs a weben. Pozitív vonásként említi az OPAC-ok felhasználóbarát voltát, a hozzáférés uniformitását, az Internet egyéb információihoz való hozzáférés koherenciáját, a hipertextes jellemzők beépülését, az integráció lehetőségét egy átfogóbb információs rendszerbe. A negatívumokat sorolva: az automatizált környezethez nem igazodó (nem igazított) gyakorlatot követ a katalogizálás; az elektronikus információ korában a manuális körülmények katalográfiai koncepciói vannak jelen; megmaradt a hagyományos katalográfiai terminológia; jellemző az indokolatlan redundancia, amit a könyvtári tradíciók súlya okoz; a hipertext-környezet lehetőségeinek felemás kihasználása; generációs lemaradás van a vizsgált OPAC-ok és a minimálisan elvárt második generációs rendszerek kívánalmai között.

(Mohor Jenő)

Információkeresés

99/056

CILIBERTI, Anne - RADFORD, Marie L. - RADFORD, Gary P. [et al.]: Empty handed? A material availability study and transaction log analysis verification = J.Acad.Librariansh. 24.vol. 1998. 4.no. 283-289.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Eredménytelen keresések egy egyetemi könyvtárban: a használók észrevételeinek felmérése és a számítógépi keresési naplók ellenőrzése

Állományalakítás; Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Gépi információkeresés; Leltárhiány

A cikk használói felmérések alapján egy egyetemi könyvtárban (Adelphi University, Garden City, N.Y.) a keresett dokumentumok elérhetőségét vizsgálta. A következőket tanulmányozták: OPAC használók, a CD-ROM indexek használói, számítógépes használati naplók. A szerzők ajánlásokat tesznek a kersési kudarcok csökkentésére.

(Autoref.)

99/057

GOURBIN, Géraldine: Une nouvelle profession: cyber-documentaliste. L'exemple de Nomade = Documentaliste. 35.vol. 1998. 3.no. 175-178.p.

A „kiberdokumentalista" feladatai a „Nomade" internetes indexelő rendszer példáján

Gépi indexelés; Gépi információkeresési rendszer; Számítógép-hálózat

A *Nomade* elnevezésű címadatbázist 1996 nyarán indította útjára az Objectif Net cég. Indulásakor 2800 web címet tartalmazott 3000-féle kategória szerint csoportosítva. Mára már olyan tájékoztatási eszközzé nőtte ki magát, mely 45 ezer francia vonatkozású web-hely jellemzését foglalja magába, mintegy 5000-féle kategória szerint rendezve. A bejelentett web-helyek indexelését és osztályozását a Nomade Tartalmi Csoportja végzi. Az Internetről számazó információk ilyetén megszervezéséhez hosszú előkészületekkel ki kellett alakítani egy indexelési rendszert és azokat az elveket, amelyek alapján tematikus bokor hozható létre. Nagyban támaszkodtak a Dewey-féle tizedes osztályozási rendszerre, de fölhasználtak tézauruszokat, tárgyszójegyzékeket is. Az alábbi tizenkét főosztályt alakítottak ki (francia nyelvi betűrendben): Hírek, sajtó; Művészet és kultúra; Oktatás és foglalkoztatás; Ipar, kereskedelem, gazdaság; Állam és közszolgálat; Család és egészségügy; Informatika és távközlés; Szabadidő és turizmus; Tudomány és technológia; Társadalomtudományok és humaniórák; Politika és társadalmi élet; web-használat. Kezdetben másodlagos kategóriákkal megkülönböztették a fizetésköteles információs lehetőségeket az ingyenesen hozzáférhetőktől. Közvetlen utalók (pointeurs) és kapcsolódási pontok (renvois) segítik a közlekedést a témák, szakok között. A hierarchikus fogalmi rend nem zárt, nem merev, a használói igények figyelembevételével még bővül, módosul.
A web-helyek szolgáltatói kérhetik felvételüket a Nomade adatbázisba. Az első indexelést maguk a web-helyek szerkesztői végzik, utána következik a Nomade tartalmi stábja. A kitöltött űrlapokat eljuttatják a Nomade-hoz, amelyek tartalmazzák a szerkesztő nevét, a földrajzi helyet, a vállalkozás formáját, a megcélzott közönséget és rövid, tényszerű tartalmi ismertetést. 1996-ban a Nomade dokumentátorai naponta alig 30-50 web-helyet tudtak felkutatni, ma viszont már naponta 150-nél több bejelentkezést fogad az Access adatbázis, és ez hetente ezernél több ellenőrzendő URL címet jelent számukra. Kapcsolatot kell létesíteniük az adott web-helyekkel, össze kell vetniük az ott elérhető információkat a bejelentések tartalmával, utána kell járni a hiányzó adatoknak. Nem könnyű néha a szerkesztő nyomára bukkanni, mert gyakran csak a szerzői jogok tulajdonosát tüntetik fel a honlapon. A Nomade megtagadhatja a web-hely felvételét, ha az még tartalmilag hiányos vagy nem egyeztethető össze az elfogadott normákkal (pl. gyűlöletkeltő, pedofil vagy szektás propaganda stb.). A pontatlan vagy megváltozott címeket időről időre törölni kell a nyilvántartásból. A Nomade rendszeres e-mail kapcsolatot tart fenn a web-helyek szerkesz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

tőivel. A Nomade nem a web-oldalakat indexeli, hanem csak a web-helyeket osztályozza. Nem helyettesítheti tehát a keresőrendszereket. Egyre növekszik a francia nyelvű web-helyek száma. A referált honlapok kb. 30%-a mögött egy-egy magánszemély áll. A feldolgozásnál meg kellett határozni egy fontossági sorrendet, melyben előnyt élveznek a vállalatok, egyesületek, a közhasznú és oktatási célú web-helyek.

(Nagypál László)

Lásd még 63

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

99/058

ARKIN, Elisabeth: User initiated interlibrary loan = Interlend.Doc.Supply. 26.vol. 1998. 3.no. 119-122.p.

A használók közvetlen könyvtárközi kölcsönzése

Adatbázis-szolgáltató vállalat; Dokumentumszolgáltatás; Egyetemi könyvtár; Figyelőszolgálat; Használó; Könyvtárközi kölcsönzés

Az Aalborgi Egyetemi Könyvtárat 1974-ben alapították, közel 1000 egyetemi tanár és 10 ezer hallgató könyvtári ellátásáról gondoskodik. Teljes költségvetése 33,4 millió dán korona, amelyből 10,7 millió (32%) jut az állománygyarapításra.

A könyvtárközi kölcsönzést a gyarapítás kiegészítőjének tekintik. Az e művelet keretében végzett folyóiratcikk-szolgáltatás egyre inkább dokumentumszolgáltatás néven ismert. A használók a dokumentumok megszerzése érdekében a könyvtár felkeresése helyett más megoldást is választhatnak, többek között kereskedelmi és kvázi-kereskedelmi vállalkozások, valamint más könyvtárak szolgáltatásait, melyekért sokan fizetni is hajlandók. Ilyen háttér ismeretében az Aalborgi Egyetemi Könyvtár CASIAS néven új projektet indított be, hogy tesztelje egy olyan témafigyelő és egyéni folyóiratcikk-szolgáltatás fogadtatását és gazdaságosságát, melyet az egyes használók a saját munkaasztaluknál vehetnek igénybe.

Az új szolgáltatás elsősorban az oktatók, alkalmazottak és a felsőéves hallgatók jobb ellátását tűzte ki célul. Az UnCover Reveal web-helyhez mintegy 200 használó számára biztosítottak hozzáférést az egyetemi hálózaton keresztül. A heti keresések 25 egyénileg meghatározott keresési stratégia alapján történnek, 17 ezer folyóiratcímre terjedően. A használók közvetlenül és ingyenesen rendelhetnek cikkeket (maximum 50 címet) az UnCover-folyóiratokból, melyeket 24 órán belül faxon megkapnak. A költségvetés 1996 őszére 150 ezer dán korona, 1997-re 300 ezer korona volt. A projekt célja a folyóiratkörözésnél jobb, korszerűbb megoldás, gyorsabb ellátás megvalósítása, a kereskedelmi közvetítők és más könyvtárak szolgáltatásainak bevonásával és értékelésével.

1995-ben a könyvtár tanszékenként 10 folyóiratot vásárolt és terjesztett, összesen 180 címet. Ez a megoldás munkaigényesnek és költségesnek bizonyult. Az UnCoverrel összehasonlítva nem volt eléggé sokrétű ahhoz, hogy az oktatók egyéni igényeit kielégítse. Az UnCover segítségével a használók sokkal több folyóirat tartalmához hozzáférhetnek. A tanszékeknek nyújtott csoportos ellátást nagymértékben javíthatja egy olyan szolgáltatás, mely az egyéni igényekre koncentrál.

A projekt vezetője és koordinátora alaposan tanulmányozta az UnCovert és web-felületük alapján dán nyelvű ismertetőt készített a szolgáltatásról. Kilenc instruktort neveztek ki, akiknek feladata az oktatókkal való kapcsolattartás és a szolgáltatás bemutatása, megismertetése lett. A projekt népszerű-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

sítése érdekében levelet írtak a tanszékvezetőknek, majd ugyanezt e-mail-ben elküldték minden oktatónak is. A várakozásnak megfelelően a reakció igen lelkes volt.
Egyelőre minden folyóiratból lehetővé tették a rendelést, függetlenül attól, hogy megvan-e a könyvtár állományában az adott folyóirat vagy sem. (Ennek automatikus kiszűrése ugyanis további 10 ezer dolláros beruházást igényelt volna, s csak egy évre garantálná az eredményt). Havonta figyelték a használatot, az UnCover biztosította a könyvtárat, hogy a szolgáltatás leállítható, ha a cikkrendelés túlságosan „elszabadulna". Az UnCoverrel való kapcsolat a Dán Könyvtári Központon keresztül valósul meg, telnet útján. Ők továbbítják a havi jelentéseket és számlázzák a használatot.
Az 1000 potenciális használó közül 153 kap elektronikus tartalomjegyzéket az UnCovertől. Hat hónap alatt összesen 126-an rendeltek cikkeket, tehát meglehetősen szűk használói körről van szó. Az 1996 szeptembertől decemberig tartó időszakra előirányzott 150 ezer koronás költségvetés 61 százalékát használták fel, az 1997 első félévére tervezett 300 ezres összegnek pedig 65 százalékát. Az egy személy által rendelt cikkek száma igen változatos képet mutat, a használók 15%-a 20-nál több cikket rendelt, az átlagszám 11. A rendelt cikkek 50%-a olyan folyóiratokra vonatkozott, amelyekre legalább három rendelés jutott. E folyóiratcímek 35%-a megtalálható a könyvtárban. A leggyakrabban rendelt folyóiratcímekről listát készítettek (jelezve, hogy melyik van meg a könyvtárban) és továbbították a gyarapítási osztálynak.
A projekttől talán azt is elvárták néhányan, hogy a könyvtárközi kölcsönzés terheit csökkenti. Nem így történt, ez továbbra is egyenletes (kb. 10%-os) növekedést mutat. Az új szolgáltatással olyan tanszéki igényeket elégítenek ki, melyek korábban teljesítetlenek maradtak. Az egyetemi könyvtár mint szolgáltató szervezet számára fontos, hogy ne csak reagáljon a használói kérésekre, hanem aktívan lépjen fel, új szolgáltatási formákat alakítson ki. A jövő feladata még a költségellenőrzési módszerek javítása és az adminisztráció csökkentése.

(Feimer Ágnes)

99/059

CONSTANTIN, Olga: International interlibrary lending activity in Romania and co-operation with other countries = Interlend.Doc.Supply. 26.vol. 1998. 3.no. 115-118.p.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés Romániában és az együttműködés más országokkal

Együttműködés -nemzetközi; Költségvetés; Könyvtárközi kölcsönzés; Központi szolgáltatások; Nemzeti könyvtár

Romániában az elmúlt hét év gazdasági nehézségei a könyvtári szolgáltatásokban is megmutatkoznak. A csökkenő költségvetések miatt a könyvtárak nem tudnak külföldi könyveket vásárolni, sem a fontos külföldi folyóiratokra előfizetni. Ezért a legtöbb kutató az új tudományos-műszaki szakirodalom beszerzésére a könyvtárközi kölcsönzéshez folyamodik. Nemzetközi kölcsönzéssel egyedül a Nemzeti Könyvtár foglalkozik az egész országban. Ez a centralizáció nem politikai döntés következménye, hanem az előző rendszer hagyatéka, amikor minden, nyugatról származó információt ellenőriztek. Azóta az egyetlen előrelépés mindössze annyi volt, hogy a nemzetközi kölcsönzéssel kért anyagokat már nem cenzúrázzák, ám mivel oly kevés pénz áll rendelkezésre, maguk a könyvtárosok kénytelenek cenzorként működni, hogy eldöntsék, milyen kéréseket elégítenek ki. A nehéz körülmények ellenére a nemzeti könyvtár könyvtárközi kölcsönzési osztálya évenként kb. 700 dokumentumot szerez be.

(Autoref.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

99/060

NANN, Victoria Z.: A comprehensive website meets the serial librarian's back issues needs = Internet Ref.Serv.Q. 3.vol. 1998. 3.no. 93-95.p.

USBE (United States Book Exchange): átfogó web-szolgáltatás visszamenőleges folyóiratszámok beszerzésére

Dokumentumszolgáltatás; Időszaki kiadvány; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A szerző ismerteti az USBE (United States Book Exchange) web-helyét, ahol jóformán minden folyóirat régi számai elérhetők. A szolgáltatás fő kínálata: online katalógus több mint 17 ezer tudományos folyóiratról, megrendelő oldal, tagsági felvételi űrlap, ingyenes keresési lehetőség a kifogyott könyvekre. A web-hely tájékoztat továbbá a fölöspéldányok ajándékozásának módjáról, aktuális információkat közöl a folyóiratos könyvtárosok számára, és egy, az USBE elnökével és szolgáltatási igazgatójával készített interjú is olvasható rajta.

(Autoref.)

Lásd még 18-19

Dokumentációs szolgáltatások

99/061

FORD, Charlotte E. - HARTER, Stephen P.: The downside of scholarly electronic publishing: problems in accessing electronic journals through online directories and catalogs = Coll.Res.Libr. 59.vol. 1998. 4.no. 335-346.p. Bibliogr. 11 tétel.

A szakirodalom elektronikus publikálásának hátulütője: nehéz megtalálni az elektronikus folyóiratokat az online minervákban és katalógusokban

Bibliográfiai számbavétel; Elektronikus folyóirat; Központi katalógus -online; Minerva -adatbázisokról

A cikk annak a kutatásnak az eredményeit ismerteti, amely négy online e-folyóirat kalauz és két online központi katalógus hasznosságát vizsgálta a bennük felvett elektronikus folyóiratok elérhetősége szempontjából. A hat forrást a gyűjtőkör, a pontosság, a frissesség és az átfedés szempontjából hasonlították össze. A legtöbb e-folyóirat elérésére több URL állt rendelkezésre. A kalauzok címenként kevesebb URL-t adtak meg, mint a katalógusok, de nagyobb volt bennük az aktualizált, működő URL-ek aránya; a katalógusok tartalmazták a legtöbb URL-t, ám itt az érvénytelen címek nagyobb arányban fordultak elő. Az eredmények rámutatnak a kalauzok illetve a katalógusok eltérő funkcióira, és bemutatják e források karbantartásának problémáit az Interneten. A szerzők megoldásokat is javasolnak arra, hogyan lehetne a fenti kalauzok és katalógusok pontosságán és frissességén javítani.

(Autoref.)

99/062

KUSHKOWSKI, Jeffrey D. - GERHARD, Kristin H. - DOBSON, Cynthia: A method for building core journal lists in interdisciplinary subject areas = J.Doc. 54.vol. 1998. 4.no. 477-488.p. Bibliogr. 25 tétel.

Módszer folyóirat-törzsanyagjegyzék előállítására interdiszciplináris területeken

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Folyóirat; Gépi információkeresés; Hivatkozásmutató; Interdiszciplináris problémák; Törzsanyag

A cikk egy egyszerű módszert ismertet bizonyos szakterületek magfolyóirat-jegyzékeinek összeállítására, elektronikus indexekben számlált hivatkozatelemzéssel. Az ún. Egyszerű Index Módszerrel (Simple Index Method) nem szükséges sok indexet használni egy téma különféle szempontjainak számbavételére. E módszer lehetővé teszi az állománygyarapítási könyvtárosok számára a jegyzék elkészítését akkor is, ha nem állnak rendelkezésére szabványos bibliográfiák és speciális referáló és indexelő eszközök, sőt, a jegyzék tartalma a helyi igényekhez alakítható.

(Autoref.)

99/063

RODRIGUEZ YUNTA, Luis: Evaluación e indicadores de calidad en bases de dates = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 1.no. 9-23.p. Bibliogr. 13 tétel.

Res. angol nyelven

Adatbázisok értékelése és minőségi mutatói

Adatbázis; File-szervezés -gépi; Hatékonyság

A minőségellenőrzést be kell építeni az adatbázis-előállítók munkamódszerébe. Ehhez pedig – többek között – arra van szükség, hogy a bibliográfiai adatbázis előállítója pontosan ismerje azt a valóságos környezetet, amellyel az adatbázis találkozni fog: a használat mértékét, hatásfokát, a rendszer gyenge pontjait, vagy az elsődleges problémákat. Mindazonáltal a tervezés és az előállítás folyamatának, módszereinek minőségi szempontú elemzése azt is mutathatja, hogy a javítás érdekében esetleg változtatásokat kell végrehajtani, s ezek az adatbázis kezelését és fenntartását is kedvezően befolyásolhatják. Ilyen változtatások lehetnek:

- ki kell cserélni a dokumentációs szoftvert, nincs ugyanis értelme olyan tartalmi-módszerbeli változásokat tervezni, amelyeket az adott szoftver nem tesz lehetővé. A csere ugyanakkor a szükségletek, és ne az álmok megvalósítását célozza: nagyon pontosan és világosan meg kell határozni a szükségleteket és a prioritásokat, mielőtt programot cserélnénk;
- össze kell hangolni a használónak adott kézikönyvet vagy az online helpet a tényleges működéssel: igen sok problémát lehet elkerülni a felhasználó jobb tájékoztatásával;
- át kell tervezni a mező-struktúrát az adatbázisban: célszerű lehet néhány új mező létrehozása a bibliográfiai leírások pontosabbá tételéhez, a megfelelőbb visszakereséshez vagy az index-kifejezések jobb ellenőrzéséhez;
- a dokumentációs analízis kritériumainak revíziója;
- változtatni kell a munkamódszereken: az adatbázis létrehozásának, fenntartásának folyamatában a részfeladatok és részcélok is pontosan meghatározandók, hiszen kis hibák is komoly diszfunkciókat okozhatnak.

Mindenesetre az értékelő tevékenységnek semmi értelme, ha nem vezet azonnali döntések meghozatalához.

(Mohor Jenő)

Lásd még 15, 54

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

99/064

ARHIPOVA, I.: Rebenku pomagaet „govorâšâ" kniga = Biblioteka. 1998. 3.no. 94-95.p.

A gyermekeknek segít a „beszélő" könyv

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Gyermekolvasó; Hangos könyv; Hátrányos helyzetű olvasó

Napjainkban világszerte intenzív törekvés a fogyatékos emberek hozzásegítése a normális életvitelhez. Ezen belül a fogyatékos gyerekekről való fokozott gondoskodás, az egyfajta pozitív diszkrimináció különösen fontos, hiszen tudatosított lehetőségeik szerint ők is hozzájárulnak majd az emberiség jövőjének alakításához.

Az ismertetett cikk hatósugara korántsem csak a vak gyerekek speciális ellátására terjed ki, hanem más fogyatékos gyerekkategóriákéra is. Ennek megfelelően esik szó a hangos könyvek kiadásáról, az „öregbetűs" könyvek iránti igények kielégítésének módjáról (Logos és Izoizdat kiadóról, speciális könyvtárak hangos könyveiről és a rádiós hangjátékok rögzítéséről), továbbá arról, hogy a fogyatékos gyerekek könyvtári ellátása felettébb eszközigényes (felvevő és lejátszó berendezések).

Az oroszországi speciális könyvtárak közül a vakokéi (71 van belőlük az országban) a legfejlettebbek és a legaktívabbak a módszertani segédletek kiadása vonatkozásában. De a többi érdekelt könyvtár is törekszik elősegíteni az ellátás színvonalának emelését és megteremteni az egyes fogyatékos kategóriák szerinti megfelelő szolgáltatásokat.

Külön kérdés a fogyatékos gyerekek ellátására specializálódó könyvtárosok kiképzése. Ez ui. felettébb komplex feladat. Egy-egy ilyen könyvtárosnak egyaránt pszichológusnak és pedagógusnak is kell lennie, képesnek arra, hogy az elébe kerülő helyzeteket elemezze és prognosztizálni tudja végkifejletüket.

A fogyatékos gyerekek ellátásában – természetesen – korántsem csak a specializált könyvtárak érdekeltek, hanem a nyilvános és iskolai könyvtárak is. 1996-ban konferencia tekintette át ezt a korántsem könnyű könyvtári feladatkört.

(Futala Tibor)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

99/065

TELLER, Barbara: Bibliotheken in Internet. Eine Evaluierung der Qualität von Internet-Präsentationen deutscher Bibliotheken = NFD Inf. 49.Jg. 1998. 7.no. 415-419.p.

Könyvtárak az Interneten. Német könyvtárak Internetes bemutatkozásának értékelése

Felmérés [forma]; Hatékonyság; Könyvtárpropaganda; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat; Tudományos és szakkönyvtárak

A könyvtári Internet-oldalak minőségének vizsgálata már régóta esedékes volt. Egy felmérés során 173 német könyvtár honlapjait elemezték. Készült egy kritériumkatalógus is, de főleg a web-oldalak információtartalmára koncentráltak (közölnek-e alapvető és további fontos információkat, biztosítják-e a párbeszédet, közlik-e az elkészítés időpontját és a nyújtott szolgáltatásokat, tartalmaznak-e csatolásokat). Az értékeléshez pontozást vezettek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

be. A karlsruhei HBZ-listán (http://www.hbz-nrw.de /hbz/germlst/html) található 270-ből választottak ki 173 könyvtárat, ezek között 60 volt a közművelődésiek, 82 tudományos könyvtárak és 31 a szakkönyvtárak száma.

Az alapvető információk, vagyis a név, cím és a nyitvatartási idő a web-oldalak több mint 90%-án volt olvasható; a szakkönyvtáraknál és a felsőoktatási könyvtáraknál ez kevésbé volt jellemző: ott az anyaintézmény honlapján volt a könyvtár, tehát nem ismételték meg a könyvtár címét is még egyszer. A közművelődési könyvtárak harmadánál, a tudományos könyvtárak kétharmadánál a többedik oldalra került a könyvtár címe.

A további információk közül az állományadatok fordulnak elő a leggyakrabban (70,7), míg az időszerű témák/hírek jóval kevesebbszer (47,7); ezt követik a használat szabályai (44,2) és a rendezvénynaptár (31,6). A közművelődési könyvtárak számára az állományadatok és a rendezvénynaptár, míg a tudományos könyvtárakban az időszerű témák (pl. a vizsgaidőszak módosított nyitvatartása) a fontosabbak. A szakkönyvtárak zömmel állományadatokat közölnek.

A párbeszéd lehetőségét a közművelődési könyvtárak 53,3%-a kínálta elektronikus úton olvasóinak, míg ez az arány a tudományos könyvtárakban 74,4, a szakkönyvtárakban pedig 77,4%.

Az oldalak elkészítésének, illetve a frissítésnek az időpontját nem közölte a közművelődési könyvtárak 35%-a; az oldalak készítőjének nevét csak 58,3%-uk adta meg. A tudományos könyvtárak ellenben közlik a nevet e-postacímmel együtt (65,5%). Feltűnő a csatolások magas előfordulása a tudományos könyvtárak honlapjain; ezeken található a legtöbb szolgáltatás is. (Ezen a téren a közművelődési és a szakkönyvtárak rosszabb eredményt mutatnak – bár az előbbieknél is van jó ellenpélda – Köln).

A szolgáltatások kínálatának pontértékelését is elvégezték, mivel ez a web-oldalak legfontosabb eleme; figyelembe vették a párbeszéd lehetőségének meglétét is. Itt is a tudományos könyvtárak vitték el a pálmát: 35,3 pontos átlagot értek el, elsősorban a nagyszámú hálózati OPAC-kal. A közművelődési könyvtárak mindössze 53,3%-ában volt csak egy-egy szolgáltatás látható (ez pontértékben – az összes könyvtárra vetítve 10,6). Ugyanez az érték a szakkönyvtárakban 18,4.

Felvetődött az a kérdés is, vannak-e a web-oldalaknak tipikus jellemzői az egyes könyvtártípusokban; a különbségek a célok és az olvasók eltéréséből adódnak. Az értékelés során egy könyvtár maximum 152 pontot érhetett el, ez csupán egyetlen könyvtárnak, a düsseldorfi egyetemi és tartományi könyvtárnak sikerült. (Az átlagos pontszámok így alakultak: közművelődési könyvtárak 67,7, tudományos könyvtárak 90, szakkönyvtárak 71 pont.)

A következő tanulságok vonhatók le a vizsgálat alapján: kevesen indultak ki világos elképzelésből és a célközönség egyértelmű meghatározásából (ez a közművelődési könyvtárakra volt jellemző); csupán a tudományos könyvtárak látszanak a virtuális könyvtár felé haladni.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 3, 4, 14, 48, 55, 57, 60, 93

Könyvtártudományi tájékoztatás

99/066

CODINA, Luis: Revistas digitales sobre documentación = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 2.no. 215-219.p.

A dokumentáció digitális folyóiratai

Elektronikus publikáció; Folyóirat -könyvtári

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A cikk a következő dokumentációs lapok elektronikus változatait ismerteti: *Ariadne* (www.ariadne.ac.uk), *BiblioTech Review* (www.biblio-tech.com), *Cuadernos de documentación multimedia* (www.ucm.es /info/multidoc/multidoc/revista/), *Cybermetrics* (www.cindoc.csic.es/cybermetrics/cybermetrics.html), *Current Cites* (sunsite.berkeley.edu/CurrentCites/), *D-Lib Magazine: The magazine of digital library research* (www.dlib.org), *First Monday* (www.firstmonday.dk), *Internet trend watch for libraries* (www.itwfl.com), *Issues in Science and Technology Librarianship* (www.library.ucsb.edu/istl), *Journal of digital information* (jodi.ecs.soton.ac.uk), *LIBRES: Library and Information Science Research Electronic Journal* (aztec.lib.utk.edu/libres) *Revista espanola de bibliologia* (arcano.lib.surrey.ac.uk /~josema/reb/) és *Solaris* (www.info.unicaen.fr/bnu).

99/067

KIMMAGE, Dennis: Russian library journals since the fall of communism = Solanus. 12.vol. 1998. 99-112.p.

Az orosz könyvtári folyóiratok helyzete a kommunizmus összeomlása óta

Időszaki kiadvány -könyvtári

A könyvtári szakfolyóiratok az oroszországi társadalmi változásokat egyrészt tükrözik, másrészt maguk is részt aktív részesei. A szerző 1991-től vizsgálta a négy legfontosabb folyóirat, a *Biblioteka,* a *Bibliografia,* a *Naucnye i tehniceskie biblioteki* és a *Bibliotekovedenie* sorsát.

A *Biblioteka* c. lap elődje a *Bibliotekar'* nagytekintélyű, befolyásos szerkesztő bizottsággal rendelkezett, a reformokat propagálta ugyan, de a kritikával óvatosan bánt. A címváltozástól kezdve egyre inkább elfordult a tradicionális szemlélettől. 1996-ra saját kiadót alapított. Továbbra is a legnépszerűbb és legnagyobb példányszámú szaklap. Nagy teret szentel a történeti kérdéseknek, a korábban elhallgattatott könyvtárügyi személyiségek tevékenységének. Foglalkozik az információszabadsággal, a könyvtárpolitika aktuális kérdéseivel, a könyvtári marketing, törvényhozás stb. problémáival. Becslések szerint a könyvtárosok 40%-a olvassa rendszeresen.

A *Bibliografia* (1992 előtt: *Sovetskaa bibliografia*), amely korábban az Orosz Könyvkamara lapja volt, anyagilag függetlenné vált. A *glasznoszty* időszakában sok vitatott kérdéssel foglalkozott: többek között az információhoz való hozzáférés, a politikai elnyomás, a cenzúra és a zárt anyag kérdéseivel. Rehabilitált bizonyos szerzőket és bibliográfusokat. Sok tabunak tekintett kérdést (pl. cserkészmozgalom, Gulag, orosz szocialistaellenes irodalom) tárgyalt szemlékben és bibliográfiákban. Elsőként állt ki a demokratikus elvek mellett a könyvtárügy területén. A korábbi hiányok pótlásán túl foglalkozik korszerű témákkal, köztük elméleti kérdésekkel. Előadások című rovatával a tankönyv-hiányt igyekszik enyhíteni.

A *Naucnye i tehniceskie biblioteki* korábban főként a műszaki és természettudományi könyvtárosok lapja volt. A 80-as évek végétől intenzíven foglalkozott az információszabadság, a könyvárügyi igazgatási reform és a könyvtárosképzés megújításának kérdéseivel, a könyvtárügy politikai semlegességének kritériumaival. Új témák tárgyalását (piacgazdaság, térítések, vezetés, számítógépesítés, üzleti tájékoztatás) is felvállalta. Rendszeresen beszámol a külföldi könyvtárügy újdonságairól. Főként felsőoktatási és szakkönyvtárosok, oktatók és hallgatók, műszaki szakemberek olvassák.

A *Bibliotekovedenie* 1993 óta viseli ezt a címet. Korábban konzervatív lapnak számított. 1991-ben megújult a szerkesztő bizottsága, mára a szakmai véleménycsere fóruma lett, emellett jelentős terjedelemben foglalkozik történeti kérdésekkel. Leg-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

utóbb nagy vitát váltott ki a háborúban zsákmányolt könyvtári anyagról szóló összeállítása.
Említésre méltó még a kisebb példányszámban megjelenő lapok közül az Orosz Könyvtári Egyesület hírlevele, a negyedéves eurázsiai könyvtári híradó. A külföldi könyvtárügyet mutatja be a következő két lap: *Bibliotekovedenie i bibliografia za rubezom* és a *Biblioteki za rubezom*, utóbbi a Külföldi Irodalom Össz-oroszországi Könyvtára speciális külföldi könyvtárügyi letéti gyűjteményének kiadványa. Ez a könyvtár szerkeszti a szakterület indexét is.
A szakemberek véleménye szerint ezek a lapok nem képesek az igényeket differenciáltan lefedni. Leggyakrabban a könyvtártörténetet, a gyermekkönyvtári munkát, a könyvtárszociológiát és a bibliográfiai képzést említették mint olyan területeket, amelyekkel újonnan létrehozott szakfolyóiratok foglalkozhatnának. Megfelelő teret kell kapjanak a külföldi tapasztalatok is.

(Hegyközi Ilona)

99/068

ZHANG, Yin: The impact of Internet-based electronic resources on formal scholarly communication in the area of library and information science: a citation analysis = J.Inf.Sci. 24.vol. 1998. 4.no. 241-254.p.

Az Interneten található elektronikus dokumentumok szerepe a formális tudományos kommunikációban a könyvtár- és tájékoztatástudomány terén: hivatkozásvizsgálat

Cikk; Elektronikus publikáció; Hivatkozásmutató; Könyvtártudományi szakirodalom; Számítógép-hálózat

Az Interneten lévő elektronikus források száma nagy ütemben gyarapszik, ennek ellenére még nem vizsgálták, hogy ezek milyen hatást gyakorolnak a formális tudományos kommunikáció egészére. Ez a tanulmány – az 1994-1996-os időszak könyvtártudományi publikációinak példáján – azt kutatja, mennyi elektronikus forrást használnak fel a formális tudományos kommunikációban. A szerző a hatás mérésére négy, hivatkozás-alapú mutatót javasol és használ. A hivatkozott e-források alapján megállapítható, hogy a könyvtártudományban a nyomtatott forrásokhoz viszonyítva az elektronikus források hatása csekély, és évről évre nem növekszik jelentős mértékben. A folyóiratok formátuma lényeges, mert az elektronikus folyóiratok gyakrabban hivatkoznak elektronikus forrásokra, mint a nyomtatott folyóiratok. Ám ha egy szerző egyszer már hivatkozik elektronikus forrásokra, akkor nincs lényeges eltérés az elektronikus hivatkozatok számában sem a formátum, sem az évek szerint. Ez azt mutatja, hogy jelenleg az elektronikus források hivatkozási jellemzői inkább az egyes szerzőktől, mint a folyóirat formátumától függenek.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Tervezés

99/069

GALLIMOR, A.: Strategii rarzvitiâ bibliotek v informacionnom obŝestve = Naučn.Teh.Bibl. 1998. 5.no. 3-20.p. Bibliogr. 36 tétel.

Könyvtárak fejlesztési stratégiája az információs társadalomban

Információs társadalom; Jövő könyvtára; Tervezés

A brit szerző 36 szakirodalmi forrásra támaszkodva állapítja meg, hogy a társadalom többi intézményéhez hasonlóan a könyvtárak is érzékelik az információs technológiák forradalmi gyorsaságú fejlődésének, a számítógép általános elterjedésének kihívásait. A közeljövőben az Internet, az Intranet és a maximális gyorsaságú adatátviteli hálózatok használata nélkül egyetlen intézmény és vállalat sem maradhat talpon. Az információs társadalom általános és könyvtári kultúrája egyaránt az információs technológiáktól fog függeni.

Az információ időközben a legértékesebb áruk egyikévé vált. E fejlemény következtében az információt raktározó könyvtáraknak az elektronikus információkeresés és hozzáférés központjaivá kell válniuk, s ezáltal maguknak is bekapcsolódniuk a „szép új világ" építésébe.

Ahhoz, hogy a könyvtárak az imént említett változtatást végrehajtsák, többszintű stratégiákat kell kimunkálniuk. Így nemzeti, lokális és civil stratégiákra egyaránt szükség van. A miheztartás végett a könyvtári stratégiáknak a már közismert globális stratégiákból kell kiindulniuk (a Hetek stratégiája, EU-stratégia).

A Hetek stratégiájában a következő tennivalók szerepelnek: a „világleltár" megvalósítása, a maximális gyorsaságú hálózatok kompatibilitásának globálissá tétele, a nemzetközi szintű oktatás és képzés megteremtése, az „egyetemes" könyvtár életrehívása, a világ kulturális örökségének multimédiára vétele s ezáltal hozzáférhetővé tétele, a környezetvédelem és a természeti erőforrások ellenőrzése, a GEMINI rendszer kifejlesztése a rendkívüli helyzetekről és eseményekről való tájékoztatás végett, világméretű egészségvédelmi rendszer megvalósítása, kormányközi közvetlen kapcsolatrendszer kiépítése, a világot átfogó piac kialakítása a kis- és közepes vállalkozások segítése érdekében, a tengeri információs rendszerek megszervezése.

Az EU-stratégia „vezérszólamai": távhozzáférés, távoktatás, egyetemi és kutatóintézeti hálózat, kis- és közepes vállalatok telekommunikációs szolgálata, a földi és a légiközlekedés irányítása, egészségvédelmi hálózat, elektronikus pályázati rendszer, a társadalmi tevékenységek transzeurópai hálózata, a városi információs szupersztrádák kiépítése.

A könyvtári stratégiák adnak majd választ arra, hogy hol lesz a könyvtárak helye az információs társadalomban. Noha a különböző könyvtártípusok számára más és más lesz a stratégia, lesznek olyan elemek bennük, amelyek ugyanazon kérdésfelvetésekre válaszolnak majd. Ezért valamennyi könyvtártípusnak folyamatos változásokra kell felkészülnie, előre látnia a használók igényeit. Meg kell ragadniuk az újítási lehetőségeket, hozzá kell idomulniuk a nyílt rendszerekhez, multimédiás és maximális gyorsaságú adatátvitelre kell szert tenniük, a személyzetet fel kell készíteniük az új technológiák

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

kezelésére, könyvtár- és intézményközi kooperációt kell kiépíteniük, a helyi közösségekben terjeszteniük kell az információs technológiák igénybevételét, biztosítaniuk kell a szolgáltatásaikhoz való távhozzáférést, az információk elektronikus publikálására kell törekedniük, egyszerre kell globális, nemzeti és helyi méretekben gondolkodniuk.

(Futala Tibor)

Statisztika

99/070

LUXOVÁ, Jana: Výber výsledku mezinárodní knihovnické statistiky = Čtenář. 50.roč. 1998. 2.no. 172-174.p.

Válogatás nemzetközi statisztikai adatokból

Statisztika -könyvtári

Bulgária, Csehország, Lettország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia könyvtárügyének 1993. évvégi állapotáról készített átfogó képet az Institut of Public Finance (Nagy-Britannia). Ez a kelet-közép-európai helyzetkép összehasonlítható az EU-országokról készült 1990. évi helyzetképpel.

A mi régiónkban a GDP 0,14%-át fordították könyvtárakra, az EU-ban 0,16%-át. Kelet-Közép-Európában a ráfordítás összege 296,4 millió ECU lehetett, amely 96 905 szolgálati hely között oszlott el. Az összállomány 1,255 milliárd egység volt, a könyvtárosok összlétszáma pedig 180 ezer fő. A látogatók száma 35,6 milliót tett ki, a kölcsönzött állomány pedig 684,7 millió egységet.

A könyvtári munkatársak bérét kb. 139,1 millió ECU fedezte, az állományépítési költségeket 67,1 millió ECU. 1990 és 1993 között évente 3,3%-kal csökkent a szolgáltatások nagyságrendje, ezen belül 7-7%-kal a kurrens folyóiratok kínálata.

A 28 nemzeti könyvtárra 10,6% jutott az összes ráfordításból. Dolgozóik száma 5900 volt, a szakképzetteké 3500. Az állományt (ez 70,3 millió egységet tett ki) 300 ezer olvasó használta. A kölcsönzések száma 1,3 millióra tehető. A térség egy-egy lakosára jutó nemzeti könyvtári ráfordítás 0,3 ECU-ra becsülhető, szemben az EU-országok 1,24 ECU-t kitevő ráfordításával.

A felsőoktatási könyvtárak (436 szervezeti egység) 1993-ban az összes könyvtári ráfordítás 6,8%-át mondhatták a magukénak. Az alkalmazottak száma 15 600, a szakképzett könyvtárosoké 8 ezer volt.

2,6 millió használó számára 54,9 millió kölcsönzést regisztráltak a 156 milliós állományból. Egy-egy használóra 7,75 ECU-t költhettek el az EU 168,7 ECU-jéhez képest.

Térségünkben a felsőoktatási könyvtárak használata intenzívebb, mint az EU országaiban.

A közkönyvtárak (közművelődési könyvtárak) a ráfordítások 56%-át használták fel. 52 900-an dolgoztak bennük, köztük 37 ezer volt a szakalkalmazott. 15,3 millió olvasót szolgáltak ki 417,7 milliós állományukból. A kölcsönzések száma 434,7 millió egységre rúgott.

A szolgáltatás 35 670 helyen folyt, ami 28 278 intézményi egységet jelentett. Ezer lakosra 4,2 kölcsönzés jutott, az EU-ban: 5,3. Ezer lakosból 140 volt könyvtári olvasó, az EU-ban 210. Az egy lakosra eső könyvtári ráfordítás 1,7 ECU-t tett ki, az EU-ban 9,6 ECU-t.

Nehéz értékelni a szakkönyvtárakról begyűlt adatokat, még nehezebb összehasonlítani őket, mivel nem egységes a terminológia. Becsülni azért lehetett. Így e szférában 5316 szervezeti egység 5695 szolgálati helyet fogott össze. Az összkiadásokból való részesedésük: 10,5%. Állományukból (208,5 millió egység) 28,7 millió egységet kölcsönöztek 1,9 milliónyi használójuknak. A szolgálatot 11 400

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

munkatárs látta el. Egy-egy intézmény átlagosan 18 800 egységnyi állományt mondhatott a magáénak nálunk, az EU-ban 150 ezer egységnyit.
A bizonytalan adatszolgáltató iskolai könyvtárak kb. 12,/%-át használták fel az összes ráfordításnak. Állományuk 348,1 millió egység, kölcsönző forgalmuk 168,2 millió. 15 millió használójukat 51 714 helyen szolgálták ki. Az EU-országokban még bizonytalanabb adatokat produkált az 1990. évi felmérés, s emiatt e terület vonatkozásában nem lehet összehasonlításokra vállalkozni.

(Futala Tibor)

99/071

LUXOVÁ, Jana: Statistika veřejných knihoven = Čtenář. 50.roč. 1998. 7/8.no. 201-204.p.

Nyilvános könyvtári statisztika [a cseh nyilvános könyvtárak 1996. és 1997. évi működéséről]

Közművelődési könyvtár; Statisztika [forma]

A Cseh Köztársaságban 1997-ben 6245 nyilvános könyvtárat és 1190 nyilvános könyvtári fiókot tartottak nyilván. 1996-hoz képest a könyvtárak száma 1,8%-kal nőtt, a fiókoké 20,3%-kal csökkent. A könyvtárak között 4 nagyvárosi, 7 állami tudományos, 35 járási, 720 főfoglalkozásúval dolgozó (többségükben: városi) és 5476 helyi könyvtár létezett. 321 könyvtár látott el körzeti feladatokat, 17,3%-kal kevesebb, mint 1996-ban.
A nyilvános könyvtári állomány 1997 folyamán hajszálnyit csökkent (0,01%-ot). Ebből az állományból egy-egy lakosra 5,7 könyv és 5,8 kötetnyi kölcsönzés esett. Az olvasók száma (1 millió 432 ezer) az előző évhez viszonyítva 0,4%-kal csökkent. Az ország lakosságának 13,9%-a volt nyilvános könyvtári olvasó. A látogatottság 1,6%-kal emelkedett, összesen 15 és fél millió alkalmat tett ki.
A nyilvános könyvtári szférába járó időszaki kiadványok példányszáma 1,3%-kal nőtt, miközben kölcsönzésük számában 3,8%-os volt a növekedés. Az összes kölcsönzés (60 millió 250 ezer) 21%-át tették ki az időszaki kiadványok.
A könyvtárközi kölcsönzések száma tovább csökkent: 3,5%-kal. A regisztrált tájékoztatások számának 8,5%-kal való növekedése egy korábban kialakult trend folytatását jelenti.
A fenntartók 1997-ben több mint 1 milliárd koronát biztosítottak a könyvtárak nem beruházási jellegű kiadásaira. Ez 10%-os növekedés az előző évhez képest. Ezen belül az állománygyarapítási ráfordítás (168 millió korona) valamelyest csökkent (0,9%-kal). Az összes ráfordításból 87,6% volt a nem beruházási, 12,4% pedig a beruházási jellegű.
A nyilvános könyvtárak mezőnyében foglalkoztatott könyvtárosok száma – ugyancsak trendszerűen – 4,1%-kal csökkent, s összesen 4842,8 főtt tett ki. A foglalkoztatottak 85%-a volt szakalkalmazott.
a könyvtári tevékenység adományokkal és szponzorálással való támogatása „fehér holló": az összes ráfordításnak 0,3%-a származott ebből a forrásból. Ezzel szemben a Kulturális Minisztérium pályázati rendszere lendített egyes nyilvános könyvtári kategóriák, főként a járásiak számítógépesítésének előrevitelében.

(Futala Tibor)

99/072

YOUNG, Peter R.: Measurement of electronic services in libraries: statistics for the digital age = IFLA J. 24.vol. 1998. 3.no. 157-160.p.

A könyvtár elektronikus szolgáltatásainak számbavétele: a digitális kor statisztikája

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus publikáció; Hatékonyság; Olvasószolgálat; Statisztika

A könyvtárak hagyományos statisztikái több célt és funkciót szolgálnak: vezetés és irányítás; elemzés és tervezés; irányelvek kidolgozása; kutatás. Ezen

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

statisztikák összehasonlíthatósága, következetessége és teljessége különböző szintű. A szerző szerint az elektronikus hordozókra és szolgáltatásokra vonatkozó időszerű, megbízható és releváns statisztikai információelőállítás még nem alakult ki a könyvtárakban. A cikk az elektronikus hordozók és a hálózati szolgáltatások mérésének kérdésével foglalkozik. Jóllehet általános kérdéseket vizsgál, elsősorban a közkönyvtárak Internet-tevékenységére helyezi a hangsúlyt. A szerző a meglévő rendszerek előtt álló új kihívásokat is érinti, pl. az elektronikus szolgáltatások osztott/együttműködéses szervezése, digitális-dokumentum azonosítók, helyi és távoli hozzáférés elektronikus szolgáltatásokhoz a könyvtárakban.

(Autoref.)

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

99/073

MANO GONZÁLEZ, Marta de la: Propuesta de una sistema de evaluación para bibliotecas universitarias = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 2.no. 174-197.p. Bibliogr. 28 tétel.

Res. angol nyelven

Javaslat egy értékelő rendszerre egyetemi könyvtárak számára

Egyetemi könyvtár; Hatékonyság

Bármilyen magától értetődő fontosságú is a teljesítmény mérése bármely szervezet, intézmény tervezésénél, forrásai felhasználásánál és jövőbeli fejlesztésénél, mindez még kevéssé vezette el a spanyol egyetemi könyvtárakat ebbe az irányba. A költségvetési megszorítások és a minőséggel való foglalkozás mind általánosabbá válása azonban rá fogja venni az egyetemi könyvtárakat, hogy szembenézzenek azzal a kihívással, amit saját munkájuk, munkarendszerük és módszereik megismerése és értékelése jelent, annak érdekében, hogy hasznossági és hatékonysági szintjüket növeljék. Ez a környezet teszi szükségessé egy értékelő rendszer megtervezését, amely lehetővé teszi ezen intézmények folyamatos és szabványosított figyelemmel kísérését, és biztosítja azokat a minőségjellemző adatokat, amelyek a szilárdan megalapozott döntéshozatalhoz szükségesek. A javasolt rendszer egyrészt a „nyers" adatokkal foglalkozik, amelyek leírják egy egyetemi könyvtár különböző szervezeti egységeit, részeit, másrészt azok elemzése alapján mutatókat készít, az adatok feldolgozására és értelmezésére. Az adatok (és a mutatók) csoportjai: 1. általános adatok, 2. pénzügyi források, 3. emberi erőforrások, 4. anyagi források (hely, felszerelés), 5. a munkafolyamatok (gyarapítás, feldolgozás, egyéb folyamatok), 6. gyűjtemény, 7. szolgáltatások.

(Autoref. alapján)

99/074

TONI, Franco: EQLIPSE: un progetto europeo per la misurazione delle prestazioni e la gestione della qualita nelle biblioteche = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 1.no. 41-54.p. Bibliogr. 11 tétel.

Res. angol nyelven

Az EQLIPSE, a könyvtári teljesítménymérés és minőségbiztosítás európai projektje

Fejlesztési terv; Hatékonyság; Munkaszervezés

Az Európai Bizottság által létrehozott, 1995 februárjától 1997 márciusáig tartó EQLIPSE kutatási és fejlesztési projekt fő célja az volt, hogy kimunkáljon egy olyan nyitott, információtechnológiai alapú

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

rendszert, amely a különféle típusú könyvtárakban egyaránt támogatni tudja a minőség-menedzsmentet és a teljesítménymérést. A projektben A University of Central Lancashire koordinálásval tíz intézmény (a Dynix Ltd, a Microelectronics Applications Centre, Dublin, Münster, Stockholm egyetemi könyvtárai és egy görög valamint egy dán felsőoktatási könyvtár, az olasz (római) központi nemzeti könyvtár, és Düsseldorf városi könyvtára) vett részt.

A projekt lefolyása hat fázisra bontható:

1. *A könyvtári követelmények elemzése*, melynek során a résztvevők saját tapasztalatuk és az ismert módszerek, valamint a technológiai perspektívák figyelembevételével meghatározták a rendszerrel szembeni követelményeket, és így megalapozták a fejlesztést;
2. *A funkcionális specifikáció* során a technikai kérdéseket, a hálózatba szervezést, a rendszer-integrációt stb. tekintették át;
3. *A rendszer prototípusa* elkészült, az előzetes kívánalmak és specifikációk alapján;
4. *Az adatgyűjtés és eszközei* készültek el a következő fázisban: a partnerek megtervezték és adaptálták az adatgyűjtő eszközöket, azok kiegészítéseként, amelyek könyvtári rendszereikben működtek, és a teszteléshez szükséges adatállományt hoztak létre;
5. *Próba és értékelés* két intézményben történt, ahol a prototípust installálták, kipróbálták, és a hibák kijavítása után valódi funkcionális rendszerré fejlesztették;
6. *Könyvtári integráció* immár a kijavított, működőképes változat telepítése hat – különböző típusú – könyvtárban, próbaüzemelési környezetben, és a működés értékelése.

A projekt végeredménye kliens-szerver architektúrájú, számos szállító könyvtári rendszerivel kompatibilis két modul: a Quality Workbench és a Performance Workbench, azaz a minőség- és a teljesítmény-munkapad. A QW hét funkciót tartalmaz (a system managertől a dokumentum-kontrollon, a személyzeten, a használói panaszokon át a felülvizsgálatig), és lehetővé teszi mind a dokumentumforgalom, mind a munkafolyamatok és eljárások ellenőrzését. Az ISO 9000 minőségi szabványhoz való igazodást messzemenően figyelembe véve tervezték, így az ettől eltérő környezetben használata nehézkes és nem kielégítő.

A PW modult a különféle teljesítménymutatókból (mindenekelőtt az ISO 11620 szabványból) kiindulva fejlesztették, de integrálva más e téren folyt munkálatok eredményét is. Az eredmény egy 52 indikátort tartalmazó nyitott jegyzék, amelyet a felhasználó szüksége szerint bővíthet, és egy második jegyzék, amely a mutatók számításához szükséges adatokat nevezi meg. A modul lehetővé teszi mind az adatok automatikus áttöltését a könyvtár számítógépes rendszeréből, mind a manuális adatbevitelt.

(Mohor Jenő)

Lásd még 92

Pénzügyi és gazdasági kérdések

99/075

GLASS SCHUMAN, Patricia: The selling of the public library = Libr.J. 123.vol. 1998. 13.no. 50-52.p.

A közművelődési könyvtár áruba bocsátása

Bérmunka kiadása; Gazdaságosság -könyvtárban; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A Hawaii-ban és a kaliforniai Riverside-ban történtek riasztó jelei annak az ármányos beavatkozásnak, melynek célja a közkönyvtárak privatizációja.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az ottani közkönyvtárakban külső vállalkozókra bízták a legfontosabb szolgáltatásokat és a könyvtár igazgatását is.

Egyes önelégült szakemberek ugyan váltig állítják, hogy a privatizáció csak a rosszul működő könyvtárakat fenyegeti, de a cikk szerzője szerint ezek az esetek baljós előjelei annak, hogy a magánvállalkozások szemet vetettek a közkönyvtárakra. Minél többet igyekeznek megkaparintani, hogy aztán megfelelő profit reményében úgymond „hatékonyan" működtessék őket.

Igen fontos kérdés, hogy kinek a kezébe kerülnek a nemzet információs bázisaiként működő könyvtárak. A közkönyvtárak azért vannak, mert a társadalom igényli a gondolatok és vélemények szabad áramlását, és a könyvtárak éppen ezt, és az információhoz való szabad hozzáférést támogatják. A közkönyvtárak az amerikai demokrácia építőkövei.

A riasztó folyamat a 80-as években, a Reagen érában kezdődött, mikor az állam és a közszolgálat szükségességének eszméjét felváltotta a szabadverseny mértéktelen dicsőítése, a magánvállalkozások erőteljes támogatása. A magánvállalkozások közkönyvtárakba történő beszivárgásának létjogosultságát a következő érvekkel próbálják alátámasztani:

- *a privát szektor jobban és olcsóbban dolgozik.* Íme a bűvszó: „hatékonyság". Csakhogy a könyvtár nem gyár, feladata nem minél többet és olcsóbban termelni. Funkciója szerint sokkal inkább hasonlítható a rendőrséghez, tűzoltósághoz, iskolákhoz, nemzetvédelemhez, melyek szintén „nem termelő ágazatok", ám nélkülözhetetlenek egy ország életében – közszolgálatot látnak el. Amennyiben magánkézbe kerülnek, a közszolgálat helyett nyilvánvalóan a profit termelés lenne a fő feladatuk. Márpedig széleskörű, minden információs igényt kielégítő gyűjtemény építése, megszervezése és rendelkezésre bocsátása nem kecsegtet közvetlen haszonnal, kedvező hatása csak áttételesen érvényesül a közösség életében.
- *a piac ellenőrző szerepe miatt az elszámolási kötelezettség sokkal erősebb a privát szektorban mint a költségvetési intézményekben.* Valójában az állami intézmények elszámolási kötelezettségének átláthatóságát az alkotmány és a törvények garantálják. A privát szektorban viszont sok esetben vállalati érdekekre való hivatkozással üzleti titokként kezelhetnek különböző adatokat. Egy vállalat alkalmazásában és a részvényeseknek tartozik elszámolni. A közkönyvtári alkalmazottak viszont a vezetőségen, a könyvtári kuratóriumon, a politikusokon kívül elsősorban a társadalomnak felelősek, melyet szolgálnak.
- *a könyvtárak eddig is bonyolítottak üzleti tranzakciókat.* Természetesen vannak ilyenek is a könyvtári világban: vásárolunk könyveket kereskedelmi vállalkozásoktól, könyvtári konzorciumok alakulnak, különböző szolgáltatásokra fizetünk elő stb. De éles határvonalat kell húzni az egyszerű vásárlás és a könyvtárigazgatást, a könyvtárpolitikát, a szolgáltatásokat érintő privatizációs jellegű szerződések között.

A könyvtárak érdekeit védve fel kell tenni néhány alapvető kérdést. Például befolyásolja-e a privatizáció a tudáshoz való jogot és az Alkotmányban biztosított szólásszabadságot? Ha igen, milyen módon? A könyvtárakban őrzött bizalmas adatokat átveheti-e üzleti vállalkozás? Hogyan érinti a dolgozók jogait, kötelességeit, járandóságait a privatizáció? Mi történik a nemzeti információs infrastruktúrával? Újabb és újabb könyvtárakat fenyeget a magánszektor terjeszkedése. Nem szabad tétlenül nézni térhódításukat – a könyvtárosoknak meg kell védeniük a demokrácia eme fontos intézményeit.

(Fazokas Eszter)

99/076

HILL, Janet Swan: Boo! Outsourcing from the cataloging perspective = Bottom Line. 11.vol. 1998. 3.no. 116-121.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Ezt azért mégsem – bérmunka a katalogizálás nézőpontjából

Bérmunka kiadása; Dokumentumleírás; Katalógusszerkesztés

Bérmunkába adás – első pillanatra ijesztően hangzik a katalogizáló számára. Pedig ez a folyamat már rég megindult, csak még nem „outsourcing"-nak hívták, hanem szolgáltatások vásárlásának. Mi sem természetesebb, mint hogy a könyvtárak megvásárolták először az LC nyomtatott katalóguscéduláit, most pedig kész gépi rekordokat vásárolnak. Az online katalógusban a besorolást is a vásárolt szoftver végzi; a besorolási adatok egységesítését is rá lehet bízni külső szervre, amely időközönként ellenőrzi ebből a szempontból a katalógust. A retrospektív konverzió új funkció, a könyvtárnak erre nincs kapacitása, dolgozóinak sincs benne gyakorlata, szükség van tehát bérmunkára (amely ebben az esetben egyetlen könyvtáros munkahelyét sem veszélyezteti).

A könyvtár saját feladata marad viszont az „eredeti katalogizálás" (a speciális érdeklődési területére tartozó anyagé), maga a katalógusszerkesztés (a rekordok információtartalmának, az információk hozzáférhetővé tételének és megjelenítésének elvei), valamint a tételek ellenőrzése és az egész munkafolyamat irányítása.

Ez utóbbi funkcióknak a feladása már azt jelentené, hogy a könyvtár lemond a katalogizálás irányításáról; nem „bevesz" bizonyos szolgáltatásokat a munkafolyamatba, hanem az egész folyamatot „kiadja" a kezéből. Ezzel általában is feladja önállóságát: nem tud alkalmazkodni olvasói speciális igényeihez, nem tud felújítani (mert nincs kivel) szükség esetén olyan műveleteket, amelyekről egyszer már lemondott. Amellett dolgozói egy részét el kell bocsátania.

Veszít ezzel az egész könyvtári rendszer is, hiszen az csak együttműködéssel funkcionálhat, s az önállóságát vesztett könyvtár már csak passzív igénylő lehet, nincs mit adnia (pl. eredeti katalogizálással, a közös katalogizálási programban való részvétellel). S minél több könyvtár lép erre az útra, annál több olyan könyvtári műhely szűnik meg, amely biztosítja a könyvtárosok folyamatos továbbképzését, szakmájukban való elmélyedését – s ez már az egész szakma színvonalára kihat.

(Kövendi Dénes)

99/077

HILL, Debra W.: To outsource or not: university of Alabama Libraries engage in pilot project with OCLC's TechPro = Cat.Classic.Q. 26.vol. 1998. 1.no. 63-73.p.

Érdemes-e kiadni a katalogizálást bérmunkába? A University of Alabama Libraries tapasztalatai

Bérmunka kiadása; Gépi dokumentumleírás; Költségelemzés; Különgyűjtemény -helyismereti

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

1996 nyarán az Alabamai Egyetem katalogizálási részlege kísérleti program keretében az OCLC TechPro szolgáltatását használta fel egy történeti-kulturális különgyűjtemény katalogizálására. E gyűjtemény kb. 6000 címet tartalmazott, amelyeket a normális katalogizálási munkán felül kellett volna sürgősen állományba vennei, azonban a lecsökkentett személyzettel ezt nehéz lett volna megoldani. Mivel az anyag nagy része, népszerű címek lévén, megvolt már az OCLC központi katalógusában, ésszerűnek tűnt igénybe venni a TechPro szolgáltatást a gyűjtemény katalogizálásra. A cikk ismerteti a kísérleti projekt célját, folyamatát és eredményeit. A költségek elemzése alapján végül

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

úgy döntöttek, hogy mégsem adják ki a munkát, hanem házon belül fogják elvégezni az anyag katalogizálását.

(Autoref. alapján)

99/078

DOBB, Linda S.: Bringing it all back home: insourcing what you do well = Bottom Line. 11.vol. 1998. 3.no. 105-110.p.

Bérmunka kiadása helyett mi vállaljunk bérmunkát abból, ami nekünk jól megy

Egyetemi könyvtár; Térítéses szolgáltatás

A szakirodalom mostanában hemzseg a könyvtári munkafolyamatok alvállalkozásba adásáról szóló cikkektől. Úgy tűnik, pillanatnyilag az az általános nézet, hogy a házon belül végzett gyarapítási munkafolyamatnak, a katalogizálásnak, feldolgozásnak és állományvédelemnek befellegzett. Ugyanakkor napjainkban megjelent néhány közlemény arról is, hogy milyen figyelemre méltó próbálkozások történtek a könyvtári munkafolyamatok házon belül tartására, sőt, a mai igényeknek megfelelő fejlesztésére.

A cikk szerzője az Ohio-beli Bowling Green State University könyvtárának vezetője, maga is hasonló kísérletekről számol be. A könyvtárnak 2 milliós az állománya, 7 millió dolláros az éves költségvetése, és 100 alkalmazottja van. 1995-ben megvizsgálták a katalogizálási és feldolgozási munkafolyamatokat, és megfelelőnek találták, tehát nem vontak be külső vállalkozót. Az első munka, melyet kiadtak a kezükből, a könyvtár mintegy 100 ezer kötetének újraosztályozása volt. A Dewey-féle tizedes osztályozás jelzeteit kellett „konvertálni" a Library of Congress osztályozási rendszerére. Hónapokig tartó tervező munka után végülis nem kész katalógusrekordokat, hanem csak cimkéket rendeltek egy cégtől. Ezek segítségével a Dewey-s jelzetű könyveket maguk címkézték át, besorolták az LC-s állományba és aktualizálták a gépi rekordokat. A felmerülő hibák elemzése igen értékes tapasztalatokhoz juttatta a könyvtárosokat.

A házon belüli tevékenységeik közül az egyetem különböző egységei számára végzett másolatszolgáltatás vált a legsikeresebbé. Gondos árkalkulációk után a könyvtár gondoskodik a másológépek karbantartásáról és a tartozékok beszerzéséről. A megtérülést rendszeresen ellenőrzik. Pillanatnyilag 0.005 dollár a hasznuk minden egyes másolat után. Érdekes módon a web-oldalak pénzért történő kinyomtatásáról kiderült, hogy nem lenne kifizetődő, mivel az adminisztrációs költségek felemésztenék a hasznot.

Kifizetődő viszont egy automata működtetése, mely ceruzát, tollat, floppy lemezt, aszpirint és egyéb apróságokat kínál a hallgatók számára. A masina legalább 150 dollár hasznot hoz havonta és mindössze heti egy órát igényel a feltöltés, szemeszterenként kettőt az árubeszerzés.

Szintén sikeres az együttműködés a Kent State University könyvtárosképző intézményével (School of Library and Information Science). A Bowling Green adja a képzéshez a termeket, némi adminisztratív segítséget, és a technikai eszközöket, míg a Kent State University hozza az instruktorokat, tanácsadást nyújt, és biztosítja az akkreditált végzettség megszerzését a könyvtáros hallgatóknak. Külön haszon, hogy az együttműködésre hivatkozva közösen pályázhatnak különböző támogatások elnyeréséért. A „kihelyezett tagozat" első osztálya 1998-ban végzett.

Kiemelkedően sikeres az együttműködés a fremonti Hayes Presidential Center Library-vel is, melynek komoly történeti értéket képviselő anyaga csak cédulakatalógussal rendelkezik. A Bowling Green felajánlotta saját katalogizálási kapacitását, online katalógusát és katalogizálási szakértelmét, hogy az állomány retrospektív konverziója révén szélesebb körben használhatóvá váljon ez az egyedülálló gyűj-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

temény – így természetesen a saját hallgatói számára is.
A megtérülést tekintve kevésbé volt szerencsés egy szakácskönyv kiadása. A könyv ugyan jelentős elismerést aratott, de túl alacsonyra szabott ára nem fedezte a terjesztés költségeit. Szintén nem vált be annak a kis könyvesboltnak az üzemeltetése, melyet a könyvtárban hoztak létre. Sok lelkes amatőr önkéntes segített ugyan a munkában, de mindegyiküknek újra és újra el kellett magyarázni a pénztárkönyv vezetésének rejtelmeit, és a könyvek visszaosztásának fontosságát.
A jövőt illetően számos elképzelésük van erőforrásaik jobb kihasználására. Tervezik például dokumentumok digitalizálását maguk és más intézmények számára, tájékoztatási tréningek szervezését, és video-konferenciák lehetőségének biztosítását. Egyedülálló zenei és a Nagy Tavakkal kapcsolatos gyűjteményükre támaszkodva talán létrehoznak majd egy egyetemi múzeumot is. Mindenesetre minden új vállalkozásukat a tapasztalatok elemzése és a lehetőségek alapos felmérése fogja megelőzni. Véleményük szerint a jól bevált régi munkafolyamatok megtartása ugyanúgy nélkülözhetetlen alapvető küldetésük teljesítéséhez, mint az új, sikeres kezdeményezések.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 37

Személyzet

99/079

BERRY, Claire: Mentoring - putting theory into practice = Pers.Train.Educ. 15.vol. 1998. 2.no. 3-9.p.

Az új dolgozók támogatása a könyvtárban: a „mentoring"-elmélet átültetése a gyakorlatba

Munkaszervezés; Személyzet; Továbbképzés

A University of London Birbeck College levelező hallgatókat képez, könyvtára nyitvatartásával és szolgáltatásaival ehhez alkalmazkodik.
Az utóbbi három évben az újonnan belépő munkatársak számára újfajta bevezető képzést honosítottak meg. Az első három hónapban bizonyos rutinszerű tudnivalókat, eljárásmódokat és információkat kell elsajátítaniuk, és ezt figyelemmel is kísérik. A képzést a könyvtár régebbi munkatársai alkalmazásával oldják meg. Az ún. mentor tanácsadói, szakértői, kísérői szerepet tölt be többek között, mindig az egyéni igényekhez igazodva. A mentorok alkalmazása célszerűbbnek mutatkozott, mintha drága pénzért más képzési alkalmakat kerestek volna. A mentorok alkalmazása sem jár viszont költségek nélkül, különösen ami az időráfordítást illeti.
A felsőoktatás fejlesztésével foglalkozó két, 1993-ban született jelentés (Follett és Fielden) is felhívta a figyelmet a személyzet fejlesztésének fontosságára, különösen a vezetési készségek, a változások és a műszaki fejlemények menedzselése terén. Sheila Corrall ezzel összefüggésben az önképzés szükségességét és felelősségét emelte ki.
A mentori tevékenység formái a következők: 1. a munkába való bevezetés (rövid távú, a mentor a személyzet másik tagja), 2. segítségnyújtás konkrét kérdésben (pl. új szolgáltatás bevezetésekor), 3. hátrányos helyzetű csoportokkal való foglalkozásra való felkészítés, 4. tréning a ranglétrán való előreléptével összefüggésben, 5. képzés a szakmai fejlődés érdekében.
Mentori rendszer az üzleti szférában is működik. Ott előnyei a következők: az intézmény vonzóbb az új belépők számára, a mentor és partnere értékesnek érzi tevékenységét, állandósul az intézményi kultúra, javul a kommunikáció a személyzeten belül és a mentorok motiváló képessége, takarékosan

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

lehet gazdálkodni a képzési kiadásokkal. A közszolgálati szférában inkább a személyes fejlődésre helyeződik a hangsúly.
A mentori rendszer formális (azaz jól strukturált és dokumentált) és informális egyaránt lehet; az utóbbi esetben az egyének kezdeményezésétől függ. Formális szervezet esetén három személy – a mentor, a „tanuló" és annak főnöke – van kapcsolatban egymással, esetleg negyedikként a személyzet koordinátori szerepet betöltő képviselője is bekapcsolódhat. Az informális mentori tevékenység példái: kölcsönös mentori tevékenység különböző könyvtárak azonos munkakörben dolgozó munkatársai között, továbbtanuló kolléga segítése tanulmányai során, segítség az új belépőnek egy, a nyugdíjhoz közeledő kollégától. Míg a formális megoldások kialakítása meglehetősen időigényes, az informális kapcsolatok szinte maguktól kialakulnak.
A jó mentor tulajdonságai: intelligencia, integritás, nyitott személyiség, szakmai hozzáértés, színvonalas munkára való törekvés, lelkesedés, hajlandóság a tudás megosztására.

(Hegyközi Ilona)

99/080

COOPER, Eric A.: Managing change to enhance technological orientation and knowledge among library staff = El.Libr. 16.vol. 1998. 4.no. 147-251.p.

A technológiai fejlődés és a személyzet: vezetési módszerek a változások kezelésére

Információtechnológia; Személyzet; Továbbképzés; Vezetés

A könyvtárosokat gyakran szólítják fel technológiai ismereteik karbantartására, mert ellenkező esetben, úgymond szakmai fontosságukat veszélyeztetik. Ez változtatásokat igényel a könyvtárosok életében, ami gyakran ad okot aggodalomra. Vajon úrrá lehetnek-e a könyvtárosok ezeken az érzéseken, és megszerezhetik-e a szükséges technológiai hozzáállást és ismereteket a jövőjük biztosításához? Egy viselkedéstudományi pszichológus szerint a változás egy több lépcsőfokból álló folyamat. E folyamat megértése segítheti a könyvtárvezetőket a megfelelő tanulási környezet megteremtéséhez, oly módon, hogy a projekt feladatainak kiosztásakor egyénenként figyelembe veszik a könyvtárosok tulajdonságait, tiszteletben tartva az illetők kommunikációs és technikai szükségleteit. Egy ilyen környezet megnöveli a személyzet bizalmát és megkönnyíti a szükséges technológiai ismeretek elsajátítását és megtartását.

(Autoref.)

99/081

ALTUHOVA, G.A.: Mobbing kak etičeskaâ problema = Bibliotekoved. 1998. 2.no. 63-70.p.

A mobbing mint etikai probléma

Könyvtárosetika; Munkaszervezés

Az angol „to mob" igéből származó „mobbing" a hetvenes és nyolcvanas évek fordulóján kért magának helyet a lélektani fogalmak és kutatások között. Azt a bárkivel (bárkikkel) előforduló helyzetet jelöljük vele, amelyben a szóban forgó személy(ek) ellen a munkahelyen diszkreditív magatartást tanúsítanak, hogy ezától neki(k) erkölcsi kárt okozzanak, sőt: lehetőleg az adott közösségből őt (őket) eltávozásra kényszerítsék.
Minden közösségi munkahelyen megfigyelhető a mobbingra való hajlam, illetve a mobbing. A bürokrácia különösképpen alkalmas a mobbing elburján-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

zására, mivel „fél a komplikációktól", azaz attól, hogy valaki „nagyot akarjon", javítsa munkahelye teljesítőképességét.

A vizsgálódások kimutatták: a mobbing felettébb jelentős gazdasági, kulturális és személyiségi kártétellel jár. A keretében üldözött személyek lélektani krízis nélkül alig-alig „ússzák meg" munkatársaik rágalomhadjáratát. Nem egyedi eset, hogy a megtámadottak-megrágalmazottak öngyilkosságba menekülnek a mobbing elől.

A mobbing a könyvtárakban ugyancsak jelen van. Tipikus előfordulási esetei: egy-egy lanyhán és invenciótlanul vegetáló közösségbe olyan új munkatárs kerül, aki kollégáit fel akarja rázni a tespedtségből; a leváltott és alacsonyabb munkakörbe helyezett vezető sértődöttségében áskálódni kezd az újonnan kinevezett vezető ellen; az önállósult tanítványt korábbi tanítója igyekszik „megfúrni"; a nyugdíjba készülő igazgató – a „csak addig ne történjen semmi" jegyében – mobbinggal leckézteti meg a könyvtár lázadóit.

Ahol – és hol nem? – a könyvtári kollektívák teljesen elnőiesedtek, ott gyakori divat a teljesítmények visszatartása, illetve energiák hagyása a „második műszakra", az anyai és háziasszonyi feladatokra. Ez speciálisan kedvező táptalaj a mobbing számára.

Valamennyi mobbing kezdetén ott áll az áskálódó, a felbújtó. A kezdeti, veszélytelennek tűnő „szócsörték" igen hamar romboló erejű viharrá erősödnek, amelyben az ellenoldalon nagy túlerő áll. Az igazgatónak és a minden rendű és rangú vezetőknek szinte folyamatos tennivalója a mobbingszituációk azonnali felszámolása. E tekintetben eredményes módszer a szembesítés, a másik fél meghallgatása, s ennek alapján az objektív érvelés. Elmérgesedés esetén a könyvtáron belüli áthelyezés, a „szétültetés" látszik járható útnak. Ha azonban a megátalkodottság esete forog fenn, erkölcsi kötelesség: a felbújtót el kell bocsátani a könyvtárból.

(Futala Tibor)

A nők és a könyvtárvezetés

99/082

DASGUPTA, Kalpana: Women as managers of libraries: a developmental process in India = IFLA J. 24.vol. 1998. 4.no. 245-249.p. Bibliogr. 9 tétel.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Női könyvtárvezetők: fejlődési folyamat Indiában

Női munkaerő; Vezetés

Indiában a nők nehezebben, lassabban foglalják el a társadalomban azt a helyet, amit máshol már elfoglaltak. Általános társadalmi sztereotípiák osztják a felsőfokú tanulmányokat igénylő szakmákat férfias és nőies foglalkozásokra, a „szolgáltató" jellegűeket, így a tanítást és a könyvtárosságot is az utóbbiak közé sorolva.

A felmérések szerint a fejlett országokban 80% fölött van a könyvtárosnők aránya. Indiában a nők a 20.sz. első felében kerültek a tanulható, professzionális szakmák közelébe. Az első indiai könyvtárosnő a 30-as években egy gyermekkönyvtárban dolgozott, az első csoport nő 1940-ben kezdett könyvtárosságot tanulni, és az első kvalifikált női könyvtáros 1942-ben állt munkába, ám 1975-ig nem volt jelentős számú könyvtárosnő Indiában. Ma a férfinő arány a főiskolai, illetve egyetemi végzettségű könyvtárosok között 3:2, illetve 3:1.

Az indiai nők azért választják a könyvtárosságot, mert:

- valamilyen okból nem akarnak tanítani,
- mert biztonságos munkahelynek tűnik, s a biztonság az indiai nő számára fontos,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

- mert a foglalkozás jellege megfelel az indiai nőtől elvárt tulajdonságoknak (türelem, empátiakészség, állhatatosság),
- kevés mobilitást igényel, és az indiai nő ne sokat mozogjon a családi struktúrán kívül.

A felső vezetők férfiak, a nők legfeljebb a második vezetői vonalban találhatók, de többségük beosztott, s legtöbben a gyermek- és iskolai könyvtárakban, a leányiskolák és -kollégiumok könyvtáraiban dolgoznak. Az indiai nők „béketűrőbbek", megelégszenek adott pozíciójukkal, s legfeljebb a „szamárlétrán" jutnak előbbre. A családok legtöbbje csak kiegészítésnek tekinti az asszony keresetét, s a nők ezért is megelégszenek azzal a pozícióval, ahol kevesebb a munkahelyi gond, s többet törődhetnek családjukkal.

Nincs fizetésbeli egyenlőtlenség, és az előmenetel csatornái is egyelőek férfi és nő között. Ugyanakkor a nők mobilitása sokkal korlátozottabb (egy nő, főként ha már férjes, nem tud részt venni pl. egy a lakóhelyén kívül rendezett szakmai rendezvényen, továbbképzésen, stb.), így lemaradnak férfi kollégáik mögött. Az új (főleg vezetői) posztok betöltését megelőző meghallgatásokon a „meghallgatók" férfiak, akik eleve előítélettel viseltetnek, s akikkel szemben a nőknek általában nincs gyakorlata a határozott fellépésben, a „nyilvános" szereplésben.

A könyvtárak fejlődési trendjei között feltűnik a régi, férfi-orientált, autokratikus vezetési stílustól való eltávolodás, és az interperszonális kapcsolatokon, a participatív vezetésen alapuló új stílus környezetében nagyobb lehetőségei lesznek a női vezetőknek. Mindazonáltal a nőket vezetőként akkor fogadják el, ha kiválóan képzettek és nagyon felkészültek. A női vezetőknek ezen felül egyensúlyozniuk kell az indiai nőtől elvárt viselkedés, és a szakmai pozíció megkívánta szerep között.

(Mohor Jenő)

Módszertani irányítás

99/083

Ad hoc-AG „Zukunft des Deutschen Bibliotheksinstituts" der Ständigen Konferenz der Kultusminister in der Bundesrepublik Deutschland: Konzept über unverzichtbare überregionale bibliothekarische Serviceleistungen = Z.Bibliothekswes.Bibliogr. 45.Jg. 1998. 4.no. 363-386.p.

A német kultuszminiszterek állandó konferenciájának „A Német Könyvtári Intézet jövője" nevű ad hoc munkacsoportja: koncepció a nélkülözhetetlen országos könyvtár szolgáltatásokról

Fejlesztési terv [forma]; Feladatkör; Központi szolgáltatások; Módszertani központ

A Tudományos Tanács javaslatára (v.ö. Vizsgálati jelentés a DBI-ről. = Könyvtári Figyelő, 1998. 1.sz. 70-74.p.) a tartományi és szövetségi kabinetfőnökök 1998 áprilisában úgy határoztak, hogy 1999. december 31-ével beszüntetik a Német Könyvtári Intézetnek (Deutsches Bibliotheksinstitut – DBI) az ún. „kék listá"-ról való támogatását. A kultuszminiszterek állandó konferenciája (Kultusminister-konferenz, a továbbiakban KMK) 1998 elején felállított egy ad hoc munkacsoportot. A tartományi szakértőkből álló bizottság feladata az volt, hogy koncepciót dolgozzon ki a nélkülözhetetlen országos könyvtári szolgáltatások jövőbeli biztosításáról. A bel- és külföldi tapasztalatokat is figyelembe véve kidolgozták ezt és a KMK 154. konferenciája elé terjesztették. A KMK elfogadta a koncepciót, de kérte a bizottságot, konkrétabban fogalmazza meg javaslatait az 1998. szeptemberi konferenciáig.

A német könyvtárügyben a kétezer tudományos és 13 ezer közművelődési könyvtár sokoldalúan szol-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

gálja a felhasználókat, de ez a sokrétűség megnehezíti a közös igényeket kielégítő szolgáltatások kialakítását. A korszerű információs igények az egész országra kiterjedő irányítást feltételeznek: a koordináció csak az egyes könyvtárak együttműködésével valósulhat meg. Ezt az irányítást idáig az 1978-ban alapított Német Könyvtári Intézet (a továbbiakban DBI) végezte – a Tudományos Tanács szerint az utóbbi néhány évben nem megfelelően.

A munkacsoport szakértők bevonásával tudta megoldani feladatát; kérdőívet küldtek néhány különböző nagyságú és típusú hazai és külföldi könyvtárnak, szakmai egyesületeknek, valamint a könyvtárügyhöz közel álló intézményeknek, tudósoknak, amelyben azt tudakolták, milyen szolgáltatásokat tartanak fontosnak, melyeket hiányolnak, mely terület élvezzen elsőbbséget, és milyen intézmény lenne alkalmas e szolgáltatások biztosítására. A huszonnyolc értékelhető válaszból kiindulva 1998. március 23-án nyolc szakértő bevonásával megbeszélést tartottak, ahol az írásos válaszokat vitatták meg, hogy konszenzusképes, jövő-orientált és a prioritásokra is kiterjedő feladatkört dolgozzanak ki a központi könyvtári intézet számára.

A munkacsoport abból indult ki, hogy a legfontosabb központi szolgáltatások körét az egyes könyvtárak vagy hálózatok funkciójából és szakmai illetékességéből kiindulva kell meghatározni, vagyis mindenképpen objektív és központi megoldásra van szükség; a feladatoknak országos jelentőségűeknek kell lenniük, és növelniük kell a német könyvtárügy nemzetközi versenyképességét. A munkacsoport két alapvető ismérvet mérlegelt: az egyik a feladatok központi ellátásának a decentralizált megoldásokkal szembeni nyilvánvaló előnye, a másik az, hogy azok a könyvtári rutinfeladatokon túlmutatnak-e, országosak, innovatívak, hatékonyságnövelők és takarékosak-e. Nyilvánvalóvá vált, hogy azok, amelyeket az „információs és szolgáltató ügynökség" fő fogalom alá lehet sorolni, mindenképpen központi megoldást igényelnek.

A legfontosabb ezek közül a nemzetközi kooperáció összehangolása: fokozottabban be kell kapcsolni a német könyvtárügyet a nemzetközi összefüggésekbe – elsősorban a fejlett nyugat-európai és észak-amerikai együttműködésre koncentrálva.

A naprakész és átfogó információszolgáltatás nemcsak a német könyvtárügy egésze számára elengedhetetlen eszköz, hanem az egyes könyvtárak számára is nagyon fontos. Ezért van szükség egy központi, könyvtárcentrikus információs ügynökség létrehozására, hogy az a könyvtárügy számára releváns minden információt feltárjon, dokumentáljon, feldolgozzon és terjesszen, módszeresen kiépítse és gondozza az országos szintű kapcsolatokat, az érdekelt és együttműködő partnereket összehozza, és folyamatosan ösztönözze az új kezdeményezéseket. Enélkül a német könyvtárak többsége kimaradna a fejlesztésekből, és elesne egy hatalmas információs potenciáltól. (Sajátos feladata lenne hazai és nemzetközi licensz- és konzorciális szerződések kezelése, értékelése és a róluk adott információ.

A projektekkel kapcsolatos tanácsadás, az országos kezdeményezések és (elsősorban az EU-s) projektek irányítása, koordinálása kifejezetten központi feladat. A fő feladat a folyamatban lévő, tervezett, ígéretes és a programokból eredően lehetséges nemzeti, illetve nemzetközi programokról való informálás, és azok dokumentálása. Saját kutatás helyett igazi irányítói feladatot, vagyis egyfajta „vezérkari" szerepet látna el az intézmény.

A szakértői tudás bizottságokban és csoportokban való koncentrálása a jövőben is nagyon fontos lesz, hiszen olyan átfogó szakmai kérdések megoldásával foglalkoznak, amelyekkel egy-egy könyvtár nem tudna megbirkózni (szabályzatok, szerzői jogi problémák stb.). Lényeges vonása a javaslatnak, hogy ennek a tudásnak a kiaknázása a jövőben konkrét szakkérdésekre koncentrálva, időben korlátozva és eredményekre törekedve történjen (kivételt jelent a jogi bizottság tevékenysége), amely folyamatosan tevékenykedik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A tanácsadás és különféle szolgáltatások esetére is igazak a fentiek; az egész országra kiterjedő szolgáltatások innovatív fejlesztésének ösztönzésére és irányítására kell súlyt helyezni a jövőben. Le kell mondani a saját fejlesztésekről. Ennek értelmében pl. továbbra is fontos és központi feladat a DFG egyik speciális gyűjtőköri szeletének, a „nem hagyományos könyvtári dokumentumok"-nak a gondozása, de erre egy nagyobb könyvtár is alkalmas, mint például a göttingeni Állami és Egyetemi Könyvtár. Itt is van kivétel azonban: célszerű, hogy a német könyvtári statisztika (DBS) átfogó jellege miatt mindenképpen központi szolgáltatás maradjon. Hasonló a helyzet a továbbképzéssel: míg a szereplőket (a képző intézményeket, egyesületeket, szakmai intézményeket stb.) össze kell hozni, és új témákra, fejleményekre kell irányítani a figyelmüket, magát a továbbképzést, a régiókban kell lebonyolítani. A tanácsadó funkciót is újra kell fogalmazni.

A PR-tevékenység, a külkapcsolatok ápolása, a kiadványok megjelentetése egyaránt tartalmaz központi szolgáltatási elemeket; ezek szinte az egész könyvtárügyet érintik. Konkrétan az alábbiak a legfontosabbak: a PR-tevékenység (offenzív, professzionális sajtómunka, aktív arculatgondozás, együttműködve a szakmai egyesületekkel – kivéve a lobbyzást: az nem feladata!), szakmai képviselet a nemzetközi szervezetekben – elsősorban az IFLA-ban, a megújult kiadványpolitika, ahol az innovatív – és elsősorban az online kiadványok kezdeményezése és szerkesztése lenne a fő feladat.

A folyóiratok központi adatbázisa (Zeitschriftendaten-bank – ZDB) és az DBI többi elektronikus adatbázisa (GKD, PND stb.), valamint az erre épülő dokumentumszolgáltatás (DBI-Link, SUBITO) nélkülözhetetlenek, de részben mások által is átvehetők, és egy másik intézményből is szolgáltathatók, míg a normatív jellegű adatbankokat a nemzeti könyvtárhoz (Die Deutsche Bibliothek) kell átirányítani.

A normatív szabályozással kapcsolatos feladatokat is folytatni kell, mégpedig centralizáltan; ehhez a feladatkörhöz rendelendő az 1997-ben létrehozott szabványosítási testület (Konferenz für Regelwerksfragen) és az egységes besorolási adatok tárai (pl. a testületi nevek adattára, a GKD), és rövid távon ezeket is a nemzeti könyvtárhoz kell rendelni.

Amiről le kell mondani a jövőben, azok a központinak nem tekinthető feladatok; ilyen a fejlesztőmunka, a kutatási tevékenység és a szakmai projektekben való tevőleges részvétel, valamint a kiadványterjesztés (utóbbival magáncéget kell megbízni.)

A legfontosabb központi könyvtári szolgáltatások intézményi feltételei az alábbiakban így foglalhatók össze: egy központi, önálló, átfogó feladatokkal foglalkozó intézménynek kell biztosítania a szolgáltatásokat. (Kivételt csak a normatív funkciók ellátása képezne: ideértve a hozzá tartozó adatbázisokat, és hosszabb távon az elektronikus szolgáltatásokat is, mint pl. a ZDB, amely szintén központi, de egyetlen könyvtári intézmény által biztosított szolgáltatás lenne.)

A feladatkörök intézményi megoldására két alternatíva kínálkozik. Az A-változat jogilag önálló, független intézmény volna, amelyet a szakértők is nyomatékosan javasoltak. (Ehhez persze meg kell még teremteni a jogszabályi alapot is, amihez felhasználható a DBI-törvény, s finanszírozása is a résztvevők közötti új megállapodásokat feltételez.) Előnye: a fentiekben vázolt követelményeknek és a potenciális támogatóknak is megfelelne, a finanszírozás formája nem befolyásolná feladatkörét, és a meglévő forrásokkal rugalmasan gazdálkodhatna.

A B-változat egy intézet mellé rendelné, illetve egy már létező intézményhez való kapcsolás volna; ez a modell a normatív feladatok ellátására javasolt megoldásra hasonlít. Előnye, hogy meglévő igazgatási struktúrákra épülne, és közelebb kerülne a könyvtári gyakorlathoz. A hátrányok azonban jelentősek: fontos szempontok sérülnének, vitatható lenne érdeksemlegessége stb. (Konkrétan az alábbi intézmények jönnének szóba: a Stiftung Preussischer Kulturbesitz, a nemzeti könyvtár vagy valamelyik

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

"kék listás" intézmény, azaz központi szakkönyvtár vagy szakinformációs központ.)
Ajánlásként a bizottság így fogalmazott: létre kell hozni egy központi, mindkét könyvtártípusra kiterjedő, önálló, információs és szolgáltató ügynökség profiljával bíró intézményt, egy jogilag önálló intézet formájában (A-változat). A továbbiakban szükség lesz még a KMK jóváhagyására, a finanszírozásról folyó tárgyalások megkezdésére, a koncepció konkretizálására, a szükséges pénzügyi és személyi feltételek biztosítására, a DBI-törvényt módosító jogszabály kidolgozására, az DBI részleges megszüntetése pontos módozatainak tisztázására is. A pénzügyi és személyi feltételeket nehéz előre meghatározni; mindenesetre a támogatás az évi hétmillió márkát nem haladhatja meg, és kb. 40-60 – elsősorban felsőfokú végzettséggel betöltendő – álláshelyre lesz szükség. E koncepciót úgy kell megvalósítani, hogy biztosítva legyen a feladatok folyamatos elvégzése; ideális volna, ha 2000. január 1-re megvalósulna az elképzelés, hiszen a jelenlegi DBI-nek a „kék listá"-ról biztosított pénzügyi támogatása 1999. december 31-én szűnik meg.

(Hegyközi Ilona)

Marketing, közönségkapcsolatok

99/084

DODSWORTH, Ellen: Marketing academic libraries: a necessary plan = J.Acad.Librariansh. 24.vol. 1998. 4.no. 320-322.p. Bibliogr. 7 tétel.

Marketing az egyetemi könyvtárban: terv nélkül nem megy

Egyetemi könyvtár; Középtávú terv; Marketing

A könyvtárak fenyegetett helyzete egyben lehetőség jövőjük újratervezésére. Az egyetemi könyvtárak sem lehetnek önelégültek, mert az egyetemen belül kevés versenytársuk akad az információellátás terén. A könyvtárnak be kell bizonyítania, hogy szükség van rá. Az ehhez szükséges stratégiai tervnek szerves része legyen egy írásba foglalt, agresszív marketing-terv. A stratégiai terv a célokat és az elérésükhöz szükséges eszközöket fogalmazza meg, a marketing-terv pedig azokat a cselekvéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a könyvtár elősegítse önmaga, illetve szolgáltatásai jobb megismerését, intenzívebb használatát.
A stratégiai fejlesztés területei lehetnek a hozzáférési szolgáltatások, az olvasószolgálat, a feldolgozó munka, az állománygyarapítás, az (információ)technológia, a forrás-megosztás, a közönségkapcsolatok (PR), a különleges szolgáltatások, nem nyomtatott hordozók. Ezek szinte mindegyike valamilyen „produktummal" is jár, amelynek marketingje előmozdítja használatukat.
A hagyományos marketing-tevékenység négy lépésből áll:

- meghatározni, hogy mit akarunk vele segíteni (a könyvtár egy meghatározott gyűjteményét, szolgáltatását, az új információ-technológiai berendezéseket stb.);
- meghatározni a megcélzott használói kört (ki az a csoport, akinek marketing-erőfeszítéseink szólnak, ezeknek milyen jellemzői vannak – pl. jártasságuk szintje, stb.);
- kiválasztani a kiemelés típusát (a termék és a fogyasztó figyelembevételével kiválasztani azt a szempontot, amivel leginkább elősegíthető a produktum elfogadása – a könyvtár által követendő promóciós stratégiát kell meghatározni);
- értékelni a programot.

A promóció a vevő és az eladó közötti kommunikációs kapcsolat, így kapcsolat a könyvtár és a használó között is. A promóció céljai: tájékoztatni a fogyasztókat (és másokat), felkelteni – megnövelni

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

az igényt, megkülönböztetni egy bizonyos terméket, kihangsúlyozni azt a terméket, megszilárdítani a termék forgalmát. Mindez a könyvtár vagy egy speciális gyűjtemény marketingjére is alkalmazható. Az információgyűjtő közönség úgy tekintendő, mint a könyvtár által létrehozott termék vásárló közönsége.

Néhány promóciós lehetőség: előadók meghívása, akik témájához a könyvtár v. annak egy részlege, gyűjteménye kapcsolódik; kiállítások és ezek gyakori cseréje – ami dinamizmust, rugalmasságot sugall; könyvtárbemutatók és a könyvtáros által tartott foglalkozások, amelyek a könyvtárosok és a használók személyes találkozását, és az információ-igények jobb megértését segítik elő. A web-honlap is fontos információközlő: a könyvtár nyitvatartásától és szolgáltatásaitól kezdve az elektronikus szolgáltatásokhoz (pl. az előfizetett elektronikus folyóiratokhoz) való hozzáférés lehetőségét is biztosíthatják, és itt is hirdethetők a könyvtári események.

Összefoglalva: Minden könyvtár válassza ki, milyen marketing-stratégia felel meg annak, amit nyújtani kíván és annak, akiket megcéloz ezzel. Bármilyen is a stratégia, lényeges elem az írásba foglalt marketing-terv. Az írott marketing-terv egyben az aktív információpolitika dokumentuma is. A promóció a tevékenységek természetes része legyen. A terv egyes pontjai rövid távon is megvalósulhatnak, de a valódi eredmények időt, türelmet kívánnak. És ami a legfontosabb: a nagyszerű marketing-terv mellett minőségi termékre is szükség van. A világ egész marketing-tevékenysége sem segít azon a könyvtáron, amelyik nem működik elég jól, és az elérni kívánt „produktum" gyanús.

(Mohor Jenő)

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Használat- és igényvizsgálat

Állomány használata; Felmérés [forma]; Folyóirat -természettudományi és műszaki

99/085

VÁZQUEZ, M. - ALVAREZ, R. - MARES, J.: Comparación de la demanda de revistas espanolas y extranjeras a través del servicio de suministro de documentos = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 1.no. 42-56.p. Bibliogr. 10 tétel.

Res. angol nyelven

A spanyol és külföldi szakfolyóiratok iránti igény az országos tudományos és műszaki könyvtár dokumentumellátó szolgálatánál

A spanyol tudományos információs és dokumentációs központ dokumentumellátó szolgálatánál vizsgálták a hazai és külföldi szakfolyóiratok iránti igényt. A felmérés főbb eredményei szerint:

- a legtöbb kérés a kémia, biológia és a vegyipar--kémiai technológia szakterületét érintette, e három témakör adta az összes igény majdnem 50%-át;
- a kérések 39 ország folyóirataira vonatkoztak; az USA, Anglia, Spanyolország és Hollandia folyóiratait a kérések 75%-a igényelte (Magyarország 3 folyóiratot érintő 8 kérdéssel 25-26. helyen áll az országok sorrendjében);

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

- a kérések több mint 50%-a a 90-es évtized publikációira vonatkozott, de közel 10%-ot tesz ki a 25 évnél régebbi folyóiratszámok iránti kereslet;
- a külföldi folyóiratokat inkább az alap-, a hazaiakat inkább az alkalmazott kutatások tárgykörében keresik;
- az éves cikk-mennyiséget figyelembe véve, arányosan nagyjából azonos a hazai és a külföldi folyóiratok iránti igény;
- a legtöbb kérés az egyetemektől érkezik, azt a spanyol kutatási tanács intézményei, majd az iparvállalatok követik. A spanyol folyóiratok tekintetében az ipar áll a második helyen, utána következnek a kutatóintézetek;
- a kérések eredetének földrajzi megoszlását szemmel láthatóan alapvetően befolyásolja a központ földrajzi helye.

(Mohor Jenő)

99/086

SCHWITZGEBEL, Bärbel: Benutzerbefragung in den Bibliotheken der Fachhochschule Wiesbaden = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 9.no. 1547-1556.p.

Használók körében végzett felmérés a Wiesbadeni Szakfőiskola könyvtáraiban

Felmérés; Főiskolai könyvtár; Hatékonyság; Könyvtárhasználat

A wiesbadeni főiskola három helyszínen működik: Wiesbadenben mérnöki, informatikai, társadalomtudományi képzés folyik, s ugyancsak Wiesbadenben, egy másik helyszínen közgazdasági képzés történik, Rüsselsheimben pedig műszaki képzés. A főiskola könyvtára megismételve 1976-os és 1993-as felméréseit 1998-ban ismét megvizsgálta, hogy szolgáltatásai mennyire felelnek meg e három színhelyen a hallgatók igényeinek.

A kézbeadott kérdőívek közül 551-et kaptak kitöltve vissza, ez a hallgatók 50%-a (Wiesbaden I.), 16%-a (Wiesbaden II.), ill. 33%-a (Rüsselsheim).

A megkérdezetteknek több mint a fele (56%) hetente többször is felkeresi a könyvtárat, 18% válaszolta azt, hogy hetente egyszer jön, 2% havonta egyszer, 24% pedig rendszertelenül. A látogatás leggyakoribb oka a könyvkölcsönzés (96,7%), ezt követi az olvasóteremben végzett munka, a prézens állomány használata, a másolás. A hagyományos könyv- és folyóirathasználat jelenleg még megelőzi az Internet-használatot (38%) és a CD-ROM használatával történő kutatást (21%).

A nyitvatartási idővel a többség (61,3%) elégedett, bár többen nehezményezték a péntek délutáni és a szombati zárva tartást.

A keresett irodalmat általában megtalálja 23%, esetenként megtalálja 60%, ritkán találja meg 17%. Az oktatók irodalomlistáit elemezve kedvezőbb kép alakult ki: ezek a művek általában megtalálhatók az esetek 33-61%-ában (a különböző színhelyek adatainak eltérése), olykor megtalálhatók az esetek 31-45%-ában, ritkán találhatók meg: 8-17%-ban.

A megkérdezettek ötfokú osztályzattal értékelték igen jótól (1) az igen rosszig (5) a könyvtári tevékenység egyes összetevőit (állomány, szolgáltatások, személyzet). A legjobb értékelést a személyzet kapta, igen jó (1) és jó (2) között, ez a hasonló felmérések általános tendenciája. Az állományt a jó (2) és a közepes (3) között levőnek értékelték, az egyes állománycsoportokat az alábbi sorrendben: Szakfolyóiratok (2,2), kézikönyvek (2,4), szakirodalom (2,5), CD-ROM-ok (2,9), idegen nyelvű szakirodalom (3,1).

A szolgáltatások közül az igen jó és a jó közötti kedvező értékelést kapott a tájékoztatás/tanácsadás (1,7) és a kölcsönzési adminisztráció gyorsasága (1,9). Rosszabb minősítést kapott, a jó és a közepes közé helyezve a nyitvatartási idő (2,3), a könyvtárközi kölcsönzés (2,6) és az előjegyzett könyvekre való várakozási idő (2,7).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Megkérdezték az olvasókat arról is, hogy egyes szolgáltatások közül melyiket részesítenék előnyben. Az olvasók többsége a kérdezők által párba állított szolgáltatások közül a könyvet választotta a számítógépes médiákkal szemben, a könyvet a folyóiratokkal szemben és a nagyobb választékot jobban értékelnék, mint a többletpéldányok beszerzését. Következetesen a személyes szolgálatot választották a személytelen ellenében: többen igénylik a személyes felvilágosítást, mint az információs anyagokat, többen a személyzettel végzett kölcsönzési adminisztrációt, mint a teljes önkiszolgálást, és többen kérték az infotékát, mint a számítógépes munkahelyeket.

(Katsányi Sándor)

Olvasáskutatás

99/087

FOURIE, Jacqueline A.: Reading motivation and the teenager = Mousaion. 16.vol. 1998. 1.no. 15-34.p.

A tizenévesek olvasási indítékai és szokásai

Ifjúság nevelése olvasásra; Olvasási szokások

A közművelődési könyvtárosnak a használói tanácsadás keretén belül feladata, hogy az olvasás iránti érdeklődést felkeltő programokat szervezzen. Ismernie kell ehhez a használók, jelen esetben a tizenévesek igényeit, szokásait, az olvasástól való idegenkedésük okait, fel kell mérnie, rendelkezésre áll-e megfelelő olvasnivaló. Szükséges, hogy a könyvtáros elsajátítson bizonyos egyéni és csoportos motiváló technikákat.

A tizenéves kort a pszichológusok általában három fejlődési szakaszra bontják: korai (11-13 év), középső (14-16 év) és kései (17-19 év) serdülő korra. Mindegyiknek megvannak a maga problémái és szellemi fejlődésnek különböző állomásait képezik. A korai kamaszkorban többnyire a cselekményes, fordulatos regényeket kedvelik a fiatalok. Már kezdenek logikusan gondolkodni és nyelvi készségük is kialakul. A nemek szerinti ízlésmegoszlás is jelentkezik ebben a korban. A fiúk előnyben részesítik az erőszakos cselekményeket ábrázoló műveket, a lányok hagyományosan inkább kerülik az ilyeneket. A fiúk elfogadják a tényszerű, személytelen tárgyalásmódot, míg a lányokat inkább az érzelmesebb, személyesebb történetek ragadják meg. Egy nemrégiben lefolytatott angol felmérés adatai szerint a fiúk bolondulnak a fantáziaregényekért, míg a lányok a rémregényért és a detektívregényért lelkesednek. A lányok szeretik a sajátjukhoz hasonló problémákkal bajlódó regényalakokat, a fiúk viszont az emberfeletti hősökkel azonosulnak szívesen. A későbbi kamaszkorban a gyerekek kritikai érzéke is fejlődik, előbb-utóbb képesek lesznek megkülönböztetni a tényeket a fikciótól, szakkönyveket is használnak és érdeklődésük közeledik a felnőttekéhez, az elvontabb gondolkodásra is képessé válnak.

Az olvasási kedv korábbi kutatások szerint igen korán, 9-12 éves korban éri el csúcspontját, utána rendszerint alábbhagy. A legtöbb gyerek jobban szeret tévét nézni, mint olvasni, nagyobb gyerekek már moziba járnak, rádiót hallgatnak, képregényt úgyszólván minden korosztály olvas, a fiúk életében a számítógépes játékok is jelentékeny szerepet töltenek be. Abban, hogy nagyon sokan nem szívesen olvasnak könyvet az alábbi tényezők lehetnek ludasak: az olvasási készség hiányos, kifejletlen volta, negatív hozzáállás a passzív és magányos olvasáshoz (ellentétben a közösségi és a mozgással járó tevékenységekkel), a gyerekek érdeklődésének hiánya a rájuk tukmált olvasmányok iránt, az időszűke, a szociális hátrány, a kisebbségi kultúrához való tartozás, a nem anyanyelvű olvasás nehézségei, valamint a hibás pedagógiai módszerek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az olvasási nehézségekkel küszködők számára az érdekes, ugyanakkor könnyű olvasmányok képezhetnek hidat. Lehet ajánlani a szabadidős kedvtelésekhez kapcsolódó irodalmat, azonkívül klasszikusok rövidített, bőségesen illusztrált kiadásait, továbbá olyan tévésorozatok alapjait képező könnyedebb regényeket, ahol a főhős szintén korosztálybeli. Az eredeti képregények vagy a klasszikusok képes feldolgozásai, ahol a képek játszanak döntő szerepet, a szövegrészek elolvasásához is kedvet ébreszthetnek, megértésükben segítenek. Az etnikai kisebbségekhez tartozó gyerekeket a kulturális sokféleséget és a kisebbségi létezést megjelenítő könyvekkel lehet megkörnyékezni.

A motiválásnál a külső ráhatások (jutalmazás, csoportbeli megerősítés) vagy a belső értelmi és érzelmi igényekre összpontosító megközelítés egyaránt lehetségesek. Az egyéni motiválásnak az egyén olvasási szintjéhez, életkori problémáihoz és sajátos érdeklődéséhez kell igazodnia. Ajánlhatunk a gyerek ízléséhez igazodó, ám azt valamennyire tágító műveket.

A könyvajánlás történhet csoportkeretben is, kötetlen beszélgetés vagy előadás formájában. Könyvbemutatás színhelye lehet az iskola, ahová a könyvtáros látogat el, így olyan gyerekeket is elérhet, akikkel egyébként nem találkozna a könyvtárban. Az iskolai osztály időnként rendezhet tanórát a könyvtárban. Nagyon fontos a könyvtáros együttműködése az iskolai médiaoktatóval vagy a nyelv- és irodalomtanárral.

Érdemes előre tájékozódni, hogy a megfelelő könyveket tudjuk kiválasztani az adott közönség számára. (Kapcsolódni lehet valamennyire a tananyaghoz.) Előre meg kell határozni a formát, gyakorolni az előadandó szöveget, hogy előadás közben a szemkontaktus fenntartható legyen. A felolvasásra kerülő részleteket jó érzékkel kell kiválogatni, hogy azok érdekfeszítőek, figyelemfelkeltőek és szórakoztatóak legyenek. A tartalmat illik röviden ismertetni a könyv felmutatásával, személyes vélemény is megfogalmazható, de a komolyabb elemzés kerülendő. Az utolsó tíz percet ajánlatos a kérdésekre illetve a szabad böngészésre, önálló lapozgatásra fenntartani.

Tematikus ajánlójegyzékek összeállítása is hasznos. Feltűnő és forgalmas könyvtári terekben tárlatokat lehet rendezni, külső megjelenésük alapján is válogatva a könyveket. A könyvtár otthont adhat szakköröknek, melyekhez az irodalmat is biztosítani tudja, továbbá filmvetítéseknek, művészeti és egyéb programoknak.

Ha van rá anyagi és személyi feltétel, akkor a könyvtár időről időre gyűjtsön adatokat a meghatározó használói csoportok, különösen a fiatal nemzedékek használói szokásairól, és ennek megfelelően szervezze szolgáltatásait.

(Nagypál László)

99/088

LUNDIN, Anne [ed.]: [Print culture for youth] = Libr.Quart. 68.vol. 1998. 3.no. V-IX., 261-334.p.

Az ifjúság könyvkultúrája

Ifjúsági és gyermekkönyvek; Olvasástörténet; Szexuális kérdések -irodalomban

Az ilyen című konferencia (University of Wisconsin, Maison, 1997. május) 30 előadása közül közlik a három legfontosabbat: 1. Az amerikai lány a 20. sz. elején: a leánycserkész-irodalom ideológiája, 1913-1930. – 2. Mit olvassunk, hogyan olvassunk: az ifjúság olvasásának társadalmi infrastruktúrája egy iowai kisváros könyvtárának kölcsönzési nyilvántartásai szerint, 1870-1900. – 3. A homoszexualitással foglalkozó ifjúsági regények, 1969-1997 (a cikk bibliográfiája 99 ilyen művet tartalmaz ebből az időszakból).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

99/089

BONFADELLI, Heinz: Buchlesen in der Schweiz 1997 - eine empirische Studie = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 10/11.no. 664-667.p.

Res. angol nyelven

Könyvolvasás Svájcban 1997-ben – empirikus vizsgálat

Olvasásvizsgálat

Svájcban nem végeznek folyamatos vizsgálatokat a felnőtt lakosság olvasási szokásairól, az utolsó reprezentatív felmérés 1992-ben készült. 1997-ben a korábbi vizsgálat szerzője megismételte felmérését.
A svájciak friss információikat a napilapokból, a televízióból és a rádióból kapják, a lakosság 67%-a naponta (vagy csaknem naponta) olvas újságot, 64% naponta néz tévét, 53% naponta hallgat rádiót. A folyóiratokat a többség hetente (vagy hetente néhányszor) veszi kézbe. Könyvet naponta (vagy csaknem naponta) olvas 19%, hetente többször 17%, hetente egyszer 12%, ennél ritkábban 36%, sohasem 14%. 1992 és 1997 között öt év alatt a könyvolvasás mennyisége jelentősen csökkent: a naponta olvasók száma az 1992-es 29%-ról 19%-ra esett vissza, a könyvet sohasem olvasók száma 10%-ról 14%-ra emelkedett. Az elmúlt évben olvasott könyvek számát illetően a felmérés azt mutatja (némileg ellentmondva az előző adatsornak), hogy a 10-nél több könyvet olvasók száma 1992-1997 között 15%-ról 23%-ra emelkedett. Ettől eltekintve azonban e téren is csökkenést mutat a vizsgálat: a 6-10 könyvet olvasók száma 20%-ról 13%-ra, az 1-5 könyvet olvasók aránya 43%-ról 31%-ra csökkent, az egyetlen könyves sem olvasók százaléka viszont 19-ről 31-re emelkedett.
A férfiak és a nők olvasása között mennyiségileg alig van különbség. Az életkor emelkedésével fokozatosan emelkedik a magukat olvasónak vallók száma, viszont fokozatosan csökken az olvasott könyvek mennyisége. A magasabb iskolázottság Svájcban is magasabb olvasási szinttel jár együtt: a népiskolát végzettek közül 62% tekinthető rendszeres könyvolvasónak, a szakmunkás iskolát végzettek közül 66%, a középiskolai végzettségűek közül 71%.
Sajátos összefüggést mutatott ki a vizsgálat a megkérdezettek általános értékrendje és olvasásuk mennyiségi mutatói között. A legtöbbet olvasónak az „öko-humanisták", a „hedonista-individualisták" és a „privatisták" bizonyultak, lemaradtak mögöttük a „materialisták", a sereghajtók pedig a „tradicionalisták" voltak.
Az olvasott könyvek többségét olvasójuk megvásárolta (63%, ebből könyvesboltban vásároltak 45%-ot, könyvklubban 9%-ot, áruházban, kioszkban ugyancsak 9%-ot.) Az olvasott könyvek 13%-a származott könyvtárból, rokontól, ismerőstől kölcsönöztek 10%-ot, ajándékkönyvet olvasott 12%.
A megkérdezettek nyilatkoztak arról is, hogy milyen fajta műveket olvasnak rendszeresen. Az irodalmi kategóriák közül a következők szerepeltek (az említések százalékos sorrendjében, egy olvasó több kategóriát is említhetett): Krimi, triller (32), klasszikus irodalom (24), modern szépirodalom (21), kaland (21), szerelmi történet, életrajzi regény (20), irodalom nőknek (18), humoros könyvek (17), sci-fi (9). Az ismeretközlő irodalom kategóriái: Szakkönyvek (35), lélektan, életviteli tanácsadók (26), egészségügy (26), idegen népek, idegen kultúrák (25), életrajzok (24), útleírások (23), állatok/természet (20), hobbi (19), történelem (17), filozófia, vallás (15), politika (11), művészet, fotóalbum (10).
A könyvek kiválasztásánál különösen fontos szempontok (az azt megnevezők százalékos sorrendjében, több kategóriát is meg lehetett nevezni): izgalmas, érdekfeszítő, megragadó (63), tanulni és profitálni lehet belőle (54), elgondolkoztató (51), reális, igaz, hű a valósághoz (47), vidám, humoros, szóra-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

koztató (31), könnyen olvastatja magát, kikapcsolódást jelent (29), aktuális társadalmi problémát tárgyal (28), emberek, sorsok azonosíthatók benne (21), élet- és szerelmi problémákról szól, melyek bárkinél előfordulhatnak (18). 1992 és 1997 között jelentősen növekedett azok aránya, akik fontos szempontnak tartják az izgalmas történetet (50-ről 63-ra), akik a műből tanulni és profitálni szeretnek (49-ről 54-re), csökkent viszont azok aránya, akik aktuális társadalmi problémáról kívánnak olvasni (34-ről 28-ra), akik vidámságot, humort várnak (37-ről 31-re). A felmérés szerint az olvasók számára a könyv érzelmi hatása éppen olyan fontos, mint kognitív funkciója.

(Katsányi Sándor)

Használók képzése

99/090

FEO, Aniela: L'enseignement de méthodologie documentaire a l'Université Paris 8: un accompagnement bien tempéré = Documentaliste. 35.vol. 1998. 3.no. 147-149.p.

Res. angol nyelven

Információs ismeretek oktatása egy párizsi egyetemen

Használók képzése -felsőoktatásban

Ma már elengedhetetlen követelmény, hogy mind az egyéni, mind a testületi használók értsenek az információkezeléshez, és az egyetemi hallgatók is ki legyenek képezve az információk keresésére és kezelésére. Franciaországban a nyolcvanas évek elejétől kezdve számos egyetem tett lépéseket ebbe az irányba, így a Paris 8 egyetem is, amely 1986-ban információkezelés-módszertani tanfolyamot indított, amelynek elvégzését ma már több tanszék is megköveteli. Évente több mint 1000 hallgató vesz részt a képzésben. A jelen cikk a tanfolyam eredetét, oktatási céljait, tartalmát, szervezetét és eredményeit ismerteti.

(Autoref.)

99/091

JULIEN, Heidi: User education in New Zealand tertiary libraries: an international comparison = J.Acad.Librariansh. 24.vol. 1998. 4.no. 304-313.p. Bibliogr. 18 tétel.

Használók képzése az új-zélandi felsőoktatási könyvtárakban: nemzetközi összehasonlítás

Felmérés [forma]; Használók képzése -felsőoktatásban; Összehasonlító könyvtártudomány

A cikk egy felmérés eredményeiről számol be, amelyben a használók képzésének céljait és gyakorlatát vizsgálták új-zélandi egyetemi könyvtárakban. Összehasonlítást tesz egy hasonló kanadai felméréssel. Az új-zélandi kutatás a könyvtárosok véleményét is vizsgálta a használói képzés és az információs jártasság közötti összefüggésről.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS, -TERJESZTÉS

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

99/092

WHITE, Martin - KIBBY, Peter: Managing electronic serials in the corporate library = Man.Inf. 5.vol. 1998. 8.no. 25-26, 31.p.

Elektronikus folyóiratok kezelése vállalati könyvtárakban

Elektronikus folyóirat; Munkaszervezés

A cikk célja, hogy rávilágítson azokra a kényes pontokra, melyek a jövőben a legnagyobb odafigyelést igénylik az elektronikus publikációk terjesztésével kapcsolatban. A karácsony utáni csendes időszakban ugyanis elég nagy feltűnést keltett az a pengeváltás, mely Russel White, az Elsevier amerikai elnöke és a Purdue Egyetem munkatársai között zajlott a New York Times hasábjain. A vita tárgya az Elsevier folyóiratok növekvő ára volt. Az amerikai folyóiratok átlagosan 10%-kal lettek drágábbak 1998-ban, ami jóval magasabb az amerikai infláció mértékénél. Ebben jelentősen közrejátszott, hogy az elmúlt néhány év alatt több mint 3000 elektronikus folyóirat jelent meg, és bár ez nem egészen 5%-át teszik csak ki az összes folyóiratnak, nagyon sok közöttük a jelentős és gyakran hivatkozott tudományos periodikum. A könyvtárak, kiadók és terjesztő cégek között eddig viszonylag jól működő kapcsolatokat az elektronikus publikációk megjelenése alaposan felkavarta.

Az elektronikus folyóiratok általában PDF fájlokként férhetők hozzá. A HTML verzió előállítása ugyanis sokkal bonyolultabb, ezért így általában csak a cikkek címeit és a rövid tartalmi kivonatokat teszik hozzáférhetővé ebben a formában. Az elektronikus verziónak tagadhatatlanul sok előnye van, a gyors javíthatóság, a kiegészítő információkat tartalmazó CD-ROM változathoz való kapcsolódás lehetősége, a szerzők e-mail-jének elérhetősége stb. A kérdés viszont az, hogyan lehet megállapítani ezen hozzáadott értéktöbbletek árát.

Jelentős különbség van a vállalati és a felsőoktatási felhasználók között, amire a kiadók is igyekeznek tekintettel lenni. A többfelhasználós szerződéseknek (a használati jog nem egy-egy használóra, hanem egy-egy internet-helyre vonatkozik) számos formájával kísérleteztek már eddig is, mára pedig megszületett a szóban lévő szolgáltatási szerződés brit nemzeti mintája (National Electronic Site Licence). A hálózati hozzáférés és a liszensz-szerződések bonyolultsága miatt a beszerzésnél ezek után célszerű lesz együttműködnie az adott intézmény pénzügyi osztályának, jogi képviselőjének, az információtechnológiai szakembereknek, az üzleti cégeknél pedig a kutatást felügyelő munkatársnak.

A nagy terjesztők olyan web-szolgáltatásokat fejlesztettek ki, melyek segítségével a felhasználók különböző kiadók kiadványaihoz férhetnek hozzá megfelelő interfész segítségével. A kiadók egy része – pl. Elsevier, Springer, John Wiley – viszont inkább maga értékesítené termékét, így most mindannyian teljes erőbedobással próbálnak hídfőállásokat kiépíteni a piacon. Ráadásul az OVID, a Silverplatter, az OCLC új dokumentumszolgáltatási formákat ajánlanak. A felhasználónak bizony nehéz

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

megtalálni a legmegfelelőbb csatornát. Az olyan cégek számára, melyeknek a világon több helyen van képviseletük, valószínűleg az a legmegfelelőbb, ha a szerződéseket a központjuk köti meg a szolgáltatóval. Külön figyelmet kell szentelniük az intranet kialakításakor, hogy megfelelő jogosultság biztosításával hogyan oldják meg az előfizetett produktumokhoz való hozzáférést alkalmazottaik számára.

A továbbiakban az egyetlen biztosan előrelátható fejlemény az elektronikus publikációk világában az állandó fejlődés. A folyóiratokkal kapcsolatos számos kérdés még közel sem oldódott meg, a kiadók azonban már az elektronikus monográfiák megjelentetésén törik a fejüket. Ami nyilvánvaló, az az, hogy ezután a folyóiratkezelés nem lesz olyan rutinmunka, melyet nyugodtan rá lehet bízni a legifjabb munkatársra.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 38-39, 42, 44, 49, 61, 66, 68, 72, 99

Kommunikációs technikák

99/093

GROBLER, Lorraine - SNYMAN, Marieta: The „electronic MBL": providing South African business students with remote access to information = Mousaion. 16.vol. 1998. 1.no. 59-73.p. Bibliogr.

Posztgraduális képzési program elektronikus úton egy dél-afrikai egyetem kereskedelem szakos hallgatói részére

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -nemzetközi; Oktatás információellátása; Számítógép-hálózat; Távoktatás

Az elektronikus adatátviteli rendszerek és a távoli hozzáférés lehetősége alkalmat adnak a távoktatási intézményeknek a földrajzi távolságok leküzdésére: a távoli hallgatók számítógép segítségével hozzáférhetnek a könyvtárak és információk világához. A dél-afrikai Unisa Graduate School of Business Leadership (SBL) az albertai (Canada) Athabasca egyetemmel együttműködve kísérleti projektet indított az MBA (Master of Business Leadership) magiszteri oktatási program elektronikus „házhoz szállításához" a Lotus Notes programrendszer segítségével. Egy elektronikus dokumentumszállító rendszert fejlesztettek ki, amelynek segítségével a szükséges dokumentumokat a hallgatók rendelkezésére bocsátják. A cikk ismerteti az előzményeket, a rendszer működését és a könyvtár feladatait az elektronikus MBL-hez kapcsolódó oktatási anyag szolgáltatásával kapcsolatban.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

Lásd 13

Könyvtárépítés, -berendezés

99/094

EGGENDORFER, Anton - KÖNIG, Gebhard: Der Neubau des NÖ Landesarchivs und der NÖ Landesbibliothek in Sankt Pölten = ABI-Tech. 18.Jg. 1998. 3.no. 258-265.p.

Az alsó-ausztriai tartományi levéltár és tartományi könyvtár új épülete Sankt Pöltenben

Könyvtárépület -tudományos és szakkönyvtár; Levéltár; Regionális könyvtár

Az alsó-ausztriai Sankt Pölten tartományi fővárossá nyilvánításával és ezt követően a kormányzati negyed kialakításával a kulturális kormányzat terveket dolgozott ki az alsó-ausztriai állami levéltár (Niederösterreichisches Landesarchiv, NÖLA) és könyvtár (Niederösterreichische Landesbibliothek, NÖLB) átköltöztetésére, ahol ezen intézmények 1997-ben megnyíltak a nagyközönség számára. A cikk röviden bemutatja a városfejlesztés történetét, ismerteti az épületeket és a költözés problémáit.

(Autoref.)

99/095

FRITZ, Gerhard: „The multifunctional library." Das LIBER-Architecture-group Seminar in London = ABI-Tech. 18.Jg. 1998. 3.no. 266-271.p. Bibliogr. 28 tétel.

Res. angol nyelven

„A többfunkciós könyvtár". A LIBER építészeti csoportjának szemináriuma Londonban

Konferencia -nemzetközi; Könyvtárépítés, berendezés; Könyvtárépület

Az információs korban a könyvtárosok számára legfontosabb kérdések ezek: Szükségünk lesz-e hagyományos könyvtárakra? Képes lesz-e helyettesíteni az elektronikus könyv a hagyományos nyomtatott könyvet? Mennyire fogja megváltoztatni a többfunkciós könyvtár a jövő könyvtárépületeit? E kérdésekre kísérelték meg meg a választ a könyvtárosok a LIBER 1998. április 20-24. között tartott szemináriumán. Számos könyvtáros beszélt tapasztalatairól és elvárásairól, és 20 ország több mint 130 képviselője vett részt a vitákon. Számos londoni és London környéki könyvtárat is megtekintettek, beleértve a British Library-t. Napjainkban sok kisebb könyvtár integrált számítógép- és tanulási központtá válik, a nagykönyvtárak viszont kultúramegőrző szerepüket hangoztatják. A szeminárium végére világossá vált, hogy ez a jelenség nincs ellentmondásban a könyvtárügy távlati fejlődésével.

(Autoref.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Számítógépes könyvtári rendszerek

99/096

KARETZKY, Stephen: Choosing an automated system = Libr.J. 123.vol. 1998. 11.no. 42-44.p.

Hogyan válasszuk ki a megfelelő könyvtári rendszert?

Integrált gépi rendszer; Szoftverválasztás

Akár először vásárol, akár cserélni akar a könyvtár, hiteles információkra van szüksége az integrált könyvtári rendszerekről. A rendszerek forgalmazója viszont eladni akar, ő profi üzletember, és nem szakmabéli kolléga, sem pedig személyes jó barát. A vevő legyen épp oly óvatos és szkeptikus, mint ha saját magának venne kocsit vagy lakást.

Azt kell megtalálnunk, aki és ami a mi könyvtárunk igényeit elégíti ki. Mi a fontosabb, a megbízhatóság vagy a legújabb csúcstechnika? Megengedhetjük-e magunknak az új, innovatív rendszer bevezetésével járó pluszmunkát és többlet-időt, amíg a hibákat kiküszöbölik?

A gyártó-forgalmazó céggel kapcsolatban fel kell tenni néhány alapkérdést:

- Mióta fejleszt és terjeszt szoftvereket a könyvtári piac számára?
- Hány integrált rendszert installált?
- Ha nem foglalkozott még a miénkhez hasonló típusú és nagyságú könyvtárral, mennyire kész a mi igényeinkhez igazodni?
- Hogyan látja a cég saját jövőjét?
- Pénzügyileg rendben van-e?

E kérdések egy részére a *Library Journal* minden áprilisban megjelenő, a könyvtári szoftverpiacot elemző összeállítása (ne csak a legutóbbit, a korábbiakat is nézzük meg!), és a cég-információs források is választ adnak.

Beszélni kell azokkal a könyvtárosokkal, akik a miénkhez hasonló típusú és nagyságú könyvtárban az adott rendszert használják. A leghasznosabb a személyes látogatás, de sokszor telefonon is sokat tudhatunk meg – biztos, hogy többet, mint levélben, vagy e-mail-en. Nézzük meg a különféle levelező-listákat is, de vegyük figyelembe, hogy az egy-egy rendszerrel foglalkozó csoportokat gyakran maga a gyártó/forgalmazó cég szponzorálja.

Hasznos nyomtatott forrás az előzetes tájékozódáshoz Pamela Cibarelli munkája (*Directory of library automation software, systems and service)*, azonban sajnos nem elég gyakran aktualizálják ahhoz, hogy valóban teljes áttekintést nyújthasson. A szakirodalomban megjelenő értékelések általában nem segítenek igazán sokat: vagy egy adott pillanatot, vagy csak egyes vonásokat értékelnek. A forgalmazók által kiadott nyomtatott anyagok esetében pedig inkább a sorok között kell olvasni. Sok kitűnő rendszernek viszonylag semmitmondó brosúrái vannak – és viszont. Néhány brosúrát csak a technofilek értenek meg, mások ezzel szemben olyanok, mint egy utazási prospektus, kevés valódi információval, de hatásos grafikákkal arról, hogy ez a rendszer majd egyből a kibertérbe repít, és összeköt „az információ univerzumával".

A demo valós veszélyeket rejt: a demo-lemezek egyaránt tartalmaznak információt és dezinformációt is. Míg egy „komoly" demo-lemez akár ötven dollárba is kerülhet modulonként, mégis többnyire szebb képet mutat, mint amilyen a valóságos rendszer. A könyvtárban vagy egy konferencián bemutatott demót is szkeptikusan kell végignézni: azt mutatja be, amit akar, nem azt, amire mi vagyunk kíváncsiak, nem derül ki, hogy mi is történik valójában, és a bemutató-adatbázis mindig kicsi. A legtöbb cégnek web-helye is van, ezek listáját (*Library Automation Vendors*) a *http://www.lib.uiowa.edu /cps/automation/vendors.html* címen találhatjuk, de

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

az ilyen web-helyeken kínált szabad szoftverpróba többnyire csak az OPAC-ot mutatja, és az online-demók is egy jól olajozott, limitált adatbázissal működnek.

Amit egy cég üzletkötője (konzultánsa, tanácsadója, képviselője – akárhogy hívják is) mond, éppen úgy kezelendő, mint az autókereskedő szövege. Aki felkeres, az nem a könyvtár-automatizálásban, hanem az eladásban jártas.

Az automatizálás legnagyobb plusz-költsége a berendezés és a retrokonverzió. Néhány cég csak szoftvert árul, mások gépeket is, közvetlenül, vagy más céggel együttműködve. Ha a könyvtár első rendszerét veszi, lehet, hogy a cég nagyobb profitot csinál a retrokonverzióból, mint a teljes hardver- és szoftvereladásból. Ha a cég a retrokonverziót is kínálja, nem árt tudni, hogy 3, vagy 30 milliós adatbázist használ-e hozzá...

A cégek gyakran tudnak hasznos információkat a másikról, ezt jó kihasználni. Érdemes a műszaki személyzettel, a fenntartókkal beszélni: ők azok, aki a termékhez értenek, nem az eladásához. Külső konzultánsokat óvatosan alkalmazzunk: többnyire sokba kerülnek, ám előre gyártott jelentést adnak, nem törődnek az adott könyvtár egyedi igényeivel, és gyakran vannak prekoncepcióik, előítéleteik, illetve preferenciáik. Ebben a folyamatban persze senki sem szent: gyakran a tájékozatlan és felkészületlen könyvtáros az, aki fölöslegesen rabolja az eladó idejét.

A vevő korlátozott informáltsága és a szakértelem miatt a cégek előnyben vannak. Ám aki óvatos, jó kérdéseket tesz fel és a legjobb forrásokból keresi az információkat, kiegyenlítheti a játékteret, és okosan vásárolhat.

(Mohor Jenő)

Számítógép-szoftver

99/097

CHAUBE, Anurag - PRASAD, H.M.: Disaster management of CDS/ISIS: a study of stability and integrity of the database = Ann.Libr.Sci.Doc. 44.vol. 1997. 3.no. 93-97.p.

Hogyan felel meg a CDS/ISIS program az adatbiztonság és a használóbarát adatellenőrzés követelményeinek?

Adatvédelem; Ember-gép kapcsolat; File-szervezés -gépi; Szoftver

A CDS/ISIS-t legalább 1500 könyvtárban használják Indiában, s e program az INFLIBNET projekt meghatározó eleme. A tanulmány rámutat a szoftver logikai hiányosságaira, javaslatokat tesz az adatbiztonság növelésére és kimutatja, hogy a program nincs felkészítve a vele készített adatbázisok védelmére áramkimaradás vagy a merevlemez betelése esetén. Az adatvédelem és a használói barátságosság követelményének teljesítéséhez nagy szükség lenne több biztonsági-ellenőrző algoritmus beépítésére.

(Autoref. alapján)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

99/098

KORSCH, Boris: The Soviet publishing industry in the service of Gorbachev = Solanus. 12.vol. 1998. 77-98.p.

A szovjet kiadói ipar Gorbacsov szolgálatában

Folyóiratkiadás; Irodalompropaganda; Könyvkiadás; Szakirodalom -politikai; Tömegkommunikáció

A cikk a szovjet könyvkiadás szerepét mutatja be Mihail Szergejevics Gorbacsov image-ének kialakításában. Összehasonlítja Gorbacsov könyvkiadási és könyvtárpolitikáját az SZKP korábbi vezető tisztségviselői által alkalmazott módszerekkel.

Gorbacsov gyorsan a tömegtájékoztatási eszközök kedvencévé vált. Ilyen rövid idő – mindössze hat év – alatt egyetlen politikai személyiséget sem ábrázoltak, éljeneztek és értékeltek olyan gyakran, mint őt. Elődeihez képest Gorbacsov fotogén arcú és kellemes hangú egyéniség volt. Üzeneteit a Nyugat áhítattal fogadta, és csakhamar a nyugati média mindent megtett népszerűségének fokozása érdekében.

Mivel viszonylag újnak számított az SZKP-eliten belül – a Politbüronak alig öt éve, a Központi Bizottságnak pedig csupán tíz éve volt tagja – támogatásra elsősorban a szovjet nép részéről számított. A siker évei alatt hatalmat kellett szereznie, hogy fenntartsa a szervezeti és társadalmi kohéziót, miközben a pártnak új irányvonalat szab és képessé teszi a megváltozott politikai és társadalmi környezethez való alkalmazkodásra. A hatalom a párton belüli viszonyokon múlt, de a 80-as évek közepére Gorbacsov a pártonkívüli szovjet emberek támogatását is igényelte. Az egyik legfontosabb eszköz ennek elnyerésére a szovjet könyvkiadás volt.

A könyvkiadók jól szervezett hálózata, mely a teljes lakosság politikai szocializációjának elősegítését szolgálta, a bolsevik hatalom egyik fő jellemzője volt. A publikációs programok alapvető célkitűzése az akkor érvényes politikai értékek és gyakorlat közvetítése a lakosság számára és a hatalmon lévő vezető politikája iránt lojalitás ébresztése.

Gorbacsov szintén igénybe vette az elődei által alkalmazott módszereket, hogy elveinek támogatást szerezzen, beleértve az adott helyzet által diktált változó taktikát is. A *glasznoszty* és *peresztrojka* alapját képező fő jelszavak, melyeket felülről kényszerítettek a szovjet könyvkiadásra, a „kritika" és „önkritika" voltak. A korábbi időre jellemző vak engedelmességgel szemben a Gorbacsov reformjaival kapcsolatos reakció kevésbé volt kiszámítható. A felülről kezdeményezett változás alulról kapott impulzust. Ugyanakkor Gorbacsov elődeihez hasonlóan távol állt attól, hogy az SZKP helyzetét megkérdőjelezze. Éppen ellenkezőleg, időről időre ismét hangsúlyozta a szovjet nép életében betöltött vitathatatlan vezető szerepét. A párt felsőbbrendűségének elve sértetlen maradt, bár Gorbacsov őszinte készséget mutatott a változások megvalósítása iránt, harcolt a demokráciáért és bizonyos fajta liberalizmusért, a kényszer helyett a meggyőzés eszközeit alkalmazva.

A Gorbacsov rövid kormányzati uralma alatt történt példa nélküli változások és eredmények tagadhatatlanok, de hivatali idejét mindazonáltal a vezetői politika folyamatossága jellemezte, ahogyan ez

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

a szovjet könyvkiadásnak a műveivel kapcsolatos viszonyában is tükröződött. (A kurrens orosz nemzeti bibliográfia, a *Knizsnaja letopisz* 1967 és 1984 között megjelent számaiban Gorbacsov neve mindössze 3-szor fordult elő, 1985-ben viszont 61-szer). A könyvkiadást kulcsfontosságúnak tartotta státusza megerősítése szempontjából. Bár állítólag helytelenítette a múltban gyakori személyi kultuszt, sokkal toleránsabbnak bizonyult, amikor ez a kultusz az ő személyére vonatkozott. A korábbi pártvezetőkkel, különösen egykori tanítójával, Brezsnyevvel szembeni magatartása – akinek nevét gyakran törölte a történelmi beszámolókból és saját műveiből – felveti a kérdést, valójában mennyire volt nyitott az ő "glasznoszty"-a. A Gorbacsov-korszak értékelése során nem szabad lebecsülni azokat a fontos társadalmi és politikai változásokat, melyek a korábbi Szovjetunióban, illetve Kelet- és Közép-Európában zajlottak le. Gondolkodásra késztette népét és felrázta a közvéleményt az apátiából. Az SZKP-főtitkárok által alkalmazott néhány megrögzött gyakorlat azonban Gorbacsov idején is folytatódott, igaz ugyan, hogy enyhébb formában. A közvéleményt még mindig manipulálták a nagy példányszámban megjelenő kiadványok, melyek megfeleltek a pillanatnyi vezető által támasztott politikai és ideológiai követelményeknek. Ezeket "fentről" rendelték el, a szovjet könyvkiadás pedig engedelmesen és szolgálatkészen alkalmazta.

(Feimer Ágnes)

99/099

BRAILSFORD, Hugo: Parallel publishing and the scholarly journal = Libr.Inf.Briefings. 82.no. 1998. 1-15.p.

Párhuzamos publikáció és a tudományos folyóirat

Elektronikus folyóirat; Folyóiratkiadás; Formátum -gépi

Az elmúlt húsz évben a tudományos folyóiratok kiadásának helyzete gazdasági szempontból egyre tarthatatlanabbá válik. A csökkenő költségvetések, a folyóiratok számának és árának növekedése súlyos gondokat jelentenek az egyetemi könyvtárak számára, amelyek a tudományos kommunikációs rendszerben központi szerepet játszanak.

Az elektronikus formátumban való előállítás és terjesztés lehetőséget kínál a hagyományos, nyomtatott folyóiratkiadási rendszer átalakítására, ám az elektronikus kiadásra irányuló kezdeményezések eddig jórészt a párhuzamos kiadást, azaz a folyóirat mind hagyományos, mind elektronikus formában való megjelentetését szorgalmazták.

A Briefing jelen száma a párhuzamos publikálás valamint a nyomtatott folyóirat által képviselt gazdasági logika és kulturális értékek közötti összefüggést vizsgálja. Elemzi az egyetemi könyvtárakban jelentkező „folyóiratválság" okait és azokat a módszereket, amelyeket alkalmazva az elektronikus publikáció előnyösebbnek ígérkezik a nyomtatott kiadás rendszerénél. A párhuzamos kiadásra egy nem-kereskedelmi, technikailag tapasztalatlan környezetben végzett esettanulmányt is bemutat.

(Autoref. alapján)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Az ismertetett cikkek forrásai:

ABI-Tech. – ABI-Technik (DE)
Alexandria – Alexandria (GB)
Ann.Libr.Sci.Doc. – Annals of Library Science and Documentation (IN)
Austr.Libr.J. – Australian Library Journal (AU)
Biblioteka – Biblioteka (RU)
Bibliotekovedenie – Bibliotekovedenie (RU)
Bibliotheksdienst – Bibliotheksdienst (DE)
Boll.Assoc.Ital.Bibl. – Bolletino Associazione Italiana Biblioteche (IT)
Bottom Line – The Bottom Line (US)
Buch Bibl. – Buch und Bibliothek (DE)
Cat.Classif.Q. – Cataloging and Classification Quarterly (US)
Coll.Res.Libr. – College and Research Libraries (US)
Čtenář – Čtenář (CS)
Doc.Bibl. – Documentation et BibliothŐques (CA)
Documentaliste —Documentaliste (FR)
El.Libr. – Electronic Libraries (I)
IFLA J. – IFLA Journal (I)
Int.Cat.Bibl.Cont. – International Cataloguing and Bibliographic Control (I)
Interlend.Doc.Supply – Interlending and Document Supply (GB)
Internet Ref.Serv.Q. - Internet Reference Services Quarterly (US)
J.Acad.Librariansh. – The Journal of Academic Librarianship (US)
J.Am.Soc.Inf.Sci. – Journal of the American Society for Information Science (US)
J.Doc. – Journal of Documentation (GB)
J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
J.Librariansh.Inf.Sci. - Journal of Librarianship and Information Science (GB)
Kirjastolehti – Kirjastolehti (FI)
Kn.Inf. – Kniznice a Informácie (CS)
Libr.Inf.Briefings. - Library and Information Briefings (GB)
Libr.Inf.Res.News. - Library and Information Research News (GB)
Libr.J. – Library Journal (US)
Libr.Q. – Library Quarterly (US)
Libr.Rev. – Library Review (GB)
Libri – Libri (I)
Man.Inf. – Managing Information (GB)
Mousaion - Mousaion (ZA)
Naučn.-Teh.Inf. – Naučno-Tehničeskaâ Informaciâ (RU)
Naučn.Teh.Bibl. – Naučnye i Tehničeskie Biblioteki (RU)
NFD Inf. - NFD Information (DE)
Pers.Train.Educ. – Personnel Training and Education (I)
Rev.Esp.Doc.Cient. – Revista Espanola de Documentación Científica (ES)
Signum – Signum (FI)
Solanus —Solanus (GB)
Synopsis – Synopsis (NO)
Tech.Serv.Q. – Technical Services Quarterly (US)
Z.Bibliothekswes.Bibliogr. – Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

Útmutató a Könyvtári Figyelő szerzői és közreműködői számára

- A lap célja: a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy elméletével és gyakorlatával foglalkozó eredeti tanulmányok közlése, kiegészítve a külföldi könyvtárügyi fejleményeket bemutató rovatokkal.

- Műfajok, terjedelem: eredeti tanulmányok (20-25 A/4-es oldal), szemletanulmányok (10-20 A/4-es oldal), tömörítések, fordítások (5-15 A/4-es oldal), recenziók (3-6 A/4-es oldal), referátumok (1-2 A/4-es oldal ; a referátumokra vonatkozó tudnivalókat a rovatszerkesztővel kell megbeszélni).

- A kéziratokat egy nyomtatott (gépelt) példányban, A/4-es oldalon, kettes sortávolsággal írva kérjük beadni. Szövegszerkesztővel készült kézirathoz kérjük mellékeljék a floppy lemezt is. A szöveget formázás nélkül, ANSI kódban elmentve tudjuk legegyszerűbben használni. A lemezt visszaküldjük. A szerző (közreműködő: tömörítő, fordító, recencens író) nevét, munkahelyi címét, telefonját, e-postafiókját is szíveskedjenek megadni a kéziraton.

- Tartalmi összefoglalást (kb. 10 mondat terjedelemben) csak az önálló tanulmányok szerzőitől kérünk az angol és német rezümék elkészítéséhez.

- Hivatkozások: A szövegben folyamatosan számozzák be a hivatkozást a hatványkitevőben elhelyezett arab számmal, majd a tanulmány végén Irodalom vagy Jegyzetek alatt adják meg a feloldását. Minta:
  - *Folyóiratcikkre történő hivatkozás:*

    3. ROCKMANN, I. M.: Coping with library incidents. In: College and research library news, vol. 56. 1995. no. 7. pp. 456-457.

    vagy

    4. LANG, L.: Az Osztrák Folyóirat-adatbázis mint online katalogizálási rendszer. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1990. 37. évf. 7. sz. pp. 275-284.

  Könyvekre történő hivatkozás:

  6. MÉSZÁROS István: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája, 996-1948. Bp. : Akad. K., 1988. 336 p.

  Könyvrészletre történő hivatkozás:

  5. MARX György: Az informatikai kultúra. In: Trendek magyar módra. Bp. : OMIKK, 1989. pp. 116-126.

- Illusztrációk: fekete-fehér illusztrációkat tudunk közölni. Kérjük adják meg az ábraszámot és az ábrafeliratot, a kéziratban pedig pontosan jelöljék be az ábrák helyét.

- Honorárium: A szerzőkkel felhasználói és megbízási szerződést köt a szerkesztőség, mely alapján a folyóirat megjelenése után honoráriumot fizet. A felhasználással kapcsolatos részleteket a felhasználási szerződés tartalmazza.

- Szerzői jog: a szerkesztőség írásbeli hozzájárulása nélkül az itt közölt írások nem jelentethetők meg máshol.

- Javítások: a szerkesztőségnek joga van stiláris és nyelvhelyességi szempontok alapján javítani a kéziratokat, tartalmi változtatást csak a szerző jóváhagyásával tehet. A szerzőnek joga van a korrektúrákat látni és javítani.

- Tiszteletpéldány: a Tanulmányok, Kitekintés, Könyvismertetések rovatok szerzőit, közreműködőit a folyóiratszám megjelenése után egy tiszteletpéldány illeti meg.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

ÁTTÖRÉSEK. A PUBLIC LIBRARY MEGJELENÉSE MAGYARORSZÁGON

PUBLIC LIBRARY-CSATA 1968-BAN (SALLAI ISTVÁN: KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRÜGYÜNK FEJLŐDÉSI IRÁNYA)

VOCAL. A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK OSZTOTT KATALOGIZÁLÁSI RENDSZERE

FENNTARTÁS, ALAPSZOLGÁLTATÁS, TÉRÍTÉSES SZOLGÁLTATÁS ITTHON ÉS KÜLFÖLDÖN (SZAKIRODALMI SZEMLE)

HIRDESSEN A KÖNYVTÁRI FIGYELŐBEN!

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2017-ben

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1999/1